

Konkurrence
Styrelsen
Erhvervsministeriet

Betalingsmiddeloven

Konkurrenceforholdene på betalingskortmarkedet 2001

Juni 2001

Indholdsfortegnelse for Konkurrenceforholdene på betalingskortmarkedet

Kapitel 1: Resumé og konklusioner	3
1.1 Indledning.....	3
1.2 Konklusion.....	3
1.3 Udviklingen på betalingskortmarkedet.....	7
Kapitel 2: Hvordan fungerer betalingskort?.....	11
2.1 Rapportens baggrund	11
2.2 Hvad er et betalingskort?	13
2.3 Opbygningen af betalingskortmarkedet.....	17
Kapitel 3: Udviklingen på det danske marked.....	25
3.1 Det danske marked for betalingskort	25
3.2 "Fremtidens kortmarked"	37
3.3 Fusionen mellem Danske Bank og RealDanmark.....	42
Kapitel 4: Udviklingen i e-handelen.....	45
4.1 Danmarks placering i e-handelen.....	46
4.2 Elektronisk betaling som barriere for dansk e-handel.....	52
4.3 Visioner	55
Kapitel 5: Praksis efter betalingsmiddeloven og konkurrenceloven.....	64
5.1 Lov om visse betalingsmidler	64
5.2 Ændring af PBS' e-handelsgebyrer	64
5.3 Diners Club Danmarks klage over PBS' gebyrer	67
5.4 Taxa sagerne	69
5.5 Betalingsmiddelovens § 16.....	69
5.6 Konkurrenceloven.....	70
5.7 PBS' priser og vilkår.....	70
5.8 Betalingssamarbejdet i finanssektoren.....	74
Kapitel 6: Udviklingen i andre lande	78
6.1 Nationale markeder	78
6.2 Udbredelsen af betalingskort	81
6.3 Anvendelsen af betalingskort.....	83
6.4 Udstedelsen af betalingskort.....	87
6.5 Indløsning af betalingskort	92
6.6 Infrastruktur og databehandling	98
Kapitel 7: Gebyrer og betingelser i andre lande	100
7.1 Forbrugere og betalingsmodtagere	100
7.2 Konkurrenceretlig vurdering i EU.....	110
Kapitel 8: Forudsætningerne for konkurrence på betalingskortmarkedet	115
8.1 Betingelserne i betalingskortloven.....	115
8.2 Vurderingen i april 2000.....	115
8.3 Udviklingen fra 2000 til april 2001	116
8.4 Den fremtidige udvikling i Danmark.....	119
8.5 Betingelserne for konkurrence i fremtiden.....	121
8.6 Tilsyn med priserne	123
Litteraturliste	125
Bilag 1: Lov om visse betalingsmidler.....	127
Bilag 2: Ordliste.....	134
Bilag 3: Chip	139
Bilag 4: Betalingskortpanelets kommissorium.....	145
Bilag 5: Indlæg fra Forbrugerombudsmanden om fremtidens kortmarked	147
Bilag 6: Betalingskortpanelets udtalelse af 24. maj 2000.....	150

Bilag 7: Betalingskortmarkedet i UK.....	155
Bilag 8: Det australske betalingskortmarked	166

Kapitel 1: Resumé og konklusioner

1.1 Indledning

Da Folketinget i april 1999 vedtog at ændre betalingskortloven¹, blev det samtidig bestemt, at Konkurrencestyrelsen i 2000 og igen pr. 1 april 2001 skulle afgive en redegørelse til erhvervsministeren om konkurrencen på betalingskortmarkedet.

Ved lovændringen blev det tilladt at opkræve gebyr af betalingsmodtager, når der betales med et Dankort på Internettet (den ikke-fysiske handel). Det havde hidtil været forbudt. Baggrunden var bl.a., at Folketinget ønskede at fremme udviklingen af handel på Internettet. Det forudsatte, at der kunne kræves betaling til finansiering af investeringerne i de nye systemer.

Folketinget besluttede også, at det indtil videre ikke skulle være tilladt at opkræve gebyrer af forretningerne, når der betales med et Dankort i detailhandelen (den fysiske handel). Det ville først kunne tillades, når der var skabt forudsætning for reel konkurrence på markedet. Det blev i loven bestemt, at der senest 1. november 2001 i Folketinget skulle fremsættes forslag til revision af gebyrreglerne. Formålet var at sikre, at forbudet mod at opkræve gebyr blev ophævet med virkning fra 1. januar 2002, hvis der inden 1. november 2001 var skabt fulde forudsætninger for reel konkurrence på markedet for betalingskort.

Folketinget besluttede samtidig, at der skulle være et skærpet tilsyn med priserne ved betaling med kort. Konkurrencestyrelsen fik en udvidet adgang til at gribe ind i forhold til de sædvanlige regler i konkurrenceloven, såfremt priser eller avancer var urimelige.

I rapporten skulle styrelsen give sin vurdering af udviklingen og af forudsætningerne for konkurrence, hvis forbudet blev ophævet. Rapporten skulle evalueres af et panel sammensat af alle væsentlige interessenter på markedet, og resultatet skulle indgå i Folketingets drøftelser om lovens revision.

En del af panelets bemærkninger er blevet indarbejdet i rapporten. På andre områder vil panelets bemærkninger give anledning til, at styrelsen inden 1. november 2001 vil udarbejde en mere dybtgående vurdering af nogle af de forhold, som panelet har drøftet, herunder erfaringer fra andre lande.

1.2 Konklusion

Hovedkonklusionen i denne rapport er, at der er sket fremskridt mod konkurrence på betalingskortmarkedet, siden Folketinget vedtog betalingskortloven, men at der den 1. april 2001 ikke er fuld sikkerhed for, at der er tilstrækkelige forudsætninger for reel konkurrence, hvis forbudet mod at opkræve gebyr på Dankortet ophæves.

Fremskridtet skyldes, at Finansrådet har fremlagt en plan, der reducerer barriererne for nye aktørers adgang til markedet væsentligt, således at andre udbydere, herunder udenlandske, kan udfordre PBS stilling. PBS har hidtil i kraft af sin aftalemæssige eneret til at indløse Dankortet og sit monopol på

¹ Lov nr. 217 af 13. april 1999.

forbindelserne til terminalerne i butikkerne behersket Dankortsystemet og indtaget en dominerende stilling på det samlede kortmarked. Når Finansrådets plan er ført ud i livet, kan alle dele af Dankortsystemet blive konkurrenceudsat.

Alle pengeinstitutter vil herefter kunne konkurrere om at udstede og indløse Dankortet. Betalingsmodtagerne vil få valgmuligheder. De kan vælge mellem forskellige indlødere, og de kan vælge at dele opgaven på flere forskellige, fx sådan at Dankortet indløses i ét pengeinstitut, medens kreditkort bliver indløst et andet sted eller evt. hos kreditkortselskabet. Hidtil har de fleste kortselskaber benyttet PBS, og de har anvendt PBS' infrastruktur. I fremtiden kan betalingsmodtagerne vælge andre løsninger.

PBS vil stadig være en væsentlig aktør på markedet, men en række opgaver flyttes til pengeinstitutterne. PBS vil bestå som en vigtig datacentral (processor). PBS skal fortsat indtil videre stå for clearing og afvikling af pengeinstitutternes betalingsformidling, idet der er betydelige samfundsøkonomiske fordele ved én samlet afvikling af betalingerne. Men opgaven vil ikke være forbeholdt PBS. Pengeinstitutterne kan flytte nogle af opgaverne til deres egne EDB-centraler eller til udlandet, hvis PBS ikke er effektiv.

Rettighederne til Dankortet flyttes til et nyt selskab, Dankort A/S, der udskilles fra PBS. Det kommer til at bestemme de priser og andre betingelser, som skal gælde for de pengeinstitutter, der vil udstede og indløse Dankort i fremtiden. Og det skal sørge for, at hele systemet koordineres effektivt og lever op til kravene til sikkerhed. Dankortet er i dag det dominerende kort på markedet, og derved vil Dankort A/S få en central stilling i konkurrencen.

Når der imidlertid alligevel ikke pr. 1. april 2001 er tilstrækkelige forudsætninger for reel konkurrence, hvis forbudet mod at opkræve gebyr på Dankortet ophæves, skyldes det især, at gennemførelsen af Finansrådets plan er forsinket. Det har navnlig praktisk betydning for to forhold.

Først og fremmest er opstillingen af de nye terminaler, der skal sikre, at betalingsmodtager (detailhandelen) får reelle valgmuligheder mellem flere forskellige indlødere, forsinket. De første terminaler ventes først opstillet i detailhandelen til sommer, og herefter skal de testes. Der vil først være sikkerhed for konkurrence om opgaven med at indløse kort, når det er konstateret, at de nye terminaler virker efter hensigten.

Dernæst er etableringen af Dankort A/S forsinket. Efter planen stiftes selskabet i slutningen af april, og det kan herefter tidligst begynde at virke selvstændigt fra juni 2001. Udskillelsen gennemføres med tilbagevirkende kraft fra 1. januar 2001. Pr. 1. april 2001 foreligger udkast til de regler, der skal gælde for selskabet (vedtægter, aktionæroverenskomster, licensvilkår og vejledninger), men reglerne vil først foreligge endeligt, når udskillelsen er gennemført og selskabet er begyndt at fungere selvstændigt. Først da vil det kunne konstateres, om reglerne mv. vil hæmme konkurrencen.

PBS' vedtægter bestemmer, at det kun er pengeinstitutter, der kan eje aktier i selskabet, og aktierne har indtil nu været fordelt nogenlunde svarende til pengeinstitutternes omsætning med selskabet. Dankort A/S vil af skattemæssige grunde fra starten have samme ejerfordeling som PBS.

Det kan være til fordel for konkurrencen, hvis ejerkredsen af pengeinstitutter i Dankort A/S og muligvis også i PBS er forskellig fra brugerkredsen. Brugerne har især interesse i et sikkert produkt og lave priser, mens ejerne først og fremmest tænker på at konsolidere selskabet og tjene et overskud.

Sammenfald af ejer- og brugerinteresser betyder, at prisdannelsen kan blive sløret, fordi ejerne/brugerne kompenseres for høje priser gennem et øget overskud. Det vil kunne forøge det generelle prisniveau for kortydelse og i øvrigt ramme selskaber uden for ejerkredsen, der vil benytte sel-

skabets ydelser. Er der derimod forskelle i ejer- og brugerkredsen, mindskes risikoen for, at selskabets priser og licensvilkår fastlægges ud fra interesserne hos en afgrænset gruppe med en vis fælles forståelse for udviklingen. Det kan også være en fordel, at andre end pengeinstitutter har en aktiepost. Det kan føre til, at selskabets priser og vilkår bestemmes ud fra andre interesser end pengeinstitutternes.

Dankort A/S' og PBS' fremtidige fastsættelse af priser og vilkår skal ikke indgå i vurderingen af, om forudsætningerne for konkurrence er tilstede nu. Dankort A/S vil være omfattet af reglerne i konkurrenceloven og betalingsmiddeloven. Konkurrenceloven forbyder, at selskaber deltager i konkurrencebegrænsende aftaler eller misbruger en dominerende stilling. Bestemmelserne i betalingsmiddeloven giver en udvidet adgang til at gribe ind over for gebyrer på betalingskortområdet. Ved Folketingets vedtagelse af loven i 1999 blev det forudsat, at disse bestemmelser kunne fastholdes i en periode, efter at § 14 var ophævet, for at imødegå problemer med en skæv markedsstruktur. Dermed vil der være sikkerhed for, at der er adgang til at gribe hurtigt ind over for urimelige gebyrer hos alle aktører.

Folketingets forudsætninger for konkurrence

Forarbejderne til betalingsmiddeloven opregner fire forudsætninger, som i hvert fald skal være opfyldt for at fuld og reel konkurrence er til stede.

- 1) Der skal være flere udstedere af betalingskort. Blandt disse skal flere uafhængigt af hinanden udstede debetkort.
- 2) Der skal være flere virksomheder, der tilbyder betalingsmodtagerne indløsning af bl.a. Dankortet.
- 3) Indløserne af dankortbetalinger må ikke stille tekniske krav, der hindrer, at forretningernes terminaler kan bruges til andre betalingskort.
- 4) Indløserne af dankortbetalinger må ikke stille tekniske krav, der hindrer, at forretningernes Dankortterminaler kan kobles op på andre indløser/operatører end pengeinstitutterne og PBS.

Allerede for et år siden fandt styrelsen og Betalingskortpanelet, at den første og tredje forudsætning var opfyldt.

Der er over 300 selskaber, der udsteder kort, først og fremmest pengeinstitutter men også benzinselskaber, detailkæder, butikcentre mv. De fleste kort er kreditkort, hvor kortholder får kredit i en periode fx en måned, før han skal udligne sin konto. Dankortet er det eneste debetkort. Når man betaler med et debetkort, trækkes pengene fra kortholder straks, når kortselskabet får besked om transaktionen.

Der er over 200 pengeinstitutter, der har tilladelse til at udstede Dankort. Betingelserne for at udstede Dankort fastlægges af PBS (i fremtiden Dankort A/S). Pengeinstitutterne er dermed afhængige af en tilladelse fra PBS. Men alle pengeinstitutter kan få en tilladelse, hvis de opfylder nogle objektive krav og betaler tilslutningsgebyr. PBS bestemmer også, hvordan pengeinstitutterne må anvende Dankortlogoet og fastlægger reglerne om systemets sikkerhed, fx regler om PIN-koder og hvordan kortudsteder skal behandle indsigelser. Men det er kortudstederne selv, dvs. de enkelte pengeinstitutter, der fastsætter deres gebyrer over for kortholderne, de kan sætte deres eget logo på kortet, og de kan også tilbyde Visa sammen med Dankortet. Ud over adgang til at hæve kontanter og betaling i butikker kan de vælge at tilbyde andre ydelser sammen med Dankortet. Det kan fx være rabatter i udvalgte forretninger eller særlige former for service.

På den baggrund fandt styrelsen ved vurderingen i 2000, at den første forudsætning var opfyldt.

Det tredje krav er opfyldt, fordi PBS, der indtil 15. april 2001 er eneste indløser af dankortbetalinger, ikke stiller nogen krav, der hindrer, at selskabets terminaler benyttes til andre kort. Man kan således godt bruge fx sit MasterCard, Eurocard, Diners Club-kort eller Statoil kort i en dankortterminal. Og

der ændres ikke ved dette forhold den 15. april 2001, hvor indløsningen i den fysiske handel går over til bankerne.

Derimod var den anden og den fjerde forudsætning ikke opfyldt pr. 1. april 2000, da Konkurrencestyrelsen afgav sin første rapport om forholdene.

PBS havde således en aftalemæssig eneret til at indløse dankortbetalinger. Den fjerde forudsætning var heller ikke opfyldt, idet PBS af hensyn til sikkerheden stillede tekniske krav til dankortterminalerne, der betød, at de kun kunne kobles op på PBS datamater.

Den 1. maj 2000 fremlagde Finansrådet imidlertid sin plan for "Fremtidens kortmarked". Den skulle bl.a. gøre op med den anden og den fjerde forudsætning.

Efter planen overføres opgaven med at indløse Dankortet fra PBS til de enkelte pengeinstitutter pr. 15. april 2001. Forretningerne har fået besked i begyndelsen af januar 2001. Derefter vil der være flere virksomheder, der tilbyder betalingsmodtagerne indløsning af bl.a. Dankort, og betalingsmodtager kan vælge mellem pengeinstitutterne. Dermed er den anden betingelse opfyldt.

Planen lægger dernæst op til, at der opstilles nye terminaler, der kan afløse de eksisterende dankort-terminaler mv. De nye terminaler skal kunne tage mod både magnetstribekort og chipkort, og specifikationerne er udformet således, at terminalerne kan kobles på flere forskellige indløsere, herunder også indløsere uden for pengeinstitutsektoren og evt. i udlandet.

Efter planen skulle de første terminaler være klar til opstilling i detailhandelen den 1. april 2001. De er imidlertid forsinkede. De nye specifikationer blev offentliggjort i sommeren 2000, men de leverandører, der har fået overdraget opgaven med at fremstille de nye modeller, er ikke færdige. De første terminaler kan tidligst opstilles i detailhandelen til sommer. Herefter skal de testes. Fra starten vil de kun kunne læse magnetstribekort. Når testene med magnetstribekort er færdige, skal terminalerne opgraderes til chip, og så skal man igennem endnu en serie tests.

Opfyldelse af den fjerde forudsætning kræver ikke, at forretningerne – eller et bestemt antal af dem – i forvejen skal have gennemført en udskiftning af terminaler. Det er tilstrækkeligt, at det konstateres, at indløserne ikke længere stiller tekniske krav til dankortterminalerne, der hindrer, at de kan kobles op på andre end PBS og pengeinstitutterne. Det er detailhandelen, der ejer terminalerne, og det er derfor butikkerne, der bestemmer, hvornår de vil skifte til de nye terminaler. Siden terminalspecifikationerne blev offentliggjort i sommeren 2000, har der været drøftelser mellem PBS, detailhandelen og terminalleverandørerne mv. Resultatet af disse drøftelser om specifikationerne er, at der ikke er fundet tekniske krav, der hindrer, at terminalerne kan kobles op på andre indløsere/operatører end PBS og pengeinstitutterne.

Den fjerde forudsætning er dermed opfyldt efter sin ordlyd. Men der er som nævnt endnu ikke gennemført nogen praktiske test af de nye dankortterminaler.

Det er ikke en forudsætning for at ophæve § 14, at pengeinstitutterne er begyndt at konkurrere om at indløse betalinger fra forretningerne, så man kan se, at konkurrencen virker efter hensigten. Folketinget opstillede heller ikke noget sådant krav i 1999. Det vil nemlig være svært eller måske endda umuligt at konstatere nogen priskonkurrence, så længe forbudet i betalingsmiddelovens § 14 er i kraft.

Forbudet gælder dog ikke for de internationale kort, der har fået tilladelse til at opkræve et gebyr på 0,75 pct. Disse kort har imidlertid haft svært ved at gøre sig gældende og trænge ind på markedet, når

det er gratis for forretningerne at modtage Dankort, og når forbrugerne ved, at de kan bruge Dankortet overalt.

Sammenfattende er det Konkurrencestyrelsens vurdering, at med gennemførelsen af Finansrådets plan vil de fire forudsætninger, der er *nødvendige* for at ophæve gebyrforbudet, være opfyldt.

- Der vil være flere, der uafhængigt af hinanden udsteder Dankort
- Der vil være flere pengeinstitutter, der tilbyder betalingsmodtagerne indløsning af Dankort
- Indløserne af Dankort stiller ikke tekniske krav, der hindrer at terminalerne i forretningerne kan bruges til andre betalingskort
- Indløserne af Dankort stiller ikke tekniske krav, der hindrer, at terminalerne kan kobles til andre operatører/indløserne end PBS/pengeinstitutter

Det fremgår af lovens bemærkninger, at der udover en vurdering af de fire forudsætninger også skal tages stilling til, om opfyldelsen af disse er *tilstrækkelige* til, at der kan skabes reel konkurrence. Det er Konkurrencestyrelsens vurdering, at selv om de fire nødvendige forudsætninger er opfyldt, er der marts 2001 ikke tilstrækkelige forudsætninger for en fuld og reel konkurrence på betalingskortmarkedet, hvis forbudet mod gebyrer ophæves. For det første har de nye terminaler ikke været afprøvet. Der er derfor ikke sikkerhed for, at de vil virke efter hensigten. For det andet er der ikke skabt tilstrækkelig klarhed omkring forholdene i Dankort A/S. Det gælder selskabets ejerkreds, vedtægter og forretningsvilkår.

1.3 Udviklingen på betalingskortmarkedet

Brugen af Dankort er steget stærkt siden det blev indført i 1984. Dankortet er i dag danskernes foretrukne betalingsmiddel, når de skal købe ind i butikkerne. Samlet dækker betaling med Dankort og andre betalingskort i dag 40 pct. af det private forbrug.

Der er 3 mio. Dankort. Dertil kommer en række andre betalingskort. I gennemsnit har hver voksen dansker 2,1 betalingskort, og deraf er det ene et Dankort. De mest kendte af de øvrige kort er benzin-selskabernes kort (HydroTexaco, Shell, Q8, Statoil, Olieelskabet Danmark m.fl.) og kort fra de internationale kortselskaber (Visa, MasterCard, Eurocard, Diners Club, Amex m.fl.).

Dankortet er et debetkort. Det betyder, at kortholders betalinger trækkes fra hans indestående i banken, hver gang han bruger kortet i detailhandelen. Alle de andre kort i Danmark er kreditkort. Kortselskabet har aftalt med kortholder, at han får en vis kredit, før han skal udligne sin konto, fx løbende måned plus 30 dage. Kortselskabet løber derved en risiko for, at kortholder ikke betaler, hvad han skylder. Derfor er kravene til at få et kreditkort strengere end for et debetkort. Normalt skal der præsenteres en vis sikkerhed, før man får et kreditkort. Endelig findes forudbetalte kort. Det mest kendte er Danmønt. Der findes 593.000 Danmønt-kort.

Dankortet kan anvendes i næsten alle butikker i Danmark. Der er 91.000 forretninger, der har aftale med PBS om at tage mod Dankort. Ingen af de andre kort kan anvendes i nær så mange butikker. Kortene fra Diners Club og fra Eurocard kan fx kun bruges i 26.000 butikker i alt. Og kortene fra Shell kan kun anvendes i Shells egne forretninger, og i de kæder, som Shell samarbejder med (Ikea, H&M, Fona, Bauhaus, Falck og hos Spies).

Når Dankortet kan bruges i næsten alle butikker – og i væsentligt flere end nogen af de andre kort, også de internationale – så hænger det sammen med, at det ikke direkte koster noget, hverken for butikkerne eller for forbrugeren. Betalingsmiddelloven forbyder kortselskabet at opkræve gebyr af forretningerne, når der betales med kort i detailhandelen (den fysiske handel). De internationale kortselska-

ber har dog tilladelse til at opkræve gebyr. For kort, der er udstedt i Danmark, må de opkræve et gebyr på 0,75 pct. af beløbet, og for udenlandske kort (dvs. et kort der er udstedt i et andet land) gælder forbudet slet ikke. Gebyret går fra 2,75 pct. til 5,75 pct. af beløbet. Det er baggrunden for, at mange detailforretninger – typisk forretninger med få turister blandt kunderne - ikke ønsker at modtage betaling med de internationale kort.

Pengeinstitutterne må godt opkræve gebyrer for Dankortet hos kortholderne, men det er der næsten ingen, der gør. Forbrugerne opfatter derfor brug af Dankortet som gratis. Derfor har de heller ingen grund til at anvende kontanter i stedet for kort, når de betaler i butikkerne. Forbrugerne kan også hæve kontanter på deres Dankort i butikkerne. Styrelsens undersøgelser viser, at der i praksis hæves kontanter svarende til 30 pct. af de samlede dankortbetalinger i detailhandelen. Pengeinstitutterne garanterer forretningerne dækning for beløb på op til 3.000 kr., når der hæves på Dankortet i en terminal med PIN-kode.

Forbrugerne kan også bruge Dankortet til at hæve kontanter i pengeinstitutternes hæveautomater. Det kan være lettere end at gå i banken. Men hvis kortholder hæver penge i et fremmed pengeinstitut eller i et fremmed pengeinstituts automat, opkræver kortholders bank normalt et gebyr.

I 2000 benyttedes Dankortet i alt 400 mio. gange i butikkernes terminaler – det er mere end 1 mio. transaktioner hver dag. Dankortets store udbredelse og anvendelse fremgår også, når man sammenligner med andre lande. Danmark hører til de lande i Europa, hvor flest butikker accepterer betaling med kort, når man måler det pr. indbygger.

Danskerne har også forholdsvis få kort pr. indbygger (626 pr. 1000 indbyggere)². Franskmændene og italienerne har lidt færre kort, men i alle andre lande har forbrugerne væsentligt flere. I UK, Australien og Canada har de mere end dobbelt så mange kort. Det afspejler det forhold, at når alle butikker tager imod Dankortet, så er der ikke grund til at have mange kort. Antallet af terminaler i detailhandelen ligger også højt. Kun i Spanien har de flere kortterminaler, jf. tabel 1.1.

² Der er kun regnet med kort udstedt af pengeinstitutter.

Tabel 1.1 Betalingskort i forskellige lande i 1998

	Antallet af be- talingskort ¹⁾ pr. 1000 indb.	Antal transaktioner pr. kort ²⁾	Omsætning pr. transaktion danske kroner	Antal termi- naler ⁴⁾ pr. 1 mio. indb.
Australien	1.420	6,4	380	11.782
Belgien	1.177	29,6	321	9.122
Canada	1.376	34,7	304	12.766
Danmark	626	103,9	351	12.936
Finland	742	69,2	343	11.044
Frankrig	517	70,4	321	9.958
Holland³⁾	261	24,4	194	8.569
Italien	471	20,9	241	5.976
Luxembourg	1.308	51,8	457	11.892
Norge	1.069	39,4	522	8.642
Portugal	1.055	27,8	418	7.136
Spanien	980	18,7	325	18.351
Sverige	776	24,9	455	8.405
Tyskland	1.136	10,4	358	2.815
UK	1.420	4,0	589	10.301
Østrig	758	11,9	679	2.382
Genne snit	999	23,5	345	8.367

Kilde: se tabel 6.1, 6.2 og 6.4

1. Kun de betalingskort, der er udstedt af pengeinstitutter og andre finansielle institutter.
2. Omfatter betalinger med kort gennem terminaler i detailhandelen (point-of-sale)
3. For Holland undervurderer indberetningerne til European Central Bank den hollandske betalingskortinfrastruktur, da de ikke medtager det hollandske PIN-Card. Ifølge Lafferty Data Bank var der 16 mio. PIN-Card i 1997 og 1998.
4. Terminaler i detailhandelen (point-of-sale)

Og danskerne bruger Dankortet flittigt. I gennemsnit bruger hver dansker Dankortet næsten 140 gange om året i butikkerne. Ingen af de andre kort i Danmark bruges nær så meget. Tager man alle kort i Danmark under ét, bruges de kun 104 gange om året. Men det er stadig væsentligt mere end i andre lande. De næstflittigste kortbrugere, Finland og Frankrig, brugte kun deres kort 70 gange på et år.

På den anden side har vi ret få pengeautomater – 310 pr. 1 mio. indbyggere. De fleste lande ligger mellem 400 og 700 automater pr. 1 mio. indbyggere. Det afspejler, at danskerne hæver kontanter i forretningerne. Det accepteres ikke i andre lande.

Danmark er også kommet godt med i handelen på Internettet, efter at PBS i april 1999 åbnede for indløsning af Dankortet mod betaling af et gebyr (1,95 kr. pr. transaktion plus 0,15 pct. af beløbet³). I marts 2001 var der 81.000 transaktioner på Internettet og godt 2000 butikker med indløsningsaftale. Det gennemsnitlige køb var ca. 460 kr. Det er noget mere end i den fysiske handel, hvor det senest er opgjort til 351 kr.

³ Fra 1. december 2000 nedsat til 0,10 pct. af beløbet

Hvis man sammenligner med betalingerne i de almindelige butikker (den fysiske handel) er disse tal beskedne; men sammenligner man med andre lande ligger Danmark pænt. OECD opgjorde i 2000, at den danske e-handel⁴ udgjorde ca. 0,2 pct. af den samlede detailhandel. Det var væsentligt mindre end Sverige (0,7 pct.) og USA (0,5 pct.), der ligger i spidsen, men på niveau med Finland og lidt foran lande som Frankrig, Italien og Japan.

Ud over handel på Internettet er der også kommet flere andre betalingsmetoder i den ikke-fysiske handel – eller de er ved at blive udviklet. Det drejer sig bl.a. om BroBizz DK, der benyttes på Storebælt og Øresund til at trække betaling for brotaksten direkte fra chaufførens betalingskort, når bilen passerer en chip på broen. Der arbejdes også med kort til anvendelse sammen med mobiltelefoner og til tv-apparaternes dekodere (set-top-bokse).

Folketingets mål med ændringen af betalingsmiddeloven - at fremme udviklingen af handel på Internettet og af nye betalingssystemer – har derfor været en succes. Danmark er ikke kommet bagefter med udvikling af nye betalingssystemer, men ligger pænt med indførelsen af elektroniske betalingssystemer til de nye handelsformer.

⁴ Opgørelsen omfatter kun B2C-handel dvs. business to consumer

Kapitel 2: Hvordan fungerer betalingskort?

2.1 Rapportens baggrund

Dette er den anden rapport til erhvervsministeren efter ændringen af betalingskortloven i april 1999. Ved denne ændring kom der nye regler for priser og gebyrer ved brug af betalingskort. Det blev tilladt at opkræve et gebyr af betalingsmodtager ved fjernhandel, herunder internethandel. For den almindelige handel (fysisk handel), er det fortsat ikke tilladt at opkræve et gebyr fra betalingsmodtager.

I maj 2000 vedtog Folketinget en helt ny lov, der skal regulere betalingskortområdet. Lov nr. 414 af 31. maj 2000 om visse betalingsmidler, betalingsmiddeloven. Ændringerne fra april 1999, (ændringen af § 20 og indførslen af § 20a) blev overført uændret til den nye lov som § 14 og § 15. Endvidere indførtes en ny regel, § 16, der forbyder brugen af handle-all-cards-klausuler, dvs. at det gøres til et vilkår for art få indlæst kortbetalinger, at betalingsmodtager forpligter til at tage mod flere betalingskort fra andre indlødere.

Baggrunden for lovændringen var regeringens bekymring for at e-handlen ikke ville slå igennem i Danmark. Talrige undersøgelser viste, at Danmark var blandt de lande i verden med fleste private pc-ere opkoblet til Internettet. Der var derfor gode forudsætninger for e-handel i Danmark. Men forbrugere benyttede sig ikke af mulighederne. Den danske e-handel var beskeden sammenlignet med andre nordeuropæiske lande og USA. Det blev fra mange sider fremhævet, at hovedårsagen til dette var, at det ikke var muligt at benytte det mest udbredte elektroniske betalingsmiddel, Dankort, ved internethandel.

Udstedernes – pengeinstitutternes – argument for dette var, at der var for stor risiko ved at benytte af kortet på nettet. Risikoen kunne begrænses, hvis kortet blev udviklet eller der blev investeret i sikkerheden. Forbudet mod at kræve gebyr ved anvendelse af Dankort gjorde det imidlertid ikke attraktivt for bankerne at videreudvikle Dankortet eller gøre det sikkert at anvende på nettet.

Denne situation betød, at der var risiko for, at de fordele, der er forbundet med informationsteknologien – herunder elektronisk handel – ikke ville komme det danske samfund til gode i samme omfang som i udlandet. Det skulle derfor være muligt at benytte Dankort som betalingsmiddel ved e-handel.

Det overordnede formål med loven var således at skabe en situation, hvor det blev mere attraktivt for kortudstederne at tillade handel med Dankort på Internettet. Det lykkedes. E-handlen har udviklet sig i positiv retning efter det blev muligt at benytte Dankort ved betalinger for handel på nettet. Betalingsmodtager bliver nu opkrævet et gebyr pr. transaktion, når Dankort benyttes som betaling på Internettet.

Der var et andet og mere generelt formål med lovændringen fra april 1999 - nemlig at skabe forudsætninger for reel konkurrence om kortbetalinger i Danmark. Forbudet mod at opkræve gebyr i betalingsmiddelovens § 14 medfører, at kortudsteder ikke kan få dækket sine driftsomkostninger ved betalingssystemet hos betalingsmodtager. Det gør det vanskeligt for andre kortsystemer end de pengeinstitutfinansierede at få finansieret deres omkostninger. Forbrugere og butikker risikerer at komme til at betale for høje gebyrer, hvis der ikke er reel konkurrence på betalingskortmarkedet. Men omvendt vil reel konkurrence ikke kunne opnås på dette marked, med mindre betalingsmiddelovens § 14 helt ophæves.

Når der ikke skete en fuldstændig liberalisering af loven allerede i april 1999, skyldes det, at kortbetalingerne i Danmark hidtil har sket i et reguleret marked. Det er normalt ikke problemfrit at ophæve alle reguleringer fra dag til dag på et reguleret marked. Der vil altid gå nogen tid, før et reguleret marked tilpasser sig til konkurrence.

Dankortsystemet havde på daværende tidspunkt en dominans på markedet, der i en overgangsfase dels kunne føre til samfundsmæssigt uacceptable vilkår og priser, dels kunne skabe vanskeligheder for de potentielle konkurrenter. En total liberalisering ville derfor ikke automatisk føre til den ønskede konkurrence på markedet. Der blev derfor fastsat fire konkurrenceforudsætninger, som skal være opfyldt for at § 14 kan ophæves helt.

For det første skal der være en flerhed af udstedere af betalingskort. Blandt disse skal flere uafhængigt af hinanden udstede debetkort.

For det andet skal der være flere virksomheder, der tilbyder betalingsmodtagerne indløsning af blandt andet Dankort.

For det tredje må indløsere af dankortbetalinger ikke stille tekniske krav, der hindrer, at forretningernes terminaler kan bruges til andre betalingskort.

For det fjerde må indløsere af dankortbetalinger ikke stille tekniske krav, der hindrer, at forretningernes terminaler kan kobles op på andre indløsere/operatører end pengeinstitutterne og PBS.

Betalingsmiddelovens § 24, stk. 4, siger, at forslag til revision af § 14 skal fremsættes for Folketinget senest den 1. november 2001.

En total ophævelse af § 14 kræver som nævnt, at de fire forudsætninger er opfyldte. Til at vurdere om dette er sket, har erhvervsministeren nedsat et betalingskortpanel. Panelet skal endvidere vurdere om opfyldelsen af de fire forudsætninger er tilstrækkelig til at sikre fuld og reel konkurrence på betalingskortmarkedet, den såkaldte femte forudsætning. Ministeren bestemmer bl.a. på baggrund af panelets vurderinger, om han vil foreslå § 14 ophævet.

Konkurrencestyrelsen skal ifølge betalingsmiddeloven føre tilsyn med betalingskortmarkedet ved overgangen fra et reguleret marked til et marked med reel konkurrence. En del af denne opgave består i at analysere konkurrencen på markedet og samtidig vurdere, om de fire forudsætninger er opfyldt.

Konkurrencestyrelsen fører tilsyn med overholdelsen af betalingsmiddelovens § 14, § 15, stk. 1 og § 16, jf. § 21, stk. 1. Styrelsen har endvidere hjemmel til at gribe ind over for urimelige gebyrer og priser for brug af betalingskort, jf. betalingsmiddelovens § 15, stk. 2.

Konkurrencestyrelsens praksis indgår i denne rapport, da den er med til at give et billede af, om indgrebsmulighederne i loven er tilstrækkelige til at sikre, at der kan skabes et konkurrencepræget marked i Danmark.

Muligheden for opkrævning af gebyr ved betaling på Internettet var et første skridt mod at nedbryde de barrierer, der hidtil har hindret konkurrence om kortbetalinger i Danmark. Udviklingen i e-handlen vil derfor kunne indikere, om der er konkurrence på markedet for betalingskort. E-handelen har derfor en selvstændig plads i rapporten.

Det væsentligste formål med lovændringen var som nævnt, at der ikke er hindringer med hensyn til udnyttelse af IT-baseret handel. Det er derfor naturligt at sammenligne udviklingen i Danmark med andre lande, både hvad angår udviklingen i e-handel og andre elektroniske handelsformer og i den øvrige detailhandel.

2.2 Hvad er et betalingskort?

Betalingskort kan bruges til at betale for varer og tjenesteydelser, fx i detailhandlen og på nettet. I de fleste tilfælde kan man også benytte betalingskortet til at hæve kontanter eller overføre penge i pengeinstitutternes hæveautomater. Betalingskort indeholder et legitimationsbevis og kan således i Danmark ligeledes bruges som ID-kort, når man betaler med check. Et betalingskort er i konkurrence med andre betalingskort, kontanter, bankoverførsler, betalingsservice, giro og check.

Kontantbetalinger indebærer, at forbrugeren før købet skal hæve penge. Kunden sparer derfor tid ved at betale med et betalingskort i stedet for kontanter. Banken tjener penge, fordi indestående i banken er større end ellers og på grund af mindre skrankebetjening. Forretningen skal håndtere færre kontanter, hvilket øget sikkerheden for de butiksansatte.

Betaling med check indebar først og fremmest en forenkling for forbrugerne. De slip for hele tiden at have kontanter på sig. Men betalingsmodtagerne skulle stadig hen i et pengeinstitut for at indløse checken.

Betalingskortets nytte for forbrugeren afhænger af, om der er almindelig accept af samme kort i mange forretninger. For forretningerne er det en fordel at have mulighed for at kunne modtage mange forskellige betalingskort. For udstedere af betalingskort er det en fordel dels at have mange kort i omløb, dels at mange forretninger kan modtage det kort, man udsteder.

Et betalingskort er i dag typisk lavet af plastik med en magnetstrib. Der er de senere år udviklet kort med en microchip. I magnettriben og chippen er lagret oplysninger om kortnummer, udløbsdato og i flere tilfælde også kortindehavers navn. Lagring af magnettribens oplysninger sker ved fremstillingen af kortet. Chippen indeholder et elektronisk kredsløb, der kan opsamle og lagre data. Oplysninger og informationer på disse kort kan man løbende ændre og opdatere. Med den seneste generation af chipkort - de såkaldte smart card - kan man yderligere programmere chippen til at udføre beregninger mv. og til at indeholde specielle funktioner, sikkerhedsnøgler mv.

Det er almindeligt, at forbrugeren, når kortet anvendes, skal bekræfte betalingen/transaktionen ved at indtaste en PIN-kode⁵. En PIN-kode er personlig; den må kun være kendt af den retmæssige bruger af kortet. Nogle betalingskort, fx Dankortet, er desuden forsynet med et billede af kortholderen.

Betalingskort indeholder forskellige funktioner, som er aftalt mellem forbrugeren (kortholderen) og kortudstederen. Udover den generelle betalingsfunktion, kan kortholder for eksempel have ret til at hæve kontanter, få kredit, opnå rabat på afgrænsede produkter og få adgang til udvalgte tjenester.

Der er flere typer af betalingskort: Hævekort, debetkort, kreditkort, kontokort og forudbetalte (betalings)kort.

Hævekort

Hævekort er udstedt af pengeinstitutter til brug for instituttets kunder i egne hæveautomater. Hævekortene kan man alene benytte til at hæve kontanter i hæveautomater eller til at overføre penge

⁵ Forklares i bilag 2

I Danmark kan hævekort normalt alene benyttes i det pengeinstitut, der har udstedt det. I andre lande har pengeinstitutter indbyrdes indgået aftaler (enten bilateralt eller multilateralt) om, at deres automater stilles til rådighed for andre pengeinstitutters kunder. Disse aftaler er som regel indgået nationalt. Fire større tyske banker har fx indgået et samarbejde om pengeautomater (Der Cash-Group), der omfatter 5.500 pengeautomater. Kunderne i disse banker og deres datterselskaber kan hæve gratis i disse automater. Men der er også indgået aftaler mellem flere landes pengeinstitutter, der gør, at hævekortene kan bruges i andre lande. Fx kan kort fra Portugal bruges i Spanien og omvendt.

Debetkort

Et debetkort er et betalingskort, hvor beløbet afregnes med kortholder så hurtigt, det er muligt. Derfor er udstedere af debetkort normalt finansielle institutter, der kan modtage indlån. Dankort er et debetkort. Transaktioner med Dankort debiteres kortholders indlånskonto i et pengeinstitut straks eller inden for nogle få dage, afhængigt af om der er tale om en PIN-terminal/pengeautomat, underskriftsbaseret terminal eller en "fluesmækker". Dankort kan anvendes som hævekort i alle pengeinstitutters automater.

I flere lande er de nationale kort debetkort udstedt af pengeinstitutter i samarbejde. De internationale kortselskaber Visa og Europay udsteder også debetkort, men kun gennem pengeinstitutter. I Danmark udstedes kun et debetkort – (Visa/)Dankort - der udstedes af en række pengeinstitutter.

Kreditkort

Kreditkortene giver kortholderen en vis kredittid, inden der skal betales. Kreditkort behøver i modsætning til debetkort ikke at være tilknyttet et pengeinstitut. Derfor udstedes kreditkort i de fleste lande også af virksomheder, der ikke er finansielle institutter. Kredittid og – betingelser er aftalt på forhånd mellem udstederen af betalingskortet og kortholderen, oftest ved at kortholder betaler et årsgebyr. Der er typisk to former for kreditkort: Det såkaldte charge kort og kort med revolverende kredit.

Charge kortet giver kortholder ret til at udskyde betalingen inden for en vis periode – typisk en måned. Kortholder skal ved periodens udløb betale hele beløbet til udsteder på én gang. Det er normal praksis, at kortudsteder ikke opkræver nogen direkte rente på charge kort, men får sine renteomkostninger dækket ved gebyrer mv. (eller ved gebyrer over for betalingsmodtager eller en tilsvarende forsinket betaling til betalingsmodtager).

Revolverende kredit giver kortholder ret til en nærmere fastsat kredit i en vis periode. Ved periodens udløb skal kortholder som minimum indbetale et aftalt afdrag på gælden. Der betales ved revolverende kredit typisk renter af gælden. Revolverende kredit er mere udbredt i USA end i Europa.

Globalt er de største udstedere af kreditkort MasterCard, Eurocard, Visa, American Express og Diners Club. Desuden udsteder benzinselskaber og detailhandlen kreditkort. I Danmark er de internationale betalingskort (MasterCard, American Express, Eurocard og Diners Club) alle kreditkort. Det samme gælder de betalingskort, som detailhandlen og benzinselskaberne udsteder.

Forudbetalte kort og electronic purse

Forudbetalte kort er også betalingskort. Disse kort er udstedt med et beløb på forhånd, som kortholder løbende kan bruge. Eksempler i Danmark på forudbetalte kort er Danmønt og telekort. For nogle af disse kort gælder, at kortet er værdiløst, når værdien er opbrugt. Der findes også kort, der kan genoplades i særlige terminaler - genopladelige kort eller electronic purses.

De forudbetalte kort er praktiske betalingsmidler ved små beløb, fx i telefonbokse, i parkometre eller ved køb af billetter, frimærker mv. Disse kort har samme status som kontanter – og de kræver ingen kode eller underskrift. De er ikke personlige - alle kan benytte dem til forskel fra debet- og kreditkort, der fx kræver at brugeren er personlig myndig eller en juridisk person og identificerer sig.

Forudbetalte kort er oftest begrænsede i brugen, fx alene til telefonopkald eller transportformål. De er ligeledes afgrænset til kun at kunne bruges inden for afgrænsede geografiske områder, fx udelukkende til nationalt brug. Det er dog efterhånden flere lande, hvor forudbetalte kort kan bruges mere generelt. Det gælder fx Danmønt.

Anden anvendelse af betalingskort

Der kan være knyttet andre funktioner end den at kunne gennemføre en betaling til betalingskortene, fx rabatter på køb i bestemte forretninger eller opsamling af bonuspoint. Til nogle kort er knyttet forsikringsydelser, som fx en personlig ulykkesforsikring til kortholderen.

Et kreditkort kan være et alternativ til et lån i et pengeinstitut eller hos en detailforretning. De enkelte udbydere af kreditkort har ofte flere forskellige kort, der giver kortholderen forskellige ydelser. Fx forskellige kreditter og kredittider, rabatter og bonusydelser. Nogle betalingskort har status af ”luksuskort”. Kortholder skal som hovedregel igennem en nærmere kreditvurdering for at blive godkendt til at få et kreditkort. Kreditvurderingen afhænger af hvilken type kort kunden ønsker.

Terminaltyper

Når forbrugerne anvender betalingskort i en forretning, sker det ved hjælp af en terminal eller manuelt ved hjælp af en ”fluesmækker”. Hævning af kontanter i pengeinstitutterne foregår enten i hæveautomater eller ved skranken.

I hæveautomaterne kan kortholder med en PIN-kode hæve kontanter, betale regninger eller overføre penge mellem konti i samme pengeinstitut. Hæveautomaterne er tilknyttet et mere eller mindre omfangsrigt on-line netværk. I nogle lande er der lukkede netværk inden for samme pengeinstitutkoncern. I Danmark er alle hævekortautomater knyttet til et landsdækkende netværk, som igen kan være koblet til de internationale netværk med fx Visa, Eurocard/MasterCard.

Hæveautomaterne er forholdsvis dyre at installere. Prisen kan løbe op i 150.000 – 200.000 kr. Pengeinstitutterne ejer ofte automaterne. I nogle lande er der særlige selskaber eller organisationer, der går ind og udbyder netværksydelser samt ejer og driver hævekortautomaterne. Pengeinstitutterne lejer så disse automater.

Der er forskellige typer terminaler i forretningerne. Elektroniske terminaler benævnes ofte EFTPOS-terminaler = Electronic Funds Transfer at Point Of Sale. Disse terminaler kan være integrerede med forretningernes kasseapparater eller være opstillet som selvstændige terminaler.

EFTPOS-terminalerne kommunikerer elektronisk via indløser eller processingselskab med kortudsteder eller et datacenter, som godkender betalingen på vegne af kortudsteder. De PIN-baserede terminaler foretager en såkaldt autorisation af kortet – de undersøger om PIN-koden er korrekt. Desuden foretages en såkaldt spærrekontrol, hvor det undersøges om kortet er spærret.

Den eksisterende generation af PIN-terminaler ringer op til en central enhed hver gang, der skal laves autorisation eller foretages spærrekontrol. Af tekniske grunde kan de danske PIN-terminaler kun indstilles til at ringe ét sted hen – og i praksis er det til PBS. Den nye generation terminaler, der er baseret

på chipkort, behøver ikke foretage opkald hver gang. De nye terminaler vil også kunne kommunikere med mere end et center.

I Danmark kan EFTPOS-terminalerne med PIN håndtere Dankort, dansk udstedte Eurocard, Diners Club, Amex og MasterCard, flere lokale kort og internationalt udstedte Eurocard/MasterCard, Visa, Visa Electron, JBC og Maestro-kort. For Eurocard, MasterCard og Visa er systemet internationalt ikke indstillet til at verificere PIN-koder på tværs af landegrænser. I Danmark er det dog også muligt at anvende PIN-kode for disse kort i såvel butikkernes som bankernes terminaler.

Andre terminaler – tele- og telenotaterterminaler - er baseret på kortholders underskrift (signaturbaserede terminaler). Terminaler af den type leverer ved brug af betalingskortet en nota, som kortholderen skal underskrive. Betalingsmodtager sender elektronisk oplysningerne til afregning via det indløsningsnetværk, betalingsmodtager er en del af, og oplysningerne kontoføres. Når kortudsteder elektronisk modtager nota-kravet, afregnes med butikkerne efter de aftalte betingelser. Betalingsmodtager afregnes ifølge aftale med indløser.

Frankrig indførte for 10 år siden chip-terminaler. De øvrige EU-lande holdt fast ved magnetstribekortene kombineret med PIN-koder. I dag er chip-terminaler ved at vinde indpas i flere lande. Sådanne terminaler vil ændre terminalstrukturen væsentligt. En chip kan ved kontakt med en terminal aflæse og verificere sin egen PIN-kode. Det betyder, at terminalen ikke, hver gang kortet benyttes, behøver at ringe til et centralt sted for at få det godkendt. Oven i dette kan chippen løbende opdateres og indeholde flere forskellige funktioner.

PBS har i samarbejde med pengeinstitutterne og datacentralerne arbejdet på at tilpasse den danske kortinfrastruktur til i første omgang at kunne modtage udenlandske chipkort. Danske Bank har åbnet de første hæveautomater med chipkort. I foråret 2000 offentliggjorde PBS terminalspecifikationerne (den såkaldte OTRS⁶ specifikation) og den generelle arkitekturbeskrivelse (den såkaldte TAPA⁷-specifikation). OTRS bestemmer hvordan oplysninger, der skal videresendes til PBS skal behandles i terminalen. OTRS giver mulighed for at terminalen kan indeholde andre terminalapplikationer. TAPA definerer brugen af sikkerhedsmoduler. Det er kravene til sikkerhed, der har ført til, at dankortterminalerne kun har kunnet ringe ét sted hen. TAPA giver mulighed for at anvende PSAM⁸. PSAM er et chipbaseret sikkerhedsmodul, der svarer til mobiltelefonernes SIM-kort. PSAM specifikationerne er udviklet efter bl.a. EMV-standarder⁹. I PSAM er infrastrukturen indbygget. PSAM kan indeholde flere oplysninger fra flere forskellige betalingskort (flere indløsningsaftaler).

To leverandører planlægger i løbet af foråret en pilotproduktion af de nye chipbaserede terminaler. Pilotproduktionen er delt i to faser. I første fase testes de nye terminaler i relation til debet- og kreditkort med magnetstriben. Efter en positiv pilotproduktion kan salget af terminaler via terminalproducenterne påbegyndes i Danmark, hvilket forventes at ske sommeren 2001.

I næste fase testes debet- og kreditkorttransaktioner foretaget med chipkort. Testperioden forventes at være afsluttet i løbet af efteråret. De i mellemtiden solgte terminaler, vil efterfølgende blive opgraderet til også at kunne håndtere chiptransaktioner. Terminalerne er konstrueret, så det er muligt løbende at foretage enten online-opgradering af terminalen eller opgradering ved at udskifte PSAM-kortet i terminalen. Dette er et væsentligt element til at fremtidssikre terminalerne i forhold til den fortløbende

⁶ forklares i bilag 2

⁷ forklares i bilag 2

⁸ forklares i bilag 2

⁹ forklares i bilag 2

teknologiske udvikling. Terminalerne kan indeholde flere PSAM-kort og dermed kommunikere med flere indlødere/operatører.

Parallelt hermed har leverandørerne arbejdet med at udvikle chipmoduler til pengeautomaterne i henhold til den internationale chipstandard EMV¹⁰. Chipopgraderingen vil starte i første kvartal 2001. De første transaktioner blev gennemført i starten af april måned.

2.3 Opbygningen af betalingskortmarkedet

Der er klare fordele ved kortbetalinger.

Forretningerne sparer penge, når kunderne betaler med betalingskort i stedet for checks.

Forretningerne har også fordele af, at kunderne betaler med kort fremfor kontanter, men samtidig øgede omkostninger. Det skyldes udgifter til drift af terminal (papirruller mv.), opkobling på telenet ved tele- og telenotaterminaler, leasing af terminaler mv. Merudgiften udgør dog under en promille af omsætningen. Kortbetalinger giver kun få direkte besparelser i forhold til en situation, hvor kunderne kun kunne betale med kontanter. Det skyldes, at forretningerne stadig skal ligge inde med forholdsvis store kontantbeholdninger, så kunderne kan "hæve" på deres Dankort i forbindelse med betalingen af varer i butikken. Kunderne "hæver" et beløb, der svarer til ca. 30 pct. af de samlede dankortbetalinger. Flere elektroniske betalinger mindsker også risikoen for røveri, men der findes i den typiske forretning ikke de store besparelser på denne post.

Dankort har trængt de administrativt tunge checkbetalinger i baggrunden. Gebyrer dækker bankernes omkostninger ved checkhåndteringen. Dankort har også reduceret pengeinstitutternes omkostninger til transaktioner ved institutternes kasser. En svensk undersøgelse viser, at bankernes omkostninger halveres, når kunden anvender sit kort i butikkerne fremfor at hæve kontanter i banken.¹¹

Forretningen og forbrugeren ser en kortbetaling som en meget enkel proces. Pengene bliver hævet på forbrugers konto og sat ind på forretningens. Det er dog mere kompliceret.

Der er brug for en række processer for at kunne gennemføre betaling med kort, hvilket fremgår af figur 2.1.

Det betyder, at kortbetaling foregår på flere forskellige markeder.

Der kan opregnes mange delmarkeder. Men overordnet er der tale om fem, nemlig et marked for kortudstedelse, et marked for processing, et marked for indløsning, et marked for infrastruktur, og et marked for indsamling.

Kortet bliver efterspurgt af forbrugerne og udstedes af pengeinstitutter, benzinselskaber, detailhandlen og finansielle institutter. Pengeinstitutternes Dankort er det dominerende kort i Danmark med mere end 80 pct. af den samlede omsætning. Pengeinstitutterne kan endvidere opnå licens til at udstede de større internationale kort, fx Visa, Eurocard og MasterCard. American Express udstedes gennem Danske Bank. De danske pengeinstitutter har således mulighed for at udstede de væsentligste udenlandske debet- og kreditkort med undtagelse af Diners Club¹². Benzinselskaberne udsteder landsdækkende kreditkort, det samme gør større varehus- og detailhandelskæder. Endelig findes der lokale kreditkort,

¹⁰ forklares i bilag 2

¹¹ Konkurrence på bankmarknaden, Konkurrenceverket 1999, side 59.

¹² Licensen til Diners Club i Norden ejes af SEB-Banken, der også har filialer i Danmark.

typisk udstedt af butikcentre eller handelsstandsforeninger. Der findes i alt 300 udstedere i Danmark, af disse er 230 pengeinstitutter.

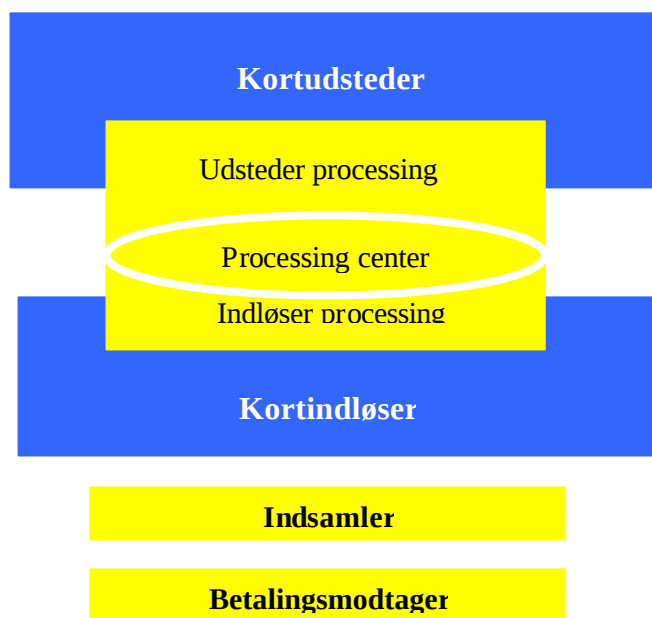
Processing – det vil fx sige databehandling af autorisationer, clearing og afregning – vil kunne udbydes af virksomheder med adgang til en infrastruktur med en tilstrækkelig datakraft. Nogle kortudsteder foretager selv processing, men opgaven kan også overdrages til en facility management operator.

Indløsning foretages enten af kortudstederne eller andre indløser, som herefter afregner med kortudsteder. De skal have tilstrækkelig datakraft. Det er forretninger, der efterspørger indløsning. Indløsningsen foregår på baggrund af en indløsningsaftale mellem den enkelte indløser og den enkelte forretning. Indløsningsaftalen indeholder typisk bestemmelser om sikkerhed, fordelingen af forpligtelser mellem forretning og indløser samt betaling. Indløser kan være, men er ikke nødvendigvis, kortudsteder.

Infrastruktur er en forudsætning for drift af et betalingssystem. Den omfatter forbindelserne til terminaler, datacentraler mv. og nødvendiggør aftaler mellem parterne. Infrastrukturen skal løbende tilpasses, udvikles og vedligeholdes. PBS kontrollerer den basale betalingsinfrastruktur i Danmark. Alle elektroniske betalingstransaktioner går gennem denne infrastruktur. I princippet kunne andre virksomheder med adgang til kabler og med stor datakraft udføre disse opgaver.

Indsamling af betalingsoplysninger efterspørges af kortudsteder/-indløser og kan leveres af alle med adgang til et telenet med forbindelser til terminalerne.

Figur 2.1: Aktører på kortmarkedet

Kilde: PBS

Kortudsteder er typisk et pengeinstitut, et finansselskab, fra detailhandlen eller et benzinselskab der udsteder debet- og/eller kreditkort. Normalt er det kun pengeinstitutterne, der kan udstede debetkort. Det skyldes, at pengeinstitutterne ifølge bank- og sparekasseloven – og tilsvarende lovgivning i andre lande – har eneret til at modtage indlån fra offentligheden og til at markedsføre sig som modtagere af indlån.

Det er kortselskaberne, der afgør, hvilke betingelser og ydelser, der er knyttet til kortet. Det kan fx være længden af kredittid, kortets udseende, gebyrer, renter og bonusordninger. I de fleste tilfælde vil både betingelser og ydelser være ens for alle med samme korttype, men være forskellig fra kort til kort. Betingelser og ydelser for alle, der har Acceptcard er ens. Men der er forskel på de betingelser og ydelser, der er knyttet til hhv. et Acceptcard og et MasterCard. Betingelserne for kortholderne af den samme korttype kan dog variere. Renten på de konti som et Dankort er knyttet til kan fx variere.

Kortindløser er et pengeinstitut eller finansiell virksomhed, der har aftaler med forretninger om overførsel af penge fra kunde til forretning. I figur 2.2 er illustreret et eksempel på brug af kort. For enkelthedens skyld er det antaget, at kortudsteder og indløser er den samme. Ved en aftale om brug af debetkort, kan indløser hæve betaling for kundens køb direkte fra dennes konto. Indløserens opgave består i at overføre betaling fra kundens konto til forretningens konto. Ved aftale om kreditkort, er det indløserens opgave at opkræve kunden betaling fx på girokort eller via betalingsservice. Betalingsmodtagers konto krediteres i henhold til aftale om indløsning. Det kan derfor ske før kortholder har indbetalt det aftalte beløb.

Infrastrukturudbyder er et selskab med kontrol over kabeladgang til tilsluttede terminaler og forbindelser til indløser og udsteder. Udbyderen af infrastruktur styrer transporten af oplysninger fra forretning/kortholder til kortudsteder/indløser. Udbyderen af infrastruktur behandler (processer) ofte også de transporterede oplysninger. PBS udbyder den mest benyttede infrastruktur i Danmark. Der er ingen teknologiske hindringer for transmission over landegrænser.

Indsamler er et selskab med adgang til infrastrukturen i Danmark, som indsamler betalingsoplysninger fra forretningerne og videregiver dem til den rigtige indløser. Et eksempel på dette er PBS' ydelser overfor Diners Club Danmark.

Kortholder (forbruger) køber varer og tjenester med sit betalingskort. Sker købet med debetkort, bliver beløbet afregnet umiddelbart efter på kortholderens saldo. Hvis der er anvendt kreditkort, afregner kortholderen senere, afhængig af kredittiden.

Betalingsmodtager er en forretning, der tager mod betaling med kort. Dette kan dog først ske i det øjeblik, forretningen har en aftale med en indløser. Betalinger med kort kan enten ske i elektroniske terminaler eller ved hjælp af manuelle købsnotaer. Kortbetalinger ved hjælp af købsnotaer kræver, at forretningen har en såkaldt fluesmækker, mens elektronisk overførsel af data kræver en betalingsterminal i forretningen. I Danmark er der ca. 91.000 forretninger, der tager mod betalinger med Dankort. 61.000 af disse havde elektroniske betalingsterminaler. Forretningerne har som regel en betalingsterminal pr. kasseapparat. I Danmark ejer eller lejer forretningerne terminalerne.

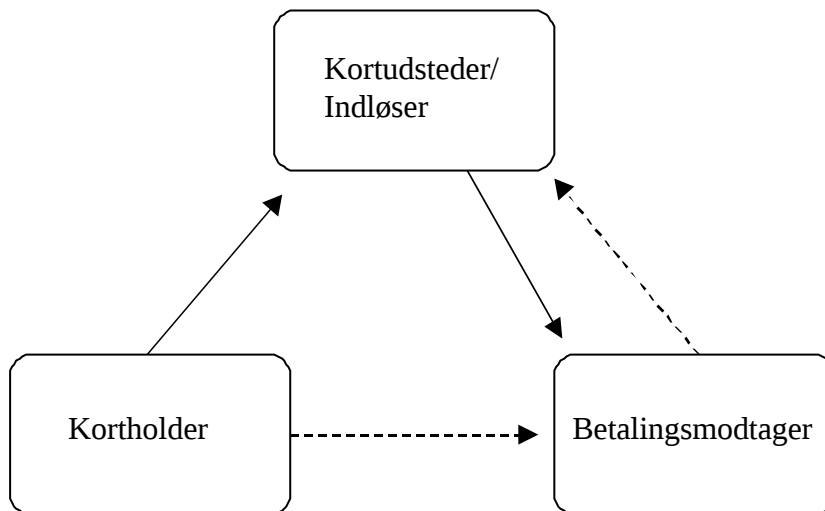
Transaktion mellem tre parter

Indløser skal have en række informationer for at kunne overføre penge fra kunde til forretning. Indløser får informationerne enten fra en købsnota eller en terminal. Hurtig transport kræver elektronisk overførsel. Der er derfor behov for et datanet og en datacentral, der kan levere den krævede datakapacitet.

Underskrift og PIN-kode skal sikre mod misbrug af kortet. Men der er forskel på, hvordan de enkelte terminaler kan hindre misbrug af kortet. Kunder skal indlæse kortets magnetstribes i dankortterminaler og indtaste sin PIN-kode. Systemet kontrollerer hos udbyderen om PIN-kode og kortets magnetstribes passer sammen, og om kortet er spærret. Betalingen gennemføres hvis dette ikke er tilfældet.

Kunden skal ikke indtaste PIN-kode ved brug af andre terminaler. Godkendelsen af kortet sker i selve terminalen, der kontrollerer om magnetstriben er ægte, og om forretningen er autoriseret til at modtage betaling fra kortet. Den underskrevne bon sikrer, at kunden har autoriseret betalingen.

Figur 2.2 Transaktion mellem tre parter

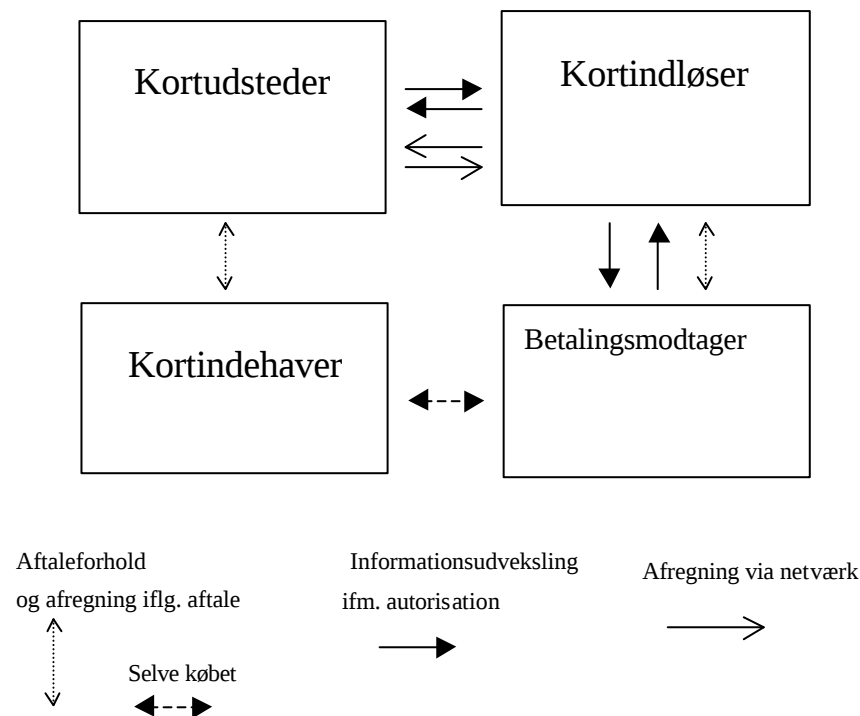

Kilde: Konkurrenceverket (1999), *Konkurrence på bankmarknaden*

Note: De heloptrukne linier viser betalinger. De stiplede linier viser overførsel af en del af den information, der er behov for ved en kortbetaling.

Transaktion mellem fire parter

Forholdene bliver mere komplicerede end i figur 2.2, når kortudsteder og –indløser er forskellige. Der er brug for flere aftaler og en central koordinator, der sikrer at systemet fungerer. Koordinator kan stille datakraft til rådighed for andre og kan være udsteder eller indløser. I princippet kan forholdet beskrives som i figur 2.3. PBS har hidtil fungeret som indløser og koordinator. I "Fremtidens kortmarked" er PBS tiltænkt en opgave som dataprocessor (som ikke fremgår af figuren). Dataprocessor vil kunne være underleverandør til udsteder og indsamler.

Figur 2.3 Fire parter i betalingsformidlingen

Note: Der er oftest endnu flere parter involveret i en kortbetaling. Fx kan flere af parterne gøre brug af et "serviceprovider-selskab", som kan udføre visse ydelser på deres vegne, fx leverancer af terminaler og service til disse.

Kilde: PBS

Det kræver et fælles sæt af tekniske specifikationer når forskellige systemer skal "tale sammen". Elektronisk betaling kræver, at terminalen kan læse de informationer, der er på kortet. Det betyder, at betalingskortene og terminalerne skal følge samme tekniske standard. Næste skridt er, at terminalen skal sende informationerne om kortnummer, hvilket kort betalingen er sket med og betalingens størrelse, til en indløser. Denne skal herefter kunne bearbejde datasættet og sende svar tilbage.

Der er flere virksomheder, der tilbyder indløsning af betalingskort. Hvis forretningerne skal kunne udnytte denne konkurrencemulighed stiller det ét bestemt teknisk krav til forretningernes terminaler. De skal kunne ringe op til ikke bare én, men flere forskellige indløser.

Hvis forretningen forskellige indløser for forskellige betalingskort (én indløser pr. korttype) kræves, at terminalen kan registrere, hvilken indløser, der er knyttet til den enkelte korttype. Informationerne skal sendes til netop denne indløser. Forretningerne bruger i dag typisk PBS som omstillingscentral (switch) til at kommunikere mellem forskellige indløser. Det kan være pengeinstitutterne i forbindelse med Dankort eller Diners Club i forbindelse med Diners' kort. Når terminalerne – som det er planen – kan ringe direkte op til flere indløser, vil det ikke længere være nødvendigt at bruge PBS som omstillingscentral.

Der kaldes op til udsteder, hver gang et kort anvendes i terminalen for at tjekke at kortet ikke er spærret mv. Selvom betalingstransaktionen gennemføres særskilt i stedet for at overføre betalingerne en for en, bliver de opsamlet centralt hos indløser for – en gang om dagen – at blive opgjort samlet (clearet) og afviklet (settled) mellem udsteders og forretnings pengeinstitut.

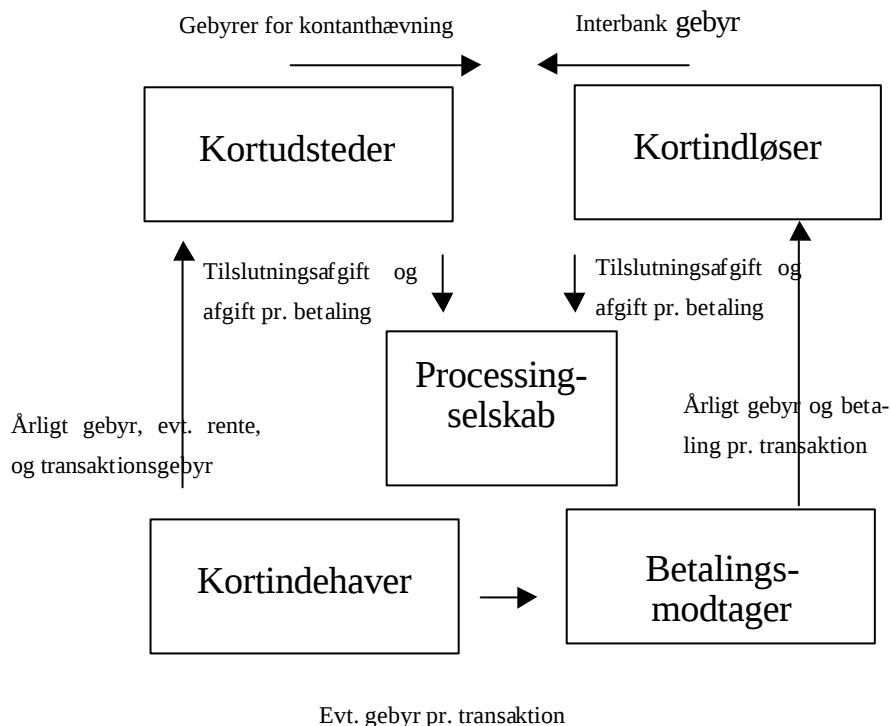
Mange betalingskort kan bruges til at hæve kontanter med i hæveautomater. Både Dankort og internationale kort som fx MasterCard og internationalt udstedte Visa, Eurocard, JCB og Maestro kan bruges i danske pengeinstitutters automater. Kortene kan også bruges til at hæve penge i et ”fremmed” pengeinstitut, hvis pengeinstitutterne – som i Danmark – har en aftale om dette.

PIN-koden skal indtastes, når der hæves kontanter på Dankort i en dansk hæveautomat. Informationerne fra kortet sendes krypteret til datacentralen i det pengeinstitut, som hæveautomaten er knyttet til. Her bliver oplysningerne kontrolleret. Hvis kortholderen er kunde i et andet pengeinstitut, bliver oplysninger om transaktionen sendt videre til PBS, som godkender hævningen og sender svar tilbage til hæveautomaten. Kortholderne får nu pengene og kortet tilbage.

Gebyrer på markedet for betalingskort

Der er flere processer forbundet med markedet for betalingskort, og der er mange gebyrer og afgifter i et betalingskortsystem, jf. figur 2.4.

Figur 2.4 Gebyrer og afgifter i et betalingskortsystem

Kilde: PBS

Kortholder skal betale kortudsteder for at have kortet (årligt gebyr), og eventuelt også for at bruge kortet, dvs. en betaling pr. transaktion jf. figur 2.4. I nogle tilfælde skal kortholder betale en forretning for brug af kortet. I Danmark må forretningen dog ikke kræve større gebyr af kunden end den skal betale til kortindløser for transaktionen.

I Danmark må kortindløser ikke opkræve gebyr af forretninger for hver transaktion med betalingskort, jf. betalingsmiddellovens § 14. Dog gælder der særlige regler for kort udstedt af de internationale kortselskaber. MasterCard, Eurocard m.fl. har dispensation fra bestemmelsen i § 14 for så vidt angår valutaudlændinges brug af kortene i Danmark. For alle internationale kort betaler forretningerne desuden et gebyr på 0,75 pct., som bl.a. dækker kortudstedernes markedsføring af den enkelte forretning. Det gælder både for danskeres (valutaindlændinges) kort og for udenlandske kort.

Forretningen har hidtil betalt for de installationer, som fysisk er placeret i forretningen, fx terminalerne.

For pengeautomater opkræver det pengeinstitut, der stiller automat til rådighed for et andet pengeinstituts kort, normalt dette et gebyr pr. transaktion.

I Danmark betaler kortudsteder et beløb for at kunne tilslutte sig infrastrukturen (tilslutningsgebyr), og en løbende betaling for adgang til infrastrukturen. Betalingen kan bestå af et årsabonnement og er løbende betaling pr. transaktion. Derimod er der ikke nogen betaling fra indløser til systemet. (se endvidere afsnit 5.7 om PBS' priser og vilkår).

I andre lande er der normalt et gebyr mellem kortindløser og kortudsteder til dækning af omkostninger ved systemet (interbankgebyr eller interchange fee). Det har værdi for indløser at tage imod kort, fordi han derved får mulighed for at opkræve betaling af forretningerne, der modtager dette kort. Tilsvarende ønsker kortudsteder, at hans kort kan accepteres i så mange forretninger som muligt. Derfor er han måske villig til at betale for at få dem indløst, jf. afsnit 7.

Markedet for betalingssystemer er karakteriseret af at, der er to efterspørgere efter transaktioner; kortholder og betalingsmodtager. Der er ligeledes to udbydere af produkter: kortudsteder og kortindløser. Korttransaktioner skal på samme tid opfylde et behov hos kortholder og hos betalingsmodtager. Kortselskaberne kan vælge at opkræve gebyr for deres ydelser hos en af dem eller hos begge. Dette forhold kaldes "dual pricing".

De to efterspørgere har forskellig priselasticitet. Generelt vil forbrugerne være følsomme over for størrelsen af de gebyrer, de bliver opkrævet af kortudsteder for at benytte hans kort. Hvis gebyrerne overstiger den nytte, kortholder har af kortet, vil han vælge et andet, billigere kort eller et andet betalingsmiddel, evt. kontanter. Kortholder har typisk en høj priselasticitet.

Dette medfører, at kortudsteder vil søge at dække sine omkostninger ind ved at opkræve gebyrer fra indløser - et såkaldt interbankgebyr. Indløser vil søge at dække sine omkostninger ved at opkræve gebyrer fra betalingsmodtager, dels i form af årlige gebyrer, dels ved gebyr pr. transaktion. Dette gebyr vil udover at skulle dække indløserens egne omkostninger ved indløsning, også skulle dække det interbankgebyr indløser eventuelt betaler til udsteder, jf. figur 2.4.

For betalingsmodtager vil udgifterne til at modtage betalingskort udgøre en ofte lille del af betalingsmodtagers samlede omkostninger ved at drive forretning. Betalingsmodtager vil derfor være mindre følsom over for størrelsen af gebyrerne for at få indløst et betalingskort – der er en lavere priselasticitet. Det vil derfor være nemmere at opkræve gebyr fra betalingsmodtager.

Betalingsmodtager har mulighed for at opkræve gebyr direkte fra kortholder. Kortholder har som nævnt en høj priselasticitet. Betalingsmodtager kan derfor risikere, at kortholder ikke vil benytte sit kort til køb hos betalingsmodtager. Kortholder kan i stedet gå til en konkurrerende forretning, der har lavere eller intet gebyr. I stedet kan betalingsmodtager vælge at dække udgifterne til gebyrerne via den almindelige avance. Derved kommer alle kunder til at betale, uanset hvilket betalingsmiddel de benytter.

Det er i den situation ikke gennemskueligt for kortholder, om der betales for brugen af betalingskort. Det gør, at kortholder ikke kan reagere direkte på de gebyrer, der opkræves for at benytte systemet. Derved er kortholders valgmuligheder reduceret.

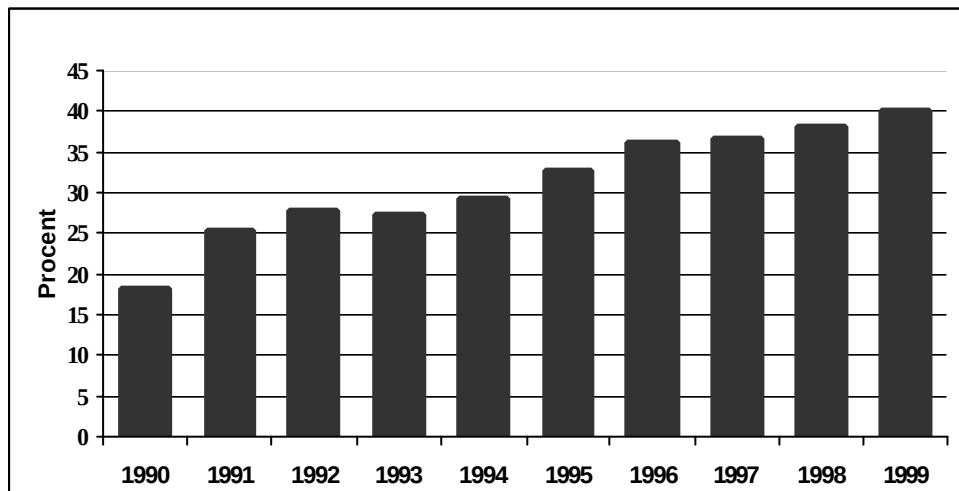
Systemet gør samtidig, at kortudsteder og kortindløser kan opkræve betaling fra 2 efterspørgere med forskellig efterspørgselselastitet. Dette kan give mulighed for at de opkrævede gebyrer fra kortholder og betalingsmodtager langt overstiger de samlede omkostninger ved at udstede og indløse betalingskort.

Kapitel 3: Udviklingen på det danske marked

3.1 Det danske marked for betalingskort

Danske forbrugere øger stadig deres brug af betalingskort. Dog ikke så kraftigt som i begyndelsen af 1990'erne. Betalingskortene blev i 1999 brugt til at købe, hvad der svarer til 40 procent af det samlede danske, private forbrug. I 1990 var det mindre end 20 procent, jf. figur 3.1.

Figur 3.1 Køb med betalingskort i procent af det samlede private forbrug

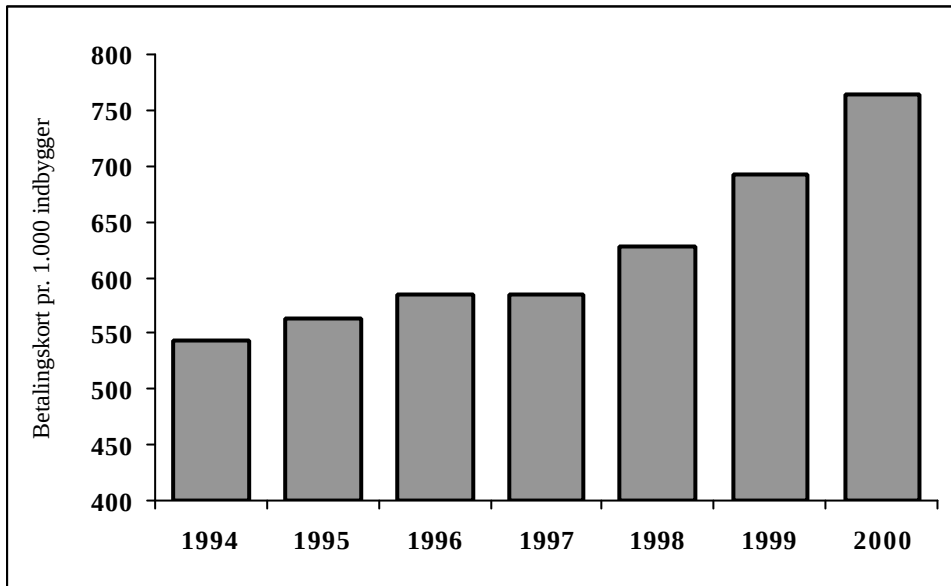
Kilde: Danmarks Statistik og Konkurrencestyrelsens beregninger, baseret på tal fra bl.a. PBS.

Note: Der indgår betalinger for såvel bankudstedte betalingskort, som betalingskort udstedt af detailhandlen mv. Kortbetalinger foretaget af danskere i udlandet er medregnet. Det private forbrug er ekskl. boligbenyttelse, elektricitet og brændsel.

Dankort var det mest anvendte betalingskort i 1999, da Dankort blev benyttet ved knap 81 pct. af transaktionerne. Internationale betalingskort stod for 9 procent af transaktionerne, benzinselskabernes betalingskort for 7 procent, mens øvrige betalingskort som fx stormagasinerne kontokort stod for resten. Der er sket en mindre forskydning i forhold til 1998. De internationale betalingskort har forøget deres andel en anelse på bekostning af Dankort og benzinselskabernes kort.

Antallet af betalingskort pr. person er også øget. 1.000 danskere havde i gennemsnit tilsammen ca. 765 betalingskort i 2000 mod cirka 550 i 1994, jf. figur 3.2. Figuren dækker kun kort udstedt gennem pengeinstitutter, dvs. Dankort/VisaDankort og MasterCard, samt Eurocard, der udstedes af PBS International. Ca. 90 procent af disse pengeinstitutkort er Dankort. I 2000 var der i alt 3 mio. Dankort i brug, heraf 1,6 mio. Visa/Dankort. Det totale antal Dankorttransaktioner udgjorde i 2000 400 mio. stk. Tallet rummer både terminaltransaktioner og papirbaserede transaktioner.

Der er udstedt 458.000 danske Eurocard/MasterCard. Diners Club har udstedt 140.000 kort.

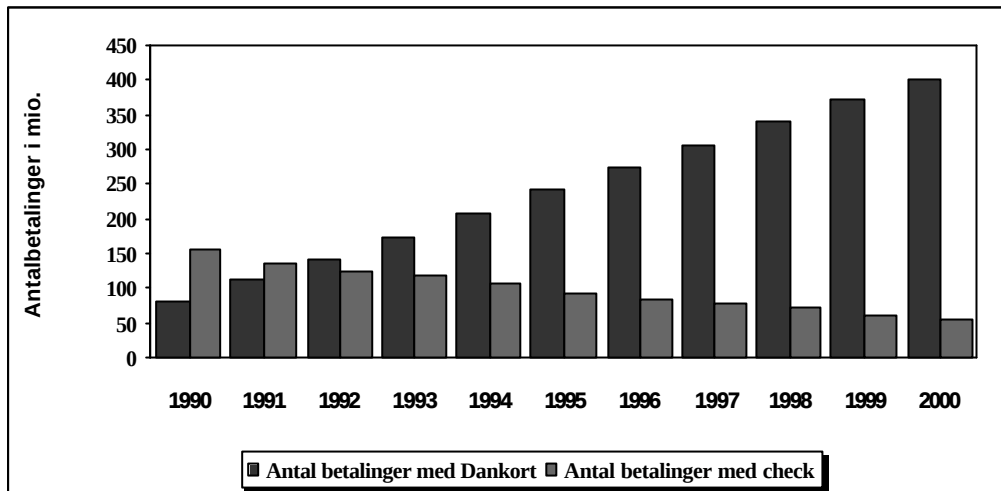
Figur 3.2 Antallet af betalingskort¹⁾ i Danmark pr. 1000 indbyggere

1) Dankort, Danmønt og Eurocard

Kilde: Danmarks Statistik, Statistisk Tiårsoversigt 2000 og PBS.

Dankort har op gennem 1990'erne næsten erstattet brugen af checks i dagligvarehandlen. I 1990 blev checks brugt mere end dobbelt så meget som Dankort, men i 2000 blev Dankort brugt ca. 8 gange så meget som checks, jf. figur 3.3. Kontantuddragene fra pengeinstitutterne såvel fra kassen som i hæveautomater er samtidigt faldet.

Udviklingen i brugen af checks og betalingskort skyldes bl.a., at pengeinstitutterne har øget prisen på at bruge checks, mens det hele tiden har været gratis at betale med Dankort. Faldet i brugen af hæveautomater og kasser i pengeinstitutterne hænger også sammen med, at der i dag i højere grad betales direkte med betalingskort, og at det i Danmark er muligt at få kontanter udbetalt i forretningerne ved betaling med et kort.

Figur 3.3. Udviklingen i antallet af betalinger med check og med Dankort.

Kilde: Finansrådet

Markedet for betalingskort

Betalingskort efterspørges af alle danskere over 18 år, da man skal være 18 år for at indgå aftale om at oprette en konto med Dankort. Kort er generelt ikke forbeholdt bestemte grupper. Nogle forbrugere er dog af økonomiske grunde udelukket som efterspørgere. "Dårlige betalere" er uønskede kunder hos de fleste kortudstedere.

Pengeinstitutterne tilbyder i de fleste tilfælde Dankort til alle kunder, der ønsker at oprette en indlånskonto. Kravene for at få et Dankort vil normalt ikke udelukke ret mange forbrugere. Derimod stilles der større krav til potentielle kortholdere i forbindelse med udstedelse af kreditkort.

Kortudstedere

Pengeinstitutter er i Danmark de eneste udbydere af debetkort (Dankort). Debetkort kræver direkte træk fra en indlånskonto, og det er i dag kun institutter under finansielt tilsyn, der må modtage indskud på en konto¹³. Det danske Visakort er også et debetkort, men der er tale om et kombineret kort, der anvendes som Dankort i Danmark og som Visa i udlandet. Når Visa delen benyttes til betaling i udlandet, vil der ofte gå lidt længere tid, før selve kontoføringen er gennemført.

Kreditkort bliver udbudt af en lang række forskellige udstedere. Pengeinstitutterne udbyder MasterCard og Danske Bank har licens til at udstede Amex. Eurocard udstedes af PBS International, mens Diners Club selv står for udstedelsen af Diners kort. De øvrige kortudstederes omsætning udgør kun en mindre andel i forhold til pengeinstitutternes kort.

De vigtigste er benzinselskabernes kort. Forretninger, forretningskæder og butikcentre udsteder ligeledes kreditkort. De er ofte begrænset til bestemte forretninger, centre etc. Derudover findes der flere landsdækkende kort, der ikke har nogen speciel tilknytning til bestemte forretninger eller sammenslutninger af forretninger fx Forbrugsforeningen af 1886 og Acceptcard.

¹³ Ifølge bank- og sparekasselovens § 1, stk. 5, er pengeinstitutter sammen med staten og udenlandske kreditinstitutter, der opfylder visse betingelser, eneberettigede til ved henvendelse til offentligheden at tilbyde sig som modtager af indlån.

I 1999 var der over 300 udbydere af betalingskort. Den væsentligste gruppe er de 233 danske pengeinstitutter, der udsteder Dankort og for nogles vedkommende også MasterCard og Amex. Dankort havde i 2000 ca. 90 pct. af markedet for betalingskort målt på antallet af kort udstedt af pengeinstitutter og PBS (MasterCard og Eurocard), mens kun 81 pct. hvis man også inddrager de kort, der er udstedt af andre.

Der var i 1999 i alt 68 kortudstedere blandt benzinselskaber og i detailhandlen. De havde samlet en omsætning på 10 procent. De internationale kortselskaber Diners Club og American Express tegnede sig for godt 1 procent af omsætningen, jf. tabel 3.1.

Forskellige finansselskaber tegner sig for resten af det danske marked for betalingskort, jf. tabel 3.1. Blandt disse kan nævnes Finax Finansservice A/S, der udsteder kreditkortene Acceptcard Classic og Acceptcard Independent.

Tabel 3.1 Kortudstedere og markedsandele, 1999

Gruppe af kortudstedere	Antal udstedere	Markedsandel	Betalingskort
Pengeinstitutter (dankortsystemet)	233	81	Dankort
Pengeinstitutter, PBS og andre finansselskaber.	9	8	Visa/Dankort, MasterCard, Eurocard, Acceptcard, LIC-kortet
Benzinselskaber og detailhandel m.v.	68	10	Shell kundekort, Statoil-kontokort, Jet-kort, Amager kortet, Århus City kort, Rosen konto, Fona-kortet, Fredgaard-kortet, m.fl.
Internationale kortselskaber	2	1	Diners Club, Amex ¹⁾

Note: Markedsandel beregnet som andel af omsætningen

1) Diners Club og Amex kan evt. medregnes som udstedt af pengeinstitutter, idet Diners Club udstedes gennem SEB og Amex udstedes gennem Danske Bank.

Mange kortudstedere på det danske marked udsteder betalingskort på licens. Rettighedshaverne bestemmer i licensen de grundlæggende vilkår og betingelser, som kortudstederne skal tilbyde deres kortindehavere og betalingsmodtagere, jf. tabel 3.2. Der er tale om identiske produkter, der udbydes af en række kortudstedere underkastet nogle fælles krav.

Det gælder også de pengeinstitutter, der udbyder Dankort på licens fra PBS. Fra april 2001 overgår rettighederne til et nyt selskab Dankort A/S. Det er som hidtil pengeinstitutterne selv, som udsteder Dankort. De til licensen knyttede vilkår og betingelser er fastlagt af Dankort A/S, som pr. 1. januar 2001 blev etableret som en selvstændig enhed i PBS Danmark A/S.

Det enkelte pengeinstitut kan bestemme udformningen af eget logo på deres Dankort, og om der samtidig skal være et internationalt logo (fx Visa) på kortet. De kan også selv fastsætte de forretningsmæssige vilkår over for kortholder, herunder betalingen for brug af Dankort og betingelserne for den konto, kortet er knyttet til. Pengeinstitutters udstedelse af Visa/Dankort forudsætter, at pengeinstituttet har

licens til at udstede Visakort. Det er også det enkelte pengeinstitut, der bærer risikoen, hvis kortholder ikke overholder aftalen om brug af kortet.

Det samme er tilfældet for PBS og de pengeinstitutter, der udsteder henholdsvis Eurocard og MasterCard. MasterCard International SA og Europay International har rettighederne til henholdsvis MasterCard og Eurocard. Men PBS International har såkaldte principal-licensaftaler med de to selskaber for udstedelse af MasterCard og Eurocard i Danmark.

Principallicensaftalerne giver også PBS International mulighed for at indgå såkaldte affiliate-aftaler med andre kortudstedere. Det er gennem sådanne aftaler med PBS International, at pengeinstitutterne kan udstede MasterCard.

Vilkårene for udstedelse af MasterCard og Eurocard er dog altid grundlæggende bestemt af henholdsvis MasterCard International SA og Europay International. Det gælder uanset om det er PBS International eller andre, som udsteder Eurocard og MasterCard.

Endelig bliver det mere og mere almindeligt, at flere forretninger går sammen om et fælles betalingskort eller i et samarbejde, hvor de forskellige kort kan bruges i hinandens forretninger. Fx kan man bruge Fonas kort hos Bauhaus, Spies, Shell, H&M, Tæppeland og IKEA.

Flere internationale kortselskaber indgår samarbejde med andre selskaber. Det gælder fx Statoil Premium Club Plus-kortet, der kan kombineres med MasterCard.

Tabel 3.2 Betalingskort og rettighedshavere i Danmark

Betalingskort	Rettighedshaver
Dankort	Dankort A/S (PBS Danmark)
MasterCard	MasterCard International SA
Eurocard	Europay International
Cirrus ¹⁾	MasterCard International SA
Maestro ¹⁾	Maestro International
Diners Club	CitiCorp
Acceptcard Classic og Acceptcard Independent	Finax Finansservice A/S (Gjensidabanken)
VISA	VISA International
AMEX	American Express
Forskellige detailkort (bl.a. IKEA konto og H&M konto)	IKANO
Magasin konto	Th. Wessel & Vett
Illum konto	Th. Wessel & Vett
Statoil Premium Club Plus	Statoil
Kuwait Petroleum kundekort	Kuwait Petroleum
OK-Kontokort	Olieselskabet Danmark – OK
Metax kundekort	Metax Olie
Hydro Texaco Kundekort	Hydro Texaco

1) Maestro og Cirrus udstedes ikke i Danmark. Maestro modtages i nogle forretninger, primært for at betjene udenlandske turister. Cirrus kan alene benyttes i pengeautomater.

Markedet for indløsning

Antallet af forretninger der i Danmark tager mod betalingskort vokser støt. I 2000 var der 91.000 forretninger, der modtog Dankort, og 26.610, der modtog Eurocard/MasterCard. Udover Dankort og de internationale kort modtager en række forretninger andre betalingskort (detailkort). Så godt som alle typer af danske forretninger efterspørger derfor indløsningsaftaler - eller tilslutningsaftaler, som de også kaldes.

Kortudstederne er afhængige af, at der kan laves indløsningsaftaler om accept af deres betalingskort med et stort antal forretninger. Ellers er deres betalingskort ikke attraktive for forbrugerne. Kortudstederne kan selv indløse eller anvise forretningen en indløser.

Det typiske forløb omkring en indløsningsaftale er, at kortindløser og forretningen enes om en aftale (eller overenskomst), som begge parter underskriver. Nogle gange er der tale om et forhandlingsforløb, men i mange tilfælde er der tale om rene standardaftaler.

I indløsningsaftalen fastlægges bl.a. hvordan transaktionen sendes til indløser og denne forpligter sig til at betale forretningen for kortindehavernes køb med betalingskort på bestemte tidspunkter, fx straks eller d. 15. i hver måned. Indløsningsaftalerne beskriver endvidere, hvad forretningerne skal betale for indløsningen. Der kan også ydes garanti for betalingen. Modtagere af Dankortbetalinger er fx garanteret op til 3.000 kr. pr. transaktion, hvis der er brugt PIN-kode ved betalingen i terminalen.

Tabel 3.3 Strukturen på markedet for indløsning i Danmark

	Betalingskort	Kortudsteder	Indløser	Brug af PBS' terminalstruktur
PBS' betalingskort	Dankort, Visa/Dankort,	Pengeinstitutter	Pengeinstitutter ²⁾	Ja
	Eurocard	PBS	PBS	Ja
	MasterCard,	Pengeinstitutter	PBS	
	JCB, Maestro m.fl.	³⁾	PBS	Ja
Andre betalingskort¹⁾	Diners Club	Diners Club Danmark A/S	Diners Club Danmark A/S	Ja. Dog har Diners Club International en offline-indløsningsaftaler med ca. 80 forretninger.
	Acceptcard Classic og Acceptcard Independent	Finax Finansservice A/S (Gjensidabanken)	Finax Finansservice A/S (Gjensidabanken)	Ja
	Forbrugsforeningen	Forbrugsforeningen af 1886	Forbrugsforeningen af 1886	Ja
	Statoil Premium Club	Statoil A/S	Statoil A/S	Ja. Dog sender Statoils benzinstationer deres betalinger direkte til Statoils datacenter via særlige terminaler

1. Tabellen omtaler langt fra alle betalingskort i denne kategori.

2. Pengeinstitutterne indløser for så vidt angår den fysiske handel, mens PBS fortsat indløser fjernsalgstransaktioner.

3. JCB og Maestro udstedes ikke i Danmark

Kilde: Diners Club Danmark A/S, PBS Holding A/S, Forbrugsforeningen af 1886, Finax Finansservice A/S og Statoil A/S.

I Danmark spiller PBS en central rolle på markedet for processing. I dag sendes stort set alle terminaltransaktioner via PBS, og PBS har en processingaftale med den enkelte kortudsteder/-indløser. Selve indløsningsaftalen med forretningen indgås af kortindløser selv. PBS indgår kun indløsningsaftaler med forretninger, for så vidt angår de internationale kort, Eurocard, MasterCard, Visa og JCB og for så vidt angår Dankort-fjernsalg (Internetbetalinger).

PBS stod frem til januar 2001 for indløsningen af Dankort og Visa/Dankort i Dankortsystemet. Det var uden betydning, om det var PBS eller forretningens pengeinstitut, der indgik indløsningsaftalerne i dankortsystemet. For det var altid PBS, der blev forpligtet. Konsekvensen var, at pengeinstitutterne ikke var herrer over vilkårene i indløsningsaftalerne i dankortsystemet, og at der ikke var konkurrence mellem pengeinstitutterne om at indgå indløsningsaftaler med forretningerne.

PBS har pr. 15. januar 2001 overdraget samtlige aftaler om indløsning af Dankort i den fysiske handel til pengeinstitutterne. Overdragelsen sker med virkning fra den 15. april 2001. Pengeinstitutterne skal

have licens fra Dankort A/S for at kunne foretage indløsning af Dankort. Dankort A/S har i den forbindelse fastlagt en række betingelser, der som minimum skal være tilgodeset i pengeinstitutternes indløsningsaftaler. Pengeinstitutterne vil frit kunne fastsætte vilkår og andre forhold. De vil således kunne konkurrere om indløsning af Dankort, herunder om priserne, hvis forbudet i betalingsmiddellovens § 14 ophæves.

Det er kun de internationale kort Eurocard, MasterCard, Visa og JCB, der herefter indløses af PBS, mens andre korttyper indløses af andre aktører på markedet. PBS eneret til at indgå indløsningsaftaler for Visa International og Europay International¹⁴ i Danmark er ophævet efter 1. januar 1999.

Visa International og Europay International har inden for det seneste år øget mulighederne for grænseoverskridende indløsning af deres betalingskort. Betalingsmodtagere kan i dag frit vælge at indgå aftale om indløsning af Visas og Europays betalingskort med en indløser i et hvilket som helst europæisk land. Denne liberalisering har betydet tab af kunder for PBS til udenlandske indløsere.

PBS står dog uden tvivl fortsat for langt hovedparten af alle indløsningsaftaler med de danske forretninger om Visa-kort, MasterCard og Eurocard. I 2000 modtog 26.610 forretninger ifølge PBS disse kort. Der blev i alt foretaget 20,8 mio. betalinger i 2000 med disse kort i Danmark. Godt 8 mio. af disse betalinger var med danske MasterCard/Eurocard, hvilket svarer til en omsætning på ca. 4,5 mia. kr. De 91.000 forretninger, der modtager Dankort havde i 2000 en omsætning på 138 mia. kr.

Endelig findes forudbetalte kort, herunder PBS' Danmønt-kort.

Indsamling

I aftalerne mellem PBS og kortselskaberne aftales, at transaktionerne sendes via PBS. Forretningerne kan gennem aftalen med indløser få indløst deres kort og sendt kontooplysninger om kortholder til udsteder. Samtidig sikrer aftalen, at indløser får penge fra kortudstederen, således at han vil acceptere udstederens betalingskort, når de aktiveres i terminale rne.

Blandt de mest kendte betalingskort, som får sendt transaktioner via PBS, er Diners Club-kortet, Forbrugsforeningskortet, Acceptcard og Statoil Premium Club Plus-kortet. Også lokale betalingskort - som fx Århus City Kontokortet, som kun kan bruges i ca. 300 århusianske forretninger - og diverse centerkort rundt om i landet - fx Lyngby Storcenters og Frederiksberg Centerets kort - bruger PBS' infrastruktur.

Der er imidlertid undtagelser for nogle af de omtalte kortsystemer. Et eksempel er, at Diners Club International har offline-indløsningsaftaler med cirka 80 forretninger, jf. tabel 3.4. Disse forretninger sender transaktionerne direkte til Diners Club Danmark A/S på diskette, magnetbånd eller pr. e-mail. Et andet eksempel er, at Statoils benzinstationer sender betalinger med Premium Club Plus-kortet direkte til Statoils datacentral via særlige betalingsterminaler.

De korttransaktioner, der sker på Øresundsbroen benytter PBS som indsamler. Alle transaktioner sendes til PBS, der sender dem videre til kortenes indløser (routing). PBS kan efter nærmere aftale varetage yderligere opgaver for kortindløser, fx backup i forbindelse med manglende forbindelse til indløser. Øresundskonsortiet betaler et beløb pr. transaktion til PBS.

¹⁴ Se kapitel 6

Infrastruktur

Det kræver en betalingsinfrastruktur at gennemføre kortbetalinger, som de blev beskrevet ovenfor. Dette afsnit beskriver først den danske betalingsinfrastruktur i opbygning og i tal. Dernæst fokuserer afsnittet på PBS' rolle på infrastrukturuområdet i Danmark.

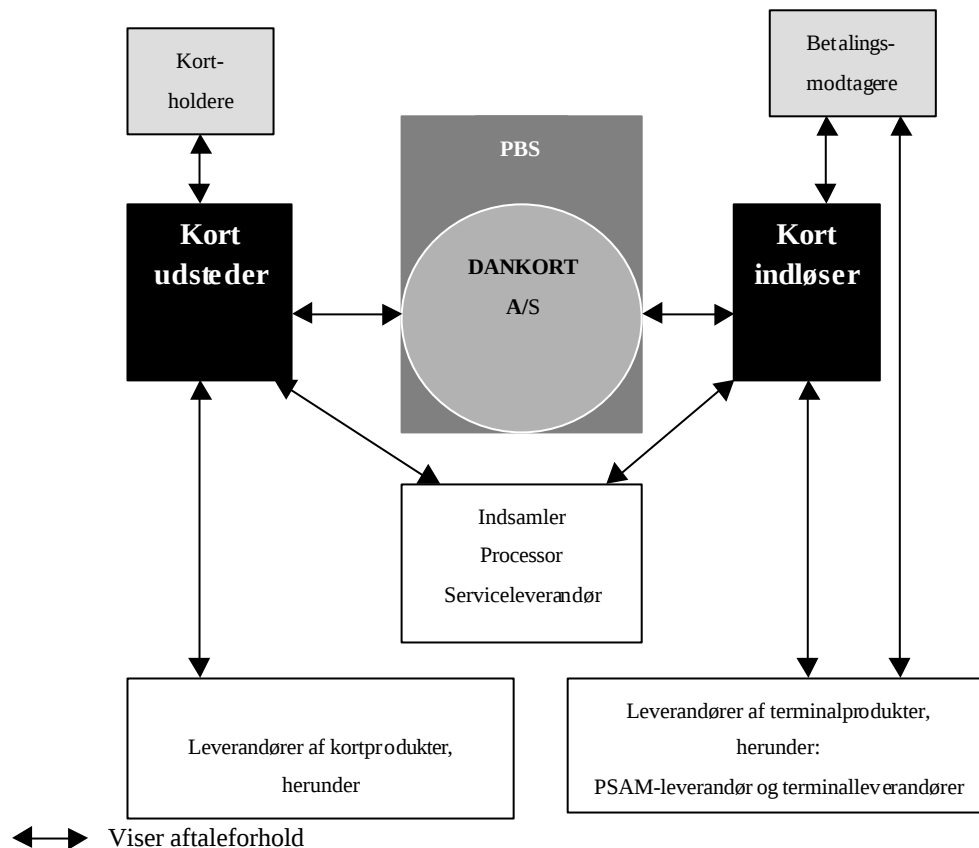
Den danske betalingskortsystems opbygning

Et betalingskortsystem består generelt af en fysisk og en ikke-fysisk del. Den ikke-fysiske dels indhold varierer især, alt efter om der tale om et debit- og hævekort eller et kreditkort.

Den fysiske del omfatter for alle korts vedkommende det samordnede net af datacentraler, forretningernes terminaler og teleselskabernes net, der forbinder terminalerne med datacentralerne. Hertil kommer pengeinstitutternes hævekortautomater og et særligt telenet mellem pengeinstitutternes datacentraler. I Danmark går dette telenet under navnet PiNet (Pengeinstitut-Net). PiNet gør pengeinstitutterne i stand til løbende at udveksle ajourførte data. Fx om spærrede Dankort og om nye Dankort i systemet.

Den ikke-fysiske del af den danske betalingskortsystem er ret begrænset, når der er tale om kreditkort. Stort set alle betalinger med kreditkort går i Danmark gennem PBS' system. Den ikke-fysiske infrastruktur er kortudstedernes indløsningsaftaler med pengeinstitutterne og PBS, samt de sikkerhedssystemer, der styrer og overvåger datacentralerne hos PBS i Ballerup og bankernes datacentraler.

Figur 3.3 Betalingskortsystemet

Boks 3.1 Infrastrukturen bag dankortsystemet

Figur 3.3 viser den ikke-fysiske struktur i dankortsystemet pr. april 2001

Dankort A/S indgår licensaftaler med kortudstedere - om retten til at udstede Dankort og benytte dankort-konceptet – og med kortindløserne - om retten til at indløse Dankort.

Kortudsteder indgår aftale med kortholdere om retten til at benytte Dankortet og om betingelserne herfor. Derudover indgår udsteder aftaler med en eller evt. flere leverandører af kortprodukter om levering af de relevante produkter, kort, PIN-koder o.s.v. Endelig skal kortudsteder indgå aftale med en indsamler og en processor om at få indsamlet og processet kortbetalingerne. Det kan fx være PBS.

Indløser skal indgå aftale med betalingsmodtager om at foretage indløsning af de kort, betalingsmodtager ønsker at modtage. Derudover skal indløser indgå aftale med leverandører af terminalprodukter, fx PSAM-modulet.

Indsamler kan evt. også have en aftale med betalingsmodtager, jf. eksemplet med PBS og Øresundskon-sortiet.

Betalingsmodtager skal foruden aftale med kortindløser indgå aftale med en terminalleverandør om levering af terminaludstyr (terminaler og software) og evt. en serviceaftale.

Derudover stiller Dankort A/S en række krav til de forskellige leverandører af den fysiske infrastruktur og til indsamlere, processorer mv., herunder sikkerhedskrav og krav omkring tekniske specifikationer (fremgår ikke af figur 3.3).

For hævekort og debetkort er den ikke-fysiske infrastruktur mere omfattende end for kreditkort. Her indgår også et kompliceret aftalesæt mellem pengeinstitutterne og PBS, nu også Dankort A/S. Aftalerne gør det muligt for pengeinstitutterne at udveksle, klare og afvikle kortbetalingerne. Dankort A/S/PBS har det overordnede ansvar for sikkerheden i dankortinfrastrukturen, herunder at sikre, at driften og den fremtidige udvikling af dankortinfrastrukturen er på et sikkerhedsmæssigt betryggende niveau.

Den danske betalingsinfrastruktur i tal

Det er Dankort A/S/PBS, der i Danmark koordinerer og sikrer sammenhængen i den landsdækkende betalingsinfrastruktur. Nogle benzinselskaber har egne lokale systemer. Statoil har fx et system til betalinger på selskabets benzinstationer med Premium Club Plus-kortet, jf. tabel 3.4. Men ingen af disse systemer er i praksis et alternativ til PBS' betalingsinfrastruktur, hvis man som kortudsteder vil have stor volumen og bred dækning i Danmark.

Der var i 2000 sluttet ca. 83.000 elektroniske terminaler til PBS' betalingsinfrastruktur, jf. tabel 3.4. Af disse var ca. 42.000 såkaldte PIN-terminaler (Dankortterminaler), hvor identifikation af kortindehaver sker med en PIN-kode. Ca. 41.000 var såkaldte teleterminaler, hvor identifikation sker med underskrift. Hertil kommer et antal andre terminaltyper, som minder om teleterminalerne, da identifikation sker med underskrift og i nogle tilfælde foto.

PIN-terminalerne har fordele, når det gælder sikkerhed over for misbrug af betalingskort. Kortholder identificerer sig ved sin private, hemmelige PIN-kode. PIN-terminalen, der er on-line opkoblet, foretager en såkaldt spærrekontrol direkte op mod Dankortregistret. Denne sikrer at kortet ikke er spærret, at betalingsmodtager kan modtage kortet, og at transaktionsbeløbet ikke overskrider en evt. maksimums-

grænse. Kortholder kan efter kontrollen acceptere transaktionen inden oplysninger om denne sendes til indløser. Transaktionen er on-line.

De PIN-terminaler, der i dag benyttes i danske forretninger, kan af sikkerhedsmæssige grunde kun kalde op til PBS. Ved brug af Dankort i PIN-terminaler er det aftalt, at forretningerne er garanteret op til 3.000 kr. under forudsætning af, at betalingsmodtager har overholdt sikkerhedsreglerne.

Teleterminaler er underskriftsbaserede terminaler, dvs. kortholder accepterer transaktionen ved en underskrift. De er ligesom PIN-terminalerne opkoblet direkte mod Dankortregistret og kan således foretage on-line spærrekontrol. Teleterminalerne kan også kobles på andre datacentraler end PBS'. Det kræver blot en mindre teknisk omstilling af hver enkelt teleterminal. Forretningen er garanteret 1.000 kr. af beløbet pr. transaktion via teleterminaler. Når beløbet er lavere end for PIN-terminalerne skyldes det, at sikkerheden anses for højere, når der bruges PIN-kode. Transaktionerne transmitteres en gang i døgnet til PBS.

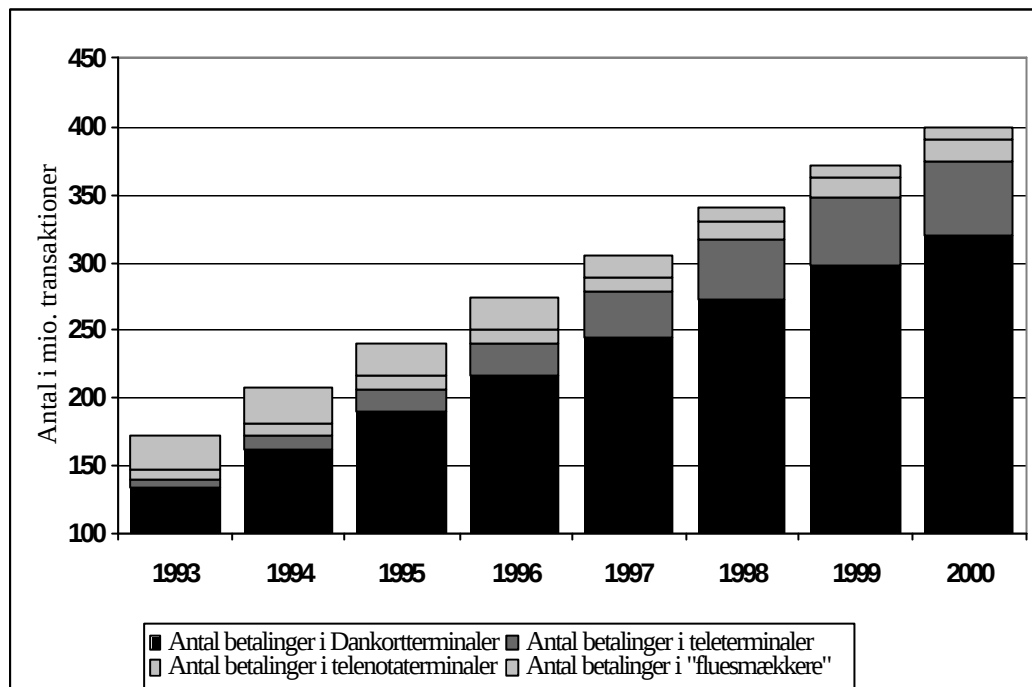
Endelig er der telenotaløsninger. Disse er - med enkelte undtagelser - off-line løsninger, hvor der anvendes indlæste spærrelistes, som forretningen selv sørger for at opdatere. Opdateringen sker elektronisk. Kortholder accepterer transaktionen med en underskrift. Garantien for forretningen er som for teleterminalerne 1.000 kr. pr. transaktion. Transaktionerne transmitteres en gang i døgnet til PBS (eller efter nærmere aftale) til almindelig telefontakst.

For alle tre terminaltyper gælder, at beløbene bogføres på forretningens konto 1. bankdag efter afleveringen af transaktionerne til PBS. Den videre validering af beløbene hos kortholder og betalingsmodtager foregår efter aftale mellem kortholder/ forretningen og det enkelte pengeinstitut.

Endelig benytter nogle forretninger de såkaldte "fluesmækkere", som anvendes til at foretage et kortaftryk af det anvendte Dankort. Kortholder accepterer transaktionen med sin underskrift, og betalingsmodtager skal sikre sig ved at tjekke billede og underskrift. Betalingsmodtager afleverer dankortnotaen som fastsat i indløsningsaftalen. Det tager naturligvis længere tid før disse transaktionsdata når ind til PBS, der så foretager den videre processing.

PIN-terminaler stod i 2000 for næsten 80 procent af alle transaktioner med betalingskort. Teleterminaler og telenotaterterminaler stod for henholdsvis 14 og 4 procent, mens "fluesmækkere" havde 2 procent, jf. figur 3.4

Figur 3.4. Udviklingen i antallet af transaktioner i de forskellige terminaltyper fra 1993 til 2000

Kilde: Finansrådet

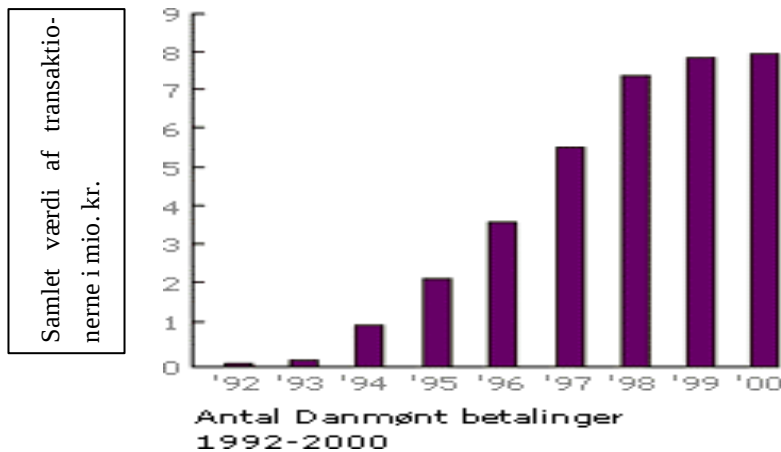
Tabel 3.4 Den danske infrastruktur i 1999

	Antal
Hævekortautomater	2.701
Totale antal elektroniske terminaler i forretninger (EFTPOS)	Ca. 83.000
- PIN-terminaler	Ca. 42.000
- Teleterminaler	Ca. 41.000
Andre terminaler (anslået antal)	Ca. 3.000
Elektroniske terminaler til forudbetalte kort	4.383

Kilde: PBS Holding A/S.

I 2000 var der alt ca. 83.000 elektroniske terminaler i forretningerne, 2.701 hævekortautomater i og ved pengeinstitutterne og 4.383 terminaler, der kunne tage imod forudbetalte kort, jf. tabel 3.4.

Det vigtigste forudbetalte kort i Danmark er Danmønt-kortet. Antallet af forudbetalte kort i Danmark er stigende. I 2000 var der 593.000 kort. Også brugen af disse kort er steget, men stigningen er næsten gået i stå efter 1998, jf. figur 3.5.

Figur 3.5 Antal betalinger med Danmønt fra 1993 til 2000

Kilde: www.PBS.dk

Endelig har PBS indgået aftaler om indløsning af betalingskort ved brug i betalingsanlæggene på Storebæltsbroen og Øresundsbroen. Anlæggene på Storebælt og Øresund accepterer alle kendte betalingskort - Dankort, Eurocard, MasterCard, Visa m.fl. Som noget helt specielt for betalingsløsningen ved Storebælt og Øresund betaler bilisterne uden at bruge PIN-kode. Denne mulighed er etableret for at undgå kødannelser.

Pendlere og andre, som hyppigt kører over Storebælt og Øresund, kan i stedet for enkeltbilletter købe en såkaldt BroBizz. Der er to former for BroBizz, en forudbetalt BroBizz og en BroBizz DK, hvor taksten trækkes automatisk direkte fra et betalingskort, når en af broerne paceres. I sidste kvartal af 2000 blev der oprettet næsten 6.500 BroBizz DK, mens der kun blev oprettet lidt over 1.250 forudbetalte BroBizz.

3.2 "Fremtidens kortmarked"

Pengeinstitutterne gav kort efter Konkurrencestyrelsens 1. rapport den 1. april 2000 blev afleveret til erhvervsministeren, deres bud på, hvordan fremtidens betalingskort kan udvikles i "Fremtidens kortmarked"¹⁵. Planen rummer 4 hovelementer:

- Indløsningsopgaven overdrages til pengeinstitutter.
- Opgaver med indsamling og fordeling overdrages eventuelt til andre aktører.
- PBS koncentrerer sig om kerneopgaver i forbindelse processing i konkurrence med andre udbydere på kortmarkedet
- Der dannes et nyt selskab, Dankort A/S, som fremover fastlægger rammerne for udstedelse og indløsning af Dankort

I planen var også angivet, hvorledes pengeinstitutterne ville opfylde de fire forudsætninger, Folketinget har opstillet som forudsætning for en ophævelse af betalingsmiddelovens § 14.

Allerede i styrelsens rapport fra april 2000 og den efterfølgende udtalelse fra Betalingskortpanelet af 24. maj 2000 var der enighed om, at forudsætning 1 og 3 var opfyldt: Der var en flerhed af udstedere

¹⁵ En nærmere beskrivelse findes på Finansrådets hjemmeside www.finansraadet.dk.

af betalingskort, herunder Dankort og der var ikke tekniske hindringer, for at andre kort kan anvendes i dankortterminalerne.

Formålet med ”Fremtidens kortmarked” var derfor at sikre, at også de 2 sidste forudsætninger kunne opfyldes, således at der, inden den 1. november 2001, hvor der skulle fremsættes lovforslag om en revision af lovens § 14¹⁶, var skabt de nødvendige forudsætninger for fuld og reel konkurrence på markedet.

Forudsætning 2 omfattede indløsning. Der skulle være mere end én indløser; flere virksomheder skulle tilbyde betalingsmodtagerne indløsning af bl.a. Dankort.

PBS har hidtil været eneste indløser af Dankort og ligeledes af en række andre betalingskort. Planen i ”Fremtidens kortmarked” forudsætter, at indløsningen flyttes fra PBS til pengeinstitutterne. De får herved mulighed for - evt. i samarbejde - at tilbyde betalingsmodtagerne indløsning af Dankort. Betalingsmodtagerne vil få valgmuligheder og kan forhandle med de forskellige pengeinstitutter om, hvem der kan udføre opgaven bedst og billigst. Pengeinstitutterne kan også tilbyde andre ydelser sammen med indløsningen. Det vil ifølge planen betyde, at forudsætning nr. 2 vil være opfyldt.

Med virkning fra den 15. april 2001 har PBS overdraget de eksisterende dankort-indløsningsaftaler til pengeinstitutterne. Dette er meddelt betalingsmodtagerne med brev af 10. januar 2001. Overdragelsen omfatter alle dankortindløsningsaftaler i den fysiske handel, mens internetaftalerne, andre fjernsalgsaftaler og de Dankort-indløsningsaftaler, der er indgået med betalingsmodtagere uden for Danmarks grænser fortsat ligger hos PBS. Disse aftaler vil af tekniske og praktiske årsager først blive overdraget fra PBS til pengeinstitutterne på et senere tidspunkt. Det forventes at ske inden årets udgang. Endelig er PBS stadig indløser af kort fra Visa International, Europay/MasterCard mv.

Fra 15. januar 2001 vil den enkelte forretning således frit kunne vælge, hvilket pengeinstitut forretningen vil indgå en dankortindløsningsaftale med. Nye indløsningsaftaler om Dankort skal fra denne dato indgås direkte med pengeinstitutterne. Det betyder, at pengeinstitutterne får det fulde kundansvar og kundekontakten med betalingsmodtagerne.

Overdragelsen af aftalen om indløsning af Dankort har i første omgang ingen praktisk betydning for forretningerne, da aftalens indhold og vilkår ikke er ændret ved overdragelsen. Det får heller ingen praktisk betydning for kortholder. Indsamlingen af transaktionsdata foregår som før gennem forretningernes terminaler, der stadig vil være koblet op til PBS, der indtil videre foretager indsamling, processing mv. af betalingstransaktionerne og sender kontoplysningerne til bankerne, som forestår selve indløsningen og bogføringen.

Pengeinstitutterne skal for at kunne udstede og indløse Dankort overholde de licensvilkår, der er fastsat af Dankort A/S (PBS Danmark A/S), herunder betaling af licensafgift. Licenskravene siger, at det kun er pengeinstitutter, der kan udstede Dankort. Pengeinstituttet skal desuden have adgang til infrastrukturmodul i PBS. Endelig er det en betingelse for at indløse Dankort, at pengeinstituttet samtidig udsteder kortet.

Pengeinstituttet skal ud over dette have indgået en række aftaler med Finansrådet og indgået aftale med det selskab, Finansrådet har anvist til clearing af transaktioner. Det drejer sig bl.a. om aftalerne om den dokumentløse clearing og om sumclearingen, der er reguleret i Finansrådets aftaler¹⁷.

¹⁶ Ifølge betalingsmiddelovens § 24, stk. 4.

¹⁷ Finansrådets aftaler er nærmere omtalt i kapitel 5.

Et fællesskab bestående af en gruppe af pengeinstitutter kan også opnå licens til at indgå indløsningsaftaler i eget navn baseret på en licens, der alene omfatter fællesskabet. Det er en forudsætning for at opnå en sådan licens til indløsning af betalinger med Dankort for indehavere af udstedelseslicens, at de pågældende licenshavere hæfter for sammenslutningens forpligtelser.

Den 4. forudsætning i betalingsmiddeloven siger, at indløserne af dankortbetalinger ikke må stille tekniske krav, der hindrer, at betalingsmodtagers dankortterminal kan kobles op på andre indløser/operatører end pengeinstitutter eller PBS. Betalingsmodtager skal med andre ord være i stand til fra terminalerne at ringe til forskellige indløser eller indsamlere – også til ikke-pengeinstitutter. I dag hindrer tekniske krav, at de almindelige PIN-terminaler kan kommunikere med mere end én indløser. De er afskåret fra at ringe til andre, da de er nødt til at være opkoblet på PBS for at kunne få indløst Dankort. PIN-terminalerne behandler ca. 80 pct. af transaktionerne.

Allerede i dag – og ved betalingsmiddelovens fremsættelse – opfyldte teleterminaler, telenotaløsninger og en enkelt type PIN-baseret terminal denne forudsætning. De vil med en enkel teknisk omstilling af teleterminalerne kunne ringe op til flere indløser/indsamlere.

Der er i overensstemmelse udarbejdet specifikationer til nye dankortterminaler. De nye terminaler skal kunne behandle både magnetstribekort, chipkort og magnetstribekort kombineret med chipkort. Muligheden for at anvende chipkort i terminalerne er ikke en del af de forudsætninger for konkurrence, der ifølge betalingsmiddeloven skal være opfyldt for at ophæve denne lovs § 14.

PBS har i samarbejde med Visa og Europay udarbejdet et sæt nye terminalspecifikationer, der blev offentliggjort i sommeren 2000.¹⁸ Det er i disse et krav for de nye terminaler, at de kan tilkobles flere indløser/operatører. Det er også et krav, at sikkerheden ikke må kunne kompromitteres. PBS er ikke producent eller leverandør af terminaler

Terminalspecifikationerne består af tre dele:

- TAPA - Terminal Architecture for PSAM Applications: TAPA-specifikationen definerer den terminalstruktur, som muliggør brug af sikkerhedsmoduler (PSAM). TAPA specifikationen er udarbejdet i samarbejde med Visa og Europay og blev frigivet i april 2000.
- OTRS - Open Terminal Requirement Specification - er PBS' definition af terminalapplikationen. OTRS bestemmer, hvorledes de betalingskorttransaktioner, som skal sendes til PBS, behandles i terminalen. OTRS står for og giver mulighed for, at terminalen kan indeholde andre terminalapplikationer. OTRS blev sendt i udkast til terminalleverandørerne i efteråret 1999. Version 1 forelå i januar 2000 og version 2.0 er udsendt i juli 2000.
- PSAM - Purchase Secure Application Module er et chipbaseret sikkerhedsmodul. Specifikationerne er udarbejdet af PBS og VISA med udgangspunkt i EMV (Europay, MasterCard and Visa IC Specification) og CEPS (Common Electronic Purse Specification). PSAM specifikationerne bygger på det princip, at informationer om indløsning som hovedregel ikke ligger i selve terminalen, men i sikkerhedsmodulet (PSAM). PSAM specifikationerne er udarbejdet og færdiggøres nu samtidig med, at det PSAM modul, som PBS skal bruge som indsamler, udvikles.

Specielt PSAM, som indgår i den nye generation af terminaler, er en nyudvikling. PSAM kan sammenlignes med SIM-kortet i en mobiltelefon. PSAM er den centrale del af terminalens sikkerhedsmodul. Det er indløser/indsamler af korttransaktioner, der udvikler (eller får udviklet) PSAM.

¹⁸ De nye terminalspecifikationer omtales på PBS' hjemmeside www.forretning.pbs.dk

Karakteristika ved PSAM er:

- PSAM kan indeholde flere indløsningsaftaler (for forskellige betalingskort)
- Terminalen kan indeholde flere PSAM
- Terminalen kan indeholde PSAM fra forskellige indlødere/indsamlere
- Terminalen kan opgraderes enten on-line fra indsamler eller ved at udskifte PSAM-kortet.

Specifikationerne har været forelagt detailhandlen, og der har ikke vist sig nogen problemer. Terminalerne skulle herefter ikke indeholde tekniske barrierer for, at der kan ringes op til flere forskellige indlødere/operatører. Derved vil forudsætning nr. 4 ifølge planen være opfyldt.

Etableringen af Dankort A/S

I forbindelse med at pengeinstitutterne overtager indløsningen af Dankort i den fysiske handel, er det planen, at rettighederne til og regelsætningen for Dankort flyttes fra PBS Danmark til et nyt selskab, Dankort A/S, uden for PBS-koncernen. Det var oprindeligt planen, at etableringen af Dankort A/S skulle foregå i 2 faser: Ultimo december 2000 skulle selskabet have været etableret inden for PBS-koncernen, for derefter ultimo april 2001 at blive udskilt fra PBS koncernen med virkning tilbage fra 1. januar 2001.

Fusionen mellem Danske Bank og RealDanmark i november 2000 førte imidlertid til, at parterne ønskede at revurdere denne plan. Det skyldtes navnlig Danske Banks tilsagn om at frasælge en del af sine aktier i PBS Holding A/S. Det blev på den baggrund besluttet først at spalte og udskille Dankort A/S fra PBS i april 2001 med virkning fra 1. januar 2001. I perioden fra den 1. januar har Dankort A/S herefter fungeret som en særlig forretningsenhed i PBS Danmark - Dankort A/S (PBS Danmark A/S).

Overdragelsen af rettighederne og regelsættet for Dankort til et andet selskab, vil betyde, at PBS Danmark A/S i fremtiden ikke vil have aftalemæssigt monopol på nogen kortopgave. Andre kan konkurrere med PBS om at udbyde serviceydelser på kortmarkedet, herunder processing og indsamling. Enerettighederne til Dankort administreres af Dankort A/S og PBS rettigheder til at indløse og udstede andre kort hviler ikke på nogen eneret. Andre kan erhverve tilsvarende rettigheder.

Formålet for det fremtidige selskab, Dankort A/S, vil være at fremme udviklingen og anvendelsen af Dankort. Selskabets opgaver kan kort beskrives som følger¹⁹:

- Udstedelse og administration af regler
 - Licensvilkår m.v. for udstedere og indlødere af Dankort
 - Myndighedskontakt/tilpasning til lovgivning
 - Udvikling af Dankort
- Sikkerhed
 - Tilpasning og håndhævelse af Dankortregler
 - Revision af erklæringer og godkendelse af leverandører m.v.
- Kommunikation
 - Pressekontakt m.v.

¹⁹ se også www.dankort.dk

Når Dankort A/S etableres ved spaltning fra PBS-koncernen vil ejerstrukturen til start være identisk med ejerkredsen i PBS Holding A/S. Majoriteten af aktierne vil ligge i de to store pengeinstitutter, Unibank og Danske Bank, mens resten vil være spredt over et stort antal mindre pengeinstitutter. Danske Banks tilsagn i forbindelse med fusionen med RealDanmark betyder, at Danske Bank skal sælge en væsentlig aktiepost til andre pengeinstitutter. Men banken vil fortsat have godt 25 pct. af aktierne i PBS Holding og dermed også en tilsvarende andel i Dankort A/S efter en spaltning.

Kravet om at nedbringe af Danske Banks ejerandele gælder ikke for de dele af PBS, som måtte blive udskilt fra PBS Holding A/S, og som Danske Bank og Konkurrencestyrelsen er enige om ikke er væsentlige for betalingsformidlingsinfrastrukturen.

I fremtiden vil der imidlertid kunne være forskellige ejerkredse i Dankort A/S og PBS Holding. De gældende vedtægter for PBS Holding fastslår dog, at aktierne kun kan ejes af pengeinstitutter.

Betingelserne for adgang til at udbyde Dankort var tidligere fastsat i PBS' "Generelle vilkår for deltagelse i PBS' systemer".

Med virkning fra årsskiftet er vilkårene fastsat i "Generelle licensbetingelser for anvendelse af Dankort-varemærker" udstedt af Dankort A/S. Disse er udsendt til pengeinstitutterne medio december 2000. "Generelle licensbetingelser..." svarer stort set til de tidligere "Generelle vilkår..." De skal tiltrædes af de pengeinstitutter, der fremover ønsker at udstede eller indløse Dankort. De pengeinstitutter, der hidtil har deltaget i dankortmodulet, vil fortsat kunne udbyde Dankort på stort set uændrede vilkår. De nye licensbetingelser er anmeldt til Konkurrencestyrelsen.

Klargøring af infrastrukturen til modtagelse af chipkort

PBS har i samarbejde med pengeinstitutterne og datacentralerne siden starten af 2000 arbejdet på at tilpasse den danske kortinfrastruktur til at kunne modtage chipkort. Terminalerne skal i første omgang kunne modtage udenlandske chipkort, da Visas og Europays/MasterCards kort fremover vil blive udstyret med chip. TAPA og OTRS har været en vigtig forudsætning for dette arbejde. De er baseret på de internationale standarder på området.

Flere terminalleverandører er efter terminalspecifikationerne er offentliggjort gået i gang med at udvikle en ny generation af terminaler – de såkaldte flexterminaler. De kan - udover at kunne modtage såvel chipbaserede som magnetstribebaserede kort - også modtage såvel PIN-baserede som underskriftsbaserede transaktioner. Det er alene kortet, der bestemmer.

To leverandører planlægger i løbet af foråret at indlede en pilotproduktion af de nye chipbaserede terminaler. Pilotproduktionen er delt i to faser. I første fase testes de nye terminaler i relation til debet- og kreditkort med magnetstribes. Efter en positiv pilotproduktion kan salget af terminaler påbegyndes i Danmark. Det forventes at ske sommeren 2001.

I næste fase testes debet- og kreditkorttransaktioner foretaget med chipkort. Testperioden forventes at være afsluttet i løbet af efteråret 2001. De i mellemtiden solgte terminaler vil efterfølgende blive opgraderet til også at kunne håndtere chiptransaktioner. Terminalerne er konstrueret, så det er muligt bærende at foretage enten on-line opgradering af terminalen eller opgradering ved at udskifte PSAM-kortet i terminalen. Dette er et væsentligt element til at fremtidssikre terminalerne i forhold til den fortløbende teknologiske udvikling.

Pengeautomatleverandørerne har parallelt hermed arbejdet med at udvikle chipmoduler i henhold til den internationale chipstandard EMV, således at chipkortene kan benyttes i hæveautomaterne. Opgra-

deringen til chip vil starte i første kvartal 2001. Den første transaktion blev gennemført i starten af april måned.

3.3 Fusionen mellem Danske Bank og RealDanmark

Den 2. oktober 2000 meddelte Danske Bank og RealDanmark, at de ville fusionere med virkning fra 1. januar 2001. Den 1. oktober 2000 var konkurrencelovens bestemmelser om fusionskontrol trådt i kraft, og da fusionsparterne havde en omsætning på mere end 3,8 mia. kr. i Danmark, var fusionen omfattet af konkurrenceloven. Den skulle derfor godkendes af Konkurrencerådet. Konkurrencerådet godkendte den 8. november 2000 fusionen på betingelse af, at Danske Bank gennemfører nærmere angivne tilsagn.

Tre af de afgivne tilsagn har særlig betydning for betalingskortmarkedet. Disse er

- tilsagnet om, at Danske Bank forpligter sig til at sælge en del af den samlede aktie- og stemmebeholdning i PBS Holding A/S, så beholdningen herefter maksimalt udgør 25,9 pct. af kapitalen og stemmerne i PBS Holding A/S. Tilsagnet gælder også for bankens ejerandele i de virksomheder, som måtte overtage aktiviteter fra PBS-koncernen

Forpligtelsen gælder ikke for dele af PBS, som måtte blive udskilt, og som Danske Bank og Konkurrencestyrelsen er enige om ikke er væsentlige for betalingsformidlingsinfrastrukturen.

- tilsagnet om Danske Banks hæveautomater. Danske Bank forpligter sig til indtil den 31. december 2006 at lade andre pengeinstitutter bruge Danske Banks automater på samme vilkår som hidtil. Indtil 31. december 2005 forpligter Danske Bank sig til ikke at opkræve et interbankgebyr på mere end 3,75 kr. for brug af automaterne. Danske Bank kan efter dette tidspunkt regulere gebyret i overensstemmelse med udviklingen i nettoprisindekset.
- og endelig tilsagnet om betalingskort. Danske Bank forpligter sig til at indgå aftaler om at indløse Dankort og til ikke at opkræve mere end 0,50 kr. pr. dankorttransaktion under 3.000 kr., hvis Folketinget ophæver forbudet mod, at kortudsteder/-indløser opkræver gebyr af betalingsmodtager, jf. betalingsmiddelovens § 14.

Nedbringelse af ejerandelen i PBS Holding A/S

Ved Konkurrencerådets vurdering af følgerne af fusionen blev det tillagt vægt, at PBS indtager en central rolle i det danske betalingsformidlingssystem og er dominerende på markedet for betalingskort. PBS har dermed en helt afgørende betydning for det danske betalingssystems funktion. Det er derfor væsentligt at sikre, at der er lige adgang på ikke-diskriminerende vilkår for alle deltagere i systemet, og at et enkeltstående ejer/pengeinstitut ikke alene eller sammen med nogle få andre kan majorisere hele systemet. Det er baggrunden for, at Danske Bank har forpligtet sig til at nedbringe sin ejerandel i PBS til det, den var før fusionen.

Danske Bank ville uden tilsagnet om at nedbringe sin aktiekapital i PBS få en særdeles stærk indflydelse i PBS. Med tilsagnet er Danske Banks indflydelse fortsat stærk, men der er skabt mulighed for at styrke de øvrige ejere, og for at få væsentlige nye interesser ind i kredsen.

Tabel 3.5 Aktiebesiddelsen i PBS

Pengeinstitut	Pct. før nedbringelse	pct. efter nedbringelse
Danske Bank	43,6	25,9
Unibank	27,6	27,6
Danske Bank+Unibank	71,2	53,5
De tre næststørste	12,1	-
Øvrige	16,7	-
Øvrige i alt	28,8	46,5
I alt	100	100

Kilde: PBS

Danske Bank ville uden afståelse af aktier og stemmeret sammen med Unibank komme op på 71,2 pct. af aktierne. Det ville være tilstrækkeligt til, at de to store banker kunne gennemføre deres fælles synspunkter - også mod de øvriges ønsker. Normalt vedtages alle beslutninger i PBS i enighed. I tilfælde af afstemning gælder som udgangspunkt stemmeflerhed. Der er enkelte former for beslutninger, hvor der kræves 3/4 eller 2/3 flertal. I disse tilfælde ville Danske Bank alene udgøre et blokerende mindretal, og sammen med Unibank kunne de få gennemført beslutninger, hvis blot de blev enige med en enkelt af de øvrige 231 aktionærer.

Ved at nedbringe andelen sikres, at de to store banker tilsammen som før kun har 53,5 pct. Ved andre beslutninger end flertalsbeslutninger er Danske Bank og Unibank nødt til at alliere sig med adskillige andre ejere. Sådan var situationen også før fusionen.

Danske Bank får med overtagelsen af RealDanmark (BGBank) 39 pct. af dankorttransaktionerne i PBS. Sammen med Unibank har de 61 pct., jf. tabel 3.6.

Ejerandelene svarer ikke helt til omsætningsandelene, specielt ikke efter Danske Bank har nedbragt sin ejerandel. Danske Bank vil få 25,9 pct. af aktierne og dermed også af udbyttet. Men selskabet vil stå for 39 pct. af dankorttransaktionerne. Omkostningerne til dankortsystemet betales i forhold til antallet af transaktioner, og dermed får Danske Bank et væsentligt incitament til at sikre, at priserne i PBS holdes på det lavest mulige niveau.

Tabel 3 6: Antal dankorttransaktioner i PBS i 1998

	ANTAL MIO.	PCT.	MIO. KR.
Danske Bank	136	39	90
Unibank	76	22	51
Øvrige	132	39	87
I alt	345	100	228

Kilde: PBS

Anmærkning: Omsætningstallene er fra 1998. Fra 1999-2002 er betalingen for Dankort ændret, jf. afsnit 5.7. Der er indført en forholdsvis høj abonnementsafgift, og en lavere transaktionsbetaling. Det betyder, at de store pengeinstitutter samlede andel er gået noget ned i forhold til tabellens tal.

Fremtidens kortmarked

Finansrådets plan om "Fremtidens kortmarked" indebærer, at PBS' opgaver muligvis deles op på tre enheder. Indløsningsopgaven i forbindelse med Dankort flyttes over til pengeinstitutterne, og det overvejes at overdrage opgaverne med *routingen* (indsamling af oplysninger og varetagelse af forbindelsen mellem butikkernes dankortterminaler og fx PBS eller en anden processor) til andre operatører. Der dannes et nyt selskab, Dankort A/S, som pr. 1. januar 2001 skal overtage rettighederne til Dankort

fra PBS og koordinere dankortsystemet. Etableringen sker først formelt i april 2001. Ejerkredsen er den samme som i det nuværende PBS. Efter planen skal PBS i fremtiden koncentrere sig om kerneopgaverne, processing og kortadministration.

Danske Banks forpligtelse til ikke at eje mere end 25,9 pct. af aktierne gælder også for de selskaber, der udskilles af PBS, fx for Dankort A/S. Forpligtelsen gælder ikke for de dele af PBS, som måtte blive udskilt herfra, og som Danske Bank og Konkurrencestyrelsen er enige om ikke er væsentlige for infrastrukturen. Det kan fx være opgaver omkring administration af lønsystemer mv.

Hæveautomaterne – interbankgebyret

Når en bankkunde bruger sit Dankort i et fremmed pengeinstituts hæveautomat, skal det kontoførende pengeinstitut betale et gebyr (interbankgebyr) til den bank, som ejer den automat, som kunden bruger (udbetalende pengeinstitut). Det er kunden, der vælger, hvilket pengeinstituts automat han eller hun vil bruge, mens det er pengeinstitutterne, der betaler gebyret. Pengeinstitutterne kan efterfølgende vælge at opkræve et gebyr direkte hos kunden til dækning af omkostningerne, men det er denne aftale uvedkommende.

Der er ca. 2.700 hævekortautomater i Danmark, og de fleste er placeret i tilknytning til en filial. Danske Bank og Unibank har de tætteste landsdækkende net af hæveautomater. De andre pengeinstitutter vil derfor kunne være afhængige af, at deres kunder kan benytte henholdsvis Danske Banks og Unibanks automater. Det kunne være betænkeligt, at de to største aktører kontrollerer en så stor del af denne del af infrastrukturen. De ville herved kunne begrænse mulighederne for at andre pengeinstitutters kunder kan hæve penge. Gebyrerne for at benytte andre pengeinstitutters automater er fastsat ved aftale i Finansrådet, men der ville ikke være noget, der hindrede Danske Bank i at hæve sine gebyrer ensidigt eller at arbejde for en sådan forhøjelse af gebyrerne i Finansrådet.

Forpligtelsen til ikke at hæve interbankgebyret sikrer konkurrenternes kunders adgang til infrastrukturen. Det vil specielt kunne gavne små pengeinstitutter og Internetbanker, der udsteder Dankort.

Betalingsmiddelovens § 14

Hvis Folketinget ophæver betalingsmiddelovens § 14, kommer der konkurrence om at indløse betalingskort. Danske Bank har i forvejen en stor andel af erhvervskunderne (fx detailhandelen) og har også en fordel ved at være landsdækkende. Banken vil derfor have en stærk udgangsposition. I en overgangsperiode, hvor konkurrencen endnu ikke har bidt sig fast, er der særligt behov for sikkerhed for lave priser. Danske Banks tilsagn om ikke at opkræve mere end 0,50 kr. pr. dankorttransaktion under 3.000 kr. giver sikkerhed for gebyrets størrelse i en periode. Når gebyret fastsættes til et bestemt ørebeløb og ikke en procent, sikres det samtidig, at der stadig er incitament for detailhandelen til at tage imod betalinger, der er større end "på beløbet". Beløbet er på den anden side så højt, at Danske Bank fortsat har et incitament til at blive i PBS så længe forpligtelsen består. Beløbet dækker nemlig de omkostninger til PBS, som Dansk Bank får, når af bankens kunder bruger Dankort.

Kapitel 4: Udviklingen i e-handelen

Den danske betalingskortlov fra april 1999 introducerede begrebet ikke-fysisk handel. Forskellen mellem fysisk og ikke-fysisk handel blev indført i betalingskortloven for at fremme udviklingen af den danske e-handel. I praksis er ikke-fysisk handel imidlertid mere end e-handel. Udover e-handelen er postordresalg og telefonisk handel de væsentligste eksempler på ikke-fysisk handel. Kortbetalinger ved Storebæltsbroen og Øresundsbroen samt ved benzinautomater og parkeringsanlæg er imidlertid også omfattet af lovens definition på ikke-fysisk handel.

Ny teknologi baseret på chip har desuden ført til nye muligheder for ikke-fysisk handel. Handel og betaling via mobiltelefonen (m-handel) samt handel og betaling via dekodere (set-top bokse) til digital TV (t-handel) er to nye former for ikke-fysisk handel.

I Danmark har PBS og Mobilix et samarbejde om elektronisk handel via mobiltelefonen, hvor det som forsøg er muligt at købe blomster og pizza via mobiltelefon. Om kort tid gør Tele Danmark det muligt for kunderne at betale regninger til fx husleje og kontingentet til den lokale sportsklub ved hjælp af mobiltelefonen.

Tele Danmark arbejder desuden sammen med Sonofon om betaling af parkeringsafgift via mobiltelefonen. Bilens placering og varighed af parkeringen indtastes via mobiltelefonen, hvorefter parkeringsafgiften skrives på telefonregningen. Mobiltelefonen bliver således til et mobilt parkometer.

Sonofon har et samarbejde med METAX om betaling af benzin via mobiltelefonen. Mens kunden tanker benzin, ringer han op til en registreringsdatabase og indtaster sin placering og en personlig kode. Benzinregningen bliver herefter afregnet på et METAX betalingskort.

Initiativerne til m-handel bliver formentlig større, jo nærmere udviklingen kommer på båndbredder, der kan håndtere store datamængder på kort tid. Nye generationer af mobiltelefoni giver således nye muligheder for m-handel. Med tredjegenérations mobiltelefoni (UMTS) lige om hjørnet, bliver mulighederne for m-handel formentlig langt større end på det nuværende mobiltelefonnet (GSM).

Der er endnu ikke danske eksempler på handel via set-top bokse til digital TV. En svensk analyse peger på, at den digitale TV-krig i Sverige, hvor tre aktører forærer set-top bokse til kunderne, vil få stor betydning for t-handel i Sverige. Bureauet Mediavision forventer, at den digitale TV-krig bygger en hurtigt voksende platform for ikke-fysisk handel via set-top bokse – der i 2000 forventes at udgøre 200 millioner kr., og tre gange så meget i 2001.

Et andet eksempel på ikke-fysisk handel er BroBizz DK, som A/S Storebæltsforbindelsen sendte på markedet i maj 2000. Med BroBizz DK trækkes brotaksten automatisk direkte fra et betalingskort. Både Dankort, kredit- eller benzinkort kan bruges til formålet. BroBizz DK har næsten afløst de forudbetalte BroBizz'er. I sidste kvartal af 2000 blev der oprettet næsten 6.500 BroBizz DK, mens der blev oprettet lidt mere end 1.250 forudbetalte BroBizz'er.

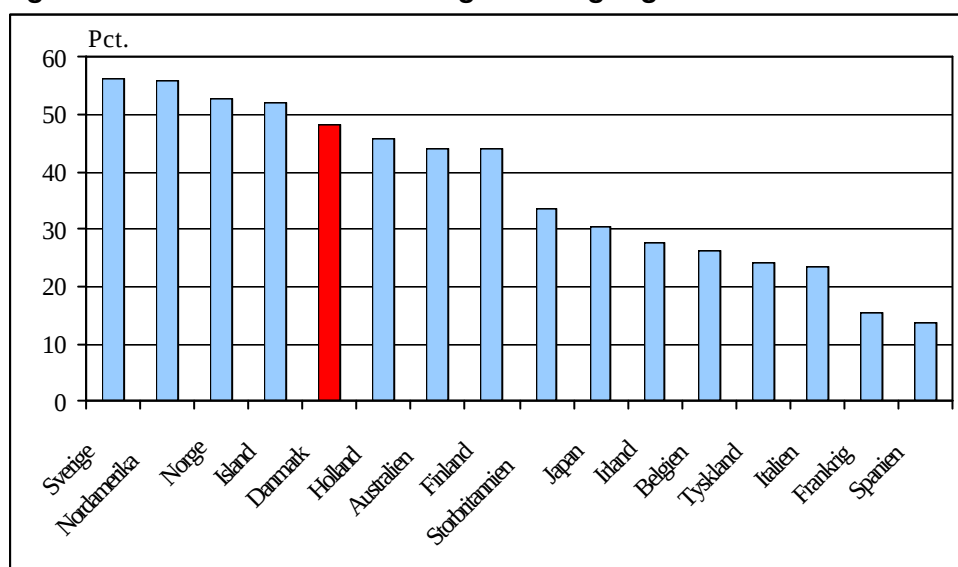
E-handel defineres i denne rapport som internetbaseret køb og salg af varer og tjenesteydelser. Definitionen på e-handel er således helt uafhængig af betalingsmiddel, og hvordan overførslen af værdier mellem køber og sælger finder sted.

4.1 Danmarks placering i e-handelen

E-handel kræver, at forbrugere og virksomheder har adgang til Internettet. Et skøn fra det irske konsulentfirma Nua lyder, at 407 mio. mennesker på verdensplan har adgang til Internettet. Det svarer til 6,7 pct. af verdens befolkning.

Mere end ¼ af verdens internetbrugere er europæere. I alt 113 mio. europæere har adgang til Internettet. I Danmark har knap halvdelen af befolkningen adgang til Internettet, jf. figur 4.1.

Figur 4.1 Procentdel af befolkning med adgang til Internettet

Kilde: Nua internet surveys (2001)

Parterne involveret i en elektronisk handel eller elektronisk betaling kan inddeles i tre grupper: Forbrugere, virksomheder og det offentlige. Det giver ni forskellige slags handler, jf. tabel 4.1.

Tabel 4.1 Ni forskellige slags handler

	Virksomheder	Forbrugere	Det offentlige
Virksomheder	B2B	B2C	B2G
Forbrugere	C2B	C2C	C2G
Det offentlige	G2B	G2C	G2G

Debatten om e-handel er overvejende koncentreret om elektronisk handel mellem virksomheder (B2B) og virksomhedernes elektroniske salg til forbrugerne (B2C). Flere konsulentfirmaer er således kommet med skøn over niveauet for e-handel (B2B og B2C) og den forventede vækst i e-handelen frem til år 2003.

Seks²⁰ skøn over niveauet for e-handel på global plan i 1999 lød i gennemsnit på 260 mia. \$. Mellem 70 og 85 pct. af e-handelen sker B2B, mens den øvrige del er B2C. De samme seks skøn forventer i

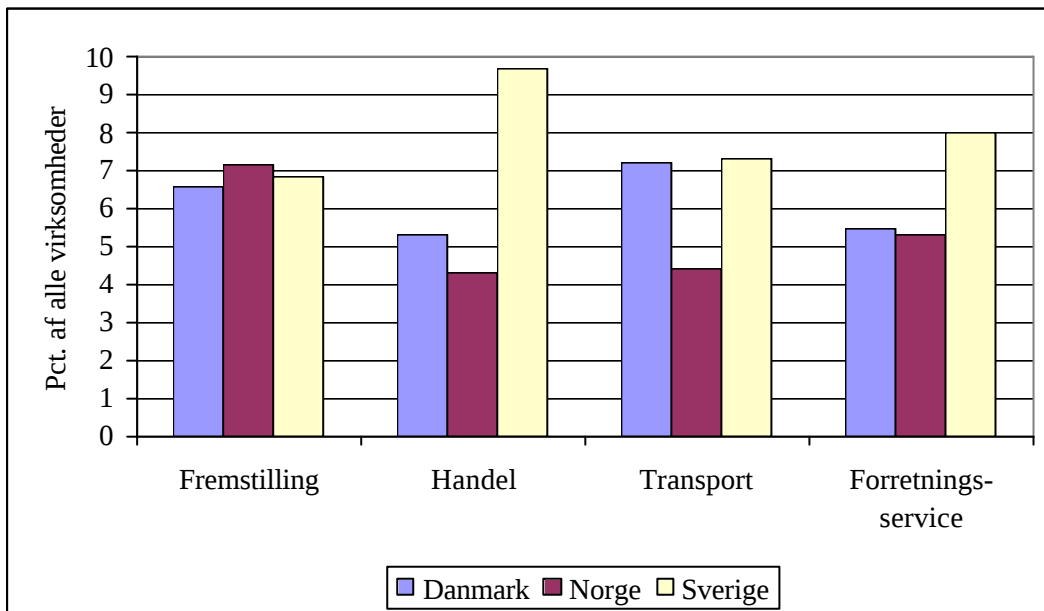
²⁰ e-Mareter, IDC, ActivMedia, Forrester lav vurdering, Forrester høj vurdering, Boston Consulting Groupe.

gennemsnit, at e-handlen i 2003 er steget til 2.250 mia. \$. Det svarer til en årlig vækst på mere end 70 pct., hvor det specielt er handelen mellem virksomheder (B2B), der forventes at stige.

Ser man på virksomhedernes omsætning via Internettet, opnår omkring 7 pct. af danske, svenske og norske fremstillingsvirksomheder mere end to pct. af deres omsætning fra ordrer via Internettet, jf. figur 4.2. Det samme gælder for svenske og danske transporterhverv.

En langt større andel af svenske virksomheder inden for handel og forretningsservice modtager mere end to pct. af deres omsætning fra ordrer fra Internettet end danske og norske virksomheder inden for samme erhverv, jf. figur 4.2. 11 pct. af de svenske virksomheder inden for handel modtager mere end to pct. af deres omsætning via Internettet. For de danske og norske virksomheder er det kun 4-5 pct.

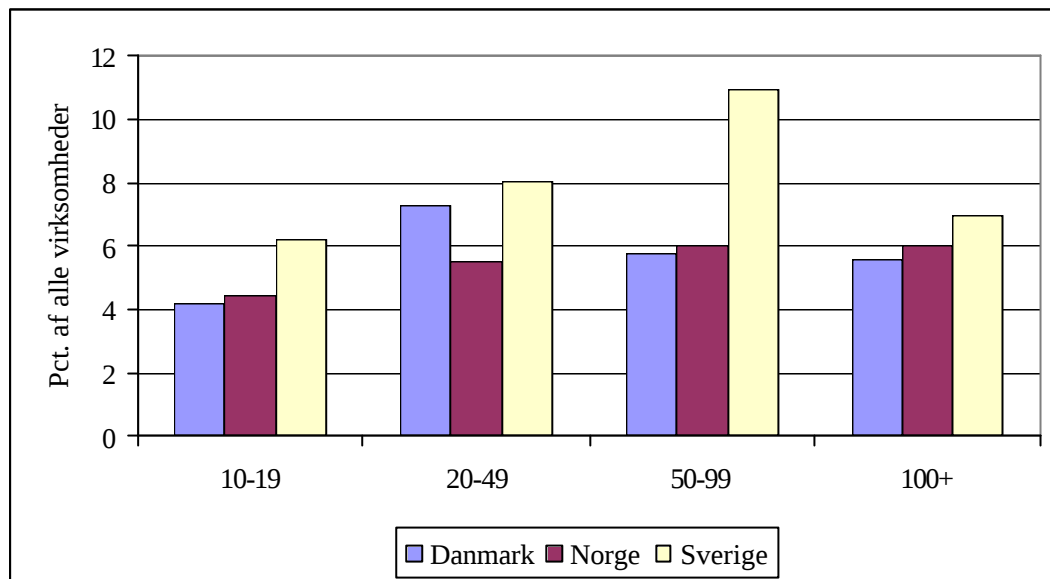
Figur 4.2. Andel af alle virksomheder med mere end to pct. af omsætningen, der stammer fra ordre via Internettet, fordelt på e rhverv

Kilde: Danmarks Statistik (2001), Use of ICT in Nordic enterprises 1999/2000

Når man ser på størrelsen af virksomhederne, er der ikke stor forskel mellem andelen af danske, norske og svenske virksomheder, hvor mere end to pct. af omsætningen stammer fra ordre via Internettet, jf. figur 4.3. Dog skiller svenske virksomheder med mellem 50 og 99 ansatte sig ud, med ca. 11 pct. af omsætningen fra ordre via Internettet.

Figur 4.3. Andel af alle virksomheder med mere end to pct. af omsætningen, der stammer fra ordre via Internettet, fordelt på antal ansatte

Kilde: Danmarks Statistik (2001), Use of ICT in Nordic enterprises 1999/2000

Sammenlignet med andre nordiske lande udgør dansk B2C e-handel en mindre andel af den samlede detailhandel, jf. tabel 4.2. Sverige ligger helt i top blandt OECD-landene, når det gælder B2C e-handel. 0,68 pct. af den samlede detailhandel handles via e-handel i Sverige. I Danmark er det 0,2 pct.

Tabel 4.2 B2C e-handel i udvalgte OECD-lande

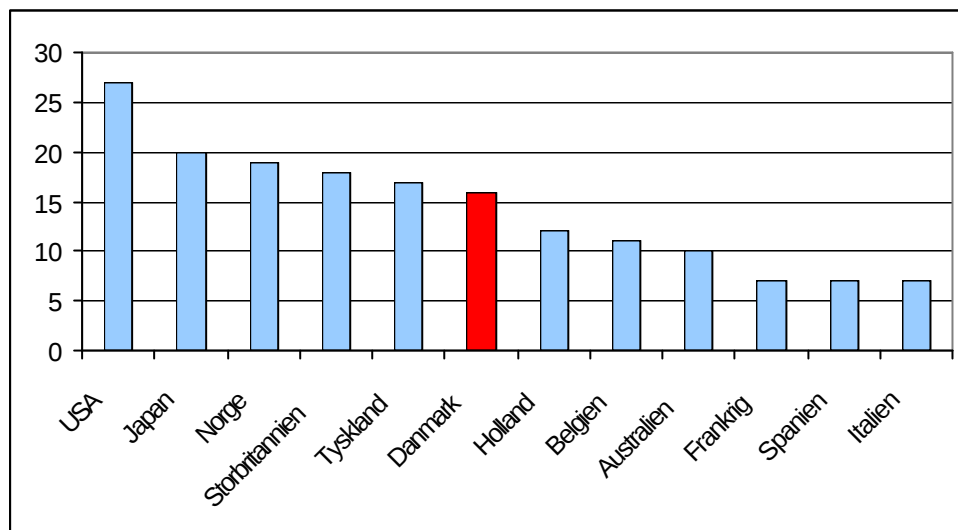
	E-handel i pct. af samlet detailhandel	E-handel i mio. \$ i 1999	Vækst i e-handel 1998/99	Købere i pct. af alle inter- netbrugere
Sverige	0,68	232	170	10
USA	0,48	24.170	195	39
Storbritannien	0,37	1.040	280	11
Holland	0,34	182	210	13
Tyskland	0,30	1.199	200	13
Canada	0,26	774	166	12
Norge	0,26	61	200	10
Finland	0,22	51	160	10
Danmark	0,20	46	220	8
Belgien	0,16	82	420	11
Frankrig	0,14	345	215	8
Italien	0,09	194	145	12
Japan	0,06	1.648	334	-
Spanien	0,06	70	185	11

Kilde: OECD (2000), E-Commerce: Impacts and policy challenges economics department working paper no. 252

Taylor Nelson Sofres Interactive har lavet en omfattende statistisk undersøgelse af udbredelsen af e-handel blandt forbrugerne i udvalgte lande. Forbrugerne med adgang til Internettet er bl.a. blevet spurgt, om de har købt varer eller serviceydelser via Internettet inden for den sidste måned. Blandt de danske internetbrugere var der 16 pct. der svarede ja til dette, jf. figur 4.4. Analysen fra Taylor Nelson

Sofres interactive placerer således Danmark i midten af de tolv lande, der er med i figur 4.4. I USA var der 27 pct. af internetbrugerne der svarede, at de inden for den sidste måned havde købt varer eller serviceydelser via Internettet.

Figur 4.4 Pct. af alle internetbrugere som handler via Internettet

Kilde: Taylor Nelson Sofres Interactive (2000), Global eCommerce Report

Note: Sverige indgår ikke i analysen fra Taylor Nelson Sofres Interactive

E-handel kan være med til at øge stordriftsfordele i forbindelse med salg og levering af varer og serviceydelser. Større e-handel kan således være med til at reducere priserne på visse varer og serviceydelser. Hertil kommer en mulighed for at reducere omkostninger forbundet med indkøb, herunder søgeomkostninger. Virksomheder kan yderligere spare omkostninger til lager ved en bedre planlægning af køb.

Goldman Sachs²¹ har analyseret potentialet for reduktion af priserne i amerikanske brancher som følge af fuld udnyttelse af B2B e-handelens muligheder. Goldman Sachs studie kommer frem til, at priserne kan reduceres mellem 2 og 40 pct., alt afhængigt af hvilket produkt branchen producerer. Det vil føre til en generel reduktion i priserne på op imod 4 pct. Resultaterne skal fortolkes med en vis varsomhed, da studiet bygger på en række usikre forudsætninger. Men der er ikke tvivl om, at virksomhederne kan spare penge, hvis de gør brug af e-handel.

I juli 2000 vurderede EIU²² 60 lande på deres parathed til e-handel. Vurderingen bygger både på en vurdering af de forventede rammebetingelser for 2000 til 2004 og den nuværende parathed for den kommunikative infrastruktur til at håndtere trafik på Internettet. EIU har givet karakterer mellem 0 og 10. EIU betegner alt over 8 som 'meget godt', mens alt under 5 er 'meget dårligt'. Resultatet viste, at Sverige, Finland og Norge er på højde med USA, når det gælder parathed til e-handel, jf. tabel 4.3. Danmark ligger på en 12. plads i verden, hvilket svarer til en placering som nummer 8 i Europa.

²¹ Goldman Sachs (2000), "The shocking economic effect of B2B", Global Economics Paper, No. 37

²² Economist Intelligence Unit

Tabel 4.3 Vurdering af parathed til e-handel

Nr. i verden	Nr. i Europa	Land	Karakter
1		USA	8,8
2	1	Sverige	8,6
3	2	Finland	8,6
4	3	Norge	8,5
5	4	Holland	8,4
6	5	Storbritannien	8,4
7		Canada	8,3
8		Singapore	8,3
9		Hong Kong	8,3
10	6	Schweiz	8,2
11	7	Irland	8,2
12	8	Danmark	8,2
13	9	Tyskland	8,2
14	10	Frankrig	8,1
15	11	Belgien	8,1
16		Australien	8,1

I løbet af 2001 får danske virksomhed bedre muligheder for B2B-handel.

De nyeste tiltag på markedet

Danske Bank, Mærsk Data, Post Danmark og Tele Danmark åbnede d. 12. marts 2001 den elektroniske B2B og B2G markedsplads gatetrade.net, hvor der bliver mulighed for at handle via leverandørkataloger, køberauktioner, sælgerauktioner og licitationer.

BG Bank har introduceret egiro og de øvrige banker efaktura. Disse systemer samler faktura og indbetalingskort, som fremsendes samlet via e-mail. Egiro og efaktura er indarbejdet i de mest udbredte økonomisystemer som fx Navision og Concorde. Systemet rummer mulighed for at betalingen også kan foregå on-line, fx gennem officebankingsystemer.

Danske Bank har lukket dørene op til Danske Netshop, der er en B2C elektronisk markedsplads med salg af bøger, husholdningsartikler, tøj, rejser, ure osv. Det er et krav at forretningerne, der sælger via Danske Netshop, har konto i Danske Bank. Ligeledes skal kunderne have konto i Danske Bank for at kunne handle i Danske Netshop. Betaling for varen sker ved, at kunden oplyser det nummeret på den konto, hvorfra betalingen skal ske. Kunden bekræfter betalingen i Danske Netbank med sit aftalenummer og den personlige kode. Betalingen sker herefter ved en almindelig konto til konto overførsel.

Unibank, Meritabank, Nordbanken og Christiania Bank og Kreditkasse i Nordea koncernen har lanceret den elektroniske markedsplads Solo-torv. Markedspladsen er allerede etableret i Danmark, Sverige og Finland, hvor der både handles B2B- og B2C. Det er kun kunderne i de fire pengeinstitutter, der har mulighed for handel via Solo-torv. Betalingen for produkterne, der handles på Solo-torv, sker således ved, at der overføres penge fra købers til sælgers konto via Solo e-betaling. Betalingsløsningen er gratis for køberne, mens butikker med Solo e-betaling betaler et gebyr på 1,75 + 0,10 pct. pr. transaktion og et abonnement på 80 kr. månedligt. Butikkerne skal desuden betale et oprettelsesgebyr på 1.000 kr.

Unibank forventer at der ved udgangen af 2001 er 300 butikker etableret på den danske version af Solo-torv.

Elektronisk handel mellem forbrugere (C2C) sker i langt mindre udstrækning end B2B eller B2C. Det er ikke overraskende, da handel mellem forbrugere kun sker i mindre omfang. For ti år siden var opslagstavler i dagligvarebutikker, annoncesiderne i lokalaviser og annonce-aviser som fx Den Blå Avis de førende markedspladser for handel mellem forbrugere. Men mulighederne for annoncering via Internettet har brudt med dette. Yahoo auktion, Gul og gratis, Den Blå Avis og mange andre tilbyder elektronisk formidling af kontakt mellem køber og sælger. Det er dog kun formidlingen af kontakten mellem køber og sælger samt indgåelse af aftale om prisen, der sker elektronisk. Betalingen sker uden om markedspladsen.

Den Blå Avis arbejder på at ændre dette. I fremtiden skal også betalingen for køb via Den Blå Avis's hjemmeside kunne ske elektronisk. Det skal foregå på den måde, at køber indbetaler et beløb for varen på en konto hos Den Blå Avis, der videresender pengene når det er sikret, at den solgte vare sendt til køber.

I december 1999 udsendte Finansministeriet et cirkulære om indkøb i staten, der i januar blev fulgt op med en vejledning om effektive statslige indkøb. Det fremgår af både cirkulæret og vejledningen, at brugen af e-handel (B2G) i staten skal øges. Det fremgår af handlingsplanen for statens elektroniske indkøb, at det på sigt er hensigten, at alle indkøb i det offentlige skal foregå elektronisk og at det skal være muligt at betale elektronisk. Staten indgik i marts måned 2001 kontrakt med gatetrade.net A/S om etablering af en offentlig indkøbsportal. Selskabet skal forestå udvikling, implementering, drift, videreudvikling og vedligeholdelse af den offentlige indkøbsportal.

Gatetrade skal selv finansiere etablering, drift og videreudvikling af portalen i form af brugerbetaling.

Portalen åbner til en testfase 1. juni og vil være driftsklar for alle leverandører og indkøbere i løbet af efteråret 2001. Etablering af portalen bliver fulgt op af et krav om elektronisk indkøb af en række varer i staten. Disse krav er formuleret i den såkaldte ePlan22. Det omfatter bl.a. teletrafik, kontorhold, fødevarer, møbler, aviser, konferencer, fragt mv. Disse varer udgør en årlig indkøbsvolumen på ca. 8 mia. kr.

Statens og Kommunernes Indkøbs Service giver i dag offentlige institutioner mulighed for at e-handle en række produkter, fx flyrejser, hotelophold, papir, kontormaskiner og EDB-udstyr. Dog er der kun tale om, at ordren afgives via Internettet. Betalingen sker ikke via Internettet, men på traditionel vis.

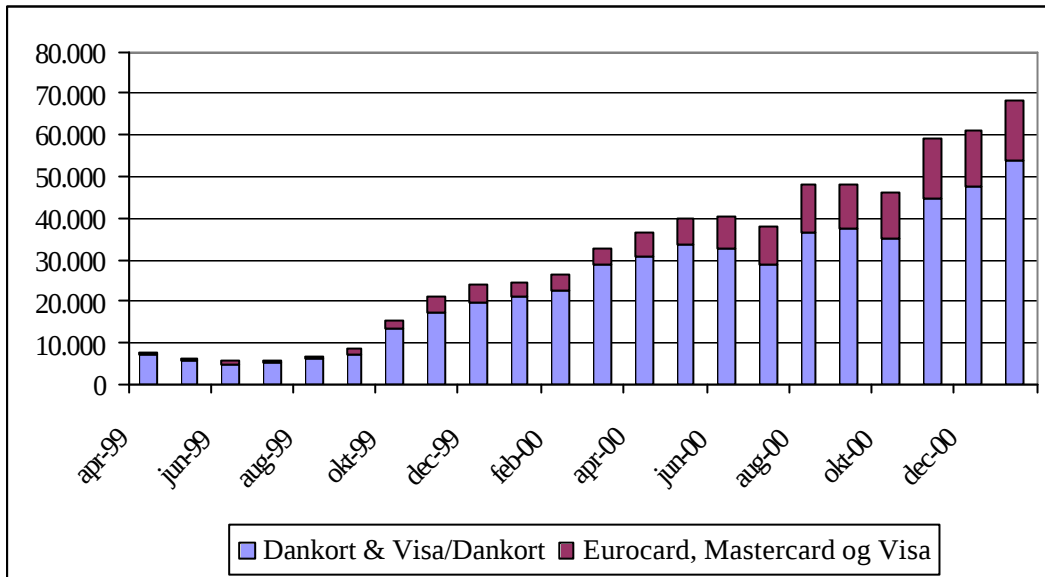
Der er også på det kommunale område taget de første skridt til mere systematisk e-handel. Seks kommuner i Sønderjyllands amt er i spidsen for et kommunalt samarbejde om elektronisk handel. De seks kommuner Haderslev, Nørre-Rangstrup, Gram, Rødding, Christianfeld og Vojens er fælles om projektet, der er opdelt i to faser. I første fase, der løber frem til udgangen af 2002, skal de seks kommuner have implementeret et økonomisystem, der kan håndtere elektroniske betalinger. En leverandør kan således sende en elektronisk faktura til en fælles postkasse, der derefter sender fakturaen videre til den rette person. Denne forsyner fakturaen med et kontonummer, hvorefter fakturaen automatisk bliver betalt.

I anden fase af projektet skal kommunerne implementere et fælles elektronisk indkøbssystem. Der bliver således tale om både elektronisk afgivelse af ordrer og elektronisk betaling.

4.2 Elektronisk betaling som barriere for dansk e-handel

Der har været en markant udvikling i antallet af betalinger via Internettet i løbet af 2000. I januar 2001 var der næsten 70.000 elektroniske betalinger til danske internetforretninger. Det er tre gange så mange elektroniske betalinger som i januar måned 2000, jf. figur 4.5.

Figur 4.5 Elektroniske betalinger i danske internetforretninger

Kilde: PBS

Antallet af internetforretninger, der modtager betalingskort blevet fordoblet. Der var således 119 danske internetforretninger, der i februar 2001 modtog Diners Club, mens 2.017 internetforretninger modtog Dankort, Visa/Dankort eller andre internationale kort, jf. tabel 4.4.

Tabel 4.4 Antal danske Internetforretninger der modtager betalingskort

	Feb. 2000	Feb. 2001
Dankort og Visa/Dankort	615	1.248
Internationale kort, Dankort og Visa/Dankort	325	769
I alt	940	2.017
Diners Club kort	59	119

Kilde: PBS og Diners Club

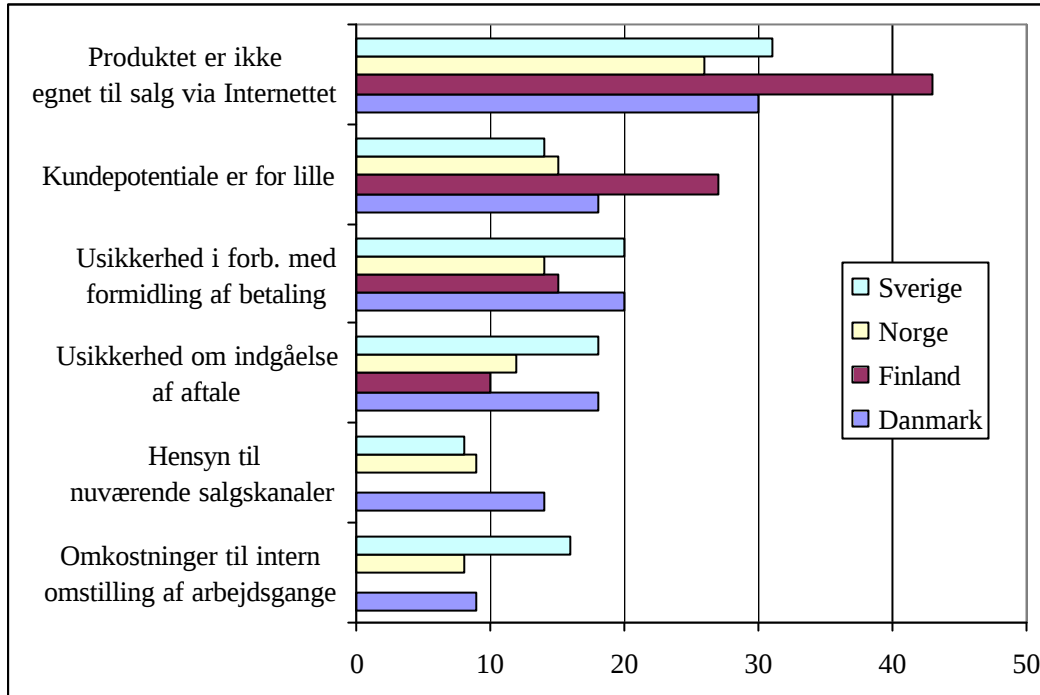
På trods af en fordobling af antallet af internetforretninger, er der stadig mange virksomheder, der holder sig tilbage med at udbyde e-handel.

Danmarks Statistik, Statistics Finland, Statistisk sentralbyrå og Statistiska centralbyrån har spurgt danske, finske, svenske og norske virksomheder om de største barrierer ved e-handel. Virksomhederne i alle fire lande var enige om, at den største barriere er, at produktet ikke egner sig til e-handel, jf. figur 4.6.

Usikkerhed om betalingen blev af danske og svenske virksomheder betragtet som den næststørste barriere. 20 ud af 100 danske virksomheder og 27 ud af 100 svenske virksomheder betragtede således usikkerhed om betalingen som en betydelig barriere for e-handel, jf. figur 4.6.

Finske og norske virksomheder betragtede et for lille kundepotentiale som den næststørste barriere for e-handel.

Figur 4.6 Forhold med betydning for virksomhedernes fravalg af e-handelsløsninger

Kilde: Danmarks Statistik (2001), Use of ICT in Nordic enterprises 1999/2000

Note: I Finland er 'Forhold vedr. eksisterende salgskanaler' og 'Omkostninger til intern omorganisering' ikke belyst.

Ligesom sikkerheden ved betaling med betalingskort er vigtig i fysiske butikker, er sikkerheden vigtig ved betaling med betalingskort i internetforretninger. Konsulentfirmaet PLS RAMBØLL har lavet en undersøgelse²³, der viser at mere end 80 pct. af de spurgte betragtede sikkerheden omkring følsomme informationer som vigtig, når der handles på Internettet.

Der er således ingen tvivl om, at kommerciel udnyttelse af Internettet stiller skrappe krav til, at en elektronisk betaling er sikker. Ligesom der kan være forskel på de terminaler, der står i de fysiske butikker, kan der være forskel på de betalingsløsninger, der er mulig via Internettet. I Danmark er der to betalingsløsninger med hver sit sikkerhedsniveau: SET og SSL.

Finansrådet har beskrevet systemerne i artiklen "Handel uden grænser – og begrænsninger".

SET (Secure Electronic Transaction) er en international betalingsstandard, der med sofistikeret kryptering og digitale identitetskort gør Internettet til et sikkert sted at handle. SET bygger på tre elementer, som tilsammen udgør nøglen til sikker internethandel: Certifikater, kryptering og digital signatur. De sikrer hemmeligholdelse af betalingsinformationerne, at informationerne ikke kan ændres undervejs og at begge parter er "ægte" og kender hinandens identitet. SET gør det muligt, at parterne i internethandelen opnår samme sikkerhed, som foregik handlen i en butik med terminal og PIN-kode. Løsningen kræver, at både kortindehaver og forretning installerer specielt SET software på pc'en.

²³ PLS RAMBØLL (1999), Den digitale forbruger 1999.

SSL (Secure Socket Layer) er en krypteringsstandard, der hemmeligholder data mellem kundens pc og forretningen. SSL verificerer endvidere forretningens identitet (men ikke kunden, der sender betalingsinformationer) og at data ikke ændres undervejs. SSL kræver ikke, at kortindehaver har specielt betalingssoftware, da man blot indtaster sit kortnummer og enkelte andre oplysninger og dermed giver forretningen ret til at hæve på Dankortkontoen. SSL giver ikke samme sikkerhed som SET, men PBS har alligevel valgt at imødekomme den store efterspørgsel efter SSL og at introducere løsningen, indtil SET er mere udbredt.

Antallet af forretninger med SET udgør ca. 10 pct. af antallet af forretninger, der kun udbyder SSL. Det gælder både i starten af 2000 og i starten af 2001, dog er antallet af internetforretninger, der tilbyder SET og SSL fordoblet, jf. tabel 4.5.

Tabel 4.5 Antal danske internetforretninger med SET- og SSL-aftaler

	PBS feb. 2000	PBS feb. 2001	Diners Club feb. 2000	Diners Club feb. 2001
SET	6	3	-	-
SSL	852	1.843	59	139
SET og SSL	82	171	-	-
I alt	940	2.017	59	139

Kilde: PBS og Diners Club Danmark

Krav om brug af digital signatur i forbindelse med elektroniske betalinger sikrer, at betaleren er den, han udgiver sig for. Anvendelsen af digital signatur går derfor hånd i hånd med sikkerheden for betalingen af e-handler.

Anvendelsen af digital signatur rejser også spørgsmål i forhold til de formkrav (skriftlighedskrav, krav om underskrift, krav om brug af blanketter mv.), der fordres bl.a. i lovgivningen. Dette spørgsmål er blevet analyseret af et udvalg under Justitsministeriet. I februar 2001 udsendte udvalget en delbetænkning, hvor man bl.a. konkluderede at der fortsat findes:

.... et betydeligt antal bestemmelser med formkrav, og nogle af disse må antages at hindre brug af digital kommunikation. For at sikre, at lovgivningen ikke udgør en hindring for en hensigtsmæssig brug af digital kommunikation, er det derfor efter udvalgets opfattelse nødvendigt systematisk at gennemgå lovgivningen for at finde frem til de bestemmelser, som udgør en hindring for en hensigtsmæssig IT-anvendelse.

Det er ikke alene digital signatur, der arbejdes med, for at fremme den digitale kommunikation, herunder e-handlen. En række branche- og forbrugerorganisationer er gået sammen om en mærkningsordning, der har til formål, at gøre det trygt at handle på nettet. Ordningen går ud på, at virksomhederne kan ansøge om at blive godkendt til at anvende det såkaldte e-mærke. For at opnå dette skal virksomhederne leve op til en række retningslinier, hvis formål er at fremme, at erhvervsdrivende udviser god skik og anvender sikre, tekniske løsninger ved handel og markedsføring på Internettet eller i tilsvarende kommunikationssystemer.

Retningslinierne indeholder også regler om betaling, bl.a. skal elektroniske betalinger gennemføres i overensstemmelse med reglerne i lov om visse betalingsmidler og Forbrugerombudsmandens retningslinier vedrørende fjernsalg mv. i betalingssystemer med betalingskort (december 1996). Hvis der opkræves forudbetaling skal betalingsformidlerne bære betalingsrisikoen ved betalingsmodtagerens eventuelle konkurs o.l., hvis kunden har den tilbageførelsesret som svarer til betalingskortlovgivningen og retningslinier herom fra Forbrugerombudsmanden.

Mærket administreres af e-handelsfonden. Retten til at anvende mærket fortabes ved ”grove eller gentagne overtrædelser af retningslinierne eller ved manglende efterlevelse af påbud fra administrator om at overholde retningslinierne.”

4.3 Visioner

Elektriske penge²⁴

Når man i dag taler om e-handel som noget nyt og unikt for det moderne informationssamfund, er der i den grad tale om kollektivt hukommelsessvigt. For e-handel er i virkeligheden blot en ny version af nogle handelsformer, man har kendt i adskillige årtier, også længe før opfindelsen af det integrerede kredsløb, mikroprocessoren og Internet. Hvis man eksempelvis ser et afsnit af danskernes foretrukne tv-serie, Erik Balling og Lise Nørgaards ’Matador’, vil man erfare, at det allerede i første halvdel af det tyvende århundrede var muligt at fjernhandle. Damernes Magasin tog ud med kollektioner til kunderne efter telefonisk opfordring, og gaderne i Korsbæk var fyldigt befolkede med bude fra detailhandlende af enhver slags. De bragte varer ud, som var bestilt telefonisk.

Daells Varehus havde i efterkrigstiden stor succes med postordresalg af damekonfektion og linge til landbokoner i den vestlige del af Danmark. Og alle købmænd og ismejerier med respekt for sig selv bragte varer ud til kunderne langt op i 1970erne.

Og inden Internettet slog igennem kunne man få madvarer som eksempelvis pizzaer eller sandwich leveret til døren ved at sende en telefax eller indtelefonere sine ønsker.

I øvrigt lever traditionel postordrehandel i bedste velgående. De eneste forskelle på det meste moderne e-handel og gammeldags postordrehandel er, at man indhenter informationer om de varer, man ønsker at købe fra et web-site i stedet for en firefarvetrykt, postomdelt tryk, og at bestillingen og betalingen kan foregå fra samme web-sted. Eneste, men nok så væsentlige nybrud er således elektroniske betalingsformer.

Imidlertid har e-handel ikke fået det gennemslag i Danmark, som man har set det i andre lande, først og fremmest USA. Den samlede danske e-handel androg ifølge Danmarks Statistik i år 2000²⁵ 12 milliarder kroner, heraf ligger 87 procent dog i det såkaldte ’business to business’-segment. Der blev altså kun e-handlet for halvanden milliard private kroner, hvilket er lidt under de forventninger, FDIH²⁶ ved formand Gert Birnbacher havde sat for år 2000, hvor han regnede med at internetomsætningen for privat handel ville udgøre omkring en procent af den samlede kommerse i kongeriget. Han forventer at tallet vil fordobles hvert år i de næste fire-fem-år. Forventninger stemmer overens med konklusionerne fra en undersøgelse, Forskningsministeriet og Danmarks Statistik²⁷ udarbejdede i april 2000, som viser, at 22 procent af de adspurgte virksomheder forventer, at e-omsætningen i år 2000 vil udgøre mindst en procent.

²⁴ Afsnittet er skrevet af journalist Allan Bauer og Henrik Palle, der begge er journalister på Dagbladet Politiken med informationsteknologi som stofområde. Konkurrencestyrelsen har redigeret afsnittet, som dækker styrelsens synspunkter.

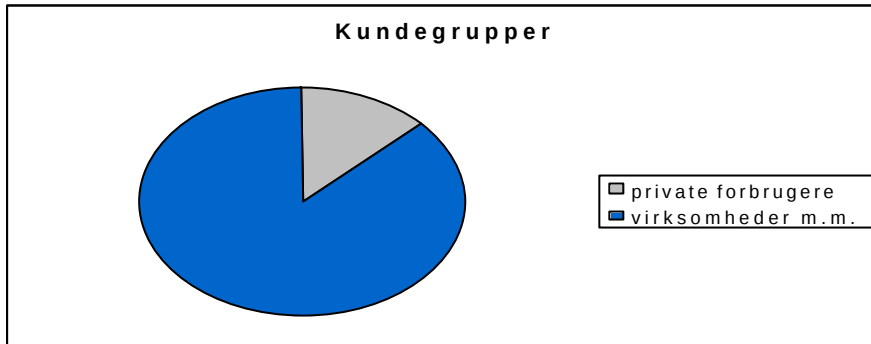
²⁵ Nyt fra Danmarks Statistik, nummer 39, 29. januar 2001.

²⁶ Foreningen for Dansk Internet Handel.

²⁷ <http://www.fsk.dk/cgi-bin/keyfigures-list.cgi>

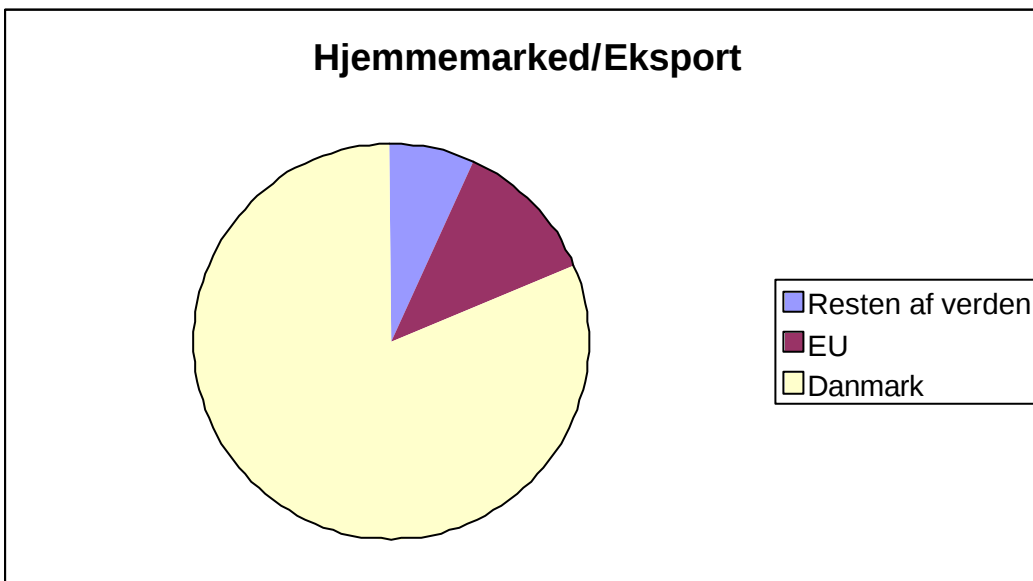
Ifølge de officielle tal²⁸ fra det amerikanske handelsministerium (Department of Commerce) udgjorde e-handelen i USA i tredje kvartal seks milliarder dollar, hvilket er 7,8 promille af den totale omsætning på 812 milliarder dollar. Der er tale om en vækst for e-handelen på 15 procent i forhold til det forrige kvartal.

Figur 4.6 Bruger af e-handel

Kilde: Danmarks Statistik

Figur 4.7 Internetsalgets sammensætning

Kilde: Danmarks Statistik

dotcom og den ny økonomi

Internet satte gang i den globale økonomi i et hidtil uset omfang og skabte desuden forventninger om et økonomisk opsving af større dimensioner end efterkrigsøkonomiens kolossale vækst. Og i USA har man da også i de seneste år under præsident Bill Clinton (og daværende vicepræsident Al Gore havde da også e-handel og Internet som fokusområder) set den længste sammenhængende periode med uafbrudt økonomisk vækst.

Lokomotiverne i denne økonomi har været IT-virksomheder som Microsoft, Cisco, Intel, Oracle og Sun Microsystems samt e-handelsvirksomheder som Amazon, eBay, Yahoo og Dell Computers. Selv

²⁸ <http://www.census.gov/mrts/www/current.html>

om sidstnævnte har det til fælles af de udelukkende opererer på Internet, er der dog væsentlige forskelle.

E-handels pioneren Amazon er et eksempel på web-baseret postordre. Yahoo og eBay er eksempler på, at nettet har skabt helt nye forretningsområder. Ebay er således et elektronisk auktionshus, hvor private kan sælge alt fra nipsenålepuder til private flyvemaskiner. Yahoo er en slags telefonbog over Internettet, hvis tjenesteydelse er at agere lods på det uoverskuelige informationshav. Dell Computer er principielt en traditionel hardware-producent som IBM, Compaq og Apple; men Dells unikke forretningsmodel går ud på, at computerne udelukkende kan beses, sammenstykkedes og købes via Internet.

Et andet nyt forretningsområde, der er opstået i kølvandet på Internet er de globale og regionale indkøbsforeninger som Letsbuyit, Bidtoday og andre.

Forestillingen om den globale markedsplads skabte kolossale forventninger til e-butikkernes indtjeningssmuligheder. I 1997 kaldte OECD e-handel »den største teknologiske revolution nogensinde«. Dette og andre faktorer skabte økonomisk euforistemning og en overophedning af børsmarkedene, man skal helt tilbage til Wall Street krakket i oktober 1929 for at finde mage.

E-hysteriet kulminerede i vinteren år 2000, hvor den teknologitunge Nasdaq-børs i New York toppede med indekstal på over 3.000. Investeringslysten hos såvel venture-kapitalister og traditionelle investeringsforetagender som private småsparere kendte ingen grænser – man sagde, at det var muligt at få investorer til at hælde 100 millioner dollars ned i en rusten trillebør, hvis bare der stod dotcom på siden af den. Denne udvikling skabte tusinder af nye aktiemillionærer, som investerede i de stærkt stigende internetaktier. En helt ny type børsspekulanter så dages lys: de såkaldte daytraders som med afsæt i den internetbaserede handel med værdipapirer (e-trading), kvittede deres job og sad hjemme foran computerskærmen og jonglerede med millionerne.

Desuden oplevede verden en lang række store fusioner og opkøb, hvor finansieringen som oftest bestod i aktieombytning. Og eftersom disse aktier var urealistisk højt vurderet, var der derfor tale om handler med pålydende værdier på ekstremt høje beløb. Et spektakulært eksempel var, da mediegi-ganten Time Warner blev overtaget af den langt mindre virksomhed America Online (AOL), hvis aktier bare var meget mere værd. Handlen havde en værdi af 1000 milliarder kroner. Aktionærerne i America Online ejer 55 pct. af aktierne i det nye AOL Time Warner, mens resten tilhører Time Warners aktionærer.

Den danske søgetjeneste Jubii blev overtaget af svenske Spray Inc for et beløb, som endte med at indbringe ejerkredsen omkring 300 millioner kroner. Handlen blev finansieret med aktier, som havde tabt halvdelen af deres værdi siden Jubii lod sig opkøbe i efteråret 2000. Siden hen blev Spray/Jubii købt af den europæiske del af det amerikanske internetfirma Lycos.

I nogle tilfælde blev der dog erlagt rigtige penge på bordet. I Danmark blev internetudbyderen CyberCity solgt til et amerikansk investeringsfirma for en halv milliard kroner, og teknologivirksomheden Giga, ejet af NKT, blev solgt til amerikanske Intel for den nette sum af 10 milliarder kroner.

I marts år 2000 vendte udviklingen. Dotcom-firmaernes forventede afkast lod stadig vente på sig. Investorerne begyndte at blive utålmodige, hvorefter dotcom-aktierne styrteddykkede. Et godt eksempel er igen pionervirksomheden Amazon, der på trods af stigende omsætning i milliardklassen stadig ikke kunne præstere overskud. I løbet af året så man mange dramatiske fallitter. Den massivt markedsførte mærkevare e-butik boo.com gik ned med et brag og havde formøbet mere end to milliarder kroner på under et år.

E-legetøjsforretningen Toycity er et andet eksempel. På under et år tabte virksomheden 14 millioner kroner. Og i Skandinavien måtte e-pladebutikken Boxman lukke kun et års tid efter en stort lanceret åbningskampagne. Og livsstilsbutikken Gubi.com drejede meget hurtigt nøglen om med et underskud på 20 millioner kroner.

På verdens plan bukkede 210 dotcomvirksomheder under i år 2000 – heraf alene 40 i december måned²⁹.

I løbet af det nye år er e-virksomhedernes børskurser justeret sig ned til et noget lavere niveau. Nogle analytikere talte om, at nu var e-ballonen bristet, mens andre mente, at der var tale om en naturlig udvikling, hvor et overophedet og overvurderet marked fandt et passende leje. Heller ikke julehandlen år 2000 skabte grundlag for fornyet optimisme. Den blev noget lavere end forventet. Herhjemme registrerede PBS 61.000 transaktioner på Internettet i julemåneden.

Det økonomiske afmatning, som USA for første gang i mange år i øjeblikket oplever, har i høj grad sit afsæt i dotcom-virksomhedernes kollektive nedtur. Fordi den danske økonomi kun i meget ringe grad er baseret på IT-virksomheder har vi ikke oplevet det samme tilbageslag. De afledte konsekvenser af den amerikanske afmatning vil imidlertid vise sig på længere sigt.

E-handel og betaling

Den traditionelle opfattelse af e-handel er, at man skal »finde, bestille og betale« en vare over nettet. Denne definition er dog langt fra dækkende. Også i sammenhænge, hvor der ikke er tale om eksempelvis digitalt formidlet betaling, giver det mening at tale om e-handel.

Nettet har også vist sin styrke som markedsføringsmedie og som forum for eksponering af varer, man så efterfølgende køber i den fysiske verden uden for cyberspace. Det kunne være biograffilm, biler, øl og intim massage. Og nettets muligheder for målrettet kundekommunikation i form af direct mail, personaliserede tilbudsaviser og databasefunderet markedsføring (data mining) vil også være med til at øge omsætningen uden, at der nødvendigvis bliver tale om gennemførte køb eller bestillinger over nettet.

Et andet vigtigt aspekt ved e-handel er selve den digitale teknologiske muligheder for at skabe pris- og markedsgennemsigtighed. Som forbruger er det i dag muligt at finde frem til den billigste pris for en given vare. Også hjulpet af web-sites som udelukkende har til formål at indhente informationer om priser på bestemte varer. Et eksempel er danske hvidevarepriser.dk som kan oplyse om, hvor i landet man billigst køber en hård hvidevare. Men der er adskillige andre af disse såkaldte prisindekser. Skulle man være en lille smule højtflyvende, kunne man sige, at den britiske økonom Adam Smiths 'ideelle marked' først er blevet realiseret med Internettets fremkomst.

Danmark kom skævt ind i e-handelsuniverset. En væsentlig årsag skal søges i, at det først blev muligt at betale med Dankort på nettet i april 1999, flere år efter at e-handlens gennembrud fandt sted andre steder i verden.

Når Dankortet kom så sent på banen i en Internetsammenhæng skyldes det, at de danske pengeinstitutters selskab til administration af betalingskort og andre ydelser, PBS, ønskede at tage gebyr direkte fra e-butikkerne, hvilket ikke var muligt ifølge den gældende danske lov om betalingskorts paragraf 20 (nu paragraf 14). Samtidig hævdede PBS, at sikkerheden omkring transaktionerne var for lemfældig,

²⁹ http://www.webmergers.com/editorial/010201_shutdownreport.php

idet man ikke skulle opgive en pinkode, hvorfor enhver transaktion kunne anfægtes af kortholderen. Og som følge af nævnte lov om betalingskort var det således pengeinstituttet, der skulle bevise, at den pågældende pengeoverførsel var godkendt af kortholder.

I en periode forsøgte PBS at promovere et særligt sikkert transaktionssystem, SET³⁰, som opererede med en art digital signatur, der kunne godtgøre, at det til en hver tid var kortholder der stod bag en given transaktion. Systemet er imidlertid aldrig slået igennem, og i dag er den fremherskende sikkerhedsteknologi baseret på SSL³¹.

Der blev i år 2000 gennemført i alt en halv million betalingstransaktioner hos danske e-butikker på dankort-transaktioner på Internet, heraf var de 400.000 VISA/Dankort-transaktioner, den første af disse var da PBS' daværende direktør Peter Max købte en buket blomster til daværende erhvervsminister Pia Gjellerup hos Interflora som tak for, at en lovændring nu gjorde det muligt for PBS at opkræve et gebyr hos e-handelsbutikken på kr. 1,95 pr transaktion samt et såkaldt risikotillæg, som i dag er på 0,10 procent.

En anden årsag til e-handlens beskedne omfang i Danmark kunne være landets beskedne størrelse, hvilket begrænser afstanden til indkøbssteder. I modsætning til USA, hvor der kan være mange hundrede kilometer til nærmeste indkøbscenter, er der herhjemme aldrig mere end en halv times kørsel til velassorterede forretninger.

En tredje faktor er den relativt høje beskatning af arbejdskraft, som fordyrer udbringning af varer. Hvis alternativet alligevel er at gå på posthuset, kan forbrugeren lige så godt købe og betale varen hos forhandleren. Der findes ingen pålidelige tal for danskernes handel i udenlandske e-butikker; men den høje danske momssats må anses for at være en hæmmende faktor.

Desuden bør nævnes et fjerde forhold: den tætte relation mellem distribution og detailhandel. Af frygt for at gøre sig uvenner med detaillerede har distributørerne ikke følt det store incitament til at sælge direkte til forbrugeren via e-handel. Et eksempel er den danske e-boghandel saxo.dk, som først efter længere tid kunne levere bøger direkte til kundens bopæl, fordi man ikke ønskede at tage handel fra de lokale boghandlere. Og det på trods af, at både forlag, forfatter og kunde ville kunne have fordel af at springe boghandlerleddet over.

Slutteligen bør det anføres, at priserne for at få bragt varer ud er uforholdsmæssigt høje i forhold til de beløb, der almindeligvis e-handles for. Et eksempel kunne her være dagligvarekæden ISO, som tager 35 kroner for at pakke varerne og yderligere 35 kroner for at bringe dem ud i storbyområder, hvor afstanden til butikken i forvejen er uhyre kort. For så vidt angår levering af varer bør det nævnes at Post Danmark i større byer tilbyder aftenudbringning til kunderne, ligesom cykelbude og andre alternative distributionsformer er ved at vinde indpas. Eksempelvis kan man nu via panicshop.dk få leveret dagligvarer, tobak og spiritus med en halv times leveringstid.

Nye betalingsformer

Den 10. februar 2001 kunne man i Radioavisen høre et indslag om, at der i år 2001 er dobbelt så mange kontanter i omløb som for ti år siden. Og det på trods af at moderne elektroniske betalingsformer er særdeles anvendte i Danmark. Tre millioner danskere er i besiddelse af et Dankort, heraf 1,6 millioner

³⁰ Secure Electronic Transactions. En kryptograferet protokol til udelelig sammenkædning af bestillings- og betalingsinformation, udviklet af Visa-Mastercard.

³¹ Secure Socket Layer. En tolagsbaseret sikkerhedsløsning med nøgleudveksling, hvor et lag giver fortrolig og autentifikation og et andet giver nøgleudveksling. Teknologien er udviklet af Netscape.

Visa/Dankort. Og i løbet af årene 1998 til 2000 blev der gennemført mere end en milliard dankort-transaktioner i de 91.000 forretninger, hvor kortet kan benyttes.

Dankortet defineres som et såkaldt debetkort, hvorfra der ikke kan trækkes flere penge, end der er på kontoen. I modsætning hertil er kreditkort, som eksempelvis Diners, MasterCard, American Express. Disse kort giver kortholderen en kredit af en aftalt størrelse, som så afvikles enten helt eller delvist på månedlig basis. En afart under dette begreb er en række forskellige former for kontokort til butikskæder og forretninger i bestemte bydele. Udover at fungere som betalingsmiddel kan sådanne kort være bindeled mellem forbrugeren og kortudstederen, som i tilgift kan tilbyde kunden forskellige former for loyalitetsbonus, herunder attraktive tilbud fra andre virksomheder, kontantudbetalinger af optjent bonus og konkurrencer. Som eksempler kan nævnes Statoil, Ikea, Magasin, GAD samt lokale kort som Veko (kort til Vesterbro City). Og ethvert indkøbscenter med respekt for sig selv har en kontoordning. Desuden findes forskellige former for såkaldte kontantkort, som købes for deres pålydende værdi af brugeren. Eksempler er det ikke synderligt udbredte Danmønt og telekort.

Elektronisk betaling fordrer imidlertid ikke nødvendigvis et stykke plastic. Af andre eksisterende former for elektronisk formidlet betaling kan nævnes home banking, hvor brugeren overfører penge til egne eller andres konti, girer og bestiller fremtidige betalinger via PBS' betalingsservice. Det er også i visse sammenhænge muligt at benytte telefonen som betalingsmiddel. Eksempler herpå er bidrag til forskellige velgørenhedskampanjer (ex. Folkekirkens Nødhjælp og Verdensnaturfonden) eller køb af bestemte former for teleydelser som horoskoper, kontakt- og sextjenester. På Internettet findes der enkelte eksempler på såkaldt klikbetaling. Et eksempel er pulterkammerpublikationen Den Blå Avis' web-side, hvor alle annoncerne er frit tilgængelige; men ønsker man sælgers telefonnummer koster det et mindre beløb, som trækkes fra en saldo, man har indbetalt på forhånd. Amerikanske amazon.com er også på vej med til at indføre en sådan klikbetaling som supplement til deres i forvejen patenterede 'one click shopping'-system. Et-klik-betalingsystem er desuden meget anvendeligt ved køb for småbeløb som for eksempel ved salg af informationer, søgning i baser eller i fremtiden for musiknumre, videoklip og andre digitaliserede ydelser. Problemet er i dag, at omkostningerne ved transaktionen typisk er højere end ydelsens pris.

Telefonselskabet Mobilix er i samarbejde med PBS i gang med et forsøg med mobiltelefonen som betalingsmiddel, eksempelvis til køb af blomster i blomsterbutikken Interflora.dk og fastfood-kæden Dominos Pizza. Nokia har i flere år arbejdet med samme teknologi og har for eksempel en soda-vandsautomat opstillet i hovedkvarteret i Helsinki, hvor medarbejderne bruger deres mobiltelefoner til at betale for drikkevarerne. Også DSB arbejder på et elektronisk betalingssystem baseret på mobiltelefoner. Det smarte ved at bruge mobiltelefonen som betalingsinstrument er, at SIM-kortets ejer også er den, som får regningen for ydelsen, som udmærket kunne omfatte køb af andre varer end blot telefonid. Et scenarium hvor man betaler dagligvarer i Brugsen med sin mobiltelefon er derfor oplagt og teknisk muligt.

Allerede i dag tilbyder en række pengeinstitutter, at kunderne kan benytte en mobiltelefon med wap³² til at foretage pengeoverførelser og tjekke saldoen på kontoen. Wap har imidlertid ikke blevet den succes, som flere analytikere ellers havde spået. Det skyldes bl.a. mobiltelefonens lille skærm og den lille båndbredde, der er tilgængelig på GSM-nettet. Det ventes at ændre sig med indførelse af de næste ge-

³² Wireless Application Protocol, Et wap-interface tager højde for mobiletelefonens begrænsede båndbredde, den lille skærm og manglende tastatur.

nerationer af mobiltelefoni, først GPRS³³ og siden UMTS³⁴ og det er også med udbredelsen af disse teknologier, at der ventes gang i den såkaldte m-handel, altså e-handel med mobiltelefonen.

Mikrochippens mulighed for at indeholde kryptering eller andre digitale sikkerhedsfaciliteter gør den anvendelig som betalingsmiddel. Og i kombination med en mobilteknologi som mobiltelefoner, som kan komme online til diverse betalingsformidlere er det nærliggende at spå en kombination af de to teknologier en stor fremtid.

Det afgørende teknologiske element i sådanne løsninger er mikrochippen, som altså kan have skikkelse af et SIM³⁵-kort i mobiltelefonen; men principielt kan chippen indbygges i hvad som helst fra armbåndsure til kuglepenne. På bestemte skisportssteder i Schweiz er det allerede muligt at betale for skiliften med et Swatch-ur med indbygget chip. En anden chipbaseret løsning kendes under navnet Brobizz og anvendes på broforbindelserne mellem Sjælland og Fyn samt København og Malmø. Det fungerer ved, at man anbringer en lille enhed med en chip i forruden af sin bil, og når man passerer en bestemt stander på broforbindelsen registreres overkørslen, hvorefter der trækkes betaling for den enten fra bankkonto eller fra den forudbetalte saldo på brobizzen.

Digitalt tv åbner en række muligheder for elektronisk betaling. Det er allerede i dag muligt at købe retten til at se spillefilm og sportsarrangementer (det såkaldte Pay Per View); men systemet kan uden problemer udvides til at omfatte homeshopping via fjernsynet. Systemet har den store fordel for både køber og sælger, at opkrævningen af penge for de indkøbte varer og ydelser blot kan tilføjes den regning, som allerede sendes ud til abonnenterne. Det er med andre ord ikke noget problem også at tage penge for pizzaer og kosmetik og formidle disse videre til tredjemand, når man allerede opkræver penge for abonnementsafgifter. I forvejen administrerer Tele Danmark jo betalingen for de tidligere nævnte teleydelser og vil således kunne udvide forretningsområdet til også at omfatte andre ydelser via digitalt tv. I fremtidens tv-univers kan man forestille sig reklamer med indbygget mulighed for at købe varen via tv, få den leveret med grønt bud og så betale den via dekoderregningen. Den form for handel og betaling kaldes t-commerce og spås af nogle analytikere en stor fremtid.

Mens chipbaserede betalingsløsninger i nogen grad er forankret i den fysiske verden, er der på Internettet opstået en lang række former for virtuel betaling, også kaldet e-cash. Der er i princippet tale om et rendyrket debitor-system, hvor man indbetaler en sum, som derefter konverteres til digital valuta til køb af varer i udvalgte butikker. I bund og grund en digital variant af Tivolis system med spillemonter.

Det er også muligt at overføre penge via e-mail. Den amerikanske virksomhed Paypal tilbyder en betalingsmetode, hvor man mod et gebyr – 2,6 procent af transaktionen plus en basisafgift på 30 amerikanske cent – kan overføre penge til en bestemt e-mailadresse. Et sådant system er især interessant ved handel mellem privatpersoner – og det er da også først og fremmest auktionssteder som eBay og Yahoo Auctions, der benytter sådanne systemer.

Som ovenstående peger på, så giver det i fremtiden ikke mening at skelne mellem betalingskort og andre former for elektronisk betaling. Samtidig udviskes forskellene mellem, om man betaler til en fysisk forretning eller en virtuel butik. Og det er centralt i forhold til den danske lovgivning, der som bekendt skelner mellem pengeinstitutternes mulighed for at opkræve gebyrer i den fysiske og den ikke-

³³ General Packet Radio Service, en forbedring af det eksisterende GSM-net, som betyder at data kan sendes som 'pakker', hvilket vil øge båndbredden betragteligt.

³⁴ Universal Mobile Telecommunications System, 3.generations mobiltelefoni, som sikrer højhastighedsadgang til Internettet.

³⁵ Subscriber Identify Module.

fysiske verden. Årsagen til at man ved Dankorts indførelse lovgivningsmæssigt ville gøre det umuligt at opkræve gebyrer af butikkerne var et ønske at sikre, at kontantkunderne ikke kom til at betale for kortkundernes brug af betalingskort. Men eftersom at stort set alle voksne danskere har et Dankort, er der ingen mening i at tale om beskyttelse af kontantkunder. Hvis man fra politisk side vælger at gøre det muligt for PBS eller andre at kræve gebyrer af de fysiske forretninger, er det vigtigt, at størrelsen af disse gebyrer underkastes en streng administrativ kontrol. Det viste sig for eksempel i forbindelse med PBS fastsættelse af gebyrer for handel i Internetbutikken, hvor man lagde ud med at opkræve et risikogebyr på 0,15 procent af transaktionens værdi af forretningen. Senere undersøgelser fra Konkurrencestyrelsen pegede på, at dette var for højt, og PBS har da også siden sat gebyret ned til 0,10 procent. Erfaringer fra udlandet viser, at butikker pålægges gebyrer på gennemsnitligt fire kroner per transaktion. Penge som uafværgeligt vil blive lagt oven i varenes pris. Men en fastholdelse af forbuddet mod at opkræve gebyrer af forretningerne vil så blot betyde, at udgifterne ved administration og vedligeholdelse af dankortsystemet bliver opkrævet i form af gebyrer på andre bankydelser.

Sikkerhed

En helt central problematik er sikkerheden, når der overføres penge fra a til b, uanset om det sker via Internet, GSM-nettet eller på anden måde. Det er afgørende for såvel køber, sælger som betalingsformidler, at sikkerheden er optimal. Men samtidig skal man også sikre en meget høj grad af brugervenlighed. Når den tidligere nævnte SET-standard aldrig er slået igennem skyldes det blandt andet, at systemet var tungt, langsomt og vanskeligt at bruge.

Danmark har som et af de første lande vedtaget en lov om digitale signaturer³⁶, der som udgangspunkt har til formål at muliggøre sikker kommunikation mellem to parter. Der ligger ikke umiddelbart noget betalingssystem i loven; men i og med at loven etablerer et grundlag for verifikation af digitale dokumenter, vil det være oplagt at et sådant nøglecenter, som er et af de centrale elementer i løsningen, også anvendes til betalingsformidling, herunder betaling af penge til offentlige kreditorer som Told og Skat, daginstitutioner og Centralregisteret for Motorkøretøjer. Loven åbner dog også mulighed for, at private foretagender vil kunne etablere sig som nøglecentre, som også vil kunne forestå betalingsformidling i en kommerciel sammenhæng. Man kunne forestille sig Tele Danmark tilbød sig som nøglecenter og desuden formidlede betaling for en lang række net-distribuerede ydelser: videofilm, musik, spil og litteratur.

I den gældende lov om betalingskort³⁷ får pengeinstitutterne gennem PBS mulighed for at opkræve gebyrer for køb foretaget over Internet. For at PBS også skal kunne opkræve gebyrer i fysiske forretninger er det en forudsætning, at der er mulighed for konkurrence på indløsning af elektroniske betalinger. Man kunne forestille sig, at nøglecentre ville kunne fungere som konkurrenter til PBS' nuværende monopol på indløsning af elektronisk betaling. Det har været fremme, at Danske Bank og Unibank arbejder på et alternativ til dankortsystemet uden om PBS, hvilket jo i sig selv vil skabe en konkurrencesituation. Som andre konkurrenter til PBS kunne man forestille sig internetudbydere, tv-selskaber (som Viasat, Stofa og Tele Danmark) samt telefonselskaber. De har det til fælles, at de udbyder en digital ydelse og samtidig udskriver regninger til både kunder og annoncører. Det siger sig selv, at også internationale pengeinstitutter eller internetfirmaer kan etablere sig med betalingsformidling i Danmark. Man kunne sagtens forestille sig, at en amerikansk virksomhed som AOL gik ind på det europæiske marked med en færdig betalingsløsning i baghånden.

³⁶ Lov om elektroniske signaturer af 31. maj 2000.

³⁷ Lov om ændring af lov om betalingskort af 8. april 1999.

Konklusion

Det mest fremherskende elektroniske betalingsmiddel i Danmark er i dag – og formentlig en rum endnu – Dankort. Da det blev introduceret i 1984 så det ud til at blive en gigantisk fiasko. Danskerne elskede deres kontanter og frygtede de overvågningsmuligheder som lå i forlængelse af elektronisk betaling. Der var en udbredt angst for, at pengeinstitutterne aflurede folks forbrugsvaner og måske ville videregive dem til andre. Og at året netop var det orwelske 1984 satte kun frygten for Big Brother i relief. I dag lader det imidlertid til, at angsten for registrering og digital sporing er mildnet. Selv om mulighederne for dette i dag er langt større end nogensinde tidligere. Det er den stigende brug af elektroniske apparater, der gør den form for overvågning mulig. En mobiltelefonbruger kan lokaliseres med ganske stor nøjagtighed, hvilket blev illustreret under sagen mod finansmanden Kurt Thorsen, hvor loggen af hans samtaler var med til at bevise, at han befandt sig et andet sted på et bestemt tidspunkt, end han påstod. Et andet eksempel er fra sagen om rockerdrabet i Københavns Lufthavn, hvor mobiltelefonsamtaler var medvirkende til at placere gerningsmændene i nærheden af gerningsstedet umiddelbart inden gerningstidspunktet. Og med udbredelsen af nye former for elektroniske betaling vil der utvivlsomt finde en yderligere registrering sted. Og derfor vil en vigtig politisk opgave være at sikre en høj grad af personbeskyttelse i fremtidens digitale samfund. Og dette er ikke kun en national opgave, idet nettet i sin natur er en global størrelse. I den sammenhæng er det et problem, at kulturforskellene og standarden af forbrugerbeskyttelse mellem Europa og USA er så store. Især i betragtning af, at USA er lokomotivet i den elektroniske handel og de dertil hørende kommende betalingsformer.

Der er ingen tvivl om, at e-handel i fremtiden bliver en væsentlig drivkraft i den danske økonomi. Hvor væsentlig afhænger af, om man får nogle betalingsformer, som er fordelagtige for både forbrugere, handlende og pengeinstitutter.

Kapitel 5: Praksis efter betalingsmiddeloven og konkurrenceboksen

5.1 Lov om visse betalingsmidler

Konkurrencestyrelsen administrerer og fører tilsyn med overholdelsen af betalingsmiddelovens §§ 14, 15 og 16. Det betyder, at Konkurrencestyrelsen giver vejledning og fortolker hvordan bestemmelserne skal forstås og overholdes. Desuden kan Konkurrencestyrelsen gribe ind, hvis aktørerne på markedet tager urimelige gebyrer og avancer.

Boks 5.1: § 14, § 15 og § 16 i lov om visse betalingsmidler

§ 14. Udsteders og indløseres omkostninger ved drift af betalingssystemet kan ikke pålægges betalingsmodtager, hvis afviklingen af en betalingstransaktion

- 1) forudsætter fysisk tilstedeværelse af bruger og betalingsmodtager og
- 2) sker ved fysisk anvendelse af et betalingsmiddel, der er omfattet af § 1, stk. 2, nr. 1, og som ikke er forudbetalt, samtidig med at brugeren anvender underskrift eller personlig, hemmelig kode eller tilsvarende sikker identifikation.

Stk. 2. Opkræver udsteder gebyr fra brugeren for brugerens anvendelse af et betalingsmiddel, skal gebyret fastsættes uafhængigt af betalingsmodtagerens forhold.

Stk. 3. Betalingsmodtager kan opkræve gebyr for betalingstransaktionen hos bruger, når brugeren betaler med et betalingsmiddel. Gebyrets størrelse må ikke overstige betalingsmodtagers gebyr for betalingstransaktionen til indløser.

Stk. 4. Opkræver betalingsmodtager gebyr hos brugeren for anvendelse af et betalingsmiddel, skal betalingsmodtager forud for aftalens indgåelse på tydelig måde oplyse bruger om, hvilke gebyrer der opkræves.

§ 15. Ved fastsættelse af gebyr m.v. i forbindelse med gennemførelse af betalingstransaktioner må der ikke anvendes urimelige priser og avancer. Ved urimelige priser og avancer forstås priser og avancer, der er højere, end hvad der ville være tilfældet under virksom konkurrence.

Stk. 2. Konkurrencestyrelsen kan til opfyldelse af stk. 1 udstede de fornødne påbud, herunder påbud om

- 1) at angive priser og avancer ikke må overskrides, eller
- 2) at der ved beregningen af priser og avancer skal anvendes bestemte kalkulationsregler.

§ 16. Indløser må ikke betinge en betalingsmodtagers tilslutning til et betalingssystem af, at betalingsmodtageren samtidig skal acceptere andre betalingsmidler, som omfattet af denne lov.

Et indgreb kan bestå i, at en virksomhed får påbud om ikke at opkræve gebyrer over en vis størrelse. Et påbud kan også være, at virksomhederne skal bruge bestemte kalkulationsregler ved beregning af priser og avancer. Ved vurderingen af, om et gebyr er urimeligt, skal der tages udgangspunkt i, hvad der ville være tilfældet under virksom konkurrence, jf. boks 5.1.

5.2 Ændring af PBS' e-handelsgebyrer

Ved lovændringen i april 1999 blev det muligt at opkræve gebyr for brugen af betalingskort ved internethandel. PBS har siden opkrævet gebyr hos forretningerne, når forbrugerne betaler med Dankort eller andre betalingskort på Internettet. Gebyret ved brugen af Dankort er på 1,95 kr. pr. transaktion. Desuden betaler forretningerne et såkaldt risikotillæg, der er en procentdel af transaktionsbeløbet. Ri-

sikotillægget har fra april 1999 været på 0,15 pct. af transaktionsbeløbet. Med virkning fra 1. december 2000 nedsatte PBS risikotillægget til 0,10 pct. af transaktionsbeløbet. Gældende gebyrer fremgår af tabel 5.1.

Tabel 5.1 Transaktionsgebyr for brug af betalingskort ved handel på Internettet 2001.

	SSL	SET
Dankort/VisaDankort	1,95 kr. + 0,10 pct. af transaktionsbeløbet	1,95 kr.
Danske Eurocard og MasterCard¹⁾	1,25 pct. af transaktionsbeløbet, dog min. 1,95 kr.	1,25 pct. af transaktionsbeløbet, dog min. 1,95 kr.
Udenlandske Visakort, Eurocard og MasterCard²⁾	Op til 5,75 pct. af transaktionsbeløbet, dog min 1,95 kr.	Op til 5,75 pct. af transaktionsbeløbet, dog min 1,95 kr.

1) MasterCard og Eurocard udstedt i Danmark.

2) Visa kort, MasterCard og Eurocard udstedt i andre lande.

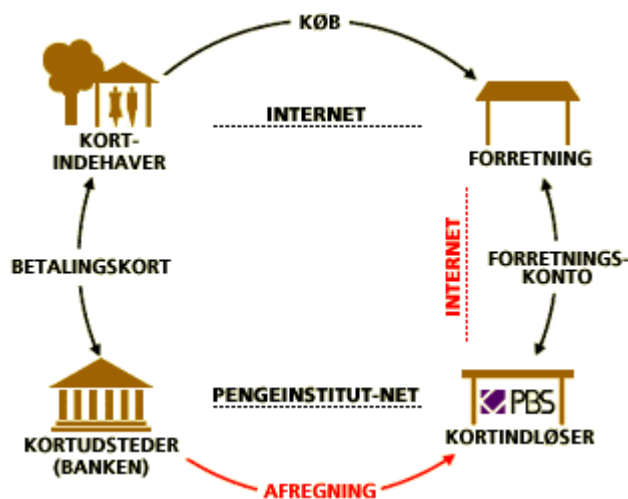
Gebyret er forretningernes udgift for at få indløst kundens betaling. Risikotillægget skal dække et eventuelt tab hos PBS, hvis en forretning må lukke, og derfor ikke selv er i stand til at dække PBS' krav mod forretningen. En risiko, der er større ved handel på Internettet end i den fysiske handel.

Forretninger, der investerer i det særlige sikkerhedssystem SET (Secure Electronic Transaction) slipper for risikotillæg, hvis forbrugerne også har en SET-certifikation. Det skyldes, at PBS vurderer, at brugen af SET-systemet reducerer risikoen for tab væsentligt og dermed sparer omkostninger. Ved de øvrige transaktioner benyttes SSL-systemet (Secure Socket Layer), der er integreret i almindelig anvendt Internetsoftware fra Microsoft og Netscape.

Internethandlen afviger på nogle væsentlige punkter fra handel i den fysiske verden. I den fysiske handel transmitteres oplysningerne direkte fra dankortterminalen til dankortsystemet via det faste telenet – dvs. i et lukket system mellem forretningen og PBS.

Transaktioner på Internettet foregår i et åbent system. Kommunikationer mellem kortindehaver og forretning og mellem forretningen og indløser foregår via Internettet i et åbent system, jf. figur 5.1. Enhver har i princippet adgang til systemet via et modem og en Internetopkobling. Sikkerheden i dette system afhænger af, hvor let det er for udenforstående at skaffe sig adgang til de informationer, der transmitteres. Det er på den baggrund, PBS kræver, at et af de to ovennævnte sikkerhedssystemer benyttes ved brug af betalingskort på Internettet for derved at formindske risikoen for tab som følge af misbrug.

Figur 5.1 Betaling via Internettet

Kilde: PBS

Boks 5.2 Risiko for tab ved handel på Internettet

Risikoen for tab ligger i kortholders evt. eget misbrug af betalingskortet, i tyveri af kort og/eller kode, eller i misbrug af kortoplysninger fra forretninger eller andre, der kommer i besiddelse af dem.

Kortholders egen anvendelse af et betalingskort er reguleret i den aftale, han har indgået med kortudsteder. Brugerens ansvar for andres uberettigede anvendelse af kortet er reguleret i betalingsmiddeloven. Som hovedregel er forbrugerens ansvar for tab ved brugen af betalingskort i den fysiske handel begrænset til 1.200 kr., når PIN-koden har været anvendt, medmindre forbrugeren har handlet i strid med anvisningerne for brug af kortet. Selvriskoreglen kan ikke gøres gældende, hvis et betalingskort er misbrugt i forbindelse med fjernsalg, fx via Internettet og koden har været brugt.

Ved handel på Internettet – den ikke fysiske handel – er det ifølge betalingsmiddeloven kortudsteder, der hæfter for svigagtig anvendelse af et betalingskort. Dog kan parterne ifølge loven fravige disse regler efter aftale. Aftalerne må dog ikke indeholde bestemmelser, der forringer forbrugerens stilling.

Med de aftaler, der eksisterer mellem indløserne (PBS) og betalingsmodtager vil tabet normalt kunne videreføres til forretningen. Hvis en kortholder klager til over, at han har betalt for en vare, han ikke har modtaget, tilbagefører PBS beløbet fra forretningens konto til forbrugerens konto, mens sagen undersøges. Kan PBS ikke få beløbet hos forretningen, vil selskabet lide et tab.

Risikoen for PBS ligger således i, at en forretning forsvinder fra nettet/eller går konkurs, inden PBS får sit tilgodehavende.

Konkurrencestyrelsen foretog - efter PBS i 1½ år ved brug af Dankort i forbindelse med Internethandel havde opkrævet et gebyr på 1,95 kr. pr. transaktion og et risikotillæg på 0,15 pct. af transaktionsbeløbet - en vurdering af disse gebyrer efter de særlige bestemmelser i betalingsmiddeloven.

Transaktionsgebyret på 1,95 kr. skal dække PBS' omkostninger ved driften af systemet inklusive de driftsmæssige afskrivninger af investeringerne. PBS har haft betydelige udgifter til etablering af den nødvendige infrastruktur til Internethandel og til at opbygge den nødvendige sikkerhed ved betalingerne. Udviklingen i omfanget af Internethandel med Dankort har været mindre end forventet ved starten. PBS vil med det aktuelle omfang af Internethandel ikke kunne forventet at få dækket sine etablerings-

udgifter foreløbig. Dertil kommer dækningen af udgifterne ved driften af systemet. På den baggrund fandt styrelsen ikke grundlag for at anfægte det gældende transaktionsgebyr på 1,95 kr.

Derimod fandt styrelsen, at risikoen ved at benytte SSL frem for SET, ikke kan antages af være så stor, at den berettiger til et risikotillæg på 0,15 pct. af transaktionsbeløbet. PBS har en forøget risiko for tab når parterne benytter SSL frem for SET. PBS har indtil videre kun haft et mindre tab på en enkelt forretning. De foreløbige tab er således mindre end forventet.

Styrelsen forelagde sine vurderinger for PBS, der med virkning fra 1. december 2000 har nedsat risikotillægget til 0,10 pct.

5.3 Diners Club Danmarks klage over PBS' gebyrer

Diners Club Danmark udbyder betalingskorttydelser, specielt kreditkortet Diners Club. Selskabet er hermed konkurrent til PBS og dets ejere pengeinstitutterne. Diners Club Danmark er datterselskab af SEB-Banken, der har licens til at udstede Diners Club i Skandinavien. Selskabet anvender dankortinfrastrukturen i forbindelse med indsamlingen af transaktioner for Diners Club.

Diners Club Danmark klagede i 1999 over PBS' priser for anvendelse af dankortinfrastrukturen. Klagen blev indbragt efter lov om visse betalingsmidlers §§ 15, stk. 1, og 21, stk. 1. Sagen er løst ved, at PBS nedsatte sine gebyrer over for ikke-deltagende kortselskaber som Diners Club Danmark. For Diners Club Danmark betød ændringen, at gebyret med nedsat med 25 pct.

Baggrund

Diners Club Danmark køber ydelser fra PBS som såkaldt ikke-deltagende kortudsteder, det vil sige kortudsteder, der ikke kan blive medejer af PBS, fordi de ikke er underlagt finansielt tilsyn.

Diners Club Danmark klagede over at gebyrerne var for høje, og at selskabet betalte for ydelser, det ikke benytter. Det skyldes, at PBS ikke detailprissætter ydelserne over for ikke-deltagende kortselskaber. Forhandlinger mellem parterne om en nedsættelse af gebyret førte ikke til noget resultat.

Konkurrencestyrelsen havde ultimo 1999 foreløbige drøftelser med Diners Club Danmark om klagen. Det blev aftalt, at sagen blev sat i bero til yderligere forhandlinger med PBS.

PBS' ydelse til Diners Club Danmark

PBS udbyder basispakker til ikke-deltagende kortselskaber. Diners Club Danmark gør kun i begrænset omfang brug af de tilbudte ydelser i standardpakken. Diners Club Danmark indgår selv indløsningsaftaler med forretningerne og foretager selv autorisation, PIN-verifikation, bogføring af transaktionen, afregning med forretningerne og med udenlandske kortudstedere.

Når kortholder betaler med et Diners Club Danmark kort i forretningen, sendes transaktionen gennem telenettet til PBS, som tjekker, at det er en Diners Club Danmark transaktion og sender den direkte videre til Diners Club Danmark for validering og autorisation. Når kortet godkendes af Diners Club Danmark og PBS, sendes besked tilbage til forretningen, hvorefter transaktionen gennemføres og indrapporteres til PBS. En gang i døgnet overføres betalingstransaktionerne herefter fra PBS til Diners Club Danmark. PBS er derfor i realiteten indsamler for Diners Club Danmark og hovedydelsen er routing af transaktionerne.

Det er Diners Club Danmarks opfattelse, at selskabet fordi routing/indsamling indgår i basispakken tvinges til at betale for en række ydelser, som selskabet ikke benytter. Det skyldes, at delelementerne i basispakken ikke prisfastsættes særskilt.

PBS' basispakke

De basale ydelser, som Diners Club Danmark - og andre ikke-deltagende kortselskaber - modtager fra PBS fremgår af boks 5.3.

Boks 5.3 PBS' basale ydelser

- Adgang for kortselskabets kortholdere og betalingsmodtagere til terminalnetværket (PIN-terminaler og teleterminaler) ved benyttelse af kortselskabets kort.
 - Routing af autorisationer
 - Overvågning af 24 timers nonstop systemservices, herunder overvågning af adgangen til terminalnet samt forbindelsen til kortselskabet
 - Validering af transaktionstype og transaktioner mod produktaftalen med kortselskabet
 - Switching af autorisationer, kryptering/dekryptering, fra/til forretning, udsteder og retur
 - Kontrol af indløsningsaftale med kortselskabet ved autorisationsforespørgsel
 - Kontrol af indløsningsudstyr hos betalingsmodtager i forbindelse med validering
 - Registrering og opbevaring af autorisationsforespørgsler og - svar (5 år)
 - Afstemning af sumtal for udvekslede korttransaktioner med modtagere/afsender
 - Behandling af betalingstransaktioner
 - Indsamling/registrering af betalingstransaktioner fra betalingsmodtager
 - Opbevaring af data i 5 år
 - Aflevering og afstemning af betalingstransaktioner med clearingcenter
 - Oprettelse og vedligeholdelse af forretningsregister (kortselskabet opdaterer selv indholdet)
 - Oprettelse og vedligeholdelse af produktaftale med kortselskabet
 - Vedligeholdelse og test af terminalleverandøraftaler, herunder
 - sikring af, at kortselskabets kort kan anvendes i alle aftalte terminalløsninger
 - certificering af terminaler, udarbejdelse af specifikationer
- Forretningsservice vedrørende terminaler

Kerneydelserne er routing af autorisationer (kontrol) og behandling af betalingstransaktioner. Routing, der er betegnelsen for transporten af oplysninger gennem infrastrukturen, indebærer også validering, autorisations-switching og afstemning af sumtotal for udvekslede transaktioner. I behandlingen af betalingstransaktioner ligger bl.a. indsamlingen af transaktionerne for betalingsmodtager - og aflevering og afstemning af disse med clearingcenter (hos fx Diners Club Danmark).

Den ændrede prisstruktur

PBS orienterede i januar 2001 Konkurrencestyrelsen om indførelsen af en ny prisstruktur. PBS ønskede med den ny prisstruktur at imødekomme et ønske fra kortselskaberne om kun at betale for de ydelser, de benytter, samt om større gennemsigtighed i prissætningen, bl.a. gennem separat prissætning af delelementer i de ydelser, PBS leverer til kortselskaberne. Det betød konkret, at selskabets gebyrer over for Diners Club ville blive nedsat med ca. 25 pct.

Konkurrencestyrelsen har vurderet den ændrede prisstruktur og finder, at den imødekommer Konkurrencestyrelsens betænkeligheder vedrørende Diners Club Danmarks klagepunkter. Det skyldes, at Diners Club Danmarks indkøb af ydelser er så stort, at selskabet får gavn af den nye prisstruktur. Samtidig skal selskabet ikke længere betale for ydelser, det selv udfører.

5.4 Taxa sagerne

Konkurrencestyrelsen behandlede i efteråret 1999 en klage fra Forbrugerrådet over, at tre taxiselskaber opkrævede gebyr på 5 kr., når en forbruger brugte Dankort ved betaling for taxakørsel.

Efter betalingsmiddelovens § 14, stk. 3, må betalingsmodtager ikke opkræve større gebyr af en kortholder end betalingsmodtager selv skal betale til kortudsteder/-indløser. Og da det ifølge betalingsmiddelovens § 14, stk. 1, er forbudt for kortudsteder/-indløser at opkræve gebyr af betalingsmodtager i den fysiske handel, når der benyttes Dankort, følger det, at betalingsmodtager heller ikke kan kræve gebyr af kortholder.

På den baggrund blev det afgjort, at taxiselskaberne ikke lovligt kunne opkræve gebyrer af forbrugere, der betalte med Dankort. Der er nemlig ikke tale om et gebyr som taxiselskaberne selv betaler til udsteder. Dansk Taxi Forbund, der repræsenterede de tre selskaber, blev bedt om at orientere sine medlemmer om afgørelsen.

Dansk Taxi Forbund indbragte efterfølgende styrelsens afgørelse for Konkurrenceankenævnet, som i maj 2001 stadfæstede afgørelsen.

Konkurrencestyrelsen har i kølvandet på denne afgørelse modtaget en del klagesager gående på, at taxivognmænd opkræver gebyr for brugen af betalingskort i taxaer. Det drejer sig såvel om Dankort som internationale betalingskort (Diners, Eurocard mv.).

Styrelsen har besvaret de forskellige typer af henvendelser således:

De regler, der er gældende om gebyrer, indebærer, at der ikke må opkræves gebyr af den kunde, der betaler med et Dankort i den fysiske handel i Danmark, fx i en taxa, på en restaurant eller på et hotel.

For de internationale kort, der er udstedt i Danmark, er det tilladt at opkræve 0,75 pct. af transaktionsbeløbet hos betalingsmodtager. Det skyldes, at betalingsmodtager modtager en ekstra ydelse sammen med indløsningen, nemlig deltagelse i kortenes markedsføring internationalt, og den ydelse må kortselskabet kræve gebyr for. Det betyder videre, at betalingsmodtager må opkræve et beløb af samme størrelsesorden – 0,75 pct. – når kunden betaler med en kort fra Diners Club, Eurocard etc.

De internationale kort, der er udstedt i udlandet, fx i Sverige, Tyskland eller UK er ikke omfattet af betalingsmiddelovens § 14. Udsteder/indløser kan frit opkræve gebyr af betalingsmodtager. I de fleste tilfælde opkræves gebyr på mellem 2,75 og 5,75 pct. af transaktionsbeløbet, og betalingsmodtager kan i disse tilfælde overvælte samme beløb i kroner og øre på kunderne.

5.5 Betalingsmiddelovens § 16

§ 16 bestemmer, at indløser ikke må betinge en betalingsmodtagers tilslutning til et betalingssystem af, at betalingsmodtageren samtidig skal acceptere andre betalingsmidler.

Dette er et forbud mod den såkaldte handle-all-card klausul (HAC-klausul). Forbudet blev indført ved vedtagelsen af lov nr. 414 af 31. maj 2000 om visse betalingsmidler. Bestemmelsen var ikke med i det oprindelige lovudkast, jf. lovforslag nr. 16 af 27. oktober 1999, men blev indført efter ønske fra detailhandlen.

Baggrunden var, at det fremsatte lovforslag indebar, at de erhvervsdrivende i videre omfang end tidligere selv gennem aftaler må regulere deres indbyrdes forhold. Efter den tidligere betalingskortlovs ge-

neralklausul, § 12a, var det et krav, at betalingskortsystemer skulle indrettes og virke således, at det sikrede brugerne overskuelighed, frivillighed og beskyttelse mod misbrug. Da brugerne i betalingskortloven også omfattede betalingsmodtagere, var generalklausulen et forbud mod HAC-klausulen. Detailhandlen frygtede, at når den tidligere generalklausul faldt bort, ville der blive indført HAC-klausuler, og indførslen af sådanne klausuler kunne blive byrdefulde for forretningerne, der dermed kunne blive tvunget til at betale for at modtage kort, de ikke var interesseret i.

HAC-klausuler er almindelig brugt af de internationale kortselskaber³⁸.

Konkurrencestyrelsen har ikke haft sager efter bestemmelsen.

5.6 Konkurrenceloven

Konkurrenceloven omfatter al erhvervsvirksomhed og dermed også kortselskabernes priser, aftaler mv. Lovens § 2, stk. 2, bestemmer imidlertid, at forbudsbestemmelserne i kapitel 2 og 3 i loven ikke gælder, hvis en konkurrencebegrænsning er en direkte eller nødvendig følge af lov. Det betyder, at kortselskabernes gebyrer, der er reguleret af betalingsmiddelovens §§ 14 – 16, jf. foran, ikke kommer ind under disse bestemmelser i konkurrenceloven. Derimod finder konkurrenceloven fuld anvendelse på andre erhvervsvilkår hos kortselskaberne, herunder deres aftaler.

Konkurrencelovens kapitel 2 indeholder et generelt forbud mod konkurrencebegrænsende aftaler. Det er forbudt virksomheder at indgå aftaler, der direkte eller indirekte har til formål eller til følge af begrænse konkurrencen. Virksomheder kan dog anmelde deres aftaler til Konkurrencestyrelsen og anmode om en fritagelse fra forbudet. Fritagelse forudsætter, at de i loven nærmere fastsatte betingelser er opfyldt. Bl.a. skal aftalen bidrage til at styrke effektiviteten i produktionen eller distributionen, eller fremme den tekniske eller økonomiske udvikling samt sikre forbrugerne en rimelig andel af fordelene herved.

En række af PBS' og Finansrådets aftaler har været anmeldt til Konkurrencestyrelsen med anmodning om en erklæring om, at de ikke er omfattet af forbudet i konkurrenceloven, subsidiært en fritagelse.

Kapitel 3 i konkurrenceloven forbyder virksomheder at misbruge en dominerende stilling. Virksomheder kan anmode Konkurrencestyrelsen om en erklæring om, at de ikke indtager en dominerende stilling, ligesom de har mulighed for at forelægge eventuelle planer til vurdering med henblik på at få sikkerhed for, at de ikke er omfattet af lovens forbud mv.

PBS og Finansrådet har ikke forelagt sådanne spørgsmål på betalingskortområdet for Konkurrencestyrelsen.

5.7 PBS' priser og vilkår

Pengeinstitutternes samarbejde på betalingsformidlingsområdet går tilbage til 1963, hvor der blev mulighed for overførsel mellem pengeinstitutternes konti. Det var herefter ikke længere nødvendigt at lønnen udbetaltes i kontanter. 95 pct. af befolkningen har i dag en lønkonto

Samarbejdet er løbende blevet udvidet. I 1968 etablerede pengeinstitutterne et selskab, Multi-Data, der skulle udvikle lønssystemer. I 1971 etablerede pengeinstitutterne betalingsservice som et elektronisk

³⁸ EU Kommissionens behandling af Visas HAC-klausuler er omtalt i kapitel 7

alternativ til girosystemet. Senere, i 1983, blev samarbejdet udvidet til det fælles debetkort, Dankort. Formålet med dette var at benytte den nye teknologi til at nedbringe behovet for checks.

I 1997 blev samarbejdet omstruktureret i et nyt selskab, Pengeinstitutternes BetalingsSystemer A/S. Formålet var at synliggøre aktiviteter og økonomi i de enkelte selskaber i koncernen. Koncernen styres af PBS Holding, der under sig har en række operationelle datterselskaber. Det er:

PBS Danmark, der udbyder produkterne Dankort, Danmønt, BetalingsService, Informationsservice, OverførselsService, LeverandørService, TeleSeC, Indeks og PiNet,

PBS International, der udbyder Eurocard, MasterCard, Visa, SET, edc/Maestro, Cirrus, JCB, Eurocheque og Eurocard RejseKonto,

PBS Multidata A/S, der udbyder MultiLøn, DataLøn og OpkrævningsService ,

PBS Data A/S, der udfører edb-drift og servicefunktioner, dels internt for koncernselskaberne, dels for eksterne kunder og

PBS Finans A/S, der bl.a. varetager koncernens indkøb af fx edb- og sikkerhedsudstyr.

PBS Holding A/S omsatte i regnskabsåret 2000 for 1,9 mia. kr. og havde et overskud før skat på 421 mio. kr. (22 pct. af omsætningen). Ejerne fik udbetalt et udbytte på 281 mio. kr. Egenkapitalen udgjorde 236 mio. kr. Selskabets aktiver udgjorde 1,7 mia. kr.

Hvem kan være med?

Alle pengeinstitutter, det vil sige selskaber, der er under finansielt tilsyn, kan deltage. Kravet for at blive deltager er at pengeinstituttet skal tiltræde "Generelle vilkår for deltagelse i PBS' systemer."

Endvidere skal der betales en tilslutningsafgift, der afhænger af, hvor mange moduler, det enkelte pengeinstitut ønsker at benytte (se senere).

Ikke-finansielle selskaber kan købe ydelser af PBS. Se nærmere i afsnit 5.2 om Diners Club Danmarks klage.

Effekten af samarbejdet

Pengeinstitutternes samarbejde i PBS har medført stordriftsfordele for pengeinstitutterne. Det har navnlig haft betydning for de mindre pengeinstitutter, der uden adgang til store centrale datacentre og teknisk udviklingskapacitet, ikke ville have kunnet opnå tilsvarende fordele.

Samtidigt er der med dankortsystemet opbygget et effektivt og billigt betalingskortsystem, der har medført store besparelser for pengeinstitutterne, fx ved ikke at skulle cleare checks fysisk og ved mindre skrankebetjening.

Pengeinstitutterne har således som følge af samarbejdet i PBS kunnet effektivisere driften og mindske omkostningerne.

Samarbejdet har imidlertid også ført til, at PBS kan sammenlignes med et naturligt monopol. Det skyldes til en vis grad, at det danske marked vanskeligt kan bære flere selskaber, der leverer samme ydelser som PBS. De største pengeinstitutter ville kunne udføre en del af ydelserne in-house, men det

er ikke aktuelt så længe de med fordel kan benytte PBS. Virksomhedssammenlægninger, herunder fusioner over grænserne kan ændre dette.

PBS' serviceydelser

PBS' infrastruktur er som nævnt oprettet med henblik på indsamling og clearing af dankorttransaktioner. I 1986 blev infrastrukturen udbygget således, at andre kort også kan gå igennem systemet, fx de internationale kort.

PBS-systemet består af tre moduler:

Det første er den basale infrastruktur, der giver adgang til ydelser i forbindelse med clearing og modtagelse af transaktioner fra følgende produkter:

- BetalingsService – automatisk betaling af tilbagevendende betalinger og samlet advisering
- DataLøn – beregning og overførsel af nettoløn, skatter, afgifter og pensioner
- ErhvervsService – overførsel af beløb og advisering
- Fælles indbetalingskort – register over kreditorer og godkendelse af formater
- Generel PIN – generering af PIN-koder og PIN-breve
- Gevinst Service – Pengeinstitutternes Millionær Konto
- Indeks Udbetaling – indekstillæg og indekspension
- InformationsService – information i forbindelse med beløbsoverførelser
- LeverandørService – automatisk betaling af regninger
- OpkrævningsService
- OverførselsService
- Ratepension
- TeleSec – digital signatur

Der er således tale om ydelser for en række andre produkter end betalingskort, fx almindelige bankoverførsler, checks og betalingsservice.

Det andet modul giver adgang til udstedelse af Dankort og modtagelse af forretningstransaktioner.

Det tredje modul er for internationale kort. Det giver adgang til infrastrukturen for Visa/Dankort, Eurocard og MasterCard.

Der betales tilslutningsafgift til hvert modul. Afgiften er betaling for adgang til de investeringer som er foretaget for at opbygge systemet. Det koster 2,6 mio. kr., at blive tilsluttet den basale infrastruktur, 4,35 mio. kr. at blive tilsluttet dankortmodul og 2,2 mio. kr. at blive tilsluttet modulet for internationale kort. Tilslutning til alle moduler koster 8,05 mio. kr.

Ifølge PBS er afgiften betaling for

- et bredt produktsortiment
- en moderne teknisk platform
- et stor kundedatabase, og
- PBS' omkostninger ved at tilslutte en ny deltager til de forskellige systemer.

PBS' dankortgebyrer

I januar 1999 indførte PBS en prismodel, der var planlagt til at gælde indtil 1. januar 2002. Prismodellen er senere blevet forlænget med et år. Det blev begrundet med den usikkerhed, der er opstået i branchen som følge af fusionen mellem BG Bank og Danske Bank.

Modellen betyder, at gebyret er sammensat af to elementer, a) et årligt abonnement og b) en transaktionsafgift i forhold til antallet af dankorttransaktioner.

Abonnementsafgiften (a) var for alle deltagere fastsat til 93,8 mio. kr. om året i den oprindelige tre-årige periode som prismodellen skulle dække. Afgiften opkræves af alle deltagere i betalingsformidlingen uanset om de udsteder Dankort. Der er 7 pengeinstitutter, der ikke udsteder Dankort. Afgiften bliver fordelt efter det enkelte pengeinstituts korrigerede arbejdende kapital, som er et vægtet udtryk for et pengeinstituts arbejdende kapital, der består af indlån, obligationer, kapitalindskud, egenkapital mv. Vægten udregnes en gang om året.

Vægtene bliver fastsat efter nedenstående model, jf. tabel 5.2.

Tabel 5.2 Vægte ved beregning af pengeinstitutternes "korrigerede arbejdende kapital"

	ARBEJDENDE KAPITAL, MIO. KR.		Vægte
	Minimum	Maksimum	
1. interval	0	100	100 procent
2. interval	100	250	90 procent
3. interval	250	1.000	75 procent
4. interval	1.000	2.000	60 procent
5. interval	2.000	5.000	50 procent
6. interval	5.000	15.000	40 procent
7. interval	15.000	100.000	15 procent

Et pengeinstitut med en arbejdende kapital på 200 mio. kr. vil få en korrigeret arbejdende kapital på 190 mio. kr. (100 pct. af 100 mio. kr. + 90 pct. af 100 mio. kr.).

Pengeinstitutter med en arbejdende kapital på over 100 mia. kr. betaler en fast abonnementspris på 7 mio. kr. pr. år. For øvrige pengeinstitutter er der fastsat et maksimum på 7 mio. kr. om året.³⁹ Der er endvidere fastsat et minimumsabonnement, som afhænger af, om pengeinstituttet udsteder Dankort. I 2000 udgør minimumsabonnementet 40.000 kr., hvis pengeinstituttet udsteder Dankort og 20.000 kr. hvis pengeinstituttet ikke gør brug af dankortmodulet. Disse beløb stiger i 2001 til henholdsvis 50.000 kr. og 25.000 kr.

Transaktionsafgiften (b) er i hele aftaleperioden fastsat til 0,36 kr. pr. dankorttransaktion. Beløbet betales af kortholders pengeinstitut.

Ud fra dette kan det enkelte pengeinstituts gebyr pr. dankorttransaktion beregnes. Der vil være stor spredning mellem de enkelte pengeinstitutters gebyrer. Det fremgår af følgende fire eksempler (tabel 5.3).

³⁹ Der er kun tre pengeinstitutter, der overskrider denne grænse: Danske Bank, Unibank og BG Bank.

Tabel 5.3 Regneeksempler på dankortgebyrer

Pengeinstitut	Arbejdende kapital	Abonnementsgebyr	Antal transaktioner	Transaktionsafgift	Gebyr i alt	Gebyr/transaktion
	mio. kr.	mio. kr.	mio.	mio. kr.	mio. kr.	kr.
1	200000	7	65	23,4	30,4	0,47
2	20000	3,6	10	3,6	7,2	0,72
3	2000	0,7	1,5	0,5	1,2	0,80
4	200	0,1	0,1	0,04	0,14	1,25

Opgørelsen viser, at gebyret pr. transaktion kan variere stærkt mellem de enkelte pengeinstitutter, afhængigt af størrelsen af den arbejdende kapital og antallet af transaktioner. En opgørelse fra PBS viser, at gebyret pr. transaktion rent faktisk varierer. Det gennemsnitlige gebyr ligger omkring 0,65 kr.

Prismodellen og konkurrenceloven

PBS anmeldte i 1999 prismodellen til Konkurrencestyrelsen med en anmodning om ikke-indgreb efter konkurrencelovens § 9, subsidiært fritagelse efter konkurrencelovens § 8.

Konkurrencerådet forventes at tage stilling til aftalen medio 2001.

5.8 Betalingssamarbejdet i finanssektoren

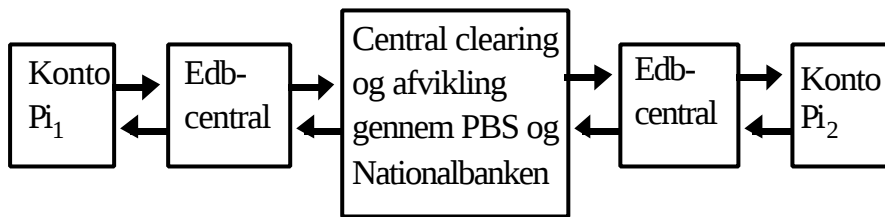
Finansrådets betalingsformidlingssystem

Konkurrencerådet eller Konkurrencestyrelsen på rådets vegne har vurderet det samarbejde, der er vedtaget mellem pengeinstitutterne om betalingsformidlingen. Betalingsformidlingen omfatter alle de foranstaltninger, der er nødvendige for at flytte penge mellem konti i forskellige pengeinstitutter, hvilket bl.a. er en forudsætning for at kunne anvende betalingskort. Reglerne aftales i Finansrådet og en central del af det gennemføres i PBS. Nationalbanken er ikke part i aftalerne, men har væsentlig indflydelse på rammerne herfor.

Finansrådet er brancheorganisation for de danske pengeinstitutter. Blandt medlemmerne er seks regionale pengeinstitutter organiseret i Regionale Pengeinstitutters Forening, og p.t. er 132 lokale pengeinstitutter organiseret i Lokale Pengeinstitutter.⁴⁰ Enkelte pengeinstitutter står helt uden for et organiseret samarbejde. Optagelse i Finansrådet giver adgang til deltagelse i Finansrådets elektroniske betalingsformidlingssystem, men pengeinstitutterne behøver ikke være medlem af Finansrådet for at kunne deltage i dette.

Betalingsformidlingen fastlægges ved en række aftaler, i alt 12. Aftalerne om adgangsvilkår og regler for dokumentløs clearing og om standarder for konti med check/Dankort er obligatoriske. De fastlægger de grundlæggende betingelser for adgang og standarder for checkblanketter, bilag mv. De fysiske bilag mv. udveksles ikke. Udover de grundlæggende aftaler, findes specifikke regler om fx giro, hævekort, betalingsoverførsel fra udlandet mv.

⁴⁰ Herudover er 40 andelskasser indirekte tilknyttet foreningen via Sammenslutningen Danske Andelskasser samt Danske Andelskassers Bank.

Figur 5.2 Betalingsformidlingssystemet

Pilene illustrerer, hvordan informationer fra et pengeinstitut (Pi₁) passerer via en edb-central til clearing og afvikling i PBS og Nationalbanken, hvorefter de relevante oplysninger om transaktionernes gennemførelse og bogføring sendes tilbage til de pengeinstitutter, der fører kontiene.

Betalingsformidlingen sker som hovedregel elektronisk. Pengeinstituttet sender alle de nødvendige informationer og transaktioner til sin edb-central.

Edb-centralerne opgør den samlede nettostilling for de tilknyttede pengeinstitutter og sender disse oplysninger videre til sumclearing. I sumclearingen, samles oplysningerne fra de enkelte edb-centraler (i alt 6).

Sumclearingen varetages af PBS for Finansrådet. Her samles oplysningerne fra bankernes edb-centraler. De lægges til oplysningerne om transaktionerne for PBS' egne produkter (betalingsservice, leverandørservice og dankorttransaktioner for de terminaler, PBS administrerer mv.). Herved får man den endelige opgørelse af nettomellemværender mellem deltagerne.

Resultatet sammenholdes med de beløb, som Nationalbanken har meldt ud, at den enkelte deltager maksimalt er berettiget til at trække på sin konto. Hvis der er dækning, gennemføres afviklingen, dvs. de modtagne nettopositioner bogføres på deltagerens konti for sumclearing i Nationalbanken. Når dette er sket, meddeles det til PBS, der sender besked og en status tilbage til de enkelte edb-centraler i systemet. Sumclearingen gennemføres en gang i døgnet (om natten), således at beløbene normalt kan være på betalingsmodtagers konto ved bankens åbningstid.

Der vil derfor normalt gå 1-2 dage fra kunden har startet transaktionen ved at køre sit kort gennem en dankortterminal eller har udkrevet en check til beløbene bogføres på deltagerens konti.

Deltagelse i betalingsinfrastrukturen er altafgørende for pengeinstitutternes virksomhed, og det er vigtigt, at der er rimelige adgangsvilkår hertil. Det er samtidig vigtigt for virksomheder og forbrugere, at der er et effektivt og pålideligt betalingssystem, da dette er en forudsætning for køb og salg af varer mv. På årsbasis er der ca. 700 mio. transaktioner igennem systemet (heraf ca. 400 mio. Dankort, 56 mio. checks og 230 mio. andre kredit- og debetoverførsler). Det svarer til 2 mio. transaktioner om dagen.

Der er i alt indgået 12 aftaler om betalingsformidling. Konkurrencerådet har i løbet af 2000 taget stilling til alle disse aftaler. Konkurrencerådet har vurderet, at aftalerne bag betalingssystemet er en *essential facility* for pengeinstitutterne - d.v.s. en nødvendig facilitet for at kunne agere på markedet - og har lagt vægt på, at der er åben og lige adgang for de pengeinstitutter, der måtte ønske at deltage i systemet. Og at de yderligere krav, der stilles til deltagelse, er saglige og objektivt begrundede, bl.a. mht. gebyrer, abonnementer, tekniske standarder og forskrifter.

Der er betydelige omkostninger knyttet til etableringen af betalingsformidlingsordninger. Alene i PBS er der gennem årene investeret for mere end 1 mia. kr. Dertil kommer terminalforbindelserne og pengeinstitutternes datacentraler. Men der er også betydelige stordriftsfordele ved ordningen. Elektronisk overførsel af penge er flere gange billigere end fysisk transport af penge eller checks. Dertil kommer, at det kan gøres hurtigere, og at det er mere sikkert.

I den sammenhæng har Konkurrencerådet konkret vurderet, om de fastsatte betalingsvilkår var rimelige, om der var lempelig adgang for nye virksomheder til at komme med, og om ordningerne lagde unødvendige begrænsninger på deltagerne. Der har været forhandlet med Finansrådet om flere af aftalerne, men kun i et enkelt tilfælde har rådet grebet ind med et påbud.

Det drejer sig om "Aftaler om modtagelse og afregning af indbetalingskort fra det fælles indbetalings-system og giroindbetalingskort"⁴¹, hvor Konkurrencerådet påbød, at bestemmelserne om at clearing og bogføring først skulle ske 2 dage efter indbetalingen, skulle ophæves. Rådet fandt, at bestemmelserne var konkurrencebegrænsende og unødvendige for at opnå fordelene ved ordningen. De fleste pengeinstitutter kunne teknisk gennemføre clearing hurtigere end 2 dage. Derved ville de også kunne bogføre betalingerne tidligere, og det kunne bl.a. få betydning for kundernes rentetilskrivning. Bestemmelserne begrænsede derved pengeinstitutterne i selv at fastsætte forretningsvilkår og over for kunderne konkurrere om hurtig betaling og tidlig validering af overførsler.

Hele nettet af betalingsformidlingsaftaler indeholder forpligtelser til at overholde tekniske standarder, så edb-centralerne kan tale sammen mv. Sådanne regler er nødvendige, men de kan komme til at virke konkurrencebegrænsende, hvis de lægger bånd på den tekniske udvikling, fx ved at afskære virksomhederne fra at afprøve nye metoder, der kan forbedre service eller afskærer dem fra at bruge andre leverandører. Aftalerne indholder imidlertid efter styrelsens vurdering ikke sådanne restriktioner.

Desuden indeholder aftalerne gebyrbestemmelser. Aftaler mellem konkurrenter om priser er konkurrencebegrænsende, og de kan kun fritages fra forbudet i konkurrencelovens § 6, hvis det konkret godtgøres, at de indeholder væsentlige effektivitetsfordele, der mere end opvejer de konkurrencebegrænsende virkninger af aftalen.

Finansrådet har fastsat forretnings- eller gebyrbestemmelser i bl.a. "Aftale vedrørende brug af hævekort i andre pengeinstitutter end det kontoførende institut" (hævekortaftalen), og "Aftale om interbankgebyrer i betalingsformidlingen" (interbankgebyraftalen).

Hævekortaftalen sikrer, at Dankort kan bruges som hævekort i alle pengeinstitutters kasser og hæveautomater. Der er opstillet ca. 2.700 hæveautomater i Danmark. Pengeinstitutterne har forpligtet sig til at lade alle hævekort, der følger standarden, og som er forsynet med dankortlogo, være omfattet af aftalen. Kunderne skal som hovedregel kunne få udbetalt op til 2.000 kr. pr. dag.

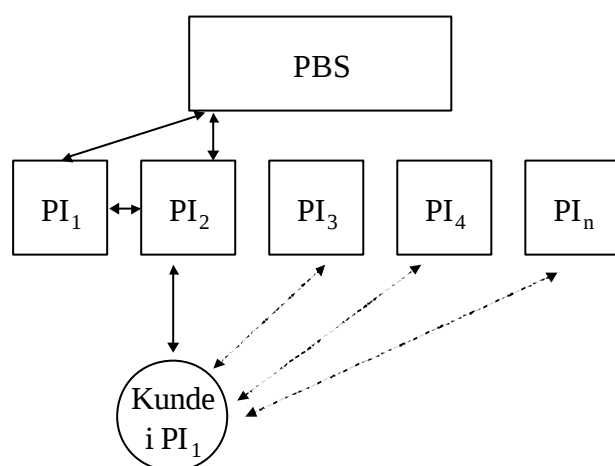
Konkurrencestyrelsen vurderede, at aftalen er konkurrencebegrænsende, da den begrænser pengeinstitutterne i deres adgang til frit at vælge forretningsforbindelser og -vilkår. Dog kunne aftalen fritages individuelt. Styrelsen lagde vægt på, at aftalen indebærer fordele ved, at der kan hæves kontanter i pengeinstitutter over hele landet. For at aftalen kan være effektiv, er det også nødvendigt at fastsætte visse mindstekrav med hensyn til hvilke beløb, der kan hæves. Grænsen på de 2.000 kr. vurderedes ikke at pålægge deltagerne unødvendige begrænsninger.

⁴¹ Se Konkurrencerådets afgørelser af 21. juni 2000 på www.ks.dk.

Interbankgebyraftalen fastlægger de gebyrer, pengeinstitutterne betaler til hinanden, når en kunde i det kontoførende institut hæver kontanter mv. med et Dankort i et fremmed pengeinstitut eller i en hæveautomat. Det er vedtaget, at gebyret indtil udgangen af 2004 udgør 3,75 kr.

Konkurrencestyrelsen vurderede, at aftalen om interbankgebyret var konkurrencebegrænsende, da den fastsatte prisen på transaktionerne, hvorved konkurrencen herom udelukkes. Imidlertid gav Konkurrencestyrelsen aftalen en individuel tidsbegrænset fritagelse til 31. december 2002 og lagde herved vægt på, at systemet incl. gebyrerne har væsentlige fordele for betalingsformidlingen, bl.a. fordi det sikrer, at kunder kan hæve på deres Dankort over hele landet. Aftalen indeholder ikke unødvendige begrænsninger, da gebyrerne ud fra fremlagte opgørelser og styrelsens undersøgelser ikke overstiger omkostningerne ved en effektiv drift og udnyttelse af betalingsformidlingssystemet.

Figur 5.3. Hævekorttransaktion og interbankgebyr

En kunde i PI_1 vælger at hæve penge i et fremmed pengeinstituts hæveautomat, fx PI_2 . Pga. hævekortaftalen er alle pengeinstitutter forpligtede til at udbetale op til 2.000 kr. pr. dag. PI_2 giver besked om kundens træk til PBS, der kontrollerer hævegrænserne for det enkelte kort samt foretager spærrekontrol, (se figur 5.2). PI_2 opkræver interbankgebyret på 3,75 kr. direkte hos PI_1 . PI_1 kan vælge at opkræve et gebyr hos sin kunde til dækning af omkostningerne. Det er kun forholdet mellem pengeinstitutterne, der er reguleret ved Interbankgebyraftalen. Systemet indebærer, at kunden stilles ens uanset hvilket pengeinstitut, han benytter. Hvis interbankgebyrerne skulle aftales bilateralt mellem pengeinstitutterne, ville kunderne ikke have mulighed for at skaffe sig viden om disse og ville dermed være afskåret fra at handle derefter.

Kapitel 6: Udviklingen i andre lande

6.1 Nationale markeder

Betalingskort er et udbredt betalingsmiddel i langt de fleste lande. De seneste år har der været en rivende udvikling inden for betalingsformidlingsområdet. Den teknologiske udvikling inden for telekommunikation og databehandling har haft afsmittende effekt – især for de betalingssystemer, der omfatter brug af betalingskort. De er blevet hurtigere, sikkerhedssystemerne er blevet opgraderet og de er blevet billigere.

Der er stor forskel på, hvornår de forskellige lande har indført betalingskort som anerkendt betalingsmiddel. Imidlertid har den teknologiske udvikling betydet, at selv de lande, der er kommet sent i gang, hurtigt når et niveau, der kan måle sig med de lande, der har haft betalingskort i en årrække.

Fra starten har kort haft særlig betydning for forretningsrejsende, der i kraft af kortet var sikret tilstrækkelige betalingsmidler og samtidig fik bogført deres udgifter korrekt. Dertil kom fordelene ved formidlingen af betalinger over grænserne. Det var enklere for forretningsrejsende og turister med behov for valuta at betale i forskellige lande. De slap for at skulle veksle penge og have kontanter fra hvert land.

Den store udbredelse af kort skyldes dog især udviklingen af de nationale systemer. Hele betalingsformidlingen i EU's medlemsstater har været opbygget nationalt. Det samme har tilsynet med pengeinstitutter. Det er gennem videreudviklingen af disse systemer, at betalingskort har fået deres store udbredelse og anvendelse. I de fleste lande har det været landenes finansielle institutter – især pengeinstitutterne – der fra starten så mulighederne på dette marked. Pengeinstitutterne indså tidligt, at der var rationaliseringsgevinster ved overgangen til IT, og at de kunne opnå betydelige besparelser ved at erstatte kundernes brug af checks med betalingskort ved at gøre det muligt at hæve kontanter elektronisk.

IT-teknologien gjorde det muligt for pengeinstitutterne at opbygge elektroniske netværk til databehandling, clearing og afvikling af de almindelige bankforretninger. Der blev udarbejdet fælles mindstekrav (standarder) og betingelser for betalingskort og –systemer. Det var tekniske krav, der skulle få systemerne til at fungere sammen, men også om krav til sikkerhed, dokumentation, fortrolighed osv. Derved blev det mere billigt, mere sikkert og langt hurtigere at overføre penge. Men fra starten gjaldt det kun nationale overførsler. Bestræbelser for at sikre effektive grænseoverskridende betalinger kom først senere⁴².

Dette indebar, at de betalingskort, som pengeinstitutterne satsede på fra starten blev en del af de nationale formidlingssystemer. De blev næsten kun udbudt inden for landets grænser og indtil for nylig har også indløsningen af betalingerne fra butikkerne været national. Dankort udbydes kun i Danmark og kan ikke bruges ud over landets grænser, da der ikke er forretninger i andre lande, der har indgået af-

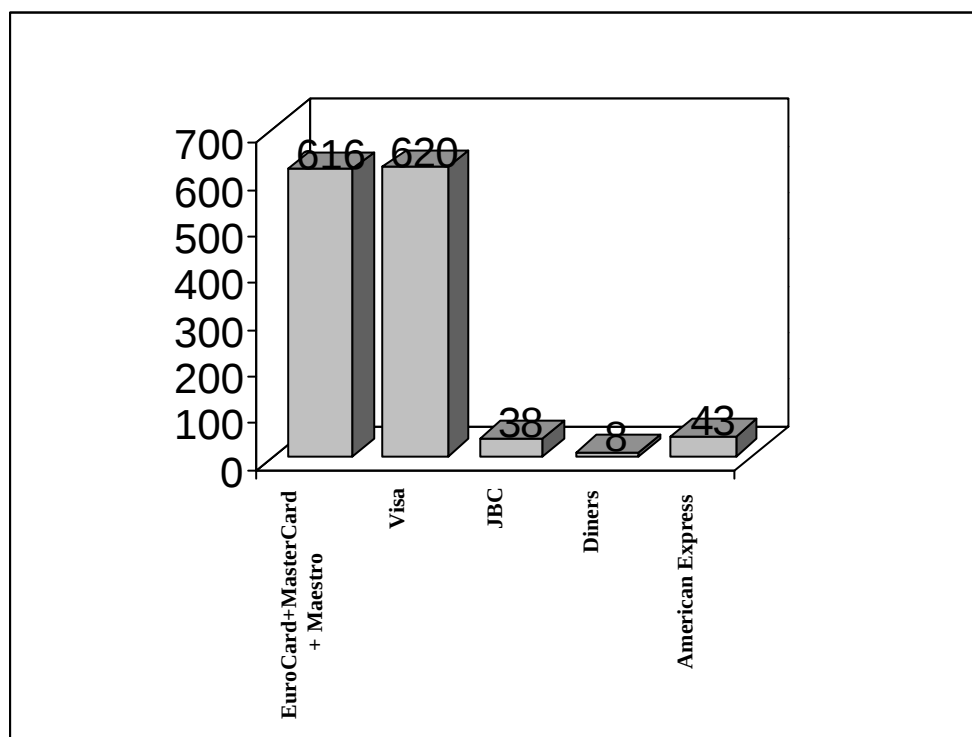
⁴² Se også Kommissionens Meddelelse om grænseoverskridende pengeoverførsler (95/C 251/03)

taler om at få dette kort indløst.⁴³ Tilsvarende gælder EC-Karte i Tyskland, Carte Bleue i Frankrig og PINpas Holland.

De internationale betalingskort omfatter bl.a. Visa, MasterCard, Eurocard, Diners Club, Amex og JCB. Historisk set er de ældre end de nationale kort. Fra starten har de satset på at sikre sig indløsningsaftaler i mange lande. Fx kan både Visa og Europay i dag benyttes i mere end 300 lande i over 18 mio. forretningssteder. På verdensplan er der omkring 1.325 mio. betalingskort fra Visa, Europay, MasterCard, Diners Club, JCB og Amex i omløb, jf. figur 6.1.

Figur 6.1 Antal mio. internationale betalingskort på verdensplan 1999¹⁾

Kilde: www.pbs.forretning.dk

1) Tallene for Amex er fra 1998 og for Diners Club er de fra 2000.

De udbydes gennemgående – ligesom de fleste nationale kort – af pengeinstitutter, da det internationale moderselskab, rettighedshaveren, overdrager en licens til de lokale pengeinstitutter, der opfylder en række betingelser og betaler de fornødne afgifter. Tilsvarende med indløsning. I Danmark har PBS således i en årrække haft licens til at indløse Visa, JCB, MasterCard og Eurocard. Kortene er blevet udstedt af de pengeinstitutter, der ønskede licens til det – dog har PBS også selv haft licens til at udstede Eurocard.

Visa International er ejet af 21.000 finansielle institutter over hele verden. I Europa opererer selskabet fra London. De finansielle institutter udsteder selskabets kort, der er såvel debet- som kreditkort. Der var i 1999 udstedt 620 mio. Visakort.

Europay International, der alene udsteder betalingskort i Europa, har indgået samarbejder med MasterCard International, der udsteder betalingskort over hele verden. Samarbejdet vedrører alene udstedelse af kort i Europa. Europay International ejes af pengeinstitutter, der samtidig udsteder selskabets

⁴³ Der kan dog indløses Dankort i 50 –100 grænsehandelsbutikker inklusive butikker i Sverige og ligeledes ofte i danske rejsebureauer i udlandet m.v.

og MasterCards kort (Eurocard og MasterCard europæisk, Maestro samt Eurocheque). Selskabet udsteder kredit- og debetkort. Selskabet har 9.000 medlemmer i Europa. I 1999 var der i Europa udstedt omkring 616 mio. Eurocard, Maestocard og MasterCard.

American Express udbyder sine kreditkort, Amex, i de fleste lande. Amex udstedes dels gennem de afdelinger, American Express har oprettet, dels gennem samarbejde med nationale pengeinstitutter som joint venture. I 1998 var der 43 mio. Amex kort i omløb.

Diners Club International er udbredt i de fleste europæiske lande. Selskabet ejes af Citibank. Selskabet drives som franchise og er opdelt i "regionale" klubber, fx Diners Club Danmark, der ejes af SEB Banken, der har franchiserettighederne i de nordiske lande. Selskabet udbyder kreditkort. I 1999 havde selskabet udstedt 8 mio. kort over hele verden.

Indløsning af betaling med de internationale kort kan i princippet foregå ligesom for nationale kort, men i praksis indskydes ofte et ekstra led. Det er således normalt, at en national indløser indsamler data om transaktionerne og dernæst sender dem videre til et internationalt clearingcenter. I Danmark indløses fx Visas og Europay/MasterCards kort af PBS, som herefter sender transaktioner med kort, der er udstedt i andre lande, videre til henholdsvis London (Visa) og Bruxelles (Europay), hvor de clears og settles. Danske betalingsmodtagere af disse kort kan frit vælge indløser af disse kort i andre EU-lande.

I mange lande har det ikke før for nylig været muligt at få indløst Europays og Visas kort hos samme institut (indløser) – den såkaldte duale indløsning. Fx er det først for nylig blevet muligt for forretningerne i UK at få transaktioner med begge typer kort indløst hos samme pengeinstitut.

Hvis overførslen af informationer og transaktioner landene imellem skal kunne ske hurtigt, billigt og sikkert kræver det, at systemerne er indrettet på det, og i den henseende er der fortsat visse problemer. Der er fx. endnu ikke givet adgang til at anvende PIN-koder til identifikation af kortholder i en POS-terminal⁴⁴ i andre lande end ens eget. Der kan kun bruges underskrift. Derimod anvendes PIN-koder ved hævning fra pengeautomater i alle lande.

Ved indløsning over grænserne, skal der omregnes mellem flere valutaer. Afregningen over for kortholder sker i udstedelseslandets valuta. I Eurolandene kan man vælge at handle i Euro og undgå denne veksling. I Danmark sker afregningen over for kortholder altid i kroner. I Danmark kan POS terminalerne også håndtere PIN-koder på udenlandsk udstedte Eurocard/MasterCard, Maestro, Visa, Visa Electron og japanske JCB-kort.

Gennem EU er der kommet gang i en harmonisering og liberalisering af de nationale regelsæt og dermed også større mulighed for grænseoverskridende virksomhed. Kommissionens liberalisering af kapitalmarkederne har også betydning for betalingskortmarkedet. Kommissionen har taget flere initiativer til at fremme udviklingen af fælles betalingssystemer og øge forbrugernes tillid til og forretningernes accept af disse systemer. Såvel Visa som Europay har ændret betingelser for indløsning, så det fremover bliver muligt at indgå indløsningsaftaler på tværs af grænserne. PBS har således for nylig indgået aftale om at indløse kortbetalinger for en større nordisk hotelkæde. Udenlandske indløserne kan ligeledes indløse kreditkortbetalinger for danske forretninger.

Talangivelserne i det følgende er baseret på oplysninger først og fremmest fra Den Europæiske Centralbank ("Blue Book") og fra Bank for International Settlements ("Red Book"). Disse to publikationer

⁴⁴ POS = point of sale

søger at sikre gode sammenlignelige tal for de enkelte lande, for såvidt angår de kort, der udstedes af pengeinstitutsektoren.

Der er endvidere inddraget oplysninger fra andre kilder, bl. a. flere nationale bankers statistikker og fra nationale organisationer. Det er imidlertid vanskeligt at finde dækkende og samtidig sammenlignelige oplysninger om betalingskort udstedt fra andre virksomheder end finansielle institutter.

Der er også en vis usikkerhed knyttet til datamaterialet fra "Red Book" og fra "Blue Book". Afgrænsningen af de forskellige typer af kort (hævekort, debetkort osv.) synes ikke at ligge helt fast. Data omfatter så vidt muligt samtlige EU-lande, bortset fra Grækenland og Irland, hvor oplysningerne er sparsomme. Derudover er Norge, Australien og Canada medtaget.

6.2 Udbredelsen af betalingskort

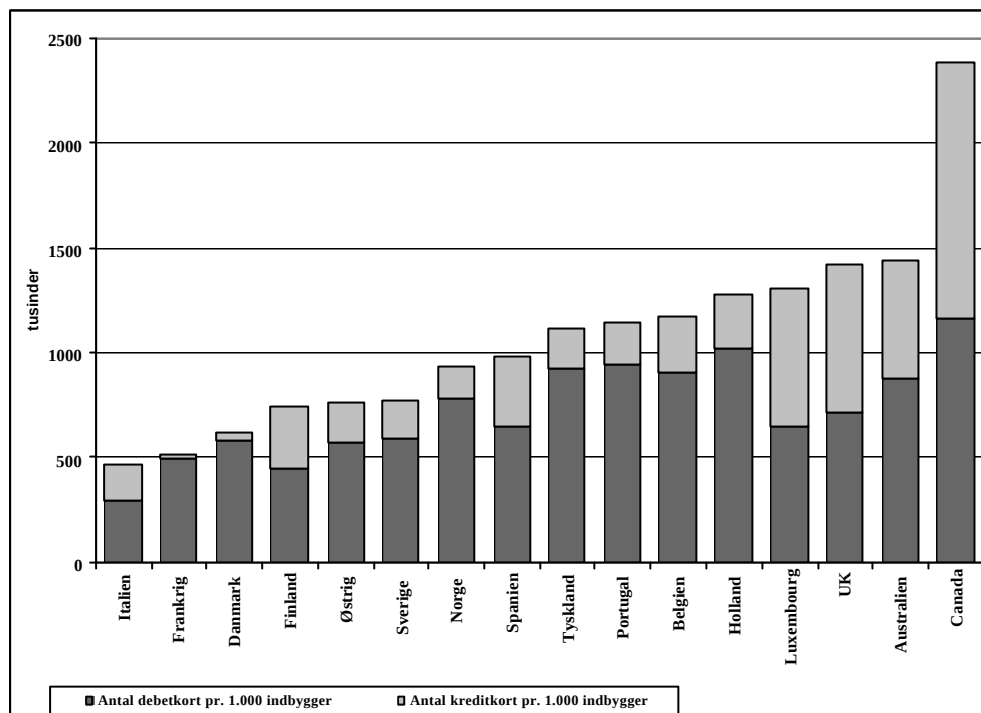
Når der ses på antallet af transaktioner, har betalingskort i de fleste lande næsten erstattet brugen af checks som betalingsmiddel i den almindelige dagligvarehandel. Det er dog stadig kontanter, der er det mest benyttede betalingsmiddel, og selv om brugen af betalingskort er stigende, fortsætter seddelmængden i de fleste europæiske lande med at vokse. Dette gælder også i Danmark. Undtaget er lande som Luxembourg, hvor seddelmængden har været faldende i de senere år, og Holland, Østrig, Tyskland og Finland, hvor den er faldet siden 1998.

Anvendelsen af betalingskort stiger stadig. Flere forbrugere får betalingskort, og de benytter dem i højere grad både til at hæve kontanter direkte i automaterne og til at betale for køb af varer og tjenesteydelser.

Der er mange forskellige typer af betalingskort og udbredelsen af dem varierer noget landene imellem. Vigtigst er debetkortene. I de fleste europæiske lande er antallet af debetkort væsentlig større end antallet af kreditkort, jf. tabel 6.1. Frankrig, Tyskland, Østrig, Holland, Belgien, Portugal og de nordiske lande er "debetkortlande". Luxembourg, UK, Canada og Australien har mange kreditkort uden at det dog har betydet færre debetkort pr. indbygger. Forbrugerne har simpelt hen, ud over omtrent det samme antal debetkort som forbrugerne i de andre lande, også et stort antal kreditkort. Tendenserne er lidt forskellige. Indtil 1998 var der i UK flere kreditkort end debetkort, men det er nu skiftet, og antallet af debetkort vokser stadig. I Australien viser figuren en lille overvægt til debetkort, men antallet af kreditkort vokser stærkt og har siden overhalet debetkortene.

Danmark hører sammen med Frankrig og Italien til landene, der har forholdsvis få betalingskort pr. indbygger. Danmark og Frankrig er udprægede debetkortlande med meget få kreditkort.

Figur 6.2 Antallet af betalingskort⁴⁵ pr. 1.000 indbygger i 1998, fordelt på debet- og kreditkort

Kilde: Blue Book fra European Central Bank, den norske og canadiske nationalbank Australian Payment Clearing Association 2000 og Lafferty Cards Databank Europe 2000.

Bem.: Tallene fra Blue Book medtager ikke det hollandske PINpas debetkort, her er benyttet oplysninger fra Lafferty Cards Databank, Europe 2000. Tallene for Norge er beregnet ud fra den norske nationalbanks tal, hvor der er korrigeret for kombinerede kort. Kombinerede kort kan fx være debetkort, der også har en international kreditfunktion, fx Visa.

Den store udbredelse af debetkort i næsten alle lande skal ses ud fra, at alle forbrugere i dag har konti hos finansielle institutter. Det er ofte et krav, at man har en konto i et pengeinstitut til overførsel af løn eller overførselsindkomster (pensioner o.lign.) fra det offentlige. Det er helt almindeligt at knytte et debetkort som Dankort til en bankkonto. Pengeinstitutterne har en naturlig tilskyndelse til at tilbyde Dankort i forbindelse med en bankkonto, da det kan spare dyre omkostninger til kasseekspeditioner mv. ved at kunden benytter hæveautomater eller betaler med kortet i forretningerne. Det er derfor i de fleste lande nemt at få et debetkort, hvis man har en konto – hvor der evt. er et vist positivt indestående og/eller løbende overførsel af løn mv.

Samtidig er debetkort billigt for forbrugere. I Danmark, Frankrig, Holland og UK koster det ikke ekstra for forbrugeren at få et kort. For det tyske debetkort EC-Karte kan opkræves et mindre årligt gebyr.

Det er derimod ikke alle forbrugere, der kan få et kreditkort. Der stilles krav til kreditværdighed for at kunne få et kreditkort. Kravene afhænger af kredittens størrelse og hvilken type kreditkort, kunden ønsker. Oven i dette skal der normalt betales en årlig afgift for et kreditkort.

⁴⁵ Der er udelukkende tale om betalingskort udstedt af finansielle institutter, fortrinsvis pengeinstitutter.

Når debetkort er så udbredte i lande som Holland, Danmark og Frankrig - til dels på bekostning af kreditkort - hænger det også sammen med, at det samme kort accepteres overalt, jf. afsnit 6.5. Danskerne kan betale med Dankort i over 90.000 forretninger. Man behøver kun det ene kort, hvis man ikke vil have ekstra ydelser, som fx rabat eller særlig service.

Andre kort - herunder specielt kreditkort - accepteres ikke nær så mange steder. Det gælder fx detailhandlens og benzinselskabernes egne kort, der normalt kun accepteres i kædernes egne terminaler og i terminalerne hos kreditkortselskabets samarbejdspartner.

I flere lande udsteder detailhandlen betalingskort i samarbejde med pengeinstitutter, fx i Norge, Sverige og UK. I Danmark har det indtil videre ikke været almindeligt med sådanne samarbejder. Statoil har dog et samarbejde med SEB Banken om udstedelse af MasterCard.

6.3 Anvendelsen af betalingskort

I de lande, hvor debetkort har en væsentlig udbredelse, er anvendelsen af disse kort som regel også stor. Danskerne bruger i vid udstrækning betalingskort, specielt Dankort, når de handler i detailbutikkerne. Sammen med Frankrig og Finland er Danmark den nation, der anvender betalingskort mest. Hvert kort benyttes i gennemsnit 2 gange om ugen, jf. tabel 6.2.

Tabel 6.1 Udviklingen i antal betalingskort¹ pr. 1.000 indbygger

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	Stigning fra 1993 til 1998
							i pct.
Holland²	82	82	96	118	243	261	218
Italien	280	318	357	392	426	471	68
Frankrig	372	384	406	437	472	517	39
Danmark	522	543	562	585	583	626	20
Finland	617	620	625	638	692	742	20
Østrig	464	501	549	590	661	758	63
Sverige	395	403	537	636	691	776	96
Spanien	833	818	809	842	897	980	18
Portugal	617	684	719	786	921	1.055	71
Norge		583	556	744	853	1.069	83
Tyskland	552	581	910	982	1.038	1.136	106
Belgien	836	880	951	1.040	1.115	1.177	41
Luxembourg	987	1.044	1.189	1.242	1.267	1.308	33
Canada	637	751	841	900	1.083	1.376	116
Australien	n.a.	1.244	1.300	1.353	1.343	1.420	6
UK	888	933	1.010	1.132	1.270	1.420	60
Genne msnit³	633	693	795	857	929	999	59

1) Kun de betalingskort, der er udstedt af pengeinstitutter og andre finansielle institutter.

2) For Holland undervurderer indberetningerne til European Central Bank den hollandske betalingsinfrastruktur, da de ikke medtager det hollandske PIN-Card. Ifølge Lafferty var der 16 mio. PIN-Card i 1997 og 1998.

3) Samlet antal betalingskort i forhold til samlet antal indbyggere.

Kilde: Blue Book fra European Central Bank, den norske nationalbank og den canadiske nationalbank, BIS og APAC.

I Spanien, Østrig og Tyskland anvendes betalingskort meget lidt som betalingsmiddel i forretninger. Gennemsnitligt mindre end én gang om måneden. Det kan undre, at kort bruges så lidt i Spanien⁴⁶. Der er et meget stort antal butikker pr. 1.000 indbygger, og der er en rimelig udbredelse af POS-terminaler i disse butikker, jf. tabel 6.4. Østrig og Tyskland har et forholdsvist lavt antal POS-terminaler pr. indbygger og pr. butik. Forbrugerne vil i disse to lande ofte skulle underskrive en bon for at betalingen kan indløses. Det kan besværliggøre ekspeditionen og føre til, at man i stedet vælger at hæve kontanter i hæveautomaterne.

I Australien opkræver udstedere af debetkort en fast afgift pr. transaktion, når forbrugerne bruger kortet i butikkerne. Dog har kortholderen ofte et fast antal gratis transaktioner pr. måned.

Når danskerne anvender Dankort så flittigt i POS-terminalerne sammenholdt med andre nationer, hænger det formentlig også sammen med, at alle forretninger i Danmark accepterer, at der i forbindelse med et køb kan hæves kontanter. Der er således ingen grund til at gå i banken eller til hæveautomaterne efter kontanter.

Den gennemsnitlige betaling pr. transaktion ligger i Danmark på 351 kr. – det svarer nogenlunde til gennemsnittet for landene. Betalingsmønsteret er forskelligt landene imellem, men der er ikke nogen sammenhæng mellem hvor ofte kortet anvendes og hvor store beløb, transaktionerne er på.

Tabel 6.2 Antallet transaktioner pr. indbygger og den gennemsnitlig omsætning pr. transaktion i 1998 i detailhandelen¹⁾

	Antal transaktioner pr. kort	Omsætning pr. transaktion danske kroner 2)
Danmark	103,9	351
Frankrig	70,4	321
Finland	69,2	343
Luxembourg	51,8	457
Norge	39,4	522
Canada	34,7	304
Belgien	29,6	321
Portugal	27,8	418
Sverige	24,9	455
Holland	24,4	194
Italien	20,9	241
Spanien	18,7	325
Østrig	11,9	679
Tyskland	10,4	358
Australien	6,4	380
UK	4,0	589
Gennemsnit	23,5	345

1) Omfatter betalinger med kort gennem POS-terminaler.

2) EUR-kursen pr. 31.12.1998 kr. 7,46.

Kilde: Blue Book fra European Central Bank, den norske nationalbank og den canadiske nationalbank.

⁴⁶ Spanien har et stort misbrug i forbindelse med brugen af betalingskort. Det svækker tilliden til denne betalingsform og kunne være en årsag til at brugen af betalingskort er mindre udbredt.

Betalingskort kan - udover som direkte betalingsmiddel i detailhandlen - også bruges til at hæve konstanter i hævekortautomater, de såkaldte ATM-automater, der er opstillet ved pengeinstitutterne som "gennem-mur-automater" eller i trafikterminaler osv. Der er forskellig udbredelse af sådanne automater landene imellem, det gælder også brugen af dem.

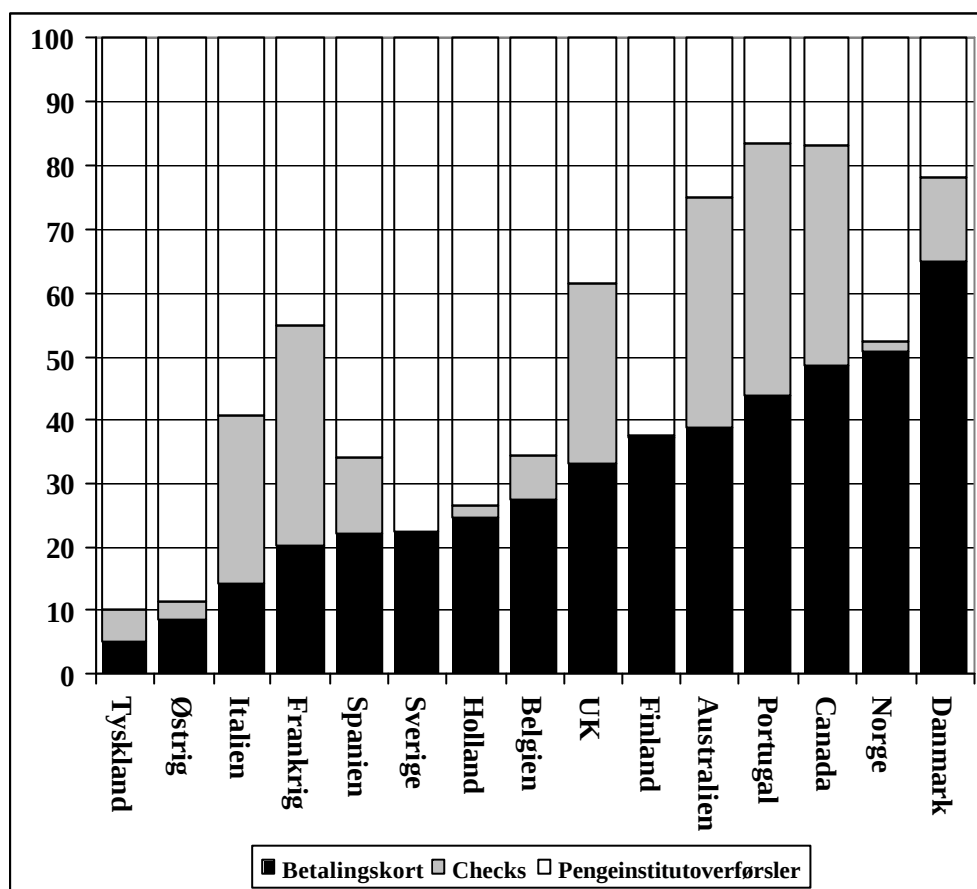
Udviklingen i anvendelsen af betalingskort sker især på bekostning af checks og overførsler via pengeinstitutter. Det er et generelt træk for Danmark og de andre europæiske lande, at disse betalingsmidler bruges i mindre grad. Kontantbetalingen udgør over alt stadig en væsentlig del af betalingerne i detailhandlen. Der er derimod stor forskel på anvendelsen af checks og overførsler via pengeinstitutter i de forskellige lande.

Danmark hører sammen med Norge, Finland og Portugal i dag til de lande, hvor 40 pct. eller mere af betalingsoverførslerne sker ved hjælp af kort. De øvrige lande har traditionelt i højere grad anvendt pengeinstitutoverførelser (giro mv.), og denne betalingsform er stadig dominerende i lande som Tyskland, Holland og Sverige.

Checks har historisk været det vigtigste betalingsmiddel i lande som Danmark, UK, Italien og til dels Frankrig. Anvendelsen af checks er stadig mest udbredt i flere af disse lande, mens der næsten ikke længere sker betaling med checks i Finland og Sverige og kun i lille udstrækning i Tyskland, Østrig, Holland og Norge. I Australien og Canada er betalingskort det mest benyttede betalingsmiddel. Derimod benyttes overførsler mellem pengeinstitutter i noget mindre grad, jf. figur 6.2.

Håndteringen af checks er omkostningskrævende. Derfor har pengeinstitutterne i flere lande indført gebyrer på brugen af checks eller lagt restriktioner på antallet af checks, der gratis kan benyttes, for at få forbrugerne til at anvende betalingskort fremfor checks. Dette har imidlertid ikke været tilfældet i Frankrig. Her er det stadig gratis at benytte checks.

Figur 6.3 Anvendelsen af betalingsmidler bortset fra kontanter. Andel af transaktioner i 1998¹

1) For Norge er oplysninger fra 1997

Kilde: Blue Book fra European Central Bank, Electronic Payment Systems in Europe Countries, (Country Synthesis Report) og BIS

Denne ændring i betalingsmønstret fører til, at omsætningen ved betalingskort pr. indbygger er blevet forøget gennem de senere år. I Danmark er den høj, i 1998 var den 22.510 kr. pr. indbygger. Kun Luxembourg ligger højere, mens Norge ligger nogenlunde på højde med Danmark, jf. tabel 6.3.

Da betalingskortene tager en stadig større andel af betalingerne i alle lande, har der overalt været vækst i kortomsætningen. Den er med 134 pct. i gennemsnit mere end fordoblet siden 1993. I Danmark er omsætningen steget med 177 pct. fra 1993 til 1998, men også i de fleste andre lande har stigningen været markant, jf. tabel 6.3.

Der er imidlertid meget stor forskel imellem landene. Luxembourg, Danmark og Norge omsætter pr. indbygger mere end 3 gange så meget som gennemsnittet af EU-landene. Ved vurderingen af de meget store forskelle skal man huske, at detailkædernes og benzinselskabernes betalingskort ikke indgår i tabellen. Benzinselskabernes kort er almindeligt udbredte og kan derfor ikke antages at betyde ret meget for forskellene landene imellem. Derimod varierer detailhandlens anvendelse af særlige kortordninger stærkt. I lande som UK og Sverige har disse kort fx en væsentlig udbredelse. Det kan forklare en del af forskellen. Alligevel er der ikke tvivl om, at danskerne ligger højt med hensyn til udbredelsen og anvendelsen af kort.

Tabel 6.3 Udviklingen i den årlige omsætning pr. indbygger. Omregnet til danske kroner¹

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	Stigning fra 1993 til 1999
							i pct.
UK	16.435	19.416	19.346	28.741	33.320	38.639	135
Canada	13.578	13.209	15.857	19.102	23.063	27.596	103
Luxembourg	10.881	15.030	18.566	19.817	24.708	27.050	149
Danmark	8.115	9.976	16.164	18.302	19.800	22.510	177
Norge	4.640	7.034	8.815	12.280	16.956	21.720	368
Australien	6.006	7.928	9.020	11.013	13.430	16.903	181
Finland	8.674	10.599	13.316	14.820	16.830	16.809	94
Belgien	6.284	7.654	9.199	10.519	11.769	13.661	117
Frankrig	9.101	9.650	11.494	12.517	11.256	12.628	39
Holland	1.641	3.242	5.573	7.845	9.976	12.158	641
Sverige	3.062	4.464	4.810	6.807	8.184	8.783	187
Portugal	1.814	2.172	2.914	3.151	3.975	5.411	198
Italien	310	443	531	863	3.085	3.802	1.126
Spanien	1.861	2.037	2.416	2.798	3.151	3.652	96
Tyskland	309	524	980	1.552	1.358	2.593	739
Østrig	227	345	512	780	1.209	1.826	704
Gennemsnit	5.737	6.612	7.142	9.815	11.271	13.401	134

Kilde: Blue Book fra European Central Bank, den norske nationalbank, og den canadiske nationalbank, ACAPS (UK) og APCA (Australien).

6.4 Udstedelsen af betalingskort

I Danmark udstedes de fleste betalingskort af pengeinstitutter og den væsentligste del af disse kort er Dankort. Dankort er udviklet af pengeinstitutterne i fællesskab og kan udstedes af alle pengeinstitutter i Danmark, der ønsker at indgå i samarbejdet. Rettighederne og konceptet til Dankort ejes af Dankort A/S (PBS Danmark A/S). Dankort er ofte kombineret med Visa. 53 pct. af alle Dankort er Visa/Dankort.

Noget lignende ses i de andre europæiske lande. I Frankrig, Belgien, Holland og Tyskland findes fælles nationale debetkort. I Frankrig er hovedparten af de franske pengeinstitutter gået sammen om at udstede ét fælles debetkort, Carte Bleue. Der er tale om et chipkort, der kan bruges i alle POS-terminaler og hævekortautomater. Omkring 80 pct. af CB kortene er brandede med enten Visa eller Europays kort og kan dermed benyttes internationalt.

I Belgien udbyder er række pengeinstitutter debetkort, Bancontact og Mister Cash. Kortene er PIN-kode baserede og kan benyttes i stort antal terminaler i detailhandlen og i hæveautomater. Disse kort dominerer det belgiske marked. Derudover har det belgiske postvæsen udviklet sine egne kort Postomat, der oprindeligt kun kunne benyttes i ATM'ere og Telepost terminaler, men som på det seneste er blevet koblet til en af de store bankers POS-terminal-system.

Det dominerende betalingskort i Holland er det PIN-baserede debetkort, PINpas. Rettighederne til PINpas ligger i Interpay, der er ejet af hollandske pengeinstitutter.

I Sverige udsteder pengeinstitutterne egne debet- og kreditkort. Der er ikke noget fælles koncept for de nationalt udstedte pengeinstitutkort, men bankernes kort kan benyttes i alle terminaler og hæveautomater. Den største udsteder af debetkort i Sverige er Föreningssparbanken, der udsteder Bankkort. I Sverige kan også detailhandlen udstede debetkort, da det er tilladt detailhandlen at modtage et indlån på maksimalt 15.000 SEK.

I Norge er pengeinstitutternes fælles debetkort Bankkort det dominerende betalingskort. Der er desuden udstedt et stort antal internationale debetkort, Visa Electron og Maestro/Cirrus. Bankkortene er for 75 pct. vedkommende brandede med et internationalt kort, så de kan benyttes internationalt. I Norge udsteder en række pengeinstitutter kreditkort i samarbejde med detailhandlen.

UK er antalsmæssigt det største betalingskortmarked i Europa. Pengeinstitutterne udsteder stort set alle betalingskort, men der er ikke noget fælles dominerende nationalt kort. Visa og MasterCard er vigtige kortudstedere. Visa har samlet en markedsandel på noget over 50 pct., nogenlunde lige fordelt på kreditkort (ca. 28 pct.) og debetkort - Visa Debet/Visa Electron – (ca. 26 pct.). Det næststørste system er Switch (20 pct.), der er ejet af Switch Card Service - et samarbejde mellem Nat-West, Midland, RBS og Bank of Scotland. MasterCard har ca. 17 pct. af kortene.

De australske pengeinstitutter udsteder egne debetkort, men de kan - ligesom i Sverige - anvendes i alle hæveautomater og i terminalerne. Der er tre kombinerede debet- og kreditkort på markedet – Bankcard, Visa og MasterCard. De kan anvendes i alle hæveautomater, men har knap så stor udbredelse i POS-terminalerne.

En af de store kortudstedere er detailhandler med eget nationalt netværk af terminaler, der også kan modtage kort fra andre detailhandlere, switche transaktioner til andre indlødere og selv foretage processing.

Det meste udbredte debetkort i Tyskland er i dag EC-Karte, der er en videreudvikling af det tyske giro-system. Kortet er et magnetstribekort. Kortet udbydes af hovedparten af de tyske pengeinstitutter. Det er en forudsætning for at kunne udstede EC-Karte, at man er tilsluttet det tyske giro-system. Det er alle tyske pengeinstitutter i dag.

EC-Karte kan benyttes i alle POS-terminaler i Tyskland. De 4 største pengeinstitutter i Tyskland har indgået et samarbejde om hævekortautomaterne. Det betyder, at kortholdere fra disse pengeinstitutter kan benytte deres EC-Karte i automater fra alle 4 pengeinstitutter uden der skal betales for det. Der er 46.000 hæveautomater og ca. 300.000 POS terminaler i Tyskland.

Der er udstedt 45,4 mio. EC-Karte i Tyskland, hvilket er ca. 65 pct. af alle de debetkort, der er udstedt i Tyskland. EC-Karte kan kun benyttes i Tyskland, men kortet kan kombineres med en Maestro-kort, der er et chipkort, der kan benyttes internationalt. Hovedparten af EC-Karte har Maestro-chippen på.

Kortholder kan opkræves betaling for kortet i form af et årlig gebyr. Det er gratis for kortholder af benytte kortet i hæveautomater i eget pengeinstitut og i POS-terminalerne.

De internationale kort

I alle de nævnte lande spiller de internationale kort en væsentlig rolle – navnlig Visa og Europay (evt. MasterCard). Hovedparten af kreditkortene udstedes af de internationale kortselskaber og i flere lande har de også væsentlige andele af debetkortmarkedet. Udover Visa og Europay findes Amex (American Express), Diners og JCB (der er japansk).

Visa og Europay udbyder såvel debet- som kreditkort. Selskaberne har i mange lande været de første udbydere af betalingskort og har derfor haft visse fordele. Derfor har de en stor udbredelse.

Visas debetkort er Visa Debet og Visa Electron. Sidstnævnte er et on-line kort. Europay/MasterCards debetkort er Maestrokortet.

Kortene fra Visa og Europay kan udstedes som solokort eller co-brandede. Det sidste betyder, at samme fysiske kort kan fungere både som et Visakort, som et nationalt pengeinstitutkort og evt. som et benzinkort med forskellige logoer (brands). Visa bliver i mange lande benyttet sammen med et nationalt debetkort, som fx Dankort. Visa-delen kan i forbindelse med Dankort alene benyttes internationalt, men der findes også mulighed for at kombinere kreditfunktionen med debetfunktionen. Når kortholder ønsker at anvende kortet kan han selv vælge, om der skal betales debet eller kredit, forudsat forretningen accepterer begge typer.

Amex og Diners Club kort er såkaldte travel and entertainment kort. Der er alene tale om kreditkort. Der er normalt kun en udsteder af disse kort i hvert land. Kortene yder forskellige kreditter, alt efter kunders valg og vilje til at betale. Betalingsmodtager skal acceptere at betalingen for deres ydelser falder senere – og dermed være med til at betale for den kredit kortholder opnår. Disse kort giver ofte fordele som rabatter, bonusordninger og andre serviceydelser, som brugen af kortene kan udløse.

Visa og MasterCard/Europays store globale udbredelse har også ført til, at de har været toneangivende i udviklingen af nye standarder for markedet bl.a. for at forbedre sikkerheden. Visa og MasterCard/Europay har udviklet en international standard for betalingskort med chip⁴⁷ – den såkaldte EMV-standard⁴⁸. Brugen af EMV-standard for betalingskort får betydning for de terminaler, der skal benyttes til betalingskorttransaktioner. Disse terminaler skal kunne acceptere kort efter EMV-standard. Der er etableret et selskab EMVCO, der skal varetage og yderligere stå for udviklingen af EMV specifikationer mv.

I flere lande er de internationale kortselskaber allerede gået i gang med at udstede chipkort og i løbet af nogle ganske få år vil de generelt kun udstede chipkort. Visa har over for bankerne stillet krav om, at inden 2005 skal alle terminaler og automater være omstillet til at kunne acceptere chipkort. Hvis ikke dette er tilfældet, må bankerne acceptere at hæfte for tab, der kunne have været undgået, hvis terminalerne havde kunnet modtage chip. Disse krav vil bankerne eventuelt overvælge på forretningerne. Visa vil også præmiere de butikker, der tidligt skifter til chip-terminaler.

De to store selskaber har forskellig udbredelse. Europay er størst i Tyskland, Belgien, Holland og Luxembourg, mens Visa er størst i UK, Portugal og Spanien, jf. figur 6.3. Visa har i øvrigt større udbredelse i flere lande end Europay. Mønstret er historisk betinget. I dag er det den samme gruppe af virksomheder i de enkelte lande, der udsteder kortene fra Europay og fra Visa.

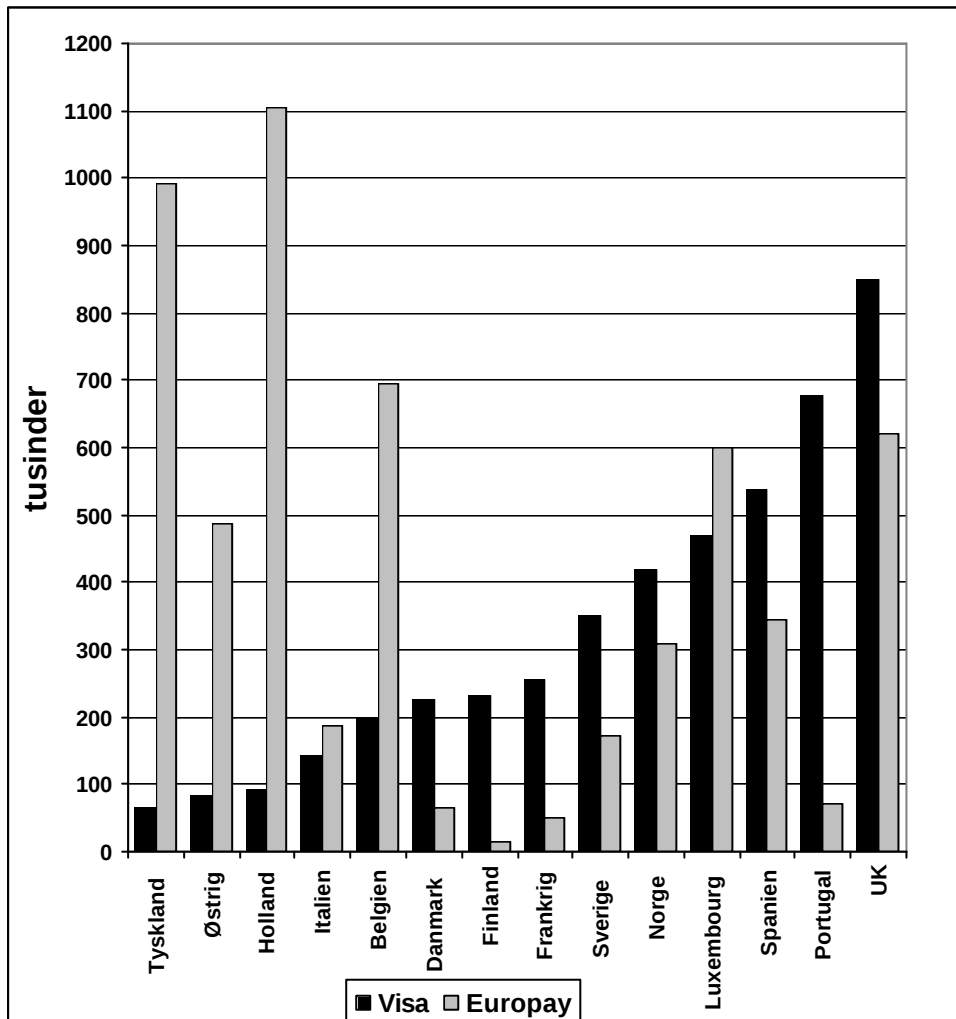
I de lande, hvor Europay står stærkt har selskabets debetkort - Maestro-kortet – betydelig udbredelse ofte kombineret med det nationale debetkort.

Maestrokortet udstedes ikke i Danmark. Her er Visa dominerende (Visa co-brandes med Dankort). Det samme er tilfældet i Finland og Frankrig.

⁴⁷ Foruden de internationale kortselskaber har en lang række nationale kortselskaber været med til at udvikle standarden, bl.a. PBS.

⁴⁸ EMV Eurocard, MasterCard og Visa..

Figur 6.4 Antal kort pr. 1.000 indbygger udstedt af Visa og Europay i 1998 i en række europæiske lande

Kilde: Lafferty Cards Databank Europe 2000 og Europay

Andre udbydere

Udover de finansielle institutters betalingskort, udsteder *benzinselskaber* og *detailkæder* (herunder hotelkæder) kreditkort. Disse selskaber er afskåret fra at trække penge direkte fra en konto med kortholders penge, og kan derfor ikke udstede debetkort.

Undtagelsen er dog Sverige, hvor det hidtil har været tilladt detailkæder at modtage indlån op til 15.000 SEK. Det har ført til at de store svenske dagligvarekæder har egne debetkort. I andre lande samarbejder detailhandlen med finansielle institutter om at udstede betalingskort (kreditkort). Det gælder i stor udstrækning i Norge og i UK.

Der findes ikke gode data til sammenligning landene imellem for disse kort. Det er de færreste lande, der har opgjort antallet. I Danmark har kort fra benzinselskaberne og detailhandlen tilsammen en markedsandel på 7 pct. I Norge er der i 1999 udstedt 2,3 mio. betalingskort af olieselskaberne og detailhandlen i samarbejde med pengeinstitutter, hvilket svarer til halvdelen af de bankudstedte kort. I Sverige er der tradition for mange detailkort, i 1994 var der 9 mio. detailkort mod ca. 3 mio. betalings-

kort udstedt af finansielle institutter. I UK er der udstedt ca. 18 mio. detailkort og Tyskland var der i 1997 ca. 5 mio. detailkort.

Detailhandleres og benzinselskabers interesser i at udbyde betalingskort svarer til pengeinstitutternes – besparelser i forhold til håndtering af checks og kontanter samt navnlig kundeloyalitet. Kundeloyalitet kan styrkes ved rabatter, særlige tilbud (rejser, events), konkurrencer mv. Detailhandlens kort er oftest gratis for kunden. Omkostningerne ved disse kort betales for det meste af udsteder, der til gengæld forventer at kundeloyaliteten medfører forøget omsætning..

Forudbetalte kort (og elektroniske punge) er også betalingskort. De fleste forudbetalte kort på markedet har i dag kun begrænset anvendelsesmuligheder. Fx kan man kun bruge et telekort til at telefonere med, og et billetkort til busser kan kun betale for brug af busser og undergrundsbaner. Forudbetalte kort med generelle anvendelsesmuligheder som Danmønt-kortet (multi-purpose-cards) er dog ved at vinde indpas i flere lande.

I Tyskland har man udviklet en elektronisk pung, GeldKarte, der antalsmæssigt er verdens største. GeldKarte er udviklet af ZKA (Zentraler Kreditausschluss), der er en paraplyorganisation for de tyske pengeinstitutter. GeldKarte kan udstedes som et selvstændigt kort, men kan også tilføjes andre kort som en chip, fx EC-Karte. Der er p.t. udstedt 1 mio. GeldKarte og 49 mio. betalingskort bærer en GeldKarte.

I Belgien har man haft disse kort i flere år, og de har fået en vis udbredelse (Se boks 6.1). I Danmark har vi flere forudbetalte kort, fx telekort og Danmønt.

Forudbetalte kort har fordele frem for andre betalingskort. Kortudsteder får sine penge ved kundens køb af kortet. Risikoen ved dette ligger i, at det kan være forfalskede kort, men der er ingen risiko for udstederen ved selve betalingen, tværtimod får han en rentefordel. Kortene er ofte ikke personlige, alle kan benytte dem og man kan frit overdrage dem. For kortholder gælder derfor, at tabte kort ikke erstattes. Samtidig sker der ikke nogen registrering af kortindehavers forbrug. Den enkelte betaling er helt anonym. Der er derfor ikke af den grund behov for en on-line opkobling hos betalingsmodtager. Det betyder også, at personer, der ikke kan få udstedt almindelige betalingskort, fx unge under 18 år, vil kunne have glæde af at bruge et forudbetalt kort. Danmønt, buskort mv. er værdiløse, når de er brugt, men for en del forudbetalte kort i andre lande gælder, at der kan ske en genopladning i specielle automater.

Boks 6.1 Belgien

Belgien har siden 1995 haft et nationalt forudbetalt kort PROTON. PROTON er et multi-purpose kort til brug for betaling i en række situationer, fx parkering, telefon etc. PROTON kan applikeres på debetkort som Bancomat og Mister Cash.

PROTON kan oplades til en værdi på 5.000 BEF (ca. 900 DKK) og der kan ske en genopladning af kortet i ATM-automaterne og på det seneste via telefonnettet fra såkaldte "intelligente" telefoner.

I slutningen af 1998 var der udstedt 5,6 mio. PROTON kort i Belgien, svarende til 550 kort pr 1.000 belgier. Der var 45.000 terminaler, der kunne modtage disse kort og 18.000 terminaler, der kunne genoplade dem. Kortene blev brugt knap 3 gange pr. indbygger i gennemsnit, svarende til at hvert kort blev brugt 5 gange.

PROTON er udformet efter en international standard for forudbetalte kort (electronic purse). Standarden er udarbejdet af det belgiske Banksys, Visa, Amexco og ERG (Australien).

I princippet vil et forudbetalt kort kunne benyttes de samme steder som andre betalingskort, hvis terminalerne opfylder de nødvendige krav. De forudbetalte kort, der er på markedet i dag, indeholder dog en forholdsvis lille værdi, bl.a. fordi kortene kan bruges af alle. Det er muligt at give kortene større værdi og at gøre dem personlige. Man kan også forestille sig, at funktionen som forudbetalt kort placeres på samme plasticplade som det almindelige betalingskort. Flere af de forudbetalte kort, der er på markedet i dag, bl.a. Danmønt-kortet, er chipkort, så det kræver en terminal med chiplæser at kunne modtage et forudbetalt kort.

6.5 Indløsning af betalingskort

Hvis en forretning skal kunne modtage betalinger med et betalingskort, er det nødvendigt at indgå aftale med en indløser af det kort, forretningen ønsker at modtage. For de betalingskort, der er udstedt af pengeinstitutter, er indløseren ofte også et pengeinstitut eller et andet finansielt institut.

Den indløsningsaftale, der indgås mellem forretning og indløser, afstikker reglerne for hvordan man sikrer at betalingen kan effektueres. Desuden stilles krav til sikkerhed omkring betalingen, ansvarsfordeling, osv. Der gælder forskellige tekniske krav til terminaler, forsendelse osv.

Der kan være forskellige ydelser knyttet til indløsningen. I nogle tilfælde garanterer indløser fx en betaling af en vis størrelse over for betalingsmodtager.

Boks 6.2 Tyskland

Tyskland har 4 betalingssystemer til håndtering af debetkort, som forretningerne kan vælge mellem. Systemerne indeholder forskellige sikkerhedsniveauer. Forretningernes pris for indløsningen er afhængig af det sikkerhedsniveau, og dermed det system, der vælges.

- Det **elektroniske cash** system, der er et on-line PIN-baseret system. Pengeinstitutterne garanterer betalingen over for forretningerne. Forretningerne kan vælge ikke at få denne garanti og alligevel stadig benytte det on-line PIN baserede system.
- **POZ** (POS uden garanti) er et underskriftsbaseret system. Når transaktionsbeløbet overskrider et vist niveau skal der foretages on-line check om kortet er black-listet. Der ydes ingen garanti for betalingen. Risikoen bæres af forretningen. Systemet administreres fra pengeinstitutterne.
- **ELV** (electronic direct debit). Transaktionen foregår via det nationale direct debetsystem, hvor kortholder via sin underskrift bemyndiger forretningen til at hæve på sin konto. Der foretages ingen autorisation af selve betalingen. Men pengeinstituttet har i forvejen "reserveret" (autoriseret) træk på kontoen. Risikoen bæres af forretningen. Systemet administreres af handlen. ELV fungerer via det registreringsnummer og kontonummer, der er trykt på betalingskortene. Pengeinstitutterne overvejer at fjerne dette nummer fra EC-kortene, hvilket vil betyde systemets undergang. Detailhandlen er imod dette.
- Off-line handel med debet kort med chip. I chippen er indlagt et pengebeløb – overskrides dette beløb, kan kortet først benyttes, efter det er blevet genopladet. Forretningens kasseapparat kan kontrollere om der er penge på kortet.

Det har ingen betydning for kortholder, hvilket system forretningerne vælger. Forretningerne har mulighed for at tegne forsikring mod tab, som følgende af manglende garanti.

De tyske forretninger vælger i stor udstrækning de garantiløse ordninger. Omkring 75 pct. fravælger garantien og opnår til gengæld lavere gebyrer.

Det kan være nødvendigt at indgå aftale med flere indlødere, hvis en forretning skal kunne modtage forskellige betalingskort. Man kan også indskyde en indsamler (typisk en datacentral) mellem forretningen og indløserne. Indsamleren samler oplysninger fra et stort antal forretninger, registrerer korttype og sorterer dem for dernæst at sende dem videre til de rigtige indlødere. Det vil dog være nødvendigt også at indgå aftaler med flere indlødere, selv om der indskydes en indsamler.

Kommunikationen mellem terminalerne og indlødere sker i næsten alle de nævnte lande overvejende elektronisk og terminalsystemerne mv. svarer i princippet til de danske systemer med PIN-terminaler og online-autorisation på de steder, hvor kortene anvendes mest.

Indlødere

Indlødere er som oftest også kortudstedere. Det er almindeligt at pengeinstitutterne ud over at indløse deres egne kort, foretager indløsning af andre kort. For de finansielle institutter, der ønsker at indløse Visa eller Eurocard/MasterCard, er det et krav, at man samtidig er udsteder af kortene. I alle lande er pengeinstitutter derfor blandt de vigtigste indlødere. Det er forskelligt, hvor mange indlødere, der er i de enkelte lande. Der er gennem de senere år sket en koncentration af indløsningen.

Koncentrationen sker ved, at der etableres selskaber eller organisationer, der har til opgave at foretage indløsningen af flere kort. Det skyldes, at investeringen i datakraft er bekostelig og at der er væsentlige stordriftsfordele. Det er et generelt træk, at disse selskaber eller organisationer bliver oprettet i fællesskab af de respektive landes pengeinstitutter eller er ejet af et pengeinstitut. Der stilles krav for at kun-

ne deltage i et sådant fælles selskab. I nogle lande om medlemskab af en organisation. Nogle gange er det kun finansielle institutter, der kan blive medlem og det er ikke usædvanligt, at der skal erlægges store beløb for at kunne deltage.

Det kan give problemer for nye aktører, der gerne vil ind på markederne for indløsning. Det kan også skabe problemer for de mindre pengeinstitutters konkurrencemuligheder. I de fleste lande er det dog muligt for mindre pengeinstitutter at deltage gennem et andet pengeinstitut, der er medlem og derved opnå indirekte medlemskab.

Systemet for indsamling/indløsning kan være forskelligt alt efter terminaltype. Indløsning fra hæveautomater sker i de fleste tilfælde i de pengeinstitutter, der ejer automaterne. Det er dog almindeligt med aftaler pengeinstitutterne imellem om at acceptere hinandens betalingskort og sende transaktionerne videre. I de fleste lande er det aftalt bilateralt mellem de enkelte pengeinstitutter. Det betyder, at der kan være flere netværk til indsamling og behandling af transaktionerne i automaterne. Netværkene skal så kobles sammen, så man kan kommunikere indbyrdes. I Danmark bygger udvekslingen mellem pengeinstitutterne på én central clearing og afvikling gennem PBS. I andre lande kan der være bilaterale ordninger.

I Australien er hæveautomaterne ejet af de banker, der udsteder debetkort, men det er aftalt at alle kort kan benyttes i alle automater. Pengeinstitutterne har bilateralt lavet aftaler, der sikrer åben adgang til alle automater. I alt er der 60 sådanne bilaterale aftaler i Australien, og omkring 30 pct. af de samlede hævetransaktioner sker i "fremmede" automater.

Indløsningen af de transaktioner, der ske gennem POS-terminalerne (detailindløsningen - retail acquiring) sker gennem adskilte systemer. I Danmark ringer dankortautomaterne i dag direkte til PBS. Dette ændres dog nu, jf. kapitel 3.

Der kan være forskellige terminaler og fysiske netværk til debetkort og kreditkort, men det behøver ikke være tilfældet. I de fleste tilfælde kan debetkort og kreditkort anvendes i samme terminal. Det er navnlig opbygningen af aftalesystemerne bag terminalerne, der kan være forskellige. Forretningerne skal fx normalt vente længere på deres betaling med kreditkort end med debetkort og gebyrerne varierer. Der kan også være forskel på hvem der indløser debet- og kreditkort. Indløsning af kreditkort kan fx ske uden om de finansielle institutter. I Australien findes 3 netværk til indløsning af betalingskort. Et for hævekortautomaterne, et for debetkort og et for kreditkort, jf. boks 6.4.

Boks 6.4 Indløsning i Australien (detailindløsning)

POS-terminaler blev almindelige i Australien i starten af 80'erne. I begyndelsen kunne terminalerne udelukkende kobles op på ét finansielt institut og kunne kun acceptere kort fra det pågældende institut. Det var derfor ikke ualmindeligt, at forretningerne havde mere end en terminal stående. Både kortholdere og forretninger efterspurgte et bedre arrangement, og de finansielle institutter begyndte at udvikle netværk, således at institutterne kunne kommunikere sammen. Dette muliggjorde overførsel af betalingsinformationer, og i dag kan stort set alle kort accepteres i næsten alle forretninger, uanset hvilket pengeinstitut forretningen samarbejder med. Indløsningen af betalinger fra detailhandelen er organiseret gennem bilaterale aftaler mellem de finansielle institutter. Der er tale om et netværk af bilaterale arrangementer.

Alle – undtagen én - indløser af debetkort er kontoførende institutter i Australien. Der er intet krav om, at man skal være et pengeinstitut for at udføre indløsningsopgaven, og i øjeblikket har en stor australsk detailkæde, Coles Myer Ltd, der selv indløser sine kort, lavet aftaler med et antal små kortudstedere om også at indløse deres kort og har derved opnået volumen.

Markedet for indløsning af betalingstransaktioner gennemført via POS-terminaler er meget koncentreret i Australien. De fire største indløser har omkring 90 pct. (både i antal og i værdi) af alle transaktioner. En del af denne stærke koncentration skyldes, at den australske detailhandel er koncentreret. De to største detailhandelskæder skaber omkring 50 pct. af alle de betalingstransaktioner, der går gennem POS-systemet.

Tilsvarende koncentration findes for kreditkort. 85 pct. af kreditkorttransaktionerne sker med kort, der er udstedt af de fire største kortudstedere, og 93 pct. af kreditkorttransaktionerne indløses af en af de fire største indløser.

I UK er der 8 indløser af detailtransaktioner. De er alle pengeinstitutter. De 3 største indløser - NatWest, Barclays og HSBC - står for 85 pct. af indløsning af debet- og kreditkort - ingen af de øvrige indløser har over 5 pct. af markedet. Det er ved indløsning af de betalingskort, der er udstedt gennem pengeinstitutter, ofte et krav, at man også skal være udsteder af kortet for at kunne indløse det. For at kunne indløse Switchkortet skal man enten udstede det eller udstede et kort, der også kan indløses af Switch udstedere. Switch kortet udstedes af et joint venture ejet af NatWest, Midland, RBS og Bank of Scotland.

Detailhandlens kort udstedes i UK i stor udstrækning i samarbejde med pengeinstitutter, der også forestår indløsningen af disse kort.

Det engelske bankmarked er blevet analyseret nærmere i en rapport til den engelske regering under formanden for den engelske Stock Exchange, Don Cruickshank⁴⁹.

⁴⁹ Don Cruickshank: Competition in UK Banking, March 2000

Boks 6.5 Cruickshank rapportens konklusioner og forslag til tiltag på betalingskortmarkedet

I rapporten konkluderes, at markedet er uigennemsigtigt, gebyrerne høje og de er diskriminerende for nye deltagere. Markedet for detailindløsning er meget koncentreret i UK. Det består af en serie af uregulerede netværk, der er kontrolleret af nogle få store pengeinstitutter, der generelt er dominerende på markedet. Dertil kommer, at der er høje barrierer for indtræden af potentielle indløsere på markedet. Denne struktur er ikke til gavn for produktudviklingen. I følge rapporten er der behov for en stærkere offentlig regulering af området.

Konkret foreslås, at der etableres en licensordning i offentlig regi til regulering af markedet. Alle, der ønsker at deltage i betalingssystemer, skal have en offentlig udstedt licens. Den skal udstedes gennem en ny organisation, der dels skal forestå tildelingen af licenser, dels påse at licenstagere overholder nogle spilleregler og ikke misbruger deres rettigheder. Organisationen skal kunne sanktionere misbrug. Desuden skal etableres et ankesystem.

Målet skal være gennemsigtige priser, god styring af systemerne, ikke-diskriminerende adgang, effektiv prisfastsættelse og rimelig markedsføring. Licenstagere, der ved ansøgningen har væsentlig indflydelse på markedet som udbydere af serviceydelser skal have skærpede licensbetingelser. Det skal kontrolleres at pengeinstitutter mv. ikke gennem aftaler og lign. sætter licensbetingelserne ud af kraft.

Det hele skal overvåges af en særlig uafhængig kommission.

Den engelske regering har stillet sig positiv til en række af rapportens forslag og har bl.a. stillet i udsigt at ville etablere lovgivning om adgangen til betalingssystemer. Betalingen for adgangen til betalingssystemerne skal tages op til vurdering. Det forventes, at pengeinstitutterne allerede nu vil forøge gennemsigtigheden omkring deres prisfastsættelse, ændre principperne for prisfastsættelse bl.a. således at de baseres på faktiske omkostninger og gøre systemerne mere åbne for nye deltagere.

Regeringen har også meddelt, at den ser positivt på indførslen af et licenssystem og lovgivning på området.

I Belgien indløser Banksys, der er ejet af 55 pengeinstitutter, hovedparten af debetkortene, herunder alle Visa og Europays kort, mens The Bank Card Company, der er ejet af de største udstedere af Visa og Europays kort, indløser størsteparten af kreditkortene. Desuden indløser andre pengeinstitutter og detailhandlen også kort.

Udviklingen af telekommunikationen betyder, at geografiske afstande mellem indløser og betalingsmodtager i fremtiden ikke længere vil spille nogen væsentlig rolle. Efter reglerne er liberaliseret, så der frit kan indløses over grænserne, vil det være oplagt for selskaber, der opererer i mere end et land inden for EU, at udbyde opgaven til den indløser, der bedst matcher dets behov. Visa og Europay har ændret deres betingelser, så der kan indløses over grænserne. PBS har for nylig offentliggjort, at de har indgået en aftale om indløsning af alle Scandic hotellernes kreditkort i Sverige, Norge, Danmark og Finland.

Forretningerne

Antallet af forretninger, der kan tage mod betalingskort har i alle lande generelt været stigende i de seneste år. Det gælder de nationale debet og kreditkort, men stadig flere forretninger vælger også at kunne tage imod de internationale kort. Antallet af POS-terminaler set i forhold antallet af butikker giver en god indikation for udbredelsen i de enkelte lande, jf. tabel 6.4

Spanien har både det største antal POS-terminaler og hæveautomater pr. 1.000 indbyggere i Europa, men bruger dem ret lidt. Det hænger sammen med, at det er kortudstederne, der opstiller og finansierer POS-terminalerne. Forretningerne vil gerne have terminalerne, men kunderne er tilbageholdende med at bruge dem, fordi de finder, at gebyrerne for at bruge dem er høje. Det er billigere at hæve kontanter i automaterne.

Tabel 6.4 Antallet af hævekortautomater og POS-terminaler pr. 1mio. indbyggere samt antal af butikker pr. 1.000 indbyggere og antal POS-terminaler pr. butik i 1997

	Antal hævekort-automater pr. 1 mio. indbyggere	Antal POS-terminaler pr. 1 mio. indbyggere	Butikker pr. 1.000 indbyggere	Antal POS-terminaler pr. butik
Spanien	962	18.351	14,18	1,29
Danmark	310	12.936	7,36	1,75
Canada	783	12.766	n.a.	n.a.
Luxembourg	666	11.892	7,14	1,66
Australien	439	11.782	n.a.	n.a.
Finland	428	11.044	4,52	2,44
UK	415	10.301	3,36	3,06
Frankrig	500	9.958	5,93	1,68
Belgien	562	9.122	11,04	0,83
Norge	n.a.	8.642	10,46	0,82
Holland	419	8.569	6,55	1,30
Sverige	281	8.405	6,21	1,35
Portugal	716	7.136	12,46	0,57
Italien	482	5.976	15,91	0,38
Tyskland	556	2.815	5,01	0,56
Østrig	591	2.382	3,82	0,62
Gennemsnit	542	8.367	8,13	1,3

Kilde: Blue Book fra European Central Bank, den norske nationalbank, og den canadiske nationalbank og Eurostat: Retailing i EEA 1997

I Danmark har vi ligeledes mange POS-terminaler i butikkerne, men få hævekorts-automater. En forklaring på det lave antal automater er, at det er almindeligt for forbrugerne i Danmark at få kontanter på deres Dankort i butikkerne. Der skal betales for at hæve kontanter i automater, hvis det er hos et andet pengeinstitut, eller hvis hævning foregår uden for pengeinstituttets normale åbningstid.

Det er desuden forholdsvis dyrt for pengeinstitutterne at få opstillet en hæveautomat – 150.000 - 200.000 kr. Desuden er der omkostninger ved at fylde automaterne op. Pengeinstitutterne kan spare penge ved at overlade opgaven til forretningerne. Samtidig nedbringer forretningerne deres kontantbeholdning. Dertil kommer, at det også er til fordel for kortholder. Det er butiksejerne selv, der betaler for at få POS-terminaler i forretningerne. Prisen varierer fra 3.000 kr. til 14.000 kr. plus installation og vedligeholdelse.

6.6 Infrastruktur og databehandling

En betalingstransaktion udløser en række processer. Ved at sende information til de forskellige deltagere i betalingstransaktionen sikres, at der i den sidste ende sker en debitering af kortholder og en kreditering af betalingsmodtager, og at parterne informeres om, at dette er sket.

Infrastrukturen kan tilrettelægges forskelligt, men der er en klar tendens til koncentration. Generelt gælder imidlertid, at processing (databehandling) kræver betydelige investeringer. På den anden side er der væsentlige stordriftsfordele. Tendensen til stordrift begunstiges desuden af, at omkostningerne til datatransmission over store afstande er faldet væsentligt. Det betyder, at det er muligt at indsamle, processe og distribuere transaktioner og oplysninger fra store geografiske områder med marginale omkostninger. Systemerne er opbygget og drevet nationalt men med stadig flere fusioner af pengeinstitutter på tværs af grænserne kan der snart opstå transnationale netværk.

I nogle lande indsamles transaktioner fra hæveautomater og fra detailhandelen sammen hvorefter de cleares centralt. Andre lande har systemer, hvor indsamling og clearing er adskilt/parallelt.

Finland er et eksempel på et land med en meget koncentreret pengeinstitutsektor. En stor del af clearing sker koncerninternt og pengeinstitutterne kommunikerer og afvikler herefter indbyrdes på bilateral basis. Der er ikke nogen central clearing af debettransaktioner mellem bankerne. Der er dog aftalt en fælles procedure og fælles standarder. Derimod cleares alle kreditkorttransaktioner centralt af Louttokunta, incl. de internationale kort Visa og MasterCard. Clearingen sker efter international standard.

Belgien, Holland, Frankrig og Italien har nationale netværk ejet af bankerne. Disse banker er samtidig medlemmer af netværket. Også i Tyskland er alle pengeinstitutter, der udsteder debetkort, deltagere i det fælles debetkortsystem, uanset at de færreste af dem selv udbyder netværksydelser. Disse ydelser udbydes af ikke-finansielle institutter. Opgaven med at switch transaktionerne til den rigtige indløser er outsourcet til et privat selskab.

Holland har en koncentreret pengeinstitutsektor, og pengeinstitutterne afregner (ligesom i Finland) en stor del af transaktionerne in-house. For de øvrige sker clearing og afregning via Interpay Netherlands, der er ejet af pengeinstitutterne, og i centralbanken. Betalinger med pengeinstitutternes debetkort (PINpas) afvikles på et fælles terminalnetværk og cleares gennem et fællesejet datacenter. Detailhandelens kortbetalinger afvikles for en dels vedkommende særskilt.

I Sverige indsamler man transaktionerne til indløserne på flere måder. En del transaktioner indsamles af de enkelte pengeinstitutter, andre gennem indsamlere, der sender oplysningerne videre. Nogle af disse indsamlere ejes af pengeinstitutter, evt. i fællesskab.

FöreningsSparbanken er en stor aktør på indløsning og processing som ejer af Bankkort Administrativ Butiksservice (BABS). BABS administrerer et særskilt POS-net. SEB banken foretager indsamling gennem eget datterselskab Euroline. Tilsvarende er MeritaNordbanks indsamling organiseret i datterselskabet NB-växlen. Flere af pengeinstitutterne benytter desuden den fællesejede virksomhed CEKAB⁵⁰ til indsamling og processing. Det gælder fx Danske Bank, Svenska Handelsbanken og MeritaNordbank. Mere end 20.000 POS-terminaler er koblet direkte op på CEKAB.

CEKAB kan håndtere korttransaktioner fra en række forskellige pengeinstitutter. Systemet er indrettet således, at der kan ske processing af en transaktion gennem såvel CEKAB som fx gennem Euroline alt

⁵⁰ Centralen for Elektroniska Korttransaktioner AB

efter hvilket pengeinstitut, der har udstedt kortet. Postgirot Bank er et alternativ til CEKAB. Postgirot Bank tager sig især af processing for nogle mindre pengeinstitutter. Visa får processet sine svenske transaktioner i London.

Reglerne for overførsel af oplysninger er fastlagt ved aftaler mellem den svenske bankforening og de enkelte deltagere. En række pengeinstitutter har bilaterale aftaler om dataudveksling mv. eller de benytter CEKAB.

Kapitel 7: Gebyrer og betingelser i andre lande

7.1 Forbrugere og betalingsmodtagere

Der anvendes gebyrer dels over for kortholderne (forbrugerne) og dels over for betalingsmodtagerne (forretningerne). Begge efterspørger betalingsydelser, og de er afhængige af, at der opbygges systemer, der sikrer, at betalingstransaktionen gennemføres effektivt.

De vigtigste gebyrer er årlige gebyrer (abonnementer) og transaktionsgebyrer. Der kan evt. også opkræves rente for den kredit, som ydes på et kreditkort.

De nationale kort er normalt billigere for forbrugeren at anvende end de internationale (Diners Club, Amex, Visa, MasterCard og Eurocard). Flere lande, herunder Tyskland, Belgien, Frankrig og Holland har nationale debetkort svarende til Dankort, og det er normalt de billigste. Det enkelte pengeinstitut sætter selv vilkårene for kortene over for forbrugerne, og i flere lande er der eksempler på at forbrugere ikke betaler for at få et kort, fx det tyske EC-Karte, jf. boks 7.1.

Kreditkort er dyrere for forbrugerne end debetkort. Ud over rente af kreditten opkræves normalt også en høj abonnementsafgift til dækning af kortselskabets risiko ved at yde kreditten, administration mv.

Boks 7.1 Årlige gebyrer på betalingskort

I Tyskland koster et debetkort (EC-Karte) op til 100 DKK om året. Mange pengeinstitutter tilbyder dem gratis. Den franske forbruger betaler mellem 148 og 160 DKK årligt for et debetkort (Carte Bleue), mens det koster mellem 200 og 222 DKK om året at have et Visa debit eller Maestrokort. I Belgien koster det 42 DKK om året for Bancontact og i Holland 67 DKK for et PINpas. Dankort er gratis, men kombineres dette med Visa koster det almindeligvis 150 DKK om året.

Der er stor forskel på, hvad det koster årligt at have et kreditkort i de forskellige lande. Dertil kommer at selskaberne ofte har flere forskellige klasser af kort, hvor det årlige gebyr varierer. Eksempelvis er det dyrere at have et guld- eller platinkort end et "classic". Generelt ligger Visa og MasterCard på samme niveau, mens Diners og American Express ofte er to til tre gange dyrere.

I Tyskland koster et standard kreditkort 153 DKK årligt og et guldkort 496 DKK, mens det i Holland koster 270 DKK for et standardkort og 1151 DKK for et guldkort. En belgier betaler årligt mellem 129 og 148 DKK for et standardkort, mens et guldkort koster mellem 315 og 649 DKK. Et Diners kort koster ca. 415 DKK og American Express 450 DKK årligt.

I Danmark koster et Diners Club kort 495 DKK årligt, mens Amex koster 650 DKK. MasterCard koster 150 eller 350 DKK, mens Eurocard koster 480 DKK årligt.

I Australien koster et standard kreditkort mellem 83 og 139 DKK årligt.

I Canada har konkurrencen mellem kortene medført, at forbrugeren ikke længere betaler et årligt gebyr for at have et kreditkort.

Kilde: Dansk Handel & Service og Lafferty Cards Databank Europe 2000, for Danmark er oplysningerne hentet via bankernes og Diners Clubs hjemmesider.

Udover det årlige gebyr, kan det forekomme, at forbrugerne bliver opkrævet et transaktionsgebyr, hver gang kortet benyttes. Det er typisk tilfældet, når man hæver penge i en automat, men i enkelte lande sker det også, når man betaler med et debetkort i forretningerne. I Australien betaler kortholder i gennemsnit ca. 0,80 DKK pr. transaktion, dog har kortholder hver måned et vist antal gratis transaktioner. Normalt betaler forbrugeren imidlertid ikke noget transaktionsgebyr til kortudsteder for at anvende sit debetkort. Debetkortet er knyttet til en indlånskonto, og vilkårene for at anvende kortet er en del af kontobetingelserne.

Betalingsmodtager betaler et transaktionsgebyr til kortindløser og evt. også til den, der indsamler transaktionerne og fordeler dem mellem indløserne. Betalingen til indløser skal dække selve processingen, dvs. databehandling af oplysningerne (autorisation, opgørelse og videresendelse samt kontoføring hos betalingsmodtager). Dertil kommer, at der kan være betaling for ekstra sikkerhedssystemer og for garanti for betaling inden for nærmere aftalte rammer, fx op til et bestemt beløb pr. transaktion.

Betaling til indsamler skal dække transporten og fordelingen af oplysninger og transaktioner. Indsamler kan enten have aftaler med både betalingsmodtager og med indløser, eller blot med en af dem. I det sidste tilfælde optræder han som underleverandør. Hvis en betalingsmodtager har mange transaktioner til mange forskellige indløser kan det være praktisk for ham at benytte en indsamler. Hvis en indløser har mange forskellige betalingsmodtagere, der hver for sig kun modtager ret få kort som han skal behandle, kan det være praktisk for denne indløser at indgå aftale med en indsamler. Endelig ses der eksempler på, at indsamler påtager sig yderligere services. Han kan fx lease terminaler ud til betalingsmodtagere, yde service på terminalerne eller formidle forsikringer. Dette ses fx i Tyskland, Sverige og Australien.

I Tyskland har betalingsmodtager mulighed for at vælge mellem 4 forskellige indløsningsystemer til debetkort (EC-Karte), jf. boks 6.2. Sikkerhedsniveauet er forskelligt i de 4 systemer, hvilket afspejles i priserne for indløsningsen via systemerne. Betalingsmodtager kan bl.a. fravælge garantien, og i stedet få en lavere pris på indløsningsen. Omkring 75 pct. fravælger garantien.

I nogle lande varierer gebyrerne efter betalingsmodtagers omsætningsforhold (betalingsmængde, hyppighed, avanceforhold), fx betaler tankstationer i Italien kun 0,5 pct. mod et gennemsnit på 3 pct. for alle brancher. Det skyldes den lave avance på benzin. I Tyskland har bl.a. supermarkeds kæden Aldi valgt hverken at modtage checks eller betalingskort, fordi der er for høje gebyrer.

Gebyrformer og - størrelser

Transaktionsgebyrets størrelse og beregningsmetode kan afhænge af flere faktorer. Store kunder, dvs. forretninger med stor omsætning, kan ofte forhandle sig til lavere gebyrer (rabatter). Der er også forskel på gebyrerne, når en valutaindlænding bruger et nationalt kreditkort, og når en udlænding bruger sit internationale kort i butikkerne.

For debetkort er det mest almindeligt, at der opkræves et fast beløb pr. transaktion. Forretningen betaler det samme gebyr, uanset hvor stort et beløb, kunden har handlet for. I de fleste lande beregnes gebyret for kreditkort med en procentsats af transaktionsbeløbet. Det betalte beløb kommer altså til at afhænge af, om kunden har handlet for et stort eller lille beløb. I nogle lande, fx Østrig, Luxembourg og Sverige, er gebyret for hhv. debet- og kreditkort en kombination af et fast beløb og en procentsats, jf. tabel 7.1.

Tabel 7.1 Transaktionsgebyr i danske kroner for betalingsmodtager ved at modtage debet- og kreditkort¹⁾ i 2000.

	Debetkort på 400 kr.	Gennemsnitlig gebyrsats	Kreditkort på 400 kr.	Gennemsnitlig gebyrsats
Danmark	0	0 kr.	18,40	4,6 pct. ³⁾
Norge	0	0 kr.	12,80	3,2 pct.
Finland	0	0 kr.	12,00	3,00 pct.
Belgien	0,41	0,41 kr.	9,60	2,4 pct.
Sverige	1,25	1,25 kr.	9,45	1,45 kr.+2,0 pct.
Australien	1,33 ²⁾	1,33 kr.	7,12	1,78 pct.
Holland	1,50	1,50 kr.	14,00	3,5 pct.
Tyskland	2,00	0,5 pct.	8,00	2,0 pct.
Luxembourg	2,75	0,75 kr. + 0,5 pct.	9,20	2,3 pct.
UK	3,38	3,38 kr.	7,60	1,9 pct.
Italien	4,40	1,1 pct.	12,00	3,0 pct.
Frankrig	4,85	1,3 pct.	5,20	1,3 pct.
Østrig	5,38	1,1 kr. + 1,5 pct..	14,00	3,48 pct.
Spanien	12,10	3,03 pct.	12,80	3,2 pct.
Portugal	14,00	3,5 pct.	16,00	4,0 pct.

1. Konkurrencestyrelsens undersøgelser viser, at det gennemsnitlige transaktionsbeløb ligger omkring 400 DKK for både debet- og kreditkort.

2. I Australien har kortholder hver måned et vist antal gratistransaktioner med et debetkort.

3. Gebyret vedrører internationale kort, udstedt både i Danmark og i andre lande udlandet.

Kilde: Dansk Handel & Service og Konkurrencestyrelsens undersøgelser.

Generelt er det billigst for forretningen at modtage betaling med debetkort. Gebyrerne for debetkort går fra 0 til 14 DKK. De fleste lande ligger dog under 5 DKK, og i Norge, Danmark og Finland er det gratis for forretningerne at få indløst debetkort. Australien, Belgien, Sverige og Holland har gebyrer på under 2 DKK pr. transaktion. I Portugal og Spanien skal betalingsmodtageren derimod betale over 12 DKK for at modtage et debetkort.

Gebyret for indløsning af kreditkort skal også dække en del af den risiko, der er på kreditkort, og som knytter sig til, om kortholder betaler sine regninger. Der kan også være knyttet andre ydelser til kreditkort, fx særlige opgørelser og administration af loyalitetsprogrammer. Derfor er transaktionsgebyrerne som hovedregel højere for kreditkort end for et debetkort.

Forskellen landene imellem kan hænge sammen med den såkaldte NDR-klausul (No Discrimination Rule). NDR-klausulen forbyder forretningen at overvælte transaktionsgebyret på forbrugeren. Forretningerne må altså ikke kræve et ekstra gebyr af de forbrugere, der betaler med kort, og normalt heller ikke tilbyde kunder, der betaler på anden måde end med kort bedre vilkår, fx rabat. Reglen er forbudt i UK, Sverige, Holland og Danmark, men er tilladt i andre lande.

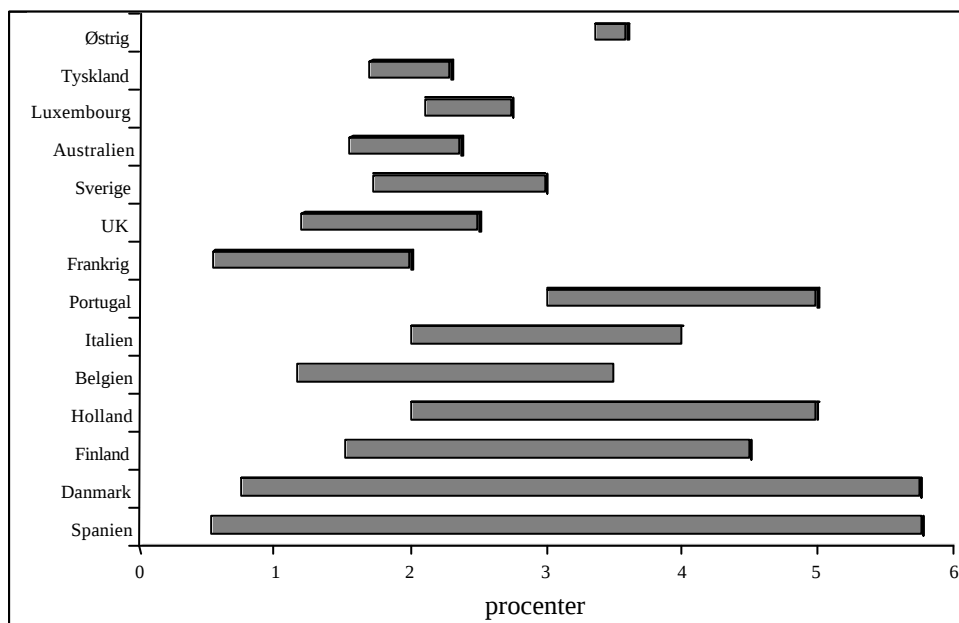
Klausulen er indeholdt i mange indløsningsaftaler mellem de internationale kortselskaber og betalingsmodtagere. Betalingsmodtager må derfor bære udgiften til indløsningsgebyret selv eller søge det overvæltet på varepriserne. Der kunne derfor være et pres for lavere gebyrer i lande, der forbyder NDR-reglen. Tallene bekræfter ikke denne antagelse. De hollandske og svenske gebyrer er ret høje. Materialet er dog for spinkelt til mere sikre vurderinger. Fx er det danske gebyr fastsat ved offentlig regulering og ikke af markedet.

Danmark er et dyrt land at benytte kreditkort i, når det der er tale om udlændinges brug af internationale kreditkort. Udlændinges anvendelse af internationale kort er ikke omfattet af betalingsmiddeloven, og der er således ikke noget loft over de gebyrer, der kan opkræves for brugen af disse kort. Danske kreditkort udstedt af de internationale selskaber koster maksimalt 0,75 pct. af transaktionsbeløbet, når de anvendes i Danmark. Priserne for disse kort er reguleret ved en fortolkning af betalingsmiddelovens forbud mod at opkræve gebyr fra betalingsmodtager og sat til maksimalt 0,75 pct.

Holland, Østrig og Portugal har ligeledes høje gebyrer på kreditkort. I den modsatte ende af skalaen ligger lande som UK, Australien og Frankrig, hvor betalingsmodtagere har de laveste omkostninger ved modtagelse af kreditkort⁵¹.

Der er store udsving i betalingsmodtagers gebyrer ved modtagelse af kreditkort i de fleste lande. Danmark og Spanien har de største spænd. Dernæst er der stor forskel på gebyrerne i de enkelte lande især for kreditkort, jf. figur 7.1. Forskellen landene imellem træder også frem, når man alene ser på de internationale kortselskabers produkter.

Figur 7. 1 Variation i betalingsmodtagers gebyrer ved modtagelse af kreditkort

Kilde: Tabel 7.1.

Visa og Europay/MasterCard er repræsenteret med høje markedsandele i de fleste europæiske lande jf. omtalen i kapitel 6. Selskabernes gebyrer følges nogenlunde, jf. tabel 7.2. Men der er ganske betydelige forskelle fra land til land. Østrig er dyrest, mens Danmark hører til blandt de billigste. Der skal dog tages hensyn til, at de anførte gebyrer for Danmark gælder danske udstedte Eurocard/MasterCard. Gebyrerne for udenlandsk udstedte kort er højere, jf. oversigten foran.

⁵¹ De fleste lande har angivet et interval ved oplysning af gebyrerne. Det hænger sammen med, at det er væsentlig dyrere at få indløst en betaling med et udenlandsk kort.

7.2 De gennemsnitlige indløsningsgebyrer for Eurocard/MasterCard og Visa over for betalingsmodtager for 1995.¹⁾

Lande	Eurocard/ MasterCard	Visa
Italien	2,8 pct. + medlemsgebyr	2,8 pct. + medlemsgebyr
Spanien	1,8-3pct.	1,8-3 pct.
Danmark	0,75 pct.	0,75 pct.
Finland	1,35-1,45 pct.	1,35-1,45 pct.
Norge	1,5 -3 pct.	0,85-2,6 pct.
UK	1,6 pct.	1,6 pct.
Holland	gen. 3 pct.	
Tyskland	2,14 pct.	2-4 pct.
Frankrig	0,8 pct.	0,8 pct.
Portugal	gen. 3 pct.	gen. 3 pct.
Sverige	1,5 –3,5 pct.	1,5 –3,5 pct.
Østrig	3-4 pct.	3-4 pct.
Belgien	1,5-6,7 pct.	1,9 pct.

1) Omregnet efter de årlige gennemsnitskurser for 1995.

Kilde: Retail Banking Research 1995.

Tab på betalingskort

Kreditrisikoen kan være med til at give forretningen en større risiko for tab ved modtagelse af kreditkort end debetkort. Det gør sig gældende ved fx detailhandelskort, hvor betalingsmodtager og kortudsteder er den samme. Ved betaling med et debetkort flyttes beløbet direkte mellem forretningens og kundens bankkonti og afvikles med det samme, hvorfor der ikke er nogen kreditrisiko. Når et kreditkort bliver brugt, går der længere tid før forretningen modtager betaling. Dermed øges risikoen. For alle betalingskort er der også risiko for misbrug og svindel i forbindelse med stjålne og tabte kort. Det er en del af transaktionsrisikoen.

Kortudsteder bærer kreditrisikoen og typisk også den største del af transaktionsrisikoen. Hvis kortholder har fået stjålet sit kort og misbrug har fundet sted, inden kortet bliver spærret, vil kortudsteder lide et tab.

Betalingsmodtager kan være garanteret vis betaling, når denne har overholdt de sikkerhedsregler, som kortudsteder fastsætter. Det vil fx sige, at kortet ikke må være udløbet eller registreret stjålet, og at køb over visse beløb skal autoriseres, inden kortet accepteres. I de underskriftsbaserede systemer skal betalingsmodtager også sikre sig, at underskriften passer med den, der er på kortet. Hvis disse regler er overholdt, får betalingsmodtager normalt sine penge, selv om korthaver senere gør indsigelse mod transaktionen.

Størrelsen af tab varierer meget fra land til land. Frankrig er et land, som traditionelt har haft store tab i forbindelse med kreditkort. Indførslen af betalingskort med chip, som giver en større sikkerhed for

identitet mellem korthaver og kortbruger, har mindsket tabene væsentligt⁵². Svindel og misbrug udgør i dag kun 1/10 af de tab som udstedere og betalingsmodtagere måtte bære for 10 år siden.⁵³

Der findes ikke sammenlignelige internationale opgørelser af tab som følge af misbrug. Men der er offentligt oplysninger om stigende tab på kreditkort, navnlig for de internationale kortselskaber.

Boks 7.2 Tabene på det engelske betalingskortmarked

Den engelske APACS, Association for Payment Clearing Services, laver nøje opgørelser over størrelsen af de årlige tab og deres årsager. APACS er en paraplyorganisation for pengeinstitutter, som udsteder og indløser betalingskort.

APACS oplyser, at tabene på grund af svindel i 1999 beløb sig til 2,2 mia. DKK på det engelske betalingskortmarked. Det er en stigning på ca. 40 pct. i forhold til 1998, hvor tallet var tæt på 1,6 mia. DKK

Størstedelen af tabene på betalingskort sker ved stjålne eller tabte kort. Tabene her blev opgjort til 942 mio. DKK. Der var en stigning på 22 pct. i forhold til 1998. Stigning i tab, der skyldes forfalskede kort var på 89 pct. fra 1998 til 1999 I 1999 var tabene af denne årsag på 595 mio. DKK.

UK er ved at overgå til chipkort. Det forventes, at dette vil medføre fald i tabene på betalingskort. Men den kraftige stigning i misbruget fra 1998 til 1999 nødvendiggør, at der tages yderligere skridt til at forhindre tab som følge af misbrug.

Såvel Visa som Europay/MasterCard ser det som et stort problem at tabene som følge af misbrug er stigende. Og begge selskaber arbejder løbende med at forbedre sikkerhedssystemerne bl.a. SET. Såvel Visa som Europay/MasterCard vil i de kommende år udstede chipkort, baseret på den nye EMV-standard, der skulle give større væsentlig større sikkerhed mod misbrug end magnetstribekort.

Tabet som følge af misbrug af Eurocard-MasterCard var i 1999 i Europa på ca. 1,1 mia. DKK, svarende 0,087 pct. af omsætningen. Europay International lancerede i 1999 nye sikkerhedssystemer, der skulle hjælpe medlemmer til bedre at bekæmpe forskellige former for misbrug.

For Visa var tabet i Europa som følge af misbrug i 1999 under 0,01 pct. af omsætningen. Visa vil i de kommende år bruge 1,2 mia. kr. i Europa på at bekæmpe misbrug af betalingskort. Et af kreditkortselskaberne har oplyst, at deres tab på det danske marked ligger på 1-2 pct. af omsætningen årligt.

Internethandelen øger risikoen for tab på betalingskort. Det er ofte lettere og mere fristende at svindle med betalingskort, når der ikke er personlig kontakt mellem forretning og kunde. Der er især tale om tab på kreditkort, som internationalt set er det mest brugte betalingsmiddel på nettet. PBS har oplyst, at selskabets tab på Internettet siden starten i 1999 har været små.

Interbankgebyrer

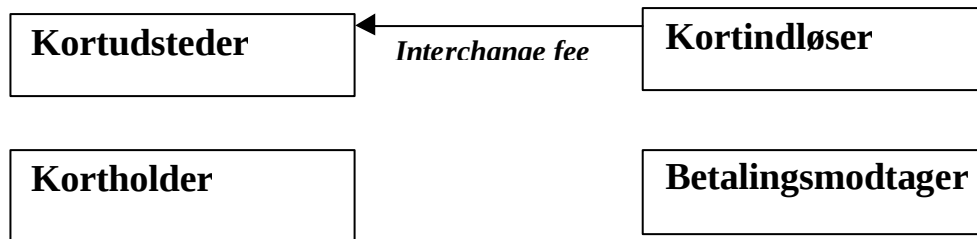
Udsteder og indløser har forskellige omkostninger, som de skal have dækket ind. Udsteder kan søge sine omkostninger dækket ved at opkræve gebyrer fra kortholder og ved evt. at få betaling fra indløser. Indløser kan på sin side søge sine omkostninger dækket ved at opkræve gebyr fra betalingsmodtager og i visse betalingssystemer fra gebyrer fra kortudsteder. I de fleste systemer er der imidlertid en uli-

⁵² For nærmere beskrivelse af chipkort, se bilaget til rapporten.

⁵³ Jf. Retail Payments in Selected Countries, p. 7, Bank For International Settlements, Switzerland, September 1999.

gevægt i udsteders og indløseres muligheder for at opkræve gebyr. For at udligne denne uligevægt opkræves mellem udsteder og indløser et såkaldt interbankgebyr (interchange fee).

I stort set alle systemer, hvor udsteder og indløser ikke er samme selskab, opereres med et interbankgebyr mellem kortudsteder og indløser. Almindeligvis betaler indløser interbankgebyr til udstederne af de kort, han indløser, jf. figur 7.2, men der findes systemer, hvor udsteder betaler interbankgebyr til indløser. Det kan fx være tilfældet, når der er tale om et debetkort. Dette er eksempelvis tilfældet i Danmark, hvor bankerne betaler gebyr til PBS for at få indløst dankortbetalinger.

Figur 7.2 Interbankgebyr betales normalt af kortindløser til kortudsteder

Det er ligeledes almindeligt, at kortudsteder betaler et interbankgebyr til indløseren, når et af udsteders betalingskort bliver brugt i en hævekortautomat - evt. i et andet land. Det er betaling for at få stillet automaten til rådighed for kortselskabets kunder.

Boks 7.3 Interbankgebyrer i Australien

I Australien betaler udstederne af debetkort et interbankgebyr til indløser. Det skyldes, at gebyret har været med til at muliggøre de investeringer, der skulle til for at etablere et on-line PIN-baseret terminalsystem.

Interbankgebyrerne for debetkortbetalinger fastsættes i Australien almindeligvis bilateralt mellem indløser og udsteder, mens interbankgebyrerne for kreditkorttransaktioner fastsættes kollektivt af betalingssystemernes medlemmer. Store betalingsmodtagere har deres egen indløsningsinfrastruktur i Australien. De har derfor kunnet gå i forhandling med deres finansielle institutter om en andel af interbankgebyret for debetkort og betaler derfor lavere gebyrer til indløser.

For de internationale kort som Visa og Europay/MasterCard har selskaberne fastsat multilaterale interbankgebyrer (multilateralt interchange fee) der gælder for alle internationale transaktioner med disse kort i Europa. Størrelsen af gebyrerne afhænger af korttyperne.

Det fælles multilaterale interbankgebyr er et såkaldt "fall-back" gebyr. Det anvendes også for nationale transaktioner (dvs. når kortene benyttes i de lande, de er udstedt i), hvis der ikke enten bilateralt eller multilateralt er fastsat andre interbankgebyrer. EuroCommerce, der er fællesorganisation for en række nationale handelsorganisationer i Europa, har klaget til EU-kommissionen over Visas interbankgebyrer. Kommissionen behandler for tiden denne klage – sagen er nærmere omtalt i afsnit 7. 2.

Udover de af Visa og Eurocard/MasterCard fastsatte interbankgebyrer, har de fleste nationale udstedere og indløsere aftalt/fastsat interbankgebyrer. Gebyrerne ligger mellem 0,4 og 5,1 procent af transaktionsbeløbet. Billigst er det i Frankrig, Belgien og Finland, hvor det koster mellem 1,60 og 2,60 DKK at handle for et beløb på 400 DKK.

I den modsatte ende af skalaen ligger lande som Norge, Østrig og Sverige. Her er interbankgebyrerne oppe omkring 6-7 DKK. Danmark ligger pænt placeret, når det gælder interbankgebyrer i forbindelse med udenlandske kort. Spanien har de højeste gebyrer, og det kan nemt koste over 11 DKK for en kortbetaling på 400 DKK, jf. tabel 7.2.

Tabel 7.2 Interbankgebyrer i pct. og danske kroner, samt variationen i gebyrerne i 2000

	Indløsning af en betaling på 400 kr.	Gennemsnitlig gebyrsats	Variationen i interbankgebyr
Finland	1,80 kr.	0,45 pct.	0,4 – 0,5 pct.
Belgien	2,60 kr.	0,65 pct.	0,6 – 0,7 pct.
Frankrig	3,25 kr.	0,81 pct.	0,25 kr.-0,75 pct.
Danmark	3,75 kr.	0,94 pct. ¹⁾	Op til 3,75 kr.
Australien	4,00 kr.	1 pct. ²⁾	
UK	5,00 kr.	1,25 pct.	1,00-1,50 pct.
Portugal	5,12 kr.	1,28 pct.	Ca. 80 pct. af MF ⁴⁾
Norge	5,80 kr.	1,87 pct.	1,87 pct.
Østrig	6,40 kr.	1,60 pct. ³⁾	1,60 pct.
Sverige	6,81 kr.	1,70 pct.	1,15 pct. + 2,21 kr.
Spanien	11,08 kr.	2,77 pct.	0,44-5,1 pct.

1. Ved indløsning af internationale betalingskort

2. Kreditkort, for debetkort er gebyret mellem 0,88 og 1,16 DDK

3. Kreditkort, for debetkort er gebyret 0,3 pct.

4. MF merchant service fee, betalingsmodtagers afgift til indløser. MF er mellem 3 og 5 pct.

Kilde: Dansk Handel & Service

Det er anført, at interbankgebyret skal ses, som prisen for forskellige kortrelaterede serviceydelser, herunder betalingsgaranti, betaling for en "rentefri" periode⁵⁴ for nogle kunder og evt. processing af de indkomne transaktioner.

Set ud fra en konkurrenceretlig synsvinkel bør "prisen" afspejle de omkostninger, den skal dække – typisk omkostningerne ved at udstede kort og ved at sikre at der sker overførsel af penge og de data om transaktionen, der er nødvendige for at betalingen kan finde sted.

Markedet for indløsning er dog sjældent et konkurrencemarked. Parternes transaktionsmængde har derfor indflydelse på, hvor reel en forhandling, der har fundet sted. Samtidig er de parter, der forhandler om interbankgebyrernes størrelse, ikke de egentlige brugere af ydelserne. Det er kortholder og betalingsmodtager. Fastsættelse af interbankgebyrer og anvendelse af de såkaldte "fall-back" gebyrer bestemmer desuden i realiteten prisen på disse ydelser, og giver ikke gennemsigtighed på markedet.

Interbankgebyret overvæltes almindeligvis fuldt ud af indløser på betalingsmodtager, der udover dette ofte betaler en serviceafgift. Interbankgebyrets størrelse har således betydning for den samlede afgift (merchant fee) betalingsmodtager kommer til at betale til indløser. Ofte er betalingsmodtager ikke selv i stand til at overvælte sin afgift direkte på kortholder på grund af NDR-reglen. Betalingsmodtager må indregne disse omkostninger i priserne. Det medfører, at kortholder ikke direkte kommer til at betale for brugen af kort. Det betyder også, at forbrugere, der benytter andre kort og kontanter, indirekte kommer til at betale.

⁵⁴ Dvs. at brugeren ikke betaler renter, hvis kortets saldo indfries en gang om måneden.

Andre landes myndigheders indstilling til brugen af interbankgebyrer

Brugen af interbankgebyrer har interesse i en række lande. Betalingsmodtagere og deres organisationer er begyndt at reagere mod brugen af disse, fordi de hævder, at de er urimelig høje. I Europa verserer p.t. sager om interbankgebyrer for flere landes konkurrencemyndigheder, og som nævnt behandler Kommissionen p.t. en klage over Visa Internationals brug af interbankgebyrer.

Cruickshanksrapporten⁵⁵ har beskæftiget sig indgående med interbankgebyrerne på det engelske marked. Det er meget store beløb, der årligt betales i interbankgebyrer til britiske udstedere af debet- og kreditkort, omkring 8 mia. kr. Rapporten konkludere, at de bankdrevne systemer indeholder incitamenter til at opkræve større gebyrer, end de omkostninger, som de skal dække. Systemerne indeholder desuden incitamenter til at begrænse adgangen til markedet.

For kreditkort sættes spørgsmål ved det rimelige i, at kortudsteders omkostninger til den rentefrie periode bliver dækket gennem interbankgebyret. Ligeledes sættes spørgsmål ved rimeligheden i, at interbankgebyret skal dække kortudsteders tab på betalingsgarantien.

Rapporten konkluderer, at størrelsen af de fastsatte interbankgebyrer ikke er berettiget, og at gebyrerne giver konkurrencemæssige problemer på det britiske marked. Det giver bl.a. følgende konsekvenser på markedet:

- De øger omkostningerne for forretningerne, der overvælter gebyret på varenes priser.
- De giver udstederne en let mulighed for at få dækket omkostningerne, fremfor at give dem incitament til omkostningsreduktion internt i virksomhederne.
- Konkurrencen mellem betalingsmekanismerne fordrejes, da det nuværende gebyrniveau medfører krydssubsidiering af kreditkort mellem udstedere og brugere.

Den australske konkurrencemyndighed er i den rapport, der udsendtes i 2000 ligeledes kritisk over for brugen af interbankgebyrer. Konklusionerne er, at interbankgebyrerne har stor indvirkning på de priser, kortholder i den sidste ende kommer til at betale for at benytte betalingskort, enten direkte ved høje transaktionspriser eller indirekte ved højere detailpriserne. Dertil kommer, at interbankgebyrerne er uigennemsigtige for kortholdere, og at de derfor vanskeligt kan reagere på dem.

Også i Australien har de store finansielle institutter dominerende indflydelse på fastsættelsen af de interbankgebyrer, der benyttes. Og da de samtidig typisk er både indløser og udstedere, har de intet incitament til at konkurrere om at holde interbankgebyrerne lave. Adgangsproblemer til netværkene forstærker disse tendenser. Det samme gør brugen af NDR-reglen for kreditkort, der forbyder betalingsmodtager at overvælte gebyrerne til kortholdere.

Generelt konkluderer rapporten, at interbankgebyrerne i Australien er for høje. Pengeinstitutterne tjener på dem og har generelt intet incitament til at få dem sat ned. Der endvidere ingen begrundelse for at opretholde interbankgebyrer i et debetsystem. Dertil kommer adgangsproblemer og brugen af NDR-reglen.

I Tyskland har Zentraler Kreditausschuss (ZKA) opgivet at indføre interbankgebyrer på EC-Karte. Det skete efter Bundeskartellamt havde meddelt ZKA i en provisorisk beslutning, at det ikke ville godkende en aftale om indførelse af interbankgebyrer på EC-Karte. Bundeskartellamt fastslår i den

⁵⁵ Don Cruickshank: Competition in UK Banking, March 2000

provisoriske beslutning, at bankerne med indførelsen af interbankgebyrer ville danne et priskartel, der ville overvælde bankernes øgede omkostninger på EC-Kartte på butikkerne og derved i sidste instans på forbrugerne. Bundeskartellamt finder, at bankerne må konkurrere om at mindske omkostningerne i stedet for gennem et prissamarbejde, at få dækket forøgede omkostninger hos butikker og forbrugere,

7.2 Konkurrenceretlig vurdering i EU

Der findes ingen regler i EU, der særligt regulerer betalingskort. Der er ingen lande i EU eller i Norden der har regler svarende til betalingsmiddelovens § 14 om forbud mod at opkræve betaling fra betalingsmodtager for driften af et betalingssystem. Derimod har andre lande bestemmelser, der forbyder anvendelse af NDR-reglen, fx Sverige, UK og Holland.

Der er endnu ikke afgjort sager om betalingskort af EU-kommissionen. EU-kommissionen behandler for tiden Visa Internationals aftaler. Sagen har baggrund i en klage fra British Retail Consortium (BRC) over Visas interchange fee. Denne klage blev i maj 1997 fulgt op af en klage fra EuroCommerce, der er interesseorganisation for detailhandelen, engroshandelen og den internationale handel i EU. Denne klage rettede sig også mod Visas No-Discrimination-Rule (NDR-reglen) og Handle-All-Cards klausul (HAC).

Kommissionen har i en foreløbig tilkendegivelse fra oktober 2000 udmeldt, at den agter at se positivt på visse af bestemmelserne. Det drejer sig om NDR-reglen, HAC- klausulen og Visas regler for grænseoverskridende serviceydelser. Derimod udtrykker Kommissionen betænkeligheder over for Visas interchange fee. Kommissionen behandler klagen over Visas interchange fee adskilt fra de øvrige spørgsmål.

De aftaler, som Kommissionen behandler, vedrører ikke de nationale regler, men de vilkår, Visa sætter for grænseoverskridende betalinger. Kommissionen har i tidligere afgørelser meddelt, at den betragter betalingskortsystemerne i relation til konkurrencespørgsmål som nationale.⁵⁶ Det gælder også for de internationale kort.

NDR-reglen

No-discrimination-rule betyder, at betalingsmodtager ikke må gøre forskel på kunder, hvis de betaler med et Visa kort. Visas internationale NDR-regel forhindrer således betalingsmodtagere i at overvælde de afgifter, gebyrer m.v., de selv betaler til indlødere, direkte på de kunder, der benytter Visas betalingskort. Den forbyder også at give kunder, der benytter andre betalingsmidler (herunder kontanter), rabatter, bonus eller andre fordele, som ikke også tilfalder kunder, der bruger et Visa-kort. Visa benytter også NDR-reglen ved brug af kort til kontanttræk i pengeautomater. NDR-reglen håndhæves ikke i lande, hvor lovgiver eller konkurrencemyndighederne har forbudt brug af reglen. Det gælder i Danmark, Holland, UK og Sverige

Kommissionens foreløbige vurdering

Kommissionen har tidligere udtalt sig kritisk til NDR-reglen, fordi den kan påvirke konkurrencen på markedet. Betalingsmodtager begrænses i sine konkurrencemuligheder, når han ikke kan opkræve gebyr hos kortholder for brugen af betalingskort. NDR-reglen betyder også, at kortholder ikke kender de reelle omkostninger ved brugen af betalingskort. Han kan derfor ikke optimere brugen af sit betalingskort. Endelig betyder NDR-reglen, at betalingsmodtagers omkostninger ved at modtage kort vil blive overvæltet generelt på forbrugerpriserne, så alle forbrugere kommer til at betale, selvom de ikke benytter betalingskort.

⁵⁶ BNP/Dresdner Bank (EFT L 188 af 27.7. 1996)

Imidlertid viser ikke offentliggjorte undersøgelser i Sverige og Holland, hvor konkurrencemyndighederne har forbudt NDR-reglen, at det ikke er muligt at påvise nogen mærkbar effekt af forbudet. Højest ca. 5 pct. af de svenske betalingsmodtagere og ca. 10 pct. af de hollandske overvælter reelt en del af gebyret. Kommissionen har på den baggrund valgt, at indtage en positiv holdning over for Visas NDR-regel.

HAC-klausulen

Handle-All-Cards betyder, at indløser stiller som vilkår, at betalingsmodtager ikke må nøjes med at modtage et enkelte af hans kort, men skal modtage dem alle. Visas regel indebærer, at betalingsmodtagere, der ønsker at indløse Visas betalingskort, skal acceptere alle gyldige kort, der bærer det samme Visa-logo, dvs. enten det almindelige Visa-logo eller Visa-Electron-logoet⁵⁷. Betalingsmodtager, der har indgået aftale om at modtage Visakort, er således ikke tvunget til også at modtage Visa Electron-kort og omvendt. Reglen betyder, at alle kort af den ene eller anden type, skal accepteres uanset transaktionens art, kortudsteders identitet, typen af kort, der anvendes, eller kortholderens personlige karakteristika.

Kommissionens foreløbige vurdering

Kommissionen har i sine foreløbige udtalelser givet udtryk for, at Visas klausuler om at butikker, der ønsker at modtage kort med et Visa-logo skal være forpligtet til at modtage alle kort med dette logo ikke indebærer nogen konkurrencebegrænsning, og at man derfor vil afvise klagen over denne klausul. Når en forretning skifter med et bestemt Visa-logo har forbrugeren en berettiget forventning om at forretningen modtager alle kort med dette logo.

Der foreligger intet om Kommissionens stillingtagen til HAC-klausuler, der omfatter flere forskellige betalingskort, fx alle Visa-logoer (Visa, Visa Electron, Plus). Sådanne HAC-klausuler kunne have karakter af bundling være forbudt efter traktatens art. 81.1.

Territoriale licenser

Visakort kan kun udstedes og indløses af de medlemmer af Visas betalingskortsystem, der har fået licens hertil. Visa har i en lang periode opretholdt en territorial politik, der betød, at den enkelte licenstagere ikke måtte konkurrere i andre lande, end det land, hvor licenstageren var hjemmehørende. Efterhånden er reglerne dog lempet en hel del.

Grænseoverskridende kortudstedelse

Visa stillede tidligere krav om, at kortudsteder skulle være etableret via filial eller datterselskab i de lande, hvor de udstedte kort. Endvidere skulle de nationale gruppemedlemmer på forhånd give deres samtykke til etablering af en udenlandsk filial. Filialer eller datterselskaber af pengeinstitutter, der opererede i andre land, skulle have selvstændig licens til at udstede Visakort.

Et kortudstedende pengeinstitut måtte kun udstede kort over grænserne, hvis en kortholder i et andet land selv henvendte sig. Kortholder skulle have en konto i det Visa-udstedende pengeinstitut i sit hjemland. Derudover kunne udstedes kort til ansatte i multinationale selskaber over hele verden.

Visa har nu ophævet disse regler, således at kortudstedelse uden for hjemlandet kan finde sted fra første halvdel af 2001. Det er endvidere ikke længere et krav, at en kortudsteder først skal godkendes af

⁵⁷ Visa Electron er et debetkort, der adskiller sig fra det almindelige Visa kort ved at beløbet debiteres on-line med det samme. For det almindelige Visa-kort går der nogen tid fra kortet køres gennem terminalen eller automaten til beløbet debiteres kortholders konto (fx en til to dage)

de nationale gruppemedlemmer. Pengeinstitutter kan således fra 2001 udstede kort i alle EU-regionens lande forudsat, de opfylder visse mindstekrav.

Grænseoverskridende indløsning fra betalingsmodtagere

Tidligere var muligheden for grænseoverskridende indløsning fra betalingsmodtagere meget begrænset. Fra januar 1999 blev det muligt at foretage indløsning over grænserne for internationale betalingsmodtagere, forudsat disse opererede i mindst 2 lande inden for Visas EU-region. Med virkning fra oktober 2000 er også sidstnævnte forudsætning bortfaldet, således at det nu er muligt at indgå indløsningsaftaler med virksomheder og forretninger uden for hjemlandet, men inden for Visas EU-regionen.

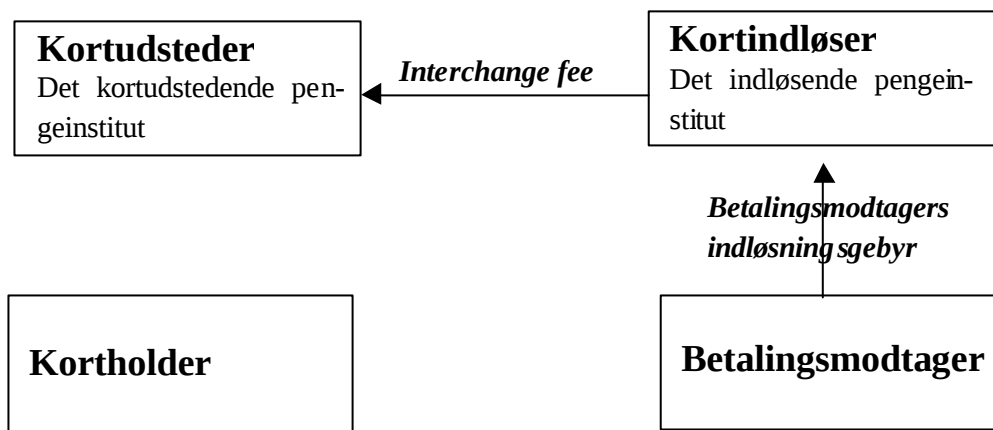
Ingen indløsning uden kortudstedelse

Visa-reglerne indeholder et krav om, at medlemmerne skal have udstedt et forholdsvis stort antal kort, før de kan begynde at foretage indløsning. Dette betyder, at et pengeinstitut ikke udelukkende kan foretage indløsning fra betalingsmodtagere uden også at skulle udstede et antal kort. Antallet afhænger af det totale antal udstedelser af Visakort inden for det pågældende land.

Interchange fee

Ifølge Visa europæiske regler for betalingskort betaler det indløsende pengeinstitut en såkaldt interchange reimbursement fee til det udstedende pengeinstitut for hver transaktion. Hvis en englænder betaler med sit (UK-udstedte) Visa-kort i Danmark, vil betalingen blive indløst af PBS. PBS opkræver gebyr af betalingsmodtager og skal samtidig selv betale en del af dette gebyr videre som interchange reimbursement fee til den engelske kortudsteder. Visas interchange fee er vejledende (en fall-back fee). Det indløsende og udstedende pengeinstitut må gerne aftale andre gebyrer bilateralt, men gør de ikke det, gælder Visas sats. Gennemsnitlig udgør interchange fee 80 pct. af det beløb, betalingsmodtager betaler, jf. i øvrigt figur 7.4.

Figur 7.4 Interchange fee for Visa-kort

Betalingsstrømmen for indløsningsydelse og interchange fee i Visasystemet

Der kan også inden for Visasystemet aftales nationale interchange fees, og i de fleste lande er der opnået enighed om et sådant gebyr, der anvendes på alle nationale Visa-betaling. Fx er Visas gennemsnitlige interchange fee i UK på 1,1 pct. for kreditkort. I Danmark er den gennemsnitlige interchange fee for internationale kort 0,75 pct. og i Sverige er den gennemsnitlige interchange fee 1,15 pct. + 2,21 DDK.

Visa begrundet anvendelsen af interchange fee med, at der ikke er balance mellem udsteders og indløssers omkostninger og de indtægter, de har fra betalingsmodtager og kortholder. Indtægterne fra kort-

holder er væsentligt lavere end de omkostninger, de udstedende pengeinstitutter har i forbindelse med driften af betalingssystemet. Derimod er indtægterne fra betalingsmodtager til de indløsende pengeinstitutter væsentlig større end de omkostninger indløser har til driften af systemet. Interchange fee skal reducere denne ubalance. Ifølge Visa er interchange fee med til at sikre, at systemet opererer optimalt. Dette sikrer samtidig, at der er et stort antal kortholdere og mange forretninger, der vil betale for at blive tilsluttet.

Kommissionens foreløbige vurdering

I sine foreløbige tilkendegivelser har Kommissionen anført, at Visas bestemmelser om interchange fee er en prisaf tale, der er omfattet af forbudet mod konkurrencebegrænsende aftaler i Traktatens art. 81. 1, og at Visa ikke har godtgjort, at betingelserne for at opnå fritagelse efter Traktatens art. 81.3. er til stede.

Kommissionen har tidligere i ét tilfælde tilkendegivet, at der kunne være fordele ved et nationalt aftalt system med en interchange fee. Det drejer sig om det hollandske acceptgirosystem, hvor Kommissionen offentliggjorde, at man så positivt på samarbejdet, men hvor man gik ud af sagen, da aftalen ikke påvirkede handelen mellem medlemsstaterne mærkbart.

I Visas tilfælde har Kommissionen imidlertid efter sine foreløbige udmeldinger ikke fundet at Visa havde godtgjort, at aftalen konkret havde væsentlige samfundsmæssige effektivitetsfordele, og at disse også kommer forbrugerne til gode.

Kommissionen har endnu ikke afgjort klagen over Visa, der er alene tale om en foreløbig vurdering.

Eventuelle følger for vurderingen af priser og betingelser i Danmark

Visas regler i Danmark fastsættes af PBS inden for de rammer, der gælder for PBS' medlemskab af Visa. Kommissionens vurdering får ikke umiddelbart følger for PBS' egne regler, men derimod for de transaktioner, som PBS gennemfører efter vedtagelserne i Visas EU-region.

Kommissionens vurdering og analyse af Visa-sagen kan imidlertid indirekte få følger for administrationen af de danske konkurrenceregler på kortområdet, og dermed for virksomhederne i Danmark. Det skyldes, at administrationen af den danske konkurrencelov er baseret på samme principper som EU's konkurrenceregler, og at Kommissionens og Domstolens praksis er vejledende for de danske konkurrencemyndigheder.

Det danske forbud mod NDR-reglen følger af betalingsmiddelovens § 14, stk. 3, 1. punktum⁵⁸, der giver betalingsmodtager ret til at overvælde de gebyrer mv., som betalingsmodtager selv betaler til indløser/udsteder. Denne ret kan betalingsmodtager ikke fraskrive sig, og derved er det udelukket at indgå NDR-aftaler.

Kommissionens evt. accept af NDR-reglen vil ikke umiddelbart få konsekvenser for bestemmelsen i betalingsmiddelovens § 14, stk. 3, da offentlig regulering, der er en direkte og nødvendig følge af lov ikke omfattes af forbudene i konkurrencelovens kap 2 og 3.

Det danske forbud mod anvendelse af HAC-regler følger af betalingsmiddelovens § 16. Den forbyder indløser at betinge en betalingsmodtagers tilslutning til et betalingssystem af, at betalingsmodtager samtidig skal acceptere andre betalingsmidler, som er omfattet af betalingsmiddeloven. Rækkevidden af denne bestemmelse har ikke været prøvet.

⁵⁸ Se bilag 5

Kommissionens kritiske holdning til Visas interchange fee svarer til den generelle holdning, der anlægges til prisaftaler både efter EU-konkurrencereglerne og efter den danske konkurrencelov. Kun i særlige tilfælde hvor virksomhederne kan godtgøre at der er væsentlige effektivitetsfordele ved prisaftaler og hvor disse fordele ikke kan nås på anden vis, vil sådanne aftaler kunne fritages fra lovens forbud mod konkurrencebegrænsende aftaler.

Kapitel 8: Forudsætningerne for konkurrence på betalingskortmarkedet

8.1 Betingelserne i betalingskortloven

Det fremgår af bemærkningerne til lovforslaget fra april 1999 om ændring af betalingskortloven (nu betalingsmiddeloven), at det er hensigten at sikre, at lovens § 20, stk. 1 (nu § 14, stk. 1), ophæves. Det skal ske med virkning fra 1. januar 2002, hvis der inden den 1. november 2001 er skabt fulde forudsætninger for reel konkurrence på markedet for betalingskort.

Efter lovbemærkningerne skal fire forudsætninger være til stede:

De fire forudsætninger

- 1) *Der skal være en flerhed af udstedere af betalingskort, herunder skal flere udstedere uafhængigt af hinanden udstede debetkort.*
- 2) *Der skal være en flerhed af udbydere, der kan indgå aftaler om indløsning, herunder en flerhed af pengeinstitutter, der tilbyder betalingsmodtagere indløsning af betalingskort, herunder Dankortet.*
- 3) *Der må ikke være tekniske krav fra dankortindløserne, der hindrer, at betalingsmodtagers dankortterminal kan anvendes i forbindelse med gennemførelse af transaktioner med andre betalingskort, som opfylder internationale standarder, fx detailhandelskort og kreditkort.*
- 4) *Der må ikke være tekniske krav fra dankortindløserne, der hindrer, at betalingsmodtagers dankortterminal kan kobles op på andre indløserne/operatører end pengeinstitutter eller PBS.*

8.2 Vurderingen i april 2000

I Konkurrencestyrelsens rapport pr. 1. april 2000 blev det vurderet, at den første og tredje betingelse allerede var opfyldt. Den anden og fjerde betingelse var derimod ikke opfyldt.

Det første forudsætning var opfyldt, fordi det kunne konstateres, at der var adskillige udstedere af betalingskort. Flere forskellige pengeinstitutter og finansselskaber udstedte kreditkort. Dertil kom benzinselskabernes og detailhandelens kort. Næsten alle danske pengeinstitutter udstedte et debetkort, nemlig Dankortet.

Der var ikke andre debetkort end Dankortet, og rettighederne til Dankortet var samlet hos PBS. Men alle pengeinstitutter kunne få licens fra PBS. Licensen fastsætter regler om tekniske specifikationer, garantigrænser, og om hvordan man må anvende Dankort-logoet mv., men ikke om den forretningsmæssige anvendelse af Dankort i forhold til kunderne (kontoreglerne, gebyrer mv.). Den bliver bestemt ude i de enkelte pengeinstitutter, der er indbyrdes uafhængige virksomheder. Det var derfor vurderingen, at der var flere udstedere, der uafhængigt af hinanden udstedte debetkort.

Om den anden forudsætning kunne det konstateres, at PBS fortsat var eneste indløser af dankortbetalinger. Aftalerne om Dankortet gjorde det ikke muligt for pengeinstitutterne selv at tilbyde indløsning af dankortbetalinger.

For en række kreditkort blev der indgået indløsningsaftaler med betalingsmodtagerne uden om PBS, men det skete kun for betalinger med det pågældende kreditkort selv og ikke for andre betalingskort.

Den tredje forudsætning måtte anses for opfyldt, da der ikke er konstateret tekniske krav, der hindrer, at dankortterminalerne bruges til andre kort. En række kreditkort udstedt af f.eks. benzinselskaber og de internationale kort kan allerede nu anvendes til betaling i dankortterminalerne.

Den fjerde forudsætning var ikke opfyldt, da de fleste terminaler, der findes i detailhandelen (PIN-kode-terminalerne) kun kan kommunikere med én indløser, nemlig PBS. Dette skyldes de tekniske krav, der hidtil er stillet til disse terminaler.

Udviklingen i øvrigt

Konklusionen i den første rapport til erhvervsministeren i april 2000 var i øvrigt, at der ikke var sket væsentlige ændringer af kortmarkedet i den fysiske handel, siden loven blev liberaliseret i april 1999. Der var derimod ved at komme gang i den ikke-fysiske handel. Det gik dog langsommere end forventet. PBS havde kun indgået knap 1.000 aftaler om indløsning af betalingskort på Internettet, heraf var 2/3 af Dankort og Visa/Dankort. Resten vedrørte de internationale kort.

Betaling med kort udgjorde kun en mindre del af e-handelen i Danmark, ca. 25 pct. Men brugen af betalingskort var i stærk vækst. Fra april 1999 til april 2000 steg antallet af transaktioner med over 200 pct.

Væksten i den danske e-handel syntes i det hele at være lidt større end i andre lande, og rapporten konkluderede derfor, at lovgivers ønske om at fremme e-handelen var opfyldt. Dog lå vi stadig efter nogle af de lande, vi normalt sammenligner os med, bl.a. Sverige.

Betalingskortpanelets udtalelse

Betalingskortpanelet skal evaluere styrelsens rapport og give sin vurdering af om forudsætningerne for fuld og reel konkurrence er til stede. Panelet skal samtidig følge udviklingen på betalingskortmarkedet og stille forslag om evt. ændringer eller forbedringer.

I sin udtalelse af 24. maj 2000 tilsluttede panelet sig rapportens beskrivelse af konkurrencesituationen op til 1. april 2000. Panelet var endvidere enig i vurderingen af de 4 forudsætninger. Men panelet pegede samtidig på, at også andre konkurrencemæssige aspekter måtte tages i betragtning, når man skulle vurdere om §14 skulle afskaffes. Der kunne være andre forudsætninger, som måtte være til stede for at sikre, at der etableres en reel konkurrencesituation. Panelet ville derfor ikke begrænse sin evaluering i 2001 til en vurdering af, om de 4 forudsætninger var opfyldt, men forbeholdt sig at komme med en mere uddybende udtalelse på baggrund af de oplysninger om vilkårene for fri konkurrence på betalingskortmarkedet, der ville foreligge i foråret 2001.

8.3 Udviklingen fra 2000 til april 2001

Fremtidens kortmarked

Den 1. maj 2000 fremlagde Finansrådet en plan om "Fremtidens kortmarked", som efter rådets vurdering sikrede, at alle 4 forudsætninger for at ophæve § 14 i betalingsmiddeloven blev opfyldt.

Rådet pegede på, at Dankortet ville blive forsynet med chip. Det ville bl.a. imødekomme den stigende efterspørgsel efter elektronisk udveksling af informationer og skabe øget sikkerhed ved kortbetaling mv. I forlængelse heraf skulle terminalerne i butikkerne udskiftes, så de kunne læse både de nye chip og magnettriben, og hele infrastrukturen skulle ombygges, så den kunne håndtere de muligheder, der ligger i chippen.

Specifikationerne for de nye terminaler ville blive udformet, så de kunne kommunikere med flere indlødere/operatører. Derved ville forudsætning nr. 4 være opfyldt. Det er detailhandelen, der ejer eller lejer terminalerne. Med indførelsen af de nye terminaler og terminalspecifikationer ville det være op til ejerne selv at vurdere, hvordan de ville indstille terminalerne og hvilke indsamlere/indlødere, de ville benytte.

Overgangen til de nye terminaler skulle ske etapevis. Først skulle de fornødne specifikationer til chip fastlægges og leverandørerne have overdraget opgaven med at bygge de nye terminaler. De første terminaler skulle være klar til 1. april 2001. På det tidspunkt ville der ikke være chip på Dankortet, men terminalerne ville kunne modtage internationale chipkort.

I den anden fase af rådets plan skulle chipinfrastrukturen udbygges, så det blev muligt at databehandle oplysninger fra danske chipkort. Samtidig skulle pengeinstitutterne sætte chip på de forskellige kort, herunder Dankortet.

Endelig forudså rådet en tredje fase, hvor andre anvendelser af chippen ville kunne komme ind i billedet.

Aftalerne om Dankortet skulle laves om, så opgaverne blev flyttet. PBS skulle ikke længere fungere som indløser. Denne rolle skulle overgå til pengeinstitutterne. Indsamlingen af transaktionerne kunne lægges uden for pengeinstitutsektoren, fx til en televirksomhed. PBS skulle fortsat tilbyde processing (behandling af transaktionsdata), men det skulle ske i konkurrence med andre udbydere. Processing forudsætter særlige kompetencer og specielt edb-udstyr, og der vil være væsentlige stordriftsfordele forbundet med denne funktion.

Finansrådet fandt, at når opgaven med at indløse dankorttransaktioner var ført over til pengeinstitutterne, ville forudsætning nr. 2 være opfyldt. Der ville herefter være en flerhed af udbydere, der kunne konkurrere om at indgå aftaler om at indløse Dankort.

Status på planen pr. 1. april 2001 er, at de nye terminaler til chip er forsinket. De er ikke klar til brug. De nødvendige specifikationer har ligget klar siden sommeren 2000. Terminalerne er imidlertid ikke produceret og afprøvet i forretninger.

Opgaven med at overføre indløserfunktionen til pengeinstitutterne blev iværksat pr. 15. januar 2001. Aftalerne er blevet overdraget til forretningens pengeinstitut. Der er ikke umiddelbart sket ændringer i aftalerne, men med virkning fra 15. april er det pengeinstitutterne, der er modpart i aftalen. Forretningerne kan opsigte aftalen og evt. vælge et andet pengeinstitut.

Fra den 15. april fastsættes vilkårene i indløsningsaftalerne herefter af det enkelte pengeinstitut, der vil kunne tilpasse vilkårene individuelt som del af deres samlede forretningstilbud til betalingsmodtagerne.

Overdragelsen af indløsningen gælder i første omgang kun for den fysiske handel.

Parallelt med dette flyttes rettighederne til Dankortet og kompetencen til at fastsætte reglerne for udstedelse, teknisk opbygning osv., fra PBS til et nyt selskab Dankort A/S. Udskillelsen af Dankort A/S fra PBS er først iværksat selskabsretligt efter PBS generalforsamling i april 2001 og vil efter planerne tidligst være afklaret til juni 2001. Udskillelsen gennemføres med tilbagevirkende kraft fra 1. januar 2001. De nærmere regler for det nye selskab er derfor ikke vedtaget. Indtil videre vil aktierne i Dankort A/S ligge hos de samme parter som PBS⁵⁹. Dankort A/S skal i fremtiden give licens til de enkelte selskaber til at udstede kort, indløse betalinger mv. Dankort A/S vil dermed få en central stilling på markedet.

Udviklingen i Danmark i øvrigt

Udbredelsen og anvendelsen af Dankortet i den fysiske handel i 2000 er fortsat vokset. Der er nu 3 mio. Dankort, en stigning på 7 pct. på et år. Kortet blev i 2000 anvendt til 400 mio. betalinger, en stigning på 8 pct. i forhold til året før. Ved årets udgang var der 91.000 forretninger, der tog mod Dankort.

Der er ikke kommet væsentlige nye kortudstedere på det danske marked, heller ikke nye udstedere af debetkort. Der er heller ingen nye danske selskaber, der har erhvervet licens til at udstede internationale debetkort.

Anvendelsen af Dankort og internationale kort i e-handelen vokser stadig, men udgør fortsat kun en brøkdel af den fysiske handel. Det samlede antal betalinger i april 2000- marts 2001 udgjorde således 0,7 mio., men anvendelsen steg 150 pct. fra marts 2000 til marts 2001.

Pr. april 2001 havde PBS 1293 aftaler om at indløse Dankort (inkl. Visa/Dankort) i den ikke-fysiske handel, og 759 aftaler om internationale kort, dvs. godt og vel en fordobling i forhold til året før.

En række andre betalingsformer er begyndt at dukke frem. Det gælder senest nye e-handelspladser, som bl.a. Unibanks (Nordeas) Solo-Torv og Danske Banks Netbetalinger. Disse handelspladser er integreret i pengeinstitutternes systemer. Leverandørerne opretter konto i banken og får samtidig en plads på handelspladsen. Kunder med konto i samme pengeinstitut kan herefter betale ved at overføre penge via deres homebanking til leverandørens konto. 1. januar 2001 var der 867.000 private homebanking ordninger i Danmark og 110.000 virksomhedsordninger (officebanking).

Mobilselskaberne er i færd med at udvikle betalinger via mobiltelefonen, og disse betalingsformer (m-handel) må antages at vinde frem med indførelsen af tredjegenérations mobiltelefoni (UMTS).

Storebæltsforbindelsen har markedsført BroBizz DK, der virker lige som et betalingskort og trækker brotaksten direkte fra kundens konto. BroBizz DK har fået betydelig anvendelse på kort tid.

Ingen af disse nye betalingsformer er omfattet af bestemmelserne om fysisk handel i betalingsmiddeellovens § 14. Det betyder, at kortudsteder/indløser kan opkræve gebyr af betalingsmodtager. I forbindelse med Solotorv betaler butikkerne fx et gebyr på 1,75 kr. +0,10 pct. af transaktionsbeløbet, jf. kapitel 4.

Tendenser i andre lande

Den øgede udbredelse og anvendelse af betalingskort går igen i alle lande i EU, Norge, Canada, USA mv. Fra 1998 til 99 steg fx antallet af Visakort på verdensplan med 12,1 pct. og antallet af Europaykort i Europa voksede med 12,7 pct.

⁵⁹ Se afsnit 3.2

I de fleste EU-lande er man på vej til at indføre chip. Længst fremme er UK, der har besluttet at gå over til chip i alle terminaler og hæveautomater. Der er allerede over 8 mio. chipkort i omløb i UK, og man regner med at over 80 pct. af kortbetalingerne vil være chipbaserede inden for 2 år. Alle hæveautomater i UK vil være omstillet til chip inden udgangen af 2002.

En del andre lande er lige efter. Frankrig, Belgien og Spanien er i gang med omlægningen og de øvrige lande i EU ventes at følge efter. Danmark er med andre ord ved at sakke bagud i EU med hensyn til indførelse af chip på betalingskortene.

Der er flere lande, der ligger foran Danmark i udbredelsen af e-handel. Sverige og USA har væsentlig større e-handel i pct. af den samlede detailhandel end Danmark, men Norge og Finland ligger også lidt foran, jf. kapitel 4. Men udviklingen går stærkt, og der udvikles hele tiden nye muligheder og betalingsløsninger, fx e-handelspladser som Solo-torvet, der findes i alle de fire nordiske lande.

Handel med betaling via dekoderbokse til tv-apparater (set-top-bokse) i Sverige (t-handel) ventes at udgøre over ½ mia. SEK i år. I flere lande er der sat gang i pilotprojekter med smart cards (chipkort) med flere funktioner samlet på et kort. Fx har EU sponsoreret et "SmartCities" projekt, som løb af stabelen i Southampton i 2000, hvor beboerne kunne betale transport, underholdning, uddannelse og offentlige ydelser med et specielt udviklet chip-kort.

8.4 Den fremtidige udvikling i Danmark

Der vil være et fortsat behov for at udvikle betalingssystemerne, så de kan anvendes sammen med nye handelsformer og ydelser, samtidig med at de lever op til kravene om høj sikkerhed. Det vil også komme flere grænseoverskridende systemer. De fleste betalingssystemer i dag er nationale, men det må antages, at betaling over grænserne kommer til at spille en større og større rolle. Betaling med kort vil være en vigtig del af denne udvikling, men kortbetaling er ikke den eneste betalingsform. E-handelspladserne er et eksempel på en anden metode, der ventes at vinde udbredelse, betaling via mobiltelefon (m-betaling) er en tredje.

Dankortet vil fortsat stå stærkt i den almindelige fysiske handel i detailhandelen. E-handelspladser og andre nye betalingsformer vil navnlig kunne blive en udfordring til kreditkortene og til debetkortbetalinger på Internettet mv., hvor kortholder og betalingsmodtager ikke behøver være fysisk til stede samtidig (den ikke-fysiske handel). Derimod vil introduktion af nye betalingsformer i detailhandelen, der kan levere en ydelse, der matcher Dankortets, kræve betydelige investeringer.

Vilkårene for debetkort som Dankortet vil imidlertid under alle omstændigheder blive væsentligt påvirket af de standarder og normer, der sættes internationalt. Dankortet accepteres i dag kun i Danmark. De internationale kort udstedes og indløses i stadig flere lande. Det gælder også internationale debetkort (fx Maestro og Visa Electron), der ikke udstedes i Danmark. De internationale kortselskaber spiller en væsentlig rolle ved udformningen af specifikationer til terminaler og ved udvikling af sikkerhedssystemer, fordi producenterne af disse systemer er interesseret i, at de kan anvendes overalt. Fx forlanger Visa og Europay, at pengeinstitutternes infrastruktur fra oktober 2001 skal være omstillet til at håndtere chip-transaktioner i overensstemmelse med EMV-standarden⁶⁰. Det betyder, at det senest fra denne dato skal være muligt at koble nye terminaler, der kan læse chip, til systemet.

⁶⁰ Se bilag 2

En af de investeringer, der står umiddelbart for, er indførsel af chip på kortene. Det vil øge anvendelsesmulighederne og forbedre sikkerheden væsentligt. Forbrugerombudsmanden har forudsat, at pengeinstitutterne inden for en kort årrække går over til chipteknologien.

Omkostningerne til indførsel af chip omfatter dels helt nye kort, dels terminaler, der kan afkode chip, og dels investeringer i den bagvedliggende infrastruktur. Omkostningerne skal i første omgang afholdes af kortselskaberne, pengeinstitutterne og af betalingsmodtagerne. Det er derfor afgørende, om disse parter har tilstrækkeligt incitament til at gennemføre investeringerne.

Kortselskaberne kan spare omkostninger ved at gå over til chip, fordi udgifterne til tab kan nedbringes med indførselen af chip. Det har fx været en væsentlig grund til at gå over til chip i UK. Tabene ved Dankortet har imidlertid indtil nu været små. Derfor er der ikke nogen særlig besparelse her og nu ved at lægge om til chipteknologi.

Chip kan også påvirke udgifterne til processing hos PBS. Det afhænger dog af hvilke sikkerhedskrav, der stilles. Da chippen indeholder en lille computer, vil det være muligt at vælge ikke at autorisere kortet on-line hos PBS i Ballerup, hver gang det køres gennem en Dankortterminal, men i stedet lade det kontrollere i terminalen ude hos betalingsmodtager. Det vil også være muligt at ringe til PBS fx som en stikprøvekontrol. Færre opkald til PBS kan spare omkostninger både for PBS og for betalingsmodtager.

Betalingsmodtagerne skal afholde udgifterne til nye terminaler, der kan håndtere både magnetstriben og chip. Prisen for nye terminaler til Dankort antages at komme til at ligge mellem 5.000 og 8.000 kr. efter hvilke krav, forretningerne stiller. Der er 42.000 dankortterminaler, der står for 80 pct. af transaktionerne. Udskiftning af alle dankortterminalerne vil dermed komme til at koste 200-300 mio. kr.

Der kan være forretninger, der ser en fordel i at beholde de gamle terminaler og spare udgiften ved at gå over til nye. Dette kan imidlertid have konsekvenser for sikkerhedsniveauet. Og hvis de ikke opfylder indlørsers krav til sikkerheden, risikerer de at måtte dække tabene selv.

I Tyskland har en stor del af betalingsmodtagerne i dag fravalgt indlørsers betalingsgaranti. Disse forretninger betaler til gengæld et lavere gebyr. De kan også vælge at forsikre sig mod tab hos et forsikringsselskab.

Betalingsmodtager kan også have andre fordele af nye chipterminaler. Chippen kan forsynes med ekstra applikationer efter hans ønske. Det vil gøre det lettere at håndtere de loyalitetsprogrammer, som allerede ses i dag i detailhandelen, hvor udvalgte kunder tilbydes specielle ydelser (rabat, events, konkurrencer mv.).

Forbrugerne skal have nye kort med chip. De umiddelbare omkostninger ved at sætte chip på Dankortet ligger i størrelsesordenen 40-50 kr., men kan muligvis komme længere ned. De internationale kortselskaber Visa og Europay er allerede i gang med at sætte chip på deres kort. Over halvdelen af Dankortene er i forvejen kombineret med Visa og udskiftes hvert andet år. Den ekstra udgift ved at sætte chip på Dankort-delen af disse kort vil være beskedent.

Forbrugerne vil også kunne få fordele af chipkort. Dels kan de nyde godt af nye tilbud fra detailhandelen, dels kan de selv opbygge et net af anvendelsesmuligheder for chipkortet. Chippen indeholder som nævnt en lille processor. Der kan derfor udvikles applikationer i tilknytning til Dankortet, som forbrugerne kan få glæde af. Chip gør det fx muligt at udvikle nye typer tog/buskort og lave adgangsnøgler til boliger, kontorer, hoteller mv.

8.5 Betingelserne for konkurrence i fremtiden

De fire forudsætninger

Med gennemførelsen af Finansrådets plan om "Fremtidens kortmarked" vil de fire forudsætninger, som er opregnet i loven for at ophæve forbudet i betalingsmiddelovens § 14, blive opfyldt.

1. Der vil være en flerhed af udstedere af betalingskort, herunder flere der uafhængigt af hinanden udsteder debetkort. Godt 200 pengeinstitutter vil således have licens fra Dankort A/S til at udstede Dankort. De sætter selv deres kortvilkår, herunder gebyrer og kontobetingelser. Et stort antal pengeinstitutter, butikcentre, benzinselskaber og handelsforeninger udsteder kreditkort uafhængigt af hinanden.
2. Der vil være en flerhed af udbydere, der kan indgå aftaler om indløsning, herunder en flerhed af pengeinstitutter, der kan tilbyde betalingsmodtagere indløsning af betalingskort, herunder Dankortet. PBS indløser efter 15. april 2001 ikke længere Dankort i den fysiske handel. Den opgave er overdraget til de enkelte pengeinstitutter, som evt. kan gå sammen om at løse den. PBS indløser fortsat kreditkort, men PBS er ikke alene om denne opgave. Andre indløsere af kreditkort er Diners Club og benzinselskaberne.
3. Allerede i dag er der ikke nogen tekniske krav fra dankortindløserne, der hindrer, at betalingsmodtagers dankortterminal kan anvendes i forbindelse med gennemførelse af transaktioner med andre betalingskort, som opfylder internationale standarder, fx detailhandelskort og kreditkort. Dankortterminalerne kan fx godt anvendes til betaling med kort fra MasterCard eller fra Statoil Premium Plus.
4. Specifikationerne for de nye terminaler hindrer ikke opkobling til andre indløsere/operatører. De nye terminaler kan kodes til at ringe til flere forskellige indløsere/operatører – evt. indløsere mv. i andre lande. Der er således ikke tekniske krav, der hindrer, at dankortterminaler kobles op på andre indløsere/operatører end pengeinstitutter eller PBS.

De nye terminaler er dog endnu ikke introduceret hos betalingsmodtagerne. Der har været forsinkelser. Først når de nye terminaler er afprøvet, vil der være sikkerhed for, at den kommende dankortterminal kan kobles op på andre indløsere/operatører end pengeinstitutter eller PBS.

Den såkaldte "femte forudsætning"

Det fremgår af bemærkningerne til loven, at udover at vurdere de fire forudsætninger skal der også tages stilling til, om betingelserne er tilstrækkelige til, at der kan skabes reel konkurrence.

Betalingsmiddeloven forbyder kortudsteder/-indløser at opkræve gebyrer af betalingsmodtager i den fysiske handel. Derfor er det i dag ikke muligt at konstatere nogen virksom konkurrence om indløsning af kort. Det skyldes bl.a., at der ikke er adgang til at prissætte egne ydelser og få dem vurderet af køberne i forhold til andre tilbud. Indløserne har ikke noget incitament til at tilbyde billige ydelser og udvikle dem efter købernes behov. Derfor kan man heller ikke som en forudsætning for en ophævelse af forbudet i § 14, kræve, at der skal være indført konkurrence, herunder, at der skal findes konkurrenter til PBS. Der kan i sagens natur alene blive tale om at vurdere, om de nødvendige og tilstrækkelige forudsætninger for konkurrence er til stede.

Det er Konkurrencestyrelsens vurdering, at Finansrådet med planen om "Fremtidens kortmarked" og de skridt, der er taget til at gennemføre den, har opfyldt de 4 betingelser, der er opstillet som nødven-

dige for at ophæve § 14. Det er dog Konkurrencestyrelsens vurdering, at der endnu ikke er tilstrækkelig sikkerhed for reel konkurrence.

Det hænger sammen med navnlig to forhold.

For det første er der ikke fuld sikkerhed for, at de nye terminaler vil virke efter hensigten i praksis. Terminalspezifikationerne indeholder ikke tekniske krav, der hindrer, at de kobles op på andre indløssere end PBS eller pengeinstitutterne. Men der er endnu ikke opstillet nogen terminaler efter de nye specifikationer. Der er tale om over 600 sider specifikationer. 2 terminalleverandører har siden sommeren 2000 arbejdet med at færdiggøre terminaler, der lever op til kravene. Men pr. 1. april 2001 var der endnu ikke gennemført test med nye terminaler i drift. Der er derfor ikke sikkerhed for, at de fungerer i praksis.

For at der kan være reel sikkerhed for at terminalerne lever op til forudsætningerne, må der være opstillet terminaler i praksis. Først når praktiske test er gennemført tilfredsstillende, er der dokumentation for, at kravene til terminalerne er opfyldt.

For det andet er der endnu pr. 1. april 2001 ikke skabt tilstrækkelig klarhed om forholdene for det kommende dankortselskab, Dankort A/S. Usikkerheden gælder selskabets ejerkreds, herunder aktionæroverenskomst, vedtægter og forretningsvilkår. Der foreligger planer og udkast til de forskellige bestemmelser, men planerne er endnu ikke gennemført, og det nye selskab er ikke selvstændigt begyndt at administrere efter planerne.

Dankort A/S skulle være stiftet pr. 1. januar 2001, men stiftelsen blev udskudt til PBS' generalforsamling i april 2001. Det skyldes, at Danske Bank i forbindelse med fusionen med RealDanmark i november 2000 gav tilsagn om at sælge en del af sine aktier i PBS (Holding A/S). Danske Bank skal således sælge en aktiepost på 17,7 pct. Danske Bank må efter salget ikke eje over 25,9 pct. af aktiekapitalen eller stemmerne. Denne forpligtelse gælder også for Dankort A/S, der udskilles af PBS. Aktionærene i PBS – dvs. pengeinstitutterne – har imidlertid ønsket tid til at overveje konsekvenserne af et sådant salg. Det er medvirkende til, at planerne ikke er gennemført, og det ny selskab ikke er begyndt at fungere efter hensigten. Også dette forhold bevirker, at det ikke er muligt at vurdere, om der er sikkerhed for reel konkurrence, såfremt betalingsmiddelovens § 14 ophæves.

Et af de forhold, der vil kunne spille en rolle er, om der kommer til at gælde begrænsninger på aktiernes omsættelighed. Vil det fx være muligt for ikke-pengeinstitutter at eje aktier i Dankort A/S, og kommer der til at gælde en forkøbsret for de nuværende ejere i PBS til aktierne. For at undgå at spaltningen af PBS Holding i Dankort A/S udløser beskatning, ligger det fast, at ejerkredsen i Dankort A/S i første omgang bliver den samme som i PBS Holding. Men ejerkredsen kan skifte, og reglerne for salg af aktier vil normalt fremgå af aktionæroverenskomsten.

En mulighed er, at ikke-pengeinstitutter kan komme til at eje aktier og derved få indflydelse. Der er dog ingen garanti for, at en sådan udvidelse af ejerkredsen vil fremme konkurrencen. Det kan også være usikkert, om tredieparter har tilstrækkelig interesse i at investere i Dankort A/S, der med den nuværende struktur ikke har andre kunder end pengeinstitutterne.

En anden mulighed er, at der kan blive en anden ejersammensætning i det fremtidige Dankort A/S end i det nuværende PBS Holding. Aktierne i PBS er i dag fordelt nogenlunde efter, hvor meget pengeinstitutterne trækker på selskabet. Dette forhold vil dog blive ændret som følge af, at Danske Bank skal sælge en del af sin aktieportefølge. I dag spiller det ikke nogen stor rolle for ejerne, om PBS holder

høje eller lave priser. Høje priser over for brugerne resulterer blot i større overskud, som kan udloddes til ejerne som dividende.

Hvis aktierne derimod er fordelt anderledes mellem selskabets brugere end omsætningen, så vil incitamentet til at arbejde for konkurrencedygtige salgspriser øges, idet der ellers vil være en kreds af ejere, der kommer til at betale mere end nødvendigt, og som ikke får kompensation herfor gennem dividenden. En ejerkreds omfattende andre end brugerne vil endvidere begrænse muligheden for, at der imellem pengeinstitutterne etableres en fælles forståelse om gebyrstrukturen, der er til ugunst for pengeinstitutternes kunder.

Endelig skal der være klarhed over Dankort A/S' forretningsbetingelser og licensvilkår samt over hvilke muligheder pengeinstitutterne, der har fået overdraget opgaven med at indløse Dankort, har for at konkurrere om kunderne. Så længe forbudet i § 14 gælder, kan man ikke få priskonkurrence om indløsningen. På forhånd udelukker dette imidlertid ikke, at pengeinstitutterne konkurrerer om at tilbyde andre attraktive services til deres indløsningskunder. Men tilskyndelsen vil være beskeden, så længe de ikke kender de nærmere vilkår fra Dankort A/S og kan indgå aftaler med selskabet om den fremtidige politik.

8.6 Tilsyn med priserne

Såfremt de udestående problemer beskrevet i 8.5. løses på tilfredsstillende måde, er det sandsynligt, at forudsætningerne for reel konkurrence på markedet for betalingskort er til stede. Da der alene vil være tale om forudsætninger, er der ingen sikkerhed for, at konkurrencen vil være virksom fra den første dag. Det vil derfor være hensigtsmæssigt at fastholde lovens nuværende bestemmelser om tilsyn med priserne og om en udvidet adgang til indgreb, hvis kortudstedere eller –indløserne anvender urimelige priser.

§ 15 i betalingsmiddeloven bestemmer i dag, at der ikke må anvendes urimelige priser og avancer ved fastsættelse af gebyrer mv. i forbindelse med gennemførelse af betalingstransaktioner med kort mv. Ved urimelige priser eller avancer forstås priser eller avancer, der er højere, end tilfældet ville være under virksom konkurrence. Der kan også gribes ind over for urimelige prisforskelle (prisdiskrimination), dvs. vilkår, der medfører, at handelsparter, der i øvrigt opfylder samme objektive krav, stilles ulige. Det kan fx være mindre virksomheder, der ikke har samme forhandlingsstyrke som de store forretningskæder og derfor ikke samme købermagt.

Der er dermed tale om en væsentlig udvidet adgang til at gribe ind over for urimelige priser og avancer over for alle aktører på markedet i forhold til konkurrencelovens bestemmelser om misbrug af en dominerende stilling. Konkurrencestyrelsen har samtidig pligt til at føre tilsyn med overholdelse af reglerne. Bestemmelsen er indført i loven ved revisionen i april 1999, hvor Folketinget formulerede de fire forudsætninger for konkurrence. Allerede dengang var det vurderingen, at en sådan bestemmelse om indgreb måtte anses for nødvendig ikke blot indtil § 14 var ophævet, men også i overgangsperioden derefter og ”i hvert fald indtil der er skabt fuld og reel konkurrence på betalingskortmarkedet.”

Styrelsen finder, at denne vurdering stadig gælder. Ganske vist har bestemmelsen om indgreb med påbud indtil april 2001 kun fundet anvendelse i et enkelt tilfælde, jf. kapitel 5. Men denne begrænsede anvendelse skal ses på baggrund af, at det ikke har været tilladt at opkræve gebyrer af betalingsmodtagere i den fysiske handel, og at pengeinstitutterne hidtil heller ikke (med en enkelt undtagelse) har krævet gebyrer af kortholder for Dankortet. Endelig skal der tages hensyn til, at PBS i andre tilfælde, fx i den ikke-fysiske handel og over for andre kortselskaber, efter forhandlinger med styrelsen frivil-

ligt har nedsat sine gebyrer, jf. kapitel 5. Uden den beskrevne lovhjemmel ville styrelsen ikke have haft samme styrke i disse forhandlinger.

Ophæver Folketinget § 14, vil området for anvendelse af tilsynsforpligtelserne og indgrebsbeføjelserne i §§ 15 og 21 blive udvidet. Samtidig kan der netop i en sådan situation, hvor et forbud afløses af mulighed for selvstændig prissætning og konkurrence være et øget behov for en særregulering. Den vil kunne hindre en urimelig prisdannelse i overgangstiden, indtil de fulde konsekvenser af de ændrede forudsætninger for konkurrence er realiseret, og man har nået en situation med virksom konkurrence og fri prisdannelse.

Konkurrencen på betalingskortmarkedet indebærer desuden nogle specielle træk, der gør et skærpet tilsyn med gebyrerne aktuelt navnlig i en overgangsperiode. Det skyldes, at korttransaktioner på samme tid skal opfylde et behov hos kortholder og hos betalingsmodtager. Kortselskaberne kan vælge at opkræve gebyr for deres ydelser hos en af dem eller hos begge. Dette forhold kaldes ”dual pricing”

Ved ”dual pricing” vil ingen af parterne nødvendigvis kender den anden parts gebyrer. Derved bliver den samlede betaling uigennemsigtig for de fleste i markedet, og kortselskabet kan benytte dette til at opnå en højere samlet betaling end ellers.

Forholdene kompliceres yderligere af, at kortholder og betalingsmodtager kan have andre forretninger med kortselskabet, og at selskabet lader dette forhold indgå i en samlet betaling for ydelserne over for kunden. Det er fx tydeligt i dag, hvor kortholder betaler for sit Dankort gennem rentemarginalen, dvs. det forhold at pengeinstitutternes indlånsrente er lavere end udlånsrenten. Kortholder kender ikke de reelle omkostninger ved at benytte Dankortet. Kendte han dem, og havde han en reel valgmulighed, ville han evt. foretrække en anden løsning.

Tilsvarende gælder for betalingsmodtager. Hvis det bliver tilladt at opkræve gebyr for at få indløst Dankortet i den fysiske handel, er det sandsynligt, at pengeinstitutterne vil søge dækning for i hvert fald en del af deres omkostninger ved et sådant gebyr. Men pengeinstitutterne er interesseret i også at sælge andre ydelser til betalingsmodtager, og det kan føre til, at det tilbyder kunden en samlet pakke, hvor man ikke specificerer prisen for de enkelte dele.

Den reducerede pristransparens hænger ikke sammen med gebyrforbudet. Den findes allerede i dag, og den er medvirkende til at gøre det lettere at overvælte udgifterne ved dankortsystemet på kortholderne. Såfremt Folketinget ophæver forbudet mod gebyrer i den fysiske handel, vil der kunne opstå tilsvarende transparensproblemer i forhold til betalingsmodtager. Betydningen af dette må indgå i tilsynet med gebyrer og konkurrenceforholdene og anvendelsen af de skærpede indgrebsbeføjelser.

Litteraturliste

Electronic Payment Systems in European Countries
(Country Synthesis Report) ForschungsZentrum Karlsruhe, September 1999

Retail Payments in Selected Countries: A Comparative Study, September 1999
Bank for International Settlement

Payment Systems in Australia, June 1999
Bank for International Settlement

Statistics on Payment Systems in the Group of Ten Countries, figures for 1998
Bank for International Settlement

Payment Systems in The European Union (Blue Book)
Addendum incorporating 1998 figures
European Central Bank

Konkurrens på Bankmarknaden –betalingsförmedling och villkor för nye aktörer 1999
Konkurrensverket i Sverige

Cruickshank rapporten
Competition in UK banking. A report to the Chancellor of the Exchequer.
March 2000

Debit and credit card schemes in Australia. Oktober 1999
A study of interchange fee and access fra Reserve Bank of Australia and Australien Competition and Consumer Commission

Lafferty Cards Databank
Europe 2000 del 1 og 2
Lafferty International

Clearing and Settlement arrangement for retail payments in selected countries
September 2000
Bank for international Settlement

Betalingsformidling, rapport 1999
Den Norske National Bank

Plastic Card Review 2000
APACS (The Association for Payment Clearing Services UK)

PBS

Dankorthåndbogen

www.pbs.dk

www.dankort.dk

www.forretning.pbs.dk

www.dinersclub.dk

www.dinersclub.com

www.europay.com

www.visa.com

www.finansraadet.dk

Desuden har styrelsen rettet henvendelser til en række danske og udenlandske organisationer og virksomheder.

Bilag 1: Lov om visse betalingsmidler

Lov om visse betalings midler

LOV nr 414 af 31/05/2000 (Gældende)

Lov om visse betalingsmidler¹⁾

VI MARGRETHE DEN ANDEN, af Guds Nåde Danmarks Dronning, gør vitterligt:

Folketinget har vedtaget og Vi ved Vort samtykke stadfæstet følgende lov:

Anvendelsesområde

§ 1. Loven gælder for de i stk. 2 nævnte betalingsmidler, der udbydes eller kan benyttes her i landet.

Stk. 2. Ved betalingsmidler forstås i denne lov følgende midler, i det omfang de kan benyttes til at erhverve varer eller tjenesteydelser, foranledige overførsel af beløb, hæve penge eller foretage andre betalingstransaktioner:

- 1) Hævekort og betalingskort, som er knyttet til bestemte brugere.
- 2) Andre fysiske legitimationsmidler, som er knyttet til bestemte brugere, og som er beregnet til elektronisk aflæsning.
- 3) Koder og biometriske værdier, som er beregnet til at legitimere brugeren.
- 4) Elektronisk registrerede fordringer, som udsteder er forpligtet til at indfri på brugers anmodning.

Stk. 3. Ved forudbetalte betalingsmidler forstås i denne lov betalingsmidler som nævnt i stk. 2, der tillige er

- 1) forudbetalte betalingskort, jf. § 2 i lov om sparevirksomheder og udstedere af forudbetalte betalingskort, eller
- 2) betalingsmidler, som brugeren kun kan anvende, i det omfang der forud for anvendelsen af betalingsmidlet er sket indbetaling af midler, som ikke er registreret på en konto, der tilhører brugeren, eller hvor brugeren vederlagsfrit har modtaget en sådan værdi eller har fået forhøjet betalingsmidlets værdi.

Stk. 4. Loven gælder ikke for betalingsmidler, der udelukkende udbydes til erhvervsdrivende, hvis udsteder godtgør, at brugeren i tilslutningsaftalen har forpligtet sig til udelukkende at anvende betalingsmidlet erhvervsmæssigt, og udstederen ikke efterfølgende accepterer, at betalingsmidlet anvendes på anden måde.

Stk. 5. Betalingsmidler, som udbydes med henblik på såvel erhvervsmæssig som ikkeerhvervsmæssig anvendelse, er omfattet af loven. Bestemmelserne i §§ 7 og 9-13 gælder dog ikke i forholdet mellem udstederen og den enkelte bruger, hvis udsteder godtgør, at brugeren i tilslutningsaftalen har forpligtet sig til udelukkende at anvende betalingsmidlet erhvervsmæssigt. Hvis brugeren i strid med en sådan aftale anvender betalingsmidlet ikkeerhvervsmæssigt, gælder de nævnte bestemmelser dog alligevel, hvis udsteder vidste eller burde vide, at betalingsmidlet anvendes på en uberettiget måde.

Stk. 6. Erhvervsministeren kan bestemme, at et betalingsmiddel helt eller delvis undtages fra lovens bestemmelser.

Stk. 7. Erhvervsministeren kan bestemme, at §§ 13 og 14 ikke finder anvendelse på internationale betalingsmidler.

Stk. 8. Erhvervsministeren kan fastsætte nærmere regler om, at visse typer betalingsmidler helt eller delvis undtages fra lovens bestemmelser. Erhvervsministeren kan samtidig fastsætte supplerende regler for sådanne betalingsmidler.

§ 2. Lovens § 11 og § 14, stk. 1, gælder ikke for forudbetalte betalingsmidler, jf. § 1, stk. 3. Bestemmelserne i § 11 gælder dog for forudbetalte betalingsmidler, hvis betalingsmidlets værdi kan overstige 3.000 kr., eller hvis der er mulighed for en automatisk genopladning af betalingsmidlet for brugers regning.

Stk. 2. For betalingsmidler, der kun kan anvendes til kontanthævninger hos udstederen, gælder kun §§ 11-13.

Stk. 3. Erhvervsministeren kan, i det omfang det betinges af prisudviklingen, ændre beløbsangivelsen i stk. 1.

Definitioner

§ 3. Ved bruger forstås den, der indgår aftale med udsteder om brug af et betalingsmiddel, eller den, der i forhold til udsteder er retmæssig bruger af et forudbetalt betalingsmiddel.

Stk. 2. Ved udsteder forstås den, som brugeren indgår aftale med om udstedelse eller anvendelse af et betalingsmiddel.

Stk. 3. Ved indløser forstås den, som indgår aftale med betalingsmodtageren om tilslutning til betalingssystemet.

Stk. 4. Ved betalingsmodtager forstås den, hos hvem brugeren kan anvende betalingsmidlet til at erhverve varer eller tjenesteydelser, foranledige overførsel af beløb eller foretage andre betalingstransaktioner.

Generalklausul

§ 4. Lovens formål er at sikre, at betalingsmidler, der er omfattet af denne lov, er sikre og velfungerende.

Stk. 2. Et betalingssystem skal indrettes og virke således, at der sikres brugerne gennemsigtighed, frivillighed, beskyttelse mod misbrug samt fortrolighed om brugerens anvendelse af betalingsmidlet. Der skal løbende træffes de juridiske, organisatoriske, driftsmæssige, tekniske og sikkerhedsmæssige foranstaltninger, som er nødvendige for, at der er tale om et sikkert og velfungerende betalingssystem.

Stk. 3. Forbrugerombudsmanden skal ved forhandling søge forholdene ændret, hvis betalingssystemet ikke lever op til de krav, der er stillet i stk. 1 og 2, herunder

- 1) at fornødne kontrol-, sikkerheds- og korrektionsprocedurer ikke er etableret
- 2) at en udsteders, indløser eller betalingsmodtagers forretningsbetingelser eller praksis over for brugeren eller en anden part ensidigt tilgodeser egne interesser eller i øvrigt er urimelige, eller
- 3) at der sker overtrædelse af denne lov eller bestemmelser, som er fastsat i medfør heraf.

Forretningssted, anmeldelse og oplysningspligt

§ 5. Udstedere skal have forretningssted her i landet, medmindre andet er hjemlet i EU-aftale, anden international aftale eller følger af regler fastsat af erhvervsministeren.

§ 6. Udstedere skal anmeldes til Forbrugerombudsmanden. Et betalingsmiddel må ikke udstedes, før anmeldelse er sket.

Stk. 2. Anmeldelsen skal indeholde oplysning om udsteders navn, forretningssted og selskabsform samt det i § 7 nævnte informationsmateriale.

Stk. 3. Ændringer i anmeldte forhold skal anmeldes inden 8 dage efter, at ændringen er sket.

Stk. 4. Udbyder flere udstedere samme betalingsmiddel, og anvender de i væsentligt omfang samme forretningsbetingelser, kan Forbrugerombudsmanden tillade eller påbyde fælles anmeldelse.

§ 7. Udsteder skal i forbindelse med indgåelse af aftalen om adgang til at anvende et betalingsmiddel med brugeren stille informationsmateriale til rådighed for denne. Materialet skal i et let og forståeligt sprog sætte brugeren i stand til at anvende betalingsmidlet på en sikker og hensigtsmæssig måde og oplyse om typiske omkostninger ved anvendelse af betalingsmidlet. Materialet skal særligt gøre opmærksom på de sikkerhedsmæssige krav, som brugeren skal efterleve, samt hvilket ansvar brugeren kan ifalde ved tredjemands misbrug af betalingsmidlet.

Stk. 2. Erhvervsministeren kan fastsætte nærmere regler om, hvilke oplysninger informationsmaterialet skal indeholde.

Oplysninger efter en transaktion

§ 8. Brugeren har krav på kvittering ved enhver transaktion, som iværksættes med betalingsmidlet, medmindre brugeren på anden måde har let adgang til oplysninger om, hvorvidt og hvornår den pågældende transaktion er gennemført.

Opsigelses- og refusionsret

§ 9. Bruger kan uden varsel opsigte aftalen med udsteder om tilslutning til betalingssystemet, jf. dog stk. 2.

Stk. 2. For forudbetalte betalingsmidler kan brugeren opsige aftalen efter gyldighedsperiodens udløb og, såfremt krav fremsættes inden 1 år efter udløb, få udbetalt en eventuel restværdi. Udstederen kan kræve et gebyr for refusionen. Gebyret må ikke overstige, hvad der under hensyn til udstederens omkostninger ved refusionen og omstændighederne i øvrigt er rimeligt.

Stk. 3. Betalingsmodtager kan uden varsel opsige aftalen med indløser om tilslutning til betalingssystemet. Bestemmelsen i 1. pkt. kan dog fraviges ved aftale, hvis indløseren som følge af særlige ønsker fra en betalingsmodtager leverer individuelt tilpasset udstyr eller ydelser.

Betalingsmodtagers pligt til at modtage kontant betaling

§ 10. Betalingsmodtager er forpligtet til at modtage kontant betaling, hvis betalingsmodtageren modtager betalingsmidler, der er omfattet af denne lov. Bestemmelsen i 1. pkt. gælder ikke ved fjernsalg eller ved betalingstransaktioner i ubemandede selvbetjeningsmiljøer.

Hæftelses- og ansvarsregler

§ 11. Udsteder hæfter i forhold til brugeren for tab som følge af andres uberettigede anvendelse af et betalingsmiddel, medmindre andet følger af stk. 2-6. Brugeren hæfter kun efter stk. 2-6, hvis transaktionen er korrekt registreret og bogført.

Stk. 2. Medmindre videregående hæftelse følger af stk. 3 eller 6, hæfter brugeren med op til 1.200 kr. for tab som følge af andres uberettigede anvendelse af betalingsmidlet, hvis den til betalingsmidlet hørende personlige, hemmelige kode er anvendt.

Stk. 3. Medmindre videregående hæftelse følger af stk. 6, hæfter brugeren med op til 8.000 kr. for tab som følge af andres uberettigede anvendelse af betalingsmidlet, hvis udsteder godtgør, at den til betalingsmidlet hørende personlige, hemmelige kode har været anvendt, og

- 1) at brugeren har undladt at underrette udsteder snarest muligt efter at have fået kendskab til, at koden er kommet til den uberettigedes kendskab,
- 2) at brugeren har oplyst koden til den, der har foretaget den uberettigede anvendelse, uden at forholdet er omfattet af stk. 6, eller
- 3) at brugeren ved groft uforsvarlig adfærd har muliggjort den uberettigede anvendelse.

Stk. 4. Brugeren hæfter med op til 8.000 kr. for tab som følge af andres uberettigede anvendelse af betalingsmidlet, når betalingsmidlet har været aflæst fysisk eller elektronisk og den uberettigede i tilknytning hertil har anvendt en falsk underskrift og udsteder godtgør,

- 1) at brugeren eller nogen, som brugeren har overladt betalingsmidlet til, har undladt at underrette udsteder snarest muligt efter at have fået kendskab til, at betalingsmidlet er bortkommet, eller
- 2) at brugeren eller nogen, som brugeren har overladt betalingsmidlet til, ved groft uforsvarlig adfærd har muliggjort den uberettigede anvendelse.

Stk. 5. Hæfter brugeren efter såvel stk. 3 som 4, kan brugerens samlede hæftelse ikke overstige 8.000 kr.

Stk. 6. Brugeren hæfter uden beløbsbegrænsning for tab, der opstår som følge af andres uberettigede anvendelse af betalingsmidlet, når den til betalingsmidlet hørende personlige, hemmelige kode er anvendt og udsteder godtgør, at brugeren har oplyst koden til den, der har foretaget den uberettigede anvendelse, og at det er sket under omstændigheder, hvor brugeren indså eller burde have indset, at der var risiko for misbrug.

Stk. 7. Uanset stk. 2-6 hæfter udsteder for uberettiget anvendelse, der finder sted, efter at udsteder har fået underretning om, at betalingsmidlet er bortkommet, at en uberettiget person har fået kendskab til koden, eller at brugeren af andre grunde ønsker betalingsmidlet spærret. Udsteder skal give brugeren mulighed for når som helst at meddele, at betalingsmidlet skal spærres, og skal snarest over for brugeren skriftligt eller på anden bevissikker måde bekræfte, at udstederen har modtaget en sådan underretning. Bekræftelsen skal angive tidspunktet for underretningen.

Stk. 8. Uanset stk. 2-6 hæfter udsteder tillige, hvis betalingsmodtager vidste eller burde vide, at der forelå en uberettiget anvendelse af betalingsmidlet. Uanset stk. 2 er udsteder endvidere ansvarlig, hvis et betalingskort er blevet anvendt svigagtigt i forbindelse med en aftale om fjernsalg.

Stk. 9. Erhvervsministeren kan, i det omfang det betinges af prisudviklingen, ændre beløbsangivelserne i stk. 2-5.

§ 12. En udsteder er ansvarlig for tab hos brugeren, som skyldes fejlregistrering eller konteringsfejl, selv om fejlen er hændelig. Har brugeren fået meddelelse om, at betalingstransaktionen er anerkendt, er udsteder endvidere ansvarlig for tab hos brugeren, som skyldes, at den pågældende betalingstransaktion ikke gennemføres eller gennemføres mangelfuldt. Bestemmelsen i 2. pkt. finder dog ikke anvendelse, hvis udstederen godtgør, at udsteder ikke har haft mulighed for at gennemføre betalingstransaktionen og dette skyldes ekstraordinært indgribende omstændigheder, som udstederen ikke har nogen indflydelse på, og som udstederen ikke burde have taget i betragtning, da brugeren modtog den i 2. pkt. nævnte meddelelse. Har brugeren forsætligt eller groft uagtsomt medvirket til fejlen, kan erstatningen nedsættes eller bortfalde.

Stk. 2. Er betaling udeblevet eller forsinket under omstændigheder som nævnt i stk. 1, 1. og 2. pkt., kan misligholdelsesbeføjelser ikke af den grund gøres gældende over for brugeren, bortset fra krav på rente. Er der sket træk på brugerens konto eller på et forudbetalt betalingsmiddel, anses betaling for sket med frigørende virkning for brugeren.

Stk. 3. Indløser er ansvarlig for tab hos betalingsmodtager, som skyldes fejlregistrering eller konteringsfejl, selv om fejlen er hændelig. Indløser er dog ikke ansvarlig for tab, som er en følge af forhold hos betalingsmodtageren.

Stk. 4. Erstatte udsteder efter stk. 1 tab hos brugeren som følge af forhold hos betalingsmodtager eller indløser, kan udsteder kræve erstatningen betalt af henholdsvis betalingsmodtager eller indløser. Erstatte indløser efter stk. 3 tab hos betalingsmodtager som følge af forhold hos udsteder, kan indløser kræve erstatningen betalt af udsteder.

Stk. 5. Udsteder og indløser har bevisbyrden for, at et tab ikke skyldes de i stk. 1 og 3 nævnte forhold.

Registrering og CPR-nummer

§ 13. Lov om behandling af personoplysninger finder anvendelse med de ændringer, der følger af denne paragraf og af regler udstedt i medfør af § 1, stk. 8.

Stk. 2. Udstederen skal sikre, at brugerens CPR-nummer på et betalingsmiddel ikke må kunne aflæses fysisk eller elektronisk af andre end udstederen.

Stk. 3. Der må kun ske behandling af oplysninger om, hvor brugerne har anvendt deres betalingsmidler, og hvad de har købt, når det

- 1) er nødvendigt til gennemførelse eller korrektion af betalingstransaktioner eller andre funktioner, som udstederen har knyttet til betalingsmidlet,
- 2) er nødvendigt til retshåndhævelse eller for at hindre misbrug eller
- 3) er hjemlet ved anden lovgivning.

Stk. 4. Der må endvidere ske behandling af oplysninger om, hvor brugerne har anvendt deres betalingsmidler, når

- 1) det er nødvendigt for udstederens rådgivning af en bruger med henblik på en hensigtsmæssig anvendelse af betalingsmidler, og når de oplysninger, der frembringes, alene angår, hvilke typer betalingstransaktioner brugeren foretager, eller
- 2) behandlingen er nødvendig for udstederens tilpasning af betalingssystemer, således at disse er sikre, effektive og tidssvarende, og der ikke frembringes oplysninger på enkeltbrugerniveau.

Stk. 5. Erhvervsministeren kan i forskningsøjemed fravige stk. 3.

Stk. 6. Erhvervsministeren kan efter indhentet udtalelse fra Datatilsynet fastsætte regler om behandling i udlandet af de i stk. 3 nævnte oplysninger.

Dækning af udsteders og indløseres omkostninger samt forbud mod visse vilkår i indløsningsaftaler

§ 14. Udsteders og indløseres omkostninger ved drift af betalingssystemet kan ikke pålægges betalingsmodtager, hvis afviklingen af en betalingstransaktion

- 1) forudsætter fysisk tilstedeværelse af bruger og betalingsmodtager og

2) sker ved fysisk anvendelse af et betalingsmiddel, der er omfattet af § 1, stk. 2, nr. 1, og som ikke er forudbetalt, samtidig med at brugeren anvender underskrift eller personlig, hemmelig kode eller tilsvarende sikker identifikation.

Stk. 2. Opkræver udsteder gebyr fra brugeren for brugerens anvendelse af et betalingsmiddel, skal gebyret fastsættes uafhængigt af betalingsmodtagerens forhold.

Stk. 3. Betalingsmodtager kan opkræve gebyr for betalingstransaktionen hos bruger, når brugeren betaler med et betalingsmiddel. Gebyrets størrelse må ikke overstige betalingsmodtagers gebyr for betalingstransaktionen til indløser.

Stk. 4. Opkræver betalingsmodtager gebyr hos brugeren for anvendelse af et betalingsmiddel, skal betalingsmodtager forud for aftalens indgåelse på tydelig måde oplyse bruger om, hvilke gebyrer der opkræves.

§ 15. Ved fastsættelse af gebyr m.v. i forbindelse med gennemførelse af betalingstransaktioner må der ikke anvendes urimelige priser og avancer. Ved urimelige priser og avancer forstås priser og avancer, der er højere, end hvad der ville være tilfældet under virksom konkurrence.

Stk. 2. Konkurrencestyrelsen kan til opfyldelse af stk. 1 udstede de fornødne påbud, herunder påbud om

1) at angivne priser og avancer ikke må overskrides, eller

2) at der ved beregningen af priser og avancer skal anvendes bestemte kalkulationsregler.

§ 16. Indløser må ikke betinge en betalingsmodtagers tilslutning til et betalingssystem af, at betalingsmodtageren samtidig skal acceptere andre betalingsmidler, som omfattet af denne lov.

Lovens fravigelighed og administration

§ 17. Bestemmelserne i § 7, stk. 1, § 8, § 9, stk. 1 og 2, § 11, § 12, stk. 1, 2 og 5, og § 14, stk. 2 og 3, kan ikke ved forudgående aftale fraviges til skade for brugeren.

Stk. 2. § 9, stk. 3, § 12, stk. 3 og 4, og § 14, stk. 1-3, kan ikke ved forudgående aftale fraviges til skade for betalingsmodtager.

Stk. 3. Ved regler, der udstedes i medfør af denne lov, kan det bestemmes, at der ikke ved forudgående aftale kan ske fravigelse af regler til skade for brugeren.

§ 18. Forbrugerombudsmanden fører tilsyn med, at der ikke sker overtrædelse af denne lov eller bestemmelser, der er fastsat i medfør heraf, jf. dog § 21.

Stk. 2. Forbrugerombudsmanden kan kræve alle oplysninger, som findes nødvendige for Forbrugerombudsmandens virksomhed, herunder til afgørelse af, om et forhold falder ind under denne lovs bestemmelser.

Stk. 3. Kan en ændring som nævnt i § 4, stk. 3, ikke ske ved forhandling, kan Forbrugerombudsmanden udstede påbud herom. Et påbud skal uden unødigt ophold af Forbrugerombudsmanden indbringes for domstolene, hvis den, mod hvem påbudet retter sig, gør indsigelse.

Stk. 4. Forbrugerombudsmanden kan betjene sig af særligt sagkyndige, i det omfang det findes fornødent. Hvad særligt sagkyndige og deres medhjælpere erfarer gennem deres virksomhed for Forbrugerombudsmanden, skal betragtes som fortroligt.

Stk. 5. Forinden Forbrugerombudsmanden træffer afgørelse om forhold vedrørende sikkerhedsmæssige eller edb-tekniske aspekter i betalingssystemer inden for pengeinstitutsektoren, skal der indhentes en udtalelse fra Finanstilsynet.

Stk. 6. Forbrugerombudsmandens afgørelser efter denne lov kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed.

Stk. 7. Retten kan bestemme, at indbringelse af et påbud for domstolene har opsættende virkning.

Stk. 8. Datatilsynet varetager efter bestemmelser i § 64 i lov om behandling af personoplysninger i samråd med Forbrugerombudsmanden samarbejdet med udenlandske myndigheder.

§ 19. Borgerlige sager, for hvis udfald anvendelsen af denne lov er af væsentlig betydning, og hvor Forbrugerombudsmanden er part, anlægges ved Sø- og Handelsretten i København, medmindre parterne vedtager andet.

Stk. 2. Straffesager om overtrædelse af denne lov behandles ved Sø- og Handelsretten i København, hvis nærmere kendskab til betalingsmidler, der omfattes af loven, skønnes at være af væsentlig betydning for sagens afgørelse. I øvrigt gælder reglerne i retsplejelovens kapitel 63. Endvidere finder reglerne i retsplejelovens § 105, stk. 3, tilsvarende anvendelse.

Stk. 3. I sager, der efter stk. 1 og stk. 2, 1. pkt., anlægges ved Sø- og Handelsretten i København, finder reglerne i retsplejelovens § 9 a, stk. 8, 2. pkt., og § 94, stk. 1, 3. pkt., tilsvarende anvendelse.

§ 20. Omkostninger ved administration af denne lov pålignes anmeldte udstedere i forhold til betalingssystemets omsætning.

Stk. 2. Erhvervsministeren kan fastsætte nærmere regler om gebyrets fastsættelse og om Forbrugerombudsmandens opkrævning heraf.

Stk. 3. Der tillægges gebyrerne udpantningsret.

§ 21. Konkurrencestyrelsen fører tilsyn med overholdelsen af § 14, § 15, stk. 1, og § 16.

Stk. 2. Konkurrencestyrelsen kan kræve alle oplysninger, herunder regnskaber, regnskabsmateriale, udskrift af bøger, andre forretningspapirer og elektronisk lagrede data, som skønnes nødvendige for dens virksomhed eller til afgørelse af, om et forhold er omfattet af § 14 og § 15, stk. 1.

Stk. 3. Konkurrencestyrelsens afgørelser efter § 15 kan indbringes for Konkurrenceankenævnet. Konkurrencelovens § 20 finder tilsvarende anvendelse.

Stk. 4. Klager efter stk. 3 kan indbringes af

- 1) den, afgørelsen retter sig til, eller
- 2) den, som i øvrigt har individuel, væsentlig interesse i sagen.

Stk. 5. Klager over afgørelser efter stk. 3 kan af Konkurrencestyrelsen eller Konkurrenceankenævnet tillægges opsættende virkning.

Stk. 6. Lov om offentlighed i forvaltningen gælder ikke for sager efter stk. 1 eller for Konkurrencestyrelsens rapport til erhvervsministeren, jf. stk. 9. Dog finder § 4, stk. 2, i lov om offentlighed i forvaltningen tilsvarende anvendelse på sager efter stk. 1.

Stk. 7. Konkurrencestyrelsens afgørelser efter stk. 1 samt rapporten til erhvervsministeren efter stk. 9 kan offentliggøres, jf. dog stk. 8.

Stk. 8. Ved offentliggørelse efter stk. 7 kan oplysninger om tekniske forhold, herunder forskning, produktionsmåder, produkter samt drifts- og forretningshemmeligheder, ikke offentliggøres, for så vidt det er af væsentlig økonomisk betydning for den person eller den virksomhed, oplysningen angår. Endvidere kan oplysninger om enkelte kunders forhold i virksomheder, der er under tilsyn af Finanstilsynet, ikke offentliggøres.

Stk. 9. Konkurrencestyrelsen udarbejder én gang årligt en rapport til erhvervsministeren om de vilkår og priser, som fastsættes af udstedere over for henholdsvis betalingsmodtagere og brugere på det danske marked.

Straf og rettighedsfrakendelse

§ 22. Medmindre højere straf er forskyldt efter anden lovgivning, straffes med bøde den, der

- 1) overtræder § 5, § 6, stk. 1-3, § 7, stk. 1, § 13, stk. 2-4, § 14 eller § 16,
- 2) undlader at efterkomme påbud udstedt efter § 6, stk. 4, § 15, stk. 2, eller § 18, stk. 3,
- 3) undlader at meddele oplysninger, som afkræves efter § 18, stk. 2, eller § 21, stk. 2,
- 4) i forhold, der er omfattet af § 21, stk. 1, afgiver urigtige eller vildledende oplysninger til Konkurrencestyrelsen eller Konkurrenceankenævnet eller fortier forhold af betydning for den pågældende sag, eller i forhold, der i øvrigt er omfattet af loven, meddeler Forbrugerombudsmanden urigtige eller vildledende oplysninger.

Stk. 2. I forskrifter, der fastsættes i medfør af § 1, stk. 8, og § 7, stk. 2, kan der fastsættes straf i form af bøde for overtrædelse af bestemmelser i forskrifterne.

Stk. 3. Der kan pålægges selskaber m.v. (juridiske personer) strafansvar efter reglerne i straffelovens 5. kapitel.

Stk. 4. Forældelsesfristen for ansvar efter stk. 1, for så vidt angår overtrædelse af bestemmelserne om opkrævning af gebyrer efter § 14, undladelse af at efterkomme påbud efter § 15, stk. 2, og undladelse af at afgive oplysninger samt afgivelse af urigtige oplysninger efter § 21, stk. 1 og 2, er 5 år.

§ 23. Den, der driver virksomhed med betalingsmidler eller medvirker hertil, kan ved dom for strafbart forhold frakendes retten til fortsat at drive den pågældende virksomhed eller til at drive den under visse former eller til at medvirke hertil, såfremt det udviste forhold begrundes nærliggende fare for misbrug ved udøvelse af virksomheden. Straffelovens § 79, stk. 3 og 4, finder tilsvarende anvendelse.

Stk. 2. Påstand om frakendelse efter stk. 1 nedlægges af anklagemyndigheden efter anmodning fra Forbrugerombudsmanden.

Stk. 3. Er virksomheden tillige under tilsyn af Finanstilsynet, kan Forbrugerombudsmanden først anmode anklagemyndigheden om at nedlægge påstand om frakendelse efter stk. 1, når Forbrugerombudsmanden har anmodet Finanstilsynet om at træffe de fornødne foranstaltninger til at bringe de i stk. 1 nævnte forhold til ophør og en sådan anmodning ikke har bragt de nævnte forhold til ophør.

Stk. 4. Den, der driver virksomhed, hvortil retten er frakendt ham i medfør af stk. 1, eller som i sin virksomhed lader nogen, som er frakendt retten hertil, medvirke ved virksomhed som nævnt i stk. 1, straffes med bøde, medmindre højere straf er forskyldt efter straffelovens § 131. Der kan pålægges selskaber m.v. (juridiske personer) strafansvar efter reglerne i straffelovens 5. kapitel.

Ikrafttrædelses- og revisionsbestemmelser

§ 24. Loven træder i kraft den 1. juli 2000.

Stk. 2. Ved lovens ikrafttræden ophæves lov om betalingskort m.v., jf. lovbekendtgørelse nr. 811 af 12. september 1994.

Stk. 3. En dispensation, som er meddelt i medfør af lov om betalingskort m.v., bevarer sin gyldighed.

Stk. 4. Forslag til revision af lovens § 14 fremsættes for Folketinget senest den 1. november 2001.

§ 25. Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland, men kan ved kongelig anordning sættes i kraft for disse landsdele med de afvigelser, som de særlige færøske og grønlandske forhold tilsiger.

Givet på Christiansborg Slot, den 31. maj 2000

Under Vor Kongelige Hånd og Segl

Margrethe R.

/Pia Gjellerup

¹⁾ Loven indeholder bestemmelser, der gennemfører art. 8 i direktiv 97/7 om forbrugerbeskyttelse i forbindelse med aftaler vedrørende fjernsalg, EF-Tidende, L 144, s. 19-28.

Bilag 2: Ordliste

ATM (Automated Teller Machine)

En hævekortautomat/kontantautomat, hvorfra der med et betalingskort eller et hævekort kan hæves kontanter fra kortholders konto. ATM kan også tilbyde andre serviceydelser, fx regningsbetaling.

Autenticitet

Sikkerhed for at parterne i en handel kan være sikre på hinandens identitet-

Autorisation

En proces, der sikrer, at en transaktion kan accepteres. Dvs. sikrer at betalingsmodtager kan modtage kortet, og at kort ikke er stjålet eller lukket. I nogle tilfælde sikres også, at der er overensstemmelse mellem kortet og PIN-kode.

Betalingsmiddel

Betalingsmidler er midler, der kan benyttes til at erhverve varer eller tjenesteydelser, foranledige overførsler af beløb, hæve penge eller foretager andre betalingstransaktion

Betalingsmodtager

Den forretning mv., der modtager betaling med et betalingskort for varer og tjenesteydelser.

Charge kort

Et kreditkort, hvor hele beløbet skal indbetales efter en aftalt periode – typisk en måned. Fx et benzinkort.

Chipkort (Card)

Betalingskort, der indeholder en eller flere computerchip, der indeholder integrerede kredsløb, som kan bruges til at lagre oplysninger, dataopsamling ved brug af kortet, løbende opdatering etc. I nogle tilfælde indeholder chippen en processor. Fx et Danmønt-kort. (jf. bilag 3, der omhandler chip)

Clearing

Afregning og udligning af betalinger

Co-branded kort

Kort, der udstedes i fællesskab af virksomheder. Fx et MasterCard, der er udstedt sammen med et FDM-kort. Kortet er typisk forsynet med virksomhedernes logo.

Debetkort

Et betalingskort, der er knyttet op til en konto, hvorfra der løbende trækkes beløb. Fx et Dankort.

Detailkort

Betalingskort udstedt af detailhandlen, fx af et stormagasin som Magasin eller af en sammenslutning af forretninger. Kortet kan ofte kun benyttes i bestemte forretninger.

EFTPOS-terminal

Electronic Funds Transfer at Point Of Sale En terminal, der kan overføre informationer om kunders køb ved brug af betalingskort til indløser. Der bruges typisk PIN-kode eller underskrift. Der kan enten være tale om on-line eller off-line terminaler.

Electronic money

Værdier, der kan opbevares elektronisk enten på et chipkort eller på en harddisk.

Electronic purse

Et kort, der elektronisk kan oplades til at indeholde en værdi. Når beløbet er brugt, kan kortet genoplades. Fx Proton

EMV (standarder)

Fælles standarder for terminaler, der skal kunne læse microchip. Standarderne er udviklet af Europay, MasterCard og Visa

Fall-back

”Fall-back” gebyr er et multilateralt interbankgebyr mellem kortudsteder og indløser. Der finder anvendelse, når andet ikke er aftalt. Anvendes fx i Visas og Europays systemer, hvor de ikke er forbudt af nationale myndigheder.

Fluesmækker

En prægepladeaf læser, der manuelt kan aftrykke oplysningerne fra et betalingskort. Benyttes typisk af forretninger med relativ få betalingskorttransaktioner. Den underskrevne nota videresendes til indløser enten via et pengeinstitut eller med posten.

Forudbetalt kort

Kort med en oplagret værdi, som kunden har betalt for ved oprettelse/køb af kortet. Kortindehaveren kan bruge kortet til at betale med – beløbet fratrækkes løbende, fx tælekort eller Danmønt.

Fysisk handel

Almindelig handel i en forretning. I betalingskortlovens forstand skal to betingelser være opfyldt for at der er tale om fysisk handel. For det første skal både kortholder og betalingsmodtager være fysisk til stede. For det andet skal betalingstransaktionen ske ved brug af et betalingskort, som ikke er forudbetalt, og der skal samtidig anvendes PIN-kode, underskrift eller anden sikker identifikation.

Honour-All-Cards-Rule

HACR er en klausul i indløsningsaftaler, der forpligter betalingsmodtageren til at acceptere andre betalingskort inden for det pågældende betalingskortsystem. (Klausulen omtales undertiden også som ”Handle-All-Cards-Rule”).

Hævekort

Et kort, der kan benyttes til at hæve kontanter med i ATM-automaterne. Fx pengeinstitutternes egne hævekort.

Indløser

En virksomhed eller organisation, der indgår aftale med betalingsmodtager om tilslutning til et betalingssystem.

Ikke-fysisk handel

Handel, hvor en af parterne ikke er fysisk tilstede. Typisk ved internethandel, fjernsalg eller postordre. Der er også tale om ikke-fysisk ved selvbetjente benzinautomater, hvor der betales med betalingskort eller ved Store Bælt, når der bruges Brobizz.

Integritet

Sikkerhed for at data ikke kan ændres undervejs mellem 2 parter, uden at det afsløres.

Interbank gebyr (interchange fee)

En afgift, der typisk betales af indløser til udsteder ved indløsning af kreditkort, som en andel af omkostningerne ved at driften af systemet ved ATM og (EFT)POS-terminalerne.

Kortholder

Den, der indgår aftale med udsteder om brugen af betalingsmiddel, eller den, der i forhold til udsteder er retmæssig bruger af et forudbetalt betalingsmiddel.

Kortudsteder

Den som brugeren (kortholder) indgår aftale med om udstedelsen eller anvendelsen af betalingsmiddel.

Kreditkort

Et betalingskort, der giver kunden ret til at bruge et vist beløb over en periode. Ved periodens udløb skal kunden indbetale beløbet eller en del heraf til udsteder. Fx et Diners Clubkort eller et Acceptkort

No-Discrimination-Rule

NDR er en klausul, der anvendes i indløsningsaftalen mellem kortindløser og betalingsmodtager. NDR forbyder betalingsmodtageren at tage højere pris eller særlige gebyrer hos de kunder, der betaler med det pågældende betalingskort.

Off-line

En transaktion hvor der bruges papirnotaer eller hvor terminalen ikke har direkte forbindelse med en datacentral. Dataene opsamles (bundles) og afsendes fx en gang om dagen til indløser eller en datacentral, der så sender dataene videre til indløser (router). Nogle off-line terminaler kan verificere PIN-koder og autorisationer.

On-line

En transaktion hvor terminalen har konstant og direkte forbindelse med et netværk med adgang til kortholders konto.

OTRS

Open Terminal Requirement Specification er PBS' definition af terminalapplikationen. OTR specifikationen bestemmer, hvorledes de betalingskorttransaktioner, som skal sendes til PBS, behandles i terminalen.

PIN-kode

Personlig IdentifikationsNummer, en kode baseret på tal, som kortholder får udleveret i forbindelse med oprettelsen af en betalingskort. PIN-koder er personlige.

PIN-terminaler

Terminaler, hvor kortholder identificerer sig og acceptere betalingen ved at benytte PIN-kode.

POS -terminaler

Point Of Sale. Brugen af kort i en forretning eller andet handelssted. Detailhandlen. Informationerne om transaktionen kan enten sendes elektronisk eller på papir, fx ved brugen af en ”fluesmækker”. Terminaler, der elektronisk sender informationer til indløser eller indsamler kaldes ofte også EFTPOS (se forklaring).

Processing

Databehandlingen af autorisationsswitching, clearing og afregning

PSAM

Purchase Secure Application Module er et chipbaseret sikkerhedsmodul. Specifikationerne er udarbejdet af PBS og VISA med udgangspunkt i EMV (Europay, MasterCard and Visa IC Specification) og CEPS (Common Electronic Purse Specification). PSAM specifikationerne bygger på det princip, at informationer vedrørende indløsning som hovedregel ikke ligger i selve terminalen, men i sikkerhedsmodulet (PSAM).

Revolverende kredit

En løbende kredit, hvor kortholder efter en nærmere aftalt periode skal afdrage en del af gælden.

Router

En datacentral, der fordeler oplysninger om transaktioner mv. til indløserne og kortudstedere

SET (Secure Electronic Transaction)

Et sikkerhedssystem for handel på Internettet. SET bekræfter, at parterne i en handel er dem, de udgiver sig for (autenticitet). Det vil sige identificerer såvel forretning som kortholder i en handel. SET sikrer endvidere anonymitet i forholdet mellem forretning og kunde. Det er alene indløseren, der får kortoplysningerne at se.

Settlement

Afvikling af mellemværende mellem to eller flere parter.

SSL (Secure Socket Layer)

Et sikkerhedssystem for handel på Internettet. SSL bekræfter, at kunden har kontakt til den rigtige forretning.

Smart Card

Chip card, der indeholder en processor.

TAPA

Terminal Architecture for PSAM Applications: TAPA-specifikationen definerer den terminalstruktur, som muliggør brug af sikkerhedsmoduler (PSAM). TAPA specifikationen er udarbejdet i samarbejde med Visa og Europay og blev frigivet i april 2000.

Teleterminaler

Terminaler, der opsamler transaktioner med betalingskort og samlet sender dem til indløser, typisk en gang i døgnet. Kortholder acceptere transaktionen med underskrift på en bon.

Uafviselighed

at afsenderen ikke kan frasige sig at have afsendt de pågældende data, og at modtageren ikke kan frasige sig at have modtaget dem.

Udsteder

Den virksomhed, der udbyder og udleverer betalingskort til kortholderen. Udsteder fastsætte betingelserne for at få betalingskortet.

Web-hotel

Internetudbyder, der samler hjemmesider fra en række virksomheder mv. Et web-hotel kan yde en række serviceydelser til deltagerne.

White-card

Et forudbetalt kort, der ikke kan genoplades.

Bilag 3: Chip

Hvad er et chipkort?⁶¹

Definitionen på et chipkort er et plastickort påsat en chip. Det er muligt at lægge forskellige funktioner ind i en chip og derved fastlægge, hvad kortholder kan bruge det til. De første chipkort, fx Danmønt, bygger på simple chips. Disse chips indeholder basalt set en tæller, som registrerer forbruget på kortet og den tilbageværende værdi.

Siden har vi fået mere avancerede chip, som udgør en lille computer med processor og forskellige typer af hukommelser. Kort med sådanne chip kan anvendes til mange flere formål og kaldes også smart cards.

Et chipkort kan indeholde mange flere informationer end de gængse magnetstribe-kort. Med et chipkort har man en lille computer med datalager i tegnebogen. Fremtidens kort bliver et langt mere aktivt kort, hvor man får mulighed for at udføre en række funktioner med ét og samme kort.

Chipkort kan rumme både debet- og kreditkort, småpengekort, loyalitets- og bonuskort, sygesikringskort, kørekort mv. Chipkort eksisterer både som multifunktionskort⁶² og multiapplikationskort⁶³. Man kan bruge chipkort i fx terminaler, pengeautomater, pc'er og telefoner med indbyggede chipkortlæsere.

Brugere af chipkort kan udføre en række funktioner i relation til informations- og betalingsformidling. Men chippen giver også en større sikkerhed. Den er vanskeligere at kopiere end magnetstriben.

Chipkortet kan også rumme en digital signatur til home- og net-banking og SET certifikat til internethandel. Også adgangskoder til kortholders data hos fx pengeinstituttet, kreditforeningen m.v. kan ligge i en chip. I dag er certifikater og data for digitale signaturer oftest lagret i pc'en. De er derfor ikke mobile. Chipkortet gør certifikater og digitale signaturer mobile og kan dermed følge kortholderen.

Fremtidens betalingsmiddel

Chip er blandt fremtidens informationsbærere, og fremtidens betalingsformidling vil bruge chip. Chip giver flere muligheder end kort med magnetstriben.⁶⁴ Eksempler herpå er:

Kortholder

⁶¹ Bilaget er udarbejdet i samarbejde med PBS.

⁶² Chipkort med mulighed for flere betalings- og/eller andre funktioner i én applikation. Disse applikationer kan ikke ændres, når de først er sat på kortet.

⁶³ Chipkort med flere funktioner, hvor hver funktion ligger adskilt i hver sin applikation. Disse applikationer kan ændres, udskiftes og downloades. Det er den enkelte serviceudbyder af applikationer til chipkort, der afgør, hvilke sammenhænge applikationerne må indgå i.

⁶⁴ jf. neden for.

kan få flere ydelser på samme kort og vil kunne bruge det i flere løsninger – udover terminaler og pengeautomater, fx også i pc'ere, mobiltelefoner mv. Da ydelserne ligger på kortet, er de mobile. Man kan derfor bruge ydelserne, når blot man har kortet med.

Betalingsmodtager

kan modtage alle kort, der følger EMV-standard⁶⁵ i terminal. Det gælder også de internationale kort. Den nye terminal giver også mulighed for at behandle andre data end oplysninger om selve betalingen, fx bonus og rabatter. Terminalen kan skræddersyes til den enkelte forretnings behov. Den giver også forretningen mulighed for frit at vælge processor/indløser. Muligheden for offline validering⁶⁶ giver færre teleomkostninger (ved opsamling af data i chippen).

Kortudsteder/kortindløser

kan variere sit produkt og inkludere en lang række tillægsydelser på kortet. Der vil også kunne ske fald i misbrug. Det kan give færre administrationsomkostninger ved indsigelser og færre udgifter til autorisation (for kort der bliver verificeret i chip-terminalen).

Chipkort har et stort potentiale som infrastruktur i den digitaliserede net-verden. Her efterspørger aktørerne løsninger til digital personidentifikation, sikre betalinger og sikker dataudveksling til brug for blandt andet net-banking og e-handel.

Forskellen mellem magnetstribe og chip

Når et kort med magnetstribe udstedes overføres en række data på kortets magnetstribe. Magnettriben kan herefter aflæses, når kortholder bruger kortet i en elektronisk terminal. Magnettriben opdateres ikke, når kortet anvendes.

Chip er en computer med datalager, som kan rumme væsentlig flere data end magnettriben. Chippen kan sende og modtage kommandoer og data samt opdatere data. Chip giver bedre sikkerhed, fordi chippen er langt vanskeligere at kopiere.

⁶⁵ En standard for betalingskort udviklet i fællesskab af Eurocard, MasterCard og Visa, jf senere.

⁶⁶ Ved off-line-betalinger behandles betalingen uden opkald.

Forskellen på magnetstribе- og chipkort

	Magnetstribе	Chip
Lagerkapacitet	meget lille	flere kBytes
Kopiering	let	svært/umuligt
Kryptering	ingen	DES og evt. RSA ¹⁾
Applikation	én	flere/mange
Revisionsspor ²⁾	ingen	applikations-kryptogrammer ³⁾
Leverandører	mange	forholdsvis få
Prisniveau	billigt	dyrt

1. Krypteringsstandarder
2. Mulighed for at følge, hvor kortet er blevet brugt
3. Lagrer informationer om brug af kortet i chippen

Chipbaserede debet- og kreditkort

De internationale kortselskaber er gået sammen om en fælles specifikation for chipbaserede debet- og kreditkort, den såkaldte EMV-standard. Specifikationen omfatter Eurocard, MasterCard og Visa og beskriver den kommunikation, der skal ske mellem chip, terminal og kortselskaber.

Næsten alle europæiske lande har annonceret, at de vil overgå fra magnetstribе til EMV-standard. Frankrig, UK(PIN i ATM) og Slovakiet har implementeret chip baseret på denne standard, og en lang række andre lande er i en specifikations- og testfase.

PBS offentliggjorde i foråret 2000 en ny terminalspecifikation, der følger den internationale EMV-standard. Specifikationen er PBS' "brugsanvisning" til terminalleverandørerne. Den indeholder de tekniske krav og sikkerhedsmæssige forskrifter. Specifikationen tager udgangspunkt i, at terminalerne kan modtage flest mulige kort. Nationale krav til fx PIN og sikkerhed er isoleret i et særligt chipbaseret modul, der isættes terminalen (som SIM-kort i mobiltelefoner). Det giver den fordel, at andre lande kan benytte terminalen. Kun sikkerhedsmodulet skal designes efter det enkelte lands nationale regler. PBS har samarbejdet med Visa og Europay for at sikre en international standard på dette område. Terminalleverandørerne er i gang med at udvikle de nye flexterminaler, som forventes introduceret på det danske marked i sommeren 2001.

Chipbaserede "pursekort"

Et "pursekort" er en elektronisk pung - et chipbaseret forudbetalt kort. Beløbet går fra kortets chip til serviceterminalen, når man betaler med kortet. Man kan betale med kortet indtil saldoen i kortets chip er nul. Terminalerne indsamler beløbene elektronisk via infrastrukturen for pursesystemet. Infrastrukturen afregner herefter med serviceudbyderne. Pursekort er ihændehavekort. Det vil sige, at den, der har kortet i hænde, kan betale med det. Andre betalingskort er personlige. Kortet er i dette tilfælde udstedt til en bestemt person, og der er kendetegn i form af PIN-kode, underskrift på kortet og evt. foto.

Kendetegnene er grundlag for, at man kan sandsynliggøre, at det er den retmæssige kortholder, der bruger kortet.

Purseprodukter har allerede en vis udbredelse. Eksempler er Danmønt, VisaCash, Proton, Geldkarte og Mondex.

Den fælles europæiske standard for den kommende "elektroniske pung" bliver Common Electronic Purse Scheme (CEPS). CEPS støttes af alle de organisationer, der arbejder med elektronisk pung, med undtagelse af Mondex International. Standarden er udarbejdet af en række forskellige internationale organisationer: Visa, Europay, ZKA (Tyskland) og SERMEPA (Spanien). PBS har valgt at følge CEPS-standard for internationale pungenes anvendelse i Danmark. Da CEPS-standard endnu ikke er helt klar følges dette arbejde nøje, men der er ikke fastsat tidspunkt for implementering endnu.

Digital identitet og digitale relationer

Verden bliver mere og mere digital. Derfor er der stigende behov for digital identitet, som kan sikre, at vi er dem, vi giver os ud for at være. Dette er specielt vigtigt i typiske digitale relationer som fx e-mails, EDI- og andre dokumenter, konto-til-konto overførsler via digital banking (home, office, Internet).

Dataindholdet i den digitale relation kan kræve:

autenticitet - at parterne skal være sikre på hinandens identitet,

uafviselighed - at afsenderen ikke kan frasige sig at have afsendt de pågældende data, og at modtageren ikke kan frasige sig at have modtaget dem,

integritet - at der er sikkerhed for, at data ikke kan ændres undervejs, uden at det afsløres,

hemmeligholdelse - at det sikres, at ingen andre end de autoriserede modtagere kan læse de pågældende data, især når det drejer sig om følsomme data.

For digitale transaktioner, som er beløbsbærende, er der endvidere et uafvigeligt krav om revisionsspor.⁶⁷ Uden revisionsspor er der ikke tilstrækkeligt grundlag for at finde fejl eller uvedkommende indtrængen i kommunikationen.

Udbredelse af chipinfrastrukturen

Det tager tid at udbrede en infrastruktur for chipkort. Selv om betalingskort får chip, vil de fortsat også have magnetstribe. Det skal sikre, at kortholder også kan bruge kortet de steder, som ikke kan modtage chipkort.

For at gøre chipkort til et generelt betalingsmiddel i hele verden, er infrastrukturen for chip baseret på internationale standarder og specifikationer.

Specifikationer er grundlag for test og certificering af chipkort, fx terminaler og pengeautomater. Også transaktionsudveksling mellem indløser og udsteder sker efter disse specifikationer. Hvis udstedere har særlige krav til deres nationale kortprodukter, vil specifikationerne også kunne danne grundlag for test og certificering af disse.

De internationale kortorganisationer Visa, Europay og MasterCard kræver, at alle nye terminaler skal have chipkortlæser fra 1. oktober år 2001.

⁶⁷ Chippen registrerer ex. hver gang kortet bliver brugt. Informationerne bliver lagret på kortet.

Fremtidens chipterminal – hvad kan den?

Fremtidens kortterminal er en åben terminal med mange muligheder, dvs. "én terminal til det hele":

- ? Magnetstrib- og chipbaserede kort
- ? Nationale, internationale kort og lokale kort
- ? On-line og off-line betalinger
- ? Forudbetalte kort (Danmønt), debet (Dankort og udenlandske, fx Maestro), kreditkort (som fx Diners)
- ? PIN-verifikation og signatur
- ? Andre typer transaktioner, fx loyalitets- og bonusprogrammer
- ? Valgfri opkobling til processor/indløser, dog afhængig af software i terminalen
- ? Nemme og fleksible opdateringsmuligheder af funktioner i terminalen

Hvor langt er Danmark?

I Danmark har man deltaget i det internationale standardiseringsarbejde. Danmark vil derfor blive blandt de første til at implementere en chip-baseret kortinfrastruktur på den nye globale standard. Som noget nyt vil man i Danmark også bruge PIN-kode til debet-/kredit chipkort. Det gør man ikke i de lande, som i dag modtager Eurocard/ MasterCard og Visa-chipkort. Det er fordi, man tidligere alene har brugt underskrift i forbindelse med kortbetalinger.

To leverandører planlægger at indlede en pilotproduktion i foråret 2001 af de nye chipbaserede flex-terminaler. Efter en positiv pilotproduktion kan salget af flexterminaler påbegyndes i Danmark. Det forventes at ske i sommeren 2001. I 2002 forventes pengeinstitutsektoren at være klar til at udsende de første chipkort til de danske forbrugere. Der bliver tale om såkaldte multifunktionschip, som udover en debet/kredit kortfunktion vil indeholde en Danmønt og en digitalsignatur funktion. Der er endnu ikke besluttet, hvilke kortprogrammer, der først får chip.

Chipkort og andre indløsningsmuligheder

Indløsningsudstyr til chipkortbaserede betalinger skal ikke kun gælde for fysiske forretninger. Flere og flere varer og ydelser forhandles i virtuelle forretninger via Internettet, hvor kunden kan bestille og betale for sine varer.

Med e-handel via internet, kabel- og satellitbårne televisionsydelser, pc'er som standardudstyr i hjemmet og mobiltelefoner, som er næsten hvermandseje, er der åbnet for markedspladser med vidtgående perspektiver. Skemaet på næste side viser nogle af fremtidens muligheder.

PC-Internetbetaling	Mobiltelefon - Internetbetaling med chipkort	Betalinger via TV med chipkort	Billettering med kontaktløse chipkort	Chipkort og netudstyr konvergens
Når betalingskort, der kun har magnetstriben, bruges til betaling for e-handels varer/ydelser, har plastikkortet i sig selv ingen funktion. Disse betalinger er baseret på indtastet kortnummer og udløbsdato. Sikkerheden kan være baseret på kortindehavers SET certifikat til kortet eller blot på SSL transportbeskyttelse af betalingstransaktionen. Med chip på betalingskortet åbnes der mulighed for at øge sikkerheden ved Internetbetalinger. Kortdata kan aflæses via en chipkortlæser i kundens pc eller mobiltelefon, og der åbnes også mulighed for, at kunden identificerer sig med PIN-kode, som verificeres i chipkortet. Digital signatur, som er efterspurgt til at give digitale dokumenter samme juridiske status som papirdokumenter med personlig underskrift, bliver en del af de nye chipkort. Derfor forventes det, at chipkortlæsere i tilknytning til pc'er vil blive udbredt både i virksomheder og private hjem.	Et andet område for chipbaserede betalingskort, er mobiltelefoner. De er født med chipkort - SIM (Subscriber Identification Module)-kort - som dog er baseret på en anden specifikation end specifikationen for chipkort og chipkortlæsere til betalinger. Med implementeringen af WAP (Wireless Application Protocol) i mobiltelenet, som allerede er i gang, åbnes der for "tekst-TV"-lignende adgang fra mobiltelefoner til Internet - herunder til e-handel. Der vil derfor opstå behov for også at kunne udføre betaling via mobiltelefonen. Der er også løsninger på vej. På grund af det forskellige format kan betalingskort med chip ikke læses i SIM-kortets chipkortlæser. Men der er mobiltelefoner på vej, som er forsynet med en ekstra chipkort-læser, der overholder formatet for betalingskort med chip.	På området for betalings-TV via kabel og satellit har dekoderkortet altid været et chipkort. Kortet er grundlag for abonnementskontrol i forhold til specifikke TV-stationers signaler. Den såkaldte set-top-box (Tele Danmark markedsfører den under betegnelsen Selector) giver TV-kunden mulighed for interaktiv kommunikation via net, som kan give adgang til bl.a.: "Pay-per-view TV", e-handel og e-banking i lukkede net eller via Internet. Med chipkortlæser til chip-baserede betalingskort i set-top-boxen gives der mulighed for betaling samtidig med bestilling af varer og ydelser.	Chipkort kan også være udstyret med en sende/modtage-antenne, som gør det muligt at kommunikere uden chipkortlæser. Kontaktløse chipkort kan kommunikere med indløsningsudstyr over en afstand på indtil 10 cm. Afstanden afhænger af hvilken standard, der er lagt til grund. Kontaktløse chipkort er efterspurgt til billetteringsformål. Når kortet blot skal føres forbi indløsningsudstyret og ikke sættes i, er ekspeditionen hurtigere. Løsningen er efterspurgt til billettering i offentlige transportmidler samt ved koncerter, biografteatre, sportsarrangementer osv.	Udstyr, som giver adgang til netkøleskabe og -mikroovne, er på vej. De forsynes med strekkodelæsere, så der bliver adgang til bestilling af dagligvarer via Internet, der hvor forbrugeren har brug for det, fx i køkkenet. Da der sammesteds er behov for adgang til opskrifter og lagerstyring af varebeholdninger i hjemmets køkken-, køle- og fryseskabe, vil der efterhånden ikke være den store forskel på pc-funktionalitet, og det køleskabet eller mikroovnen kan. Enheder med strekkodelæsere på indkøbsvognen i supermarkedet kan opsamle data om de varer, kunden lægger i vognen. Enheden kan aflevere varedata til kasseslusens enhed, der kan levere betalingsinformation til chipkort-betalingsterminalen - eller til kundens mobiltelefon. Forskellen på medier med digitale funktioner og netadgang udvises - medierne konvergerer. Brugernes bekvemmelighed og de teknologiske muligheder er drivkræfterne, der afgør, hvilke funktioner, der bliver til rådighed i forskellige "udstyrsenheder".

Bilag 4: Betalingskortpanelets kommissorium

Kommissorium

I medfør af lov om ændring af betalingskortloven⁶⁸ nedsættes der et rådgivende panel, der har til opgave at vurdere konkurrenceforholdene på markedet for betalingsformidling.

Panelet har til opgave at:

- følge udviklingen på betalingskortmarkedet,
- vurdere effekten af foretagne indgreb efter betalingskortloven,
- stille forslag om eventuelle ændringer eller forbedringer,
- evaluere Konkurrencestyrelsens årlige rapport til erhvervsministeren, og
- give sin vurdering af, om forudsætningerne for fuld og reel konkurrence er til stede.

21. januar 2000

Sag 2:350-27-
/ks-BJS&MJB

Det følger af lovbemærkningerne, at de fulde forudsætninger for reel konkurrence er følgende:

- Der skal være en flerhed af udstedere af betalingskort, herunder skal flere udstedere uafhængigt af hinanden udstede debetkort.
- Der skal være en flerhed af udbydere, der kan indgå aftaler, der tilbyder betalingsmodtagere indløsning af betalingskort, herunder Dankort.
- Der må ikke være tekniske krav fra Dankort-indløsere, der hindrer, at betalingsmodtagers Dankort-terminal kan anvendes i forbindelse med gennemførelse af transaktioner med andre betalingskort, som opfylder internationale standarder, fx detailhandels- kort og kreditkort.
- Der må ikke være tekniske krav fra Dankort-indløsere, der hindrer, at betalingsmodtagers Dankort-terminal kan kobles op på andre indløsere/operatører end pengeinstitutter eller PBS.

Panelets drøftelser kan bl.a. baseres på udenlandske erfaringer, herunder funktionen af konkurrencen.

Panelets hovedopgave er således at give en vurdering af, om de fire forudsætninger for fuld og reel konkurrence er opfyldt. Panelet skal derved bidrage til diskussionen af, om betalingskortlovens § 20 kan ophæves helt, så der bliver adgang til at opkræve gebyrer for betalingstransaktioner i den traditionelle butikshandel

Panelet afgiver sin vurdering af forholdene på betalingskortmarkedet i form af en udtalelse til erhvervsministeren senest den 1. juni 2000 og den 1. juni 2001. Udtalelse

⁶⁸ Lov nr. 217 af 13. april 1999 om ændring af lov om betalingskort m.v.

lelsen, der afgives i 2001 skal indeholde panelets anbefaling af, hvorvidt § 20 bør ophæves eller ej.

Panelet sammensætning er:

- Forbrugerrådet indstiller 1 deltager.
- Dansk Handel & Service indstiller 1 deltager.
- FDB indstiller 1 deltager.
- De Samvirkende Købmænd indstiller 1 deltager.
- Håndværksrådet indstiller 1 deltager.
- Foreningen for Dansk Internethandel indstiller 1 deltager.
- Finansrådet indstiller 1 deltager.
- PBS indstiller 1 deltager.
- Oliebranchens Fællesrepræsentation indstiller 1 deltager.
- Forbrugerombudsmanden deltager.
- Det danske handelskammer og IT-Brancheforeningen indstiller i fællesskab 1 deltager.
- Formandsskabet varetages af en ekstern økonomisk eller juridisk professor.

Bilag 5: Indlæg fra Forbrugerombudsmanden om fremtidens kortmarked

Betalingskortmarkedet idag

Det danske betalingskortmarked giver i dag forbrugerne gode muligheder for elektronisk betaling. Som dokumenteret i Konkurrencestyrelsens rapport om konkurrenceforholdene på betalingskortmarkedet, er danskerne nogle af de flittigste brugere af elektroniske betalingstransaktioner i EU. Dette til trods for, at de danske forbrugere gennemsnitligt er i besiddelse af ret får betalingskort, når man sammenligner med andre lande.

14. juli 2000

Den udbredte brug af betalingskort er en væsentlig administrativ og økonomisk lettelse i forhold til betaling med kontanter og checks for både pengeinstitutter og forretninger.

Årsagen til de mange elektroniske betalingstransaktioner må findes i Dankortsystemets succes. Over 80 pct. af alle betalingstransaktioner i Danmark foretages med Dankort. Kortsystemet er enestående derved, at det udstedes af stort set alle pengeinstitutter og kan bruges overalt i hele landet. Udbredelsen må primært tilskrives det forhold, at det er omkostningsfrit at bruge kortet og at modtage det.

Udgifterne til driften af Dankortsystemet, der efter det oplyste beløber sig til 600 mio. kr. årligt, betales i dag indirekte af alle bankkunder via rentemarginalerne.

Man kan sige, at Dankortsystemet kombinerer fordelene ved kontant betaling med fordelene ved elektroniske betalingsoverførsler.

Udspillet "Fremtidens kortmarked"

Den 1. maj 2000 offentliggjorde PBS og Finansrådet i fællesskab udspillet "Fremtidens kortmarked". Udspillet beskriver, hvordan et dansk kortmarked kan komme til at se ud i fremtiden. Ifølge parterne bag udspillet kræver dette, at § 14 i lov om visse betalingsmidler (tidligere § 20 i betalingskortloven) ophæves. En ophævelse vil gøre det rentabelt dels at overtage opgaver fra PBS og dels at udvikle Dankortet til et chipkort.

Som Dankortsystemet ser ud i dag, involverer det kun få aktører. Selvom der er en lang række forskellige pengeinstitutter, der udsteder kortet, er hovedvilkårene ens. PBS står både for indløsning, indsamling og processing i forbindelse med behandling af betalingstransaktionerne.

I udspillet skitseres et fremtidigt kortmarked, hvor der indgår en lang række nye aktører. Der foreslås, at de enkelte pengeinstitutter eller grupper af pengeinstitutter kan overtage indløsningsopgaven. Det samme gælder indsamling, der dog også kan tænkes udført af virksomheder fra andre sektorer, som eksempelvis tele- eller IT-

virksomheder. Opgaven med processing kræver betydelige investeringer og er næppe rentabel uden stordrift, hvorfor man forestiller sig, at denne opgave fortsat alene vil blive udbudt af PBS.

Ved en udskillelse af opgaver fra PBS til andre aktører vil der opstå et net af aftaler mellem nye og tidligere parter, for eksempel mellem indløser og processor. Det vil ifølge PBS og Finansrådet imidlertid kun være rentabelt for nye parter at overtage PBS' opgaver, hvis § 14 ophæves, således at det bliver muligt for alle parter at opkræve vederlag for den ydelse, de tilbyder.

Tilsynsmæssige betragtninger

Det er min rolle som Forbrugerombudsmand at føre generelt tilsyn med betalingskortmarkedet i Danmark. Hovedformålet med tilsynet er at sikre, at de betalingssystemer, der udbydes til danske forbrugere, er sikre og velfungerende, jf. general-klausulen i § 4 i lov om visse betalingsmidler.

Det er min opfattelse, at et fremtidigt kortmarked, som det af Finansrådet og PBS skitserede, vil have nogle væsentlige konsekvenser for tilsynet med betalingskortmarkedet, navnlig Dankort-systemet.

Hvis der sker en udskillelse af PBS' opgaver til en række forskellige - både danske og udenlandske - virksomheder, vil dette skærpe kravene til tilsynet. Behovet for at føre tilsyn med systemernes sikkerhed må forventes at stige og blive endnu vigtigere, særligt når der kommer nye aktører på markedet uden erfaring med betalingsformidling, og som ikke vil være undergivet den finansielle lovgivning eller særlige regler om systemrevision mv.

Der gøres allerede i dag brug af konsulenter ved særlige opgaver i tilsynsarbejdet. Skulle kortmarkedet udvikle sig, som parterne bag udspillet ønsker det, må behovet for konsulentbistand til sikkerhedsundersøgelser antages at stige voldsomt.

En realisering af udspillet vil endvidere have konsekvenser for tilsynet med dataudveksling, idet dataflow'et vil nå ud til en lang række nye aktører.

Afslutning

Man må overveje, hvilke konsekvenser en ophævelse af § 14 vil have.

Det er efter min opfattelse ikke korrekt, at bestemmelsen i sig selv hindrer fri konkurrence på markedet for betalingsformidling. Situationen er den, at de danske pengeinstitutter og PBS har et faktisk monopol på betalingsformidling i Danmark. En ophævelse af § 14 bevirker ikke nødvendigvis, at der kommer en række helt nye aktører til, og at det faktiske monopol brydes.

Man kan tværtimod frygte, at konkurrencen ikke bliver væsentligt større end i dag samtidig med, at der åbnes mulighed for at pålægge forbrugerne og de erhvervsdrivende gebyrer for Dankorttransaktionerne.

Det må understreges, at det nuværende Dankortsystem er overskueligt og altovervejende velfungerende. En ophævelse af § 14 kan betyde, at gennemsigtigheden i Dankort-systemet bliver betydeligt mindre samtidig med, at brugen af gebyrer og lignende alt i alt vil gøre brugen af Dankortet dyrere for forbrugerne. Ligeledes vil det kunne frygtes, at kortet i fremtiden vil blive koblet sammen med andre ydelser, rabatter og lignende. Dette vil forøge uigennemsigtigheden i markedet.

Rammerne for det danske betalingsformidlingsmarked har netop haft den gode bivirkning, at de danske forbrugere kun i uvæsentligt omfang er blevet fristet af de udenlandske kreditkortselskabers tilbud. Dette har modvirket overforgældning af forbrugerne, hvilket er til fordel for såvel den enkelte forbruger og som for samfundet som sådant. Kommer brug af Dankortsystemet til at koste forbrugerne gebyrer, er der en klar risiko for, at de i stedet vil benytte sig af højtforrentede kreditkort.

Da fordelene ved en ophævelse af § 14 er usikre og kan have betydelige tilsynsmæssige konsekvenser, og risikoen for et dyrere Dankortsystem for forbrugere og forretninger er åbenbar, vil jeg advare mod en umiddelbar ophævelse af § 14. Såfremt markedet skal liberaliseres, bør betingelserne herfor nærmere overvejes og drøftes.

Hagen Jørgensen
Forbrugerombudsmand

Bilag 6: Betalingskortpanelets udtalelse af 24. maj 2000

Betalingskortpanelets udtalelse om konkurrenceforholdene på betalingskortmarkedet

Baggrund og kommissorium

I henhold til de lovbemærkninger, der ledsagede lov nr. 217 af 13. april 1999 om ændring af lov om betalingskort mv., nedsatte erhvervsministeren i april 2000 et panel bestående af væsentlige interessenter på markedet for betalingskort (Betalingskortpanelet).

24. maj 2000

Panelet fik følgende sammensætning:

Sag 2:350-31
/MJB

Professor dr. jur. Mads Bryde Andersen (formand)
Adm. dir. John Alexander (Handelskammeret/IT-Brancheforeningen)
Advokat Henriette K.B. Andersen (De Samvirkende Købmænd)
Cand. polit. Kåre Emtoft (Forbrugerrådet)
Cheføkonom Henrik Friis (Håndværksrådet)
Advokat Martin von Haller Grønbæk (Foreningen for Dansk Internethandel)
Direktør Henning N. Jensen (FDB)
Forbrugerombudsmand Hagen Jørgensen
Juridisk direktør Kim Munch Lendahl (Dansk Handel & Service)
Underdirektør Lotte Kolind Poulsen (PBS)
Direktør Per Thorkildsen (Oliebranchens Fællesrepræsentation)
Vicedirektør Klaus Willerslev-Olsen (Finansrådet)

Ifølge det af ministeren fastlagte kommissorium har panelet til opgave at:

- følge udviklingen på betalingskortmarkedet,
- vurdere effekten af foretagne indgreb efter betalingskortloven,
- stille forslag om eventuelle ændringer eller forbedringer,
- evaluere Konkurrencestyrelsens årlige rapport til erhvervsministeren, og
- give sin vurdering af, om forudsætningerne for fuld og reel konkurrence er til stede.

Det hedder videre, at panelets drøftelser bl.a. kan baseres på udenlandske erfaringer, herunder funktionen af konkurrencen. Panelets hovedopgave er at give en vurdering af, om de fire forudsætninger for fuld og reel konkurrence, der er defineret i forarbejderne til den førnævnte ændring af betalingskortloven, er opfyldt. Panelet skal derved bidrage til diskussionen af, om betalingskortlovens § 20 kan ophæves helt, hvorved der vil blive adgang til

at opkræve gebyrer for betalingstransaktioner i den traditionelle butikshandel.

Panelet skal afgive sin vurdering af forholdene på betalingskortmarkedet i form af to udtalelser til erhvervsministeren, henholdsvis den 1. juni 2000 og den 1. juni 2001. Udtalelsen, der afgives i 2001, skal indeholde panelets anbefaling af, hvorvidt § 20 bør ophæves eller ej.

Nærværende udtalelse udgør den første af disse udtalelser.

Betalingskortpanelets arbejde

Forud for afgivelsen af nærværende udtalelse har Betalingskortpanelet afholdt to møder. Som grundlag for det første møde forelå bl.a. Konkurrencestyrelsens rapport om konkurrenceforholdene på betalingskortmarkedet, der blev afgivet til erhvervsministeren den 1. april 2000. Betalingskortpanelets medlemmer havde lejlighed til at fremkomme med deres foreløbige bemærkninger til rapportens vurderinger og faktuelle indhold. Bemærkningerne blev drøftet på panelets første møde. Der blev herefter foretaget rettelser af teknisk og faktuel karakter i rapporten.

Under Betalingskortpanelets første møde drøftedes endvidere rækkevidden af – og herunder de mulige begrænsninger i – panelets kommissorium. Der var i den forbindelse enighed om, at det er panelets hovedopgave at vurdere, om de 4 forudsætninger for fuld og reel konkurrence er til stede, men at også andre konkurrencemæssige aspekter ligger inden for kommissoriets område. Panelet vil derfor også drøfte den løbende konkurrenceudvikling, nye tiltag på markedet for betalingskort samt foretage en mere overordnet vurdering af, hvordan markedssituationen vil se ud, hvis § 20 er ophævet.

Idet panelet forbeholder sig at fremkomme med en mere uddybende udtalelse i 2001 på baggrund af de oplysninger om vilkårene for fri konkurrence på betalingskortmarkedet, der foreligger på dette tidspunkt, begrænses nærværende udtalelse sig til spørgsmålet om, hvorvidt de angivne fire forudsætninger for fri konkurrence på dette marked kan anses for opfyldt.

Panelet har drøftet, om dets første udtalelse skal forholde sig til andet og mere end den konkurrencemæssige situation, der kan påvises på skærings-tidspunktet for udarbejdelsen af Konkurrencestyrelsens rapport. Denne drøftelse havde baggrund i det forhold, at Finansrådet og PBS Holding den 1. maj 2000 har offentliggjort en plan om ”Fremtidens Kortmarked”. Betalingskortpanelet vil drøfte denne plan på møder i løbet af efteråret samt fortsætte drøftelserne af, hvilke forudsætninger der skal være til stede på markedet for at der kan etableres en fuld og reel konkurrencesituation. Ligeledes vil panelet drøfte andre relevante initiativer, herunder erfaringer fra andre lande. Panelet har imidlertid været enige om det hensigtsmæssige i at

operere med en skæringsdag og har derfor vedtaget i første række alene at udtale sig om situationen pr. 1. april 2000.

Betalingskortpanelet finder, at Konkurrencestyrelsens rapport giver et dækkende billede af de faktiske forhold på betalingskortmarkedet pr. 1. april 2000 og udviklingen op til denne dato. Udover de enkelte forhold af faktisk karakter, som har været påpeget over for Konkurrencestyrelsen i forbindelse med panelets indledende møder, finder panelet ikke grundlag for at anfægte den beskrivelse af teknik og markedsforhold, der er indeholdt i denne rapport.

Forudsætningerne for fuld og reel konkurrence

Betalingskortpanelet har dernæst drøftet, om forudsætningerne for fuld og reel konkurrence på betalingskortmarkedet er til stede. I denne forbindelse har panelet begrænset sig til en drøftelse af de fire konkurrenceforudsætninger, som følger af bemærkningerne til lovforslaget om ændring af betalingskortloven.

Det fremgår af lovbemærkningerne, at følgende fire forudsætninger må være til stede:

- *Der skal være en flerhed af udstedere af betalingskort, herunder skal flere udstedere uafhængigt af hinanden udstede debetkort.*
- *Der skal være en flerhed af udbydere, der kan indgå aftaler, der tilbyder betalingsmodtagere indløsning af betalingskort, herunder Dankort.*
- *Der må ikke være tekniske krav fra Dankort-indløsere, der hindrer, at betalingsmodtagers Dankort-terminal kan anvendes i forbindelse med gennemførelse af transaktioner med andre betalingskort, som opfylder internationale standarder, fx detailhandels- kort og kreditkort.*
- *Der må ikke være tekniske krav fra Dankort-indløsere, der hindrer, at betalingsmodtagers Dankort-terminal kan kobles op på andre indløse-re/operatører end pengeinstitutter eller PBS.*

Panelet finder, at der også kan være andre forudsætninger, som må være til stede for at sikre, at der etableres en reel konkurrencesituation på markedet.

Den første konkurrenceforudsætning

Der er i dag en flerhed af pengeinstitutter, som udsteder debetkort på betalingskortmarkedet. Panelet har drøftet spørgsmålet om, hvorvidt det enkelte pengeinstitut kan siges at foretage denne udstedelse uafhængigt af de andre pengeinstitutter på markedet.

Når der ses bort fra rene hævekort, er Dankortet det eneste debetkort, der udstedes i Danmark. Dankortet udstedes på grundlag af nogle fælles regler om tekniske specifikationer, sikkerhedsmæssige forhold, garantigrænser, anvendelse af Dankort-logoet mv. Pengeinstitutterne er indbyrdes uafhængige. Der eksisterer heller ikke aftaler mellem pengeinstitutterne om de

økonomiske vilkår som fx gebyrer, renter etc. for den enkelte kundes konto, som Dankortet knytter sig til. Panelets medlemmer er derfor enige om, at der er flere udstedere af debetkort, der udsteder disse uafhængigt af hinanden.

På denne baggrund er panelet enig med Konkurrencestyrelsen i, at den første forudsætning er opfyldt på nuværende tidspunkt.

Den anden konkurrenceforudsætning

Der er ikke på nuværende tidspunkt en flerhed af udbydere af indløsningsaftaler for Dankortet på markedet. PBS er fortsat den eneste, der tilbyder betalingsmodtagerne indløsning af dette betalingskort.

Panelet er derfor enig med Konkurrencestyrelsen i, at den anden forudsætning ikke er opfyldt på nuværende tidspunkt.

Den tredje konkurrenceforudsætning

Betalingsmodtagernes dankortterminaler kan i dag anvendes til andre betalingskort end Dankortet. PBS stiller således ikke tekniske krav, der hindrer, at dankortterminalerne kan benyttes til benzinselskabernes kort og de internationale kort, som fx Visa, MasterCard og Diners Club.

Panelet er derfor enig med Konkurrencestyrelsen i, at den tredje forudsætning er opfyldt på nuværende tidspunkt.

Den fjerde konkurrenceforudsætning

Panelet har drøftet udbredelsen af de forskellige terminaltyper i Danmark. Godt halvdelen af terminalerne anvender PIN-kode til identifikation af kortholder. Hovedparten af de terminaler, der anvender PIN-kode, kan af tekniske grunde ikke kobles op på mere end én indløser, idet PBS af sikkerhedsmæssige årsager på et tidligt tidspunkt har besluttet kun at lade PIN-kode baserede terminaler kunne kalde op til en indløser. Disse terminaler står for hovedparten af transaktionerne. Desuden findes underskriftsbaserede terminaler, hvor kortholder underskriver en bon som identifikation. Denne type terminal kan kommunikere med flere indløsere/operatører.

Panelet er dermed enig med Konkurrencestyrelsen i, at den fjerde konkurrenceforudsætning ikke er opfyldt på nuværende tidspunkt.

Andre spørgsmål

Fordi der fra lovens vedtagelse og frem til 1. april 2000 ikke er sket ændringer i strukturen på det danske betalingskortmarked, har panelet endnu ikke vurderet, om de fire forudsætninger er tilstrækkelige til at sikre fuld og reel konkurrence, jf. bemærkningerne herom ovenfor. Panelet vil drøfte dette spørgsmål under sin kommende møderække.

Under sit første møde har panelet haft lejlighed til at drøfte Konkurrencestyrelsens praksis i forbindelse med styrelsens tilsyn i medfør af betalingskortloven §§ 20 og 20 a. Der har siden vedtagelsen af loven i april 1999 kun været behandlet få sager, og kun en enkelt af disse har ført til et indgreb i medfør af § 20 a. Indgrebet er indbragt for Konkurrence-ankenævnet. Panelet vil løbende følge udviklingen på markedet for betalingskort og herefter forholde sig til de verserende sager, når disse foreligger afgjort.

24. maj 2000

På Betalingskortpanelets vegne

Mads Bryde Andersen, formand

Bilag 7: Betalingskortmarkedet i UK

I marts 2000 offentliggjorde en kommission en redegørelse om konkurrenceforholdene på det engelske bankmarked; Don Cruickshank: Competition in UK Banking.⁶⁹ Bilaget her bygger på denne redegørelse og på oplysninger fra APAC⁷⁰ - der fungerer som brancheorganisation for kortudstedere.

1. Markedet

Bankerne spiller en væsentlig rolle på det britiske betalingskortmarked. De tilbyder indløsning, udsteder betalingskort, giver forretningerne mulighed for at modtage elektroniske betalingsmidler og stiller hævekortautomater til rådighed for forbrugerne.

Betalingssystemerne i Storbritannien er medlemsorganisationer, som ejes og kontrolleres af de banker og finansielle institutter, der benytter systemerne. Fuld deltagelse i systemet er begrænset til banker eller andre, der reguleres af den finansielle lovgivning. Betalingssystemerne ejer og/eller kontrollerer størstedelen af den centrale infrastruktur, herunder clearingcentraler eller telekommunikationsnetværk.

Der er fire store banker, som dominerer det britiske marked. Office of Fair Trading har oplyst, at bankernes andele af det britiske kortmarked er fordelt således: Barclays: 28 pct., Lloyds/TSB: 17 pct., HSBC: 13 pct. og NatWest: 12 pct. Hertil kommer The Royal Bank of Scotland Group, som har en markedsandel på 5 pct.. De fire store banker ejer tilsammen 74 pct. af aktiekapitalen i BACS, der forestår clearing af betalingskorttransaktioner. HSBC står for den endelige afvikling af Europays betalinger, og alle medlemmer af Europays betalingssystemer har en konto i denne bank.

APACS⁷¹ er en paraplyorganisation for den engelske betalingskortindustri. Organisationen blev grundlagt i 1985 af de store banker og finansieringsinstitutter. I dag har APACS 28 medlemmer og driver 3 clearingselskaber: BACS, CHAPS og CCCL.

BACS Ltd. er en automatisk clearingcentral for masseclearing af elektroniske betalinger mellem bankkonti. BACS har 15 direkte medlemmer, og gennem disse har omkring 35.000 andre virksomheder mulighed for at sende transaktioner direkte til clearing hos BACS. På dage med spidsbelastning går op mod 41 mio. elektroniske

⁶⁹ Redegørelsen kan hentes på www.bankreview.org.uk

⁷⁰ Association for Payment Clearing Services

⁷¹ Organisationens hjemmeside er: www.apacs.org.uk

transaktioner gennem centralen. Direkte debetbetalinger (svarende til Betalings-Service) kører også igennem BACS' infrastruktur.

CHAPS forestår elektroniske pengeoverførsler af store beløb (pengemarkedstransaktioner) og i Euro, mens CCCL (Cheque and Credit clearing Company Ltd.) forestår clearing af papirbaserede pengeoverførsler, fx checks. Alle tre selskabers endelige afviklinger sker gennem konti hos Bank of England.

Link Interchange Network Ltd. (LINK) blev stiftet af banker og finansieringsinstitutter i 1986 med det formål at dele omkostningerne ved oprettelse og drift af hævekortautomatsystemet. I dag består LINK's medlemmer af alle de største banker og finansieringsinstitutter i Storbritannien. LINK netværket giver 35 mio. forbrugere adgang til 24.000 hævekortautomater, som ejes af 34 finansielle institutioner.

2. Markedet i tal

Transaktioner

I 1998 blev der gennemført næsten 5 mia. korttransaktioner med betalingskort udstedt i Storbritannien. Heraf blev omkring 3 mia. transaktioner gennemført hos de britiske forretningsdrivende. Lidt over halvdelen af disse transaktioner var debetkorttransaktioner. Den samlede værdi af korttransaktionerne beløb sig til næsten 2,700 mia. kr., hvilket er en stigning på 13 pct. i forhold til 1997.

Visa er det dominerende kreditkort i Storbritannien både hvad angår antallet af udstedte betalingskort og antallet af transaktioner. Omkring 2/3 af kreditkorttransaktionerne blev foretaget med et Visakort i 1998. I gruppen af chargekort, hvor saldoen indfries hver måned, er American Express dominerende. Der er tre store debetkortsystemer i Storbritannien: VisaDelta, Switch og Europay. Sidstnævnte kom ind på det britiske marked i 1997 med kortene Maestro og Cirrus. Visa overgås lige af Switch blandt udstedte debetkort – også med hensyn til volumen og transaktionsværdi, jf. tabel 2.1.

Tabel 2.1 Antal udstedte betalingskort i UK¹⁾, 1998

Korttype	Kortnavn	Antal
Kreditkort	MasterCard	14.553.000
	Visa	23.746.000
Chargekort	MasterCard	843.000
	Visa	626.000
	Andre	1.801.000
Debetkort	Switch	21.791.000
	Visa	20.737.000
Hævekort		23.747.000
Total		107.844.000

1) Kort udstedt af finansielle institutter

Kilde: APACS, Plastic Card Review 1999

Indehavere af chargekort bruger deres kort næsten dobbelt så meget som indehavere af andre kreditkort. Samtidig benyttes chargekortet til større køb, og den årlige omsætning pr. kort er derfor væsentlig højere end for både kredit- og debetkort. Debetkortbrugere betaler med deres debetkort omkring 3-4 gange om måneden i forretningerne, og det gennemsnitlige købsbeløb udgør 368 kr.

Tabel 2.2 Anvendelse af betalingskort ved køb i forretninger, 1998

Gennemsnitlig antal transaktioner pr. kort	
Kreditkort	28,7
Chargekort	52,7
Debetkort	43,9
Årlig omsætning pr. kort	
Kreditkort	16.476 kr.
Chargekort	50.984 kr.
Debetkort	16.134 kr.
Gennemsnitlig værdi pr. transaktion	
Kreditkort	570 kr.
Chargekort	963 kr.
Debetkort	368 kr.

Kilde: APACS, Plastic Card Review 1999

I detailhandelen var der i 1998 610.000 POS-terminaler og 546.000 forretninger, som modtog betalingskort. Via POS-terminalerne blev der gennemført næsten 3 mia. transaktioner, mens 99 mio. transaktioner blev gennemført på papirnotaer. Den samlede værdi af POS-transaktionerne udgjorde 1.385 mia. kr., mens værdien af transaktioner på papirnotaer beløb sig til omkring 79 mia. kr.

Omkostninger

Redegørelsen har undersøgt forretningernes indløsningsgebyrer og de interchange-gebyrer, som indløser betaler til udsteder.⁷²

Forretningernes indløsningsgebyrer er faldet en smule gennem de sidste 5 år. En af grundene hertil er, at processingomkostningerne er faldet i takt med at transaktionsvolumen er steget. Der er for få offentlige data til rådighed for en dybere analyse af omkostningsstukturerne på det britiske marked, men det indsamlede materiale viser, at der er store udsving i de gebyrer, som forretningerne betaler for at få indløst transaktionerne.

Opgørelserne viser, at over 60 pct. af forretningerne betaler mere end 2 pct. i gebyr for at få indløst kreditkorttransaktioner. Samme andel af forretningerne betaler 1,78 kr. for at få indløst en transaktion med et debetkort. Forretninger, der får indløst stor volumen, kan forhandle sig til lavere servicegebyrer. Således bliver 2/3 af beløbsvolumen omsat på kreditkort indløst til under 1,5 pct. mens 2/3 af beløbsvolumen på debetkort bliver indløst til et gebyr på under 1,19 kr.

⁷² Tallene fremgår af redegørelsens bilag D2 og D3.

En del af det servicegebyr, som forretningen betaler til indløser, betaler denne videre til udsteder i form af et interchangegebyr. Redegørelsens opgørelser viser, at de gennemsnitlige interchange gebyrer for de fire største kortsystemer er:

Kortsystem	Interchange gebyr
Switch	0,47 kr.
Visa Debit	1,07 kr.
Visa Credit	6,42 kr.
MasterCard	6,42 kr.

Kilde: Banking Review

Note: Den store forskel mellem debit- og kreditkortene skyldes, at der ikke i interchange-gebyret er indeholdt betaling for den "rentefri" periode.

3. Don Cruickshanks vurdering af det britiske betalingskortmarked

Det er redegørelsens vurdering, at strukturen på det britiske betalingskortmarked giver visse fordele. Der er et højt sikkerhedsniveau og stor transaktions- og beløbsvolumen kan gå igennem systemet.

Betalingsystemerne har gennem de sidste fem år vist en vis evne til fornyelse og tilpasning. BACS har fx opgraderet sin infrastruktur væsentligt. Alle betalingsinformationer kører nu gennem telenettet, og der er sket en udvidelse af de informationer – udover generelle betalingsinformationer - der kan knyttes til betalingsoverførslen. Den fælles standard for chipkort blev vedtaget i APACS i 1998. Visas Electron, som er et fuldt autoriseret debetkort, blev introduceret i 1997 og langt størstedelen af hævekortautomaterne blev koblet sammen i LINK netværket i 1999.

Redegørelsen fremhæver betalingssystemernes fælles ejerstruktur, hvor ejerskab/kontrol er begrænset til finansielle institutioner, som et af de største konkurrencemæssige problemer på det britiske kortmarked. Hovedproblemet er, at betalingssystemernes drift udelukkende tilgodeser bankernes interesser. Betalingssystemerne har andre interessenter, hvis interesser ikke er repræsenteret i beslutningsprocesserne. Dette gælder blandt andet forbrugerne, de forretningsdrivende og potentielle nye aktører på markedet. Hvis betalingssystemerne fungerede på et konkurrencemarked, ville betydningen af ejerstrukturen være mindre.

Den fælles ejerstruktur forværrer de konkurrencemæssige problemer på det britiske marked på følgende områder⁷³:

⁷³ Jf. redegørelsens p. 68 ff.

- Konkurrencebegrænsende adgangsbarrierer
- Konkurrencebegrænsende og ineffektiv prisfastsættelse, fx i forbindelse med interchangegebyrer
- Mangel på innovation i anvendelsen af den eksisterende infrastruktur
- Ringe gennemsigthed
- Langsom og ufleksibel service over for slutbrugerne
- Dårlig tilpasning til e-handel.

Disse problemområder behandles neden for.

Mangel på konkurrence mellem systemerne

Betalingskortmarkedet er bl.a. kendetegnet ved, at der er overlapninger med hensyn til kontrollen af de forskellige betalingssystemer. Barclays er repræsenteret i bestyrelsen i samtlige betalingssystemer og NatWest, Lloyds og HSBC er også velrepræsenterede i bestyrelserne. Ejerandelen baseres ofte på transaktionsvolumen i det enkelte system. De fire store banker har således 73,8 pct. af aktiekapitalen i BACS og 84,1 pct. af aktiekapitalen i MasterCard/Europay UK Ltd.

Intensiv konkurrence mellem systemerne kan ikke forventes, når repræsentanter fra den samme lille gruppe af virksomheder sidder i bestyrelserne for alle de store betalingssystemer.⁷⁴ På det britiske marked konkurrerer hævekortautomatsystemet fx ikke med debetkortnetværket på trods af tydelige ligheder i systemerne. Det er i-geledes redegørelsens opfattelse, at systemerne ikke er præget af innovation, og at nye tiltag derfor ikke udforskes i særlig stor grad.

Konkurrencebegrænsende adgangsbarrierer

I alle de undersøgte betalingssystemer kræver fuld adgang til systemerne og deres infrastrukturer fuldt medlemskab. Ikke-medlemmer og delvise medlemmer har kun adgang til systemerne gennem medlemmerne. Medlemsbetingelserne hindrer adgangen til systemerne og ikke-medlemmer har forretningsmæssige ulemper. De er afhængige af en konkurrent for at få adgang til systemet. De skal betale for adgangen til systemet, mens de samtidig må forvente ringere information om systemet og dets aktiviteter.

Redegørelsen anerkender, at der kan være legitime grunde til at begrænse adgangen til systemerne, herunder likviditet- og kreditrisiko, men risici er mindre i systemer, hvor transaktionsbeløbene er relativt lave. Der eksisterer også en operationel risiko på grund af fx svindel eller ringe datahåndtering. Disse risici kan begrænses gennem adgangsbegrænsninger til betalingssystemerne, men de kan også begrænses på

⁷⁴ Denne problemstilling er også taget op hos det amerikanske justitsministerium i Visa/MasterCard-sagen. Argumentet er her, at dobbelt ejerskab mindsker konkurrencen. Udviklingen af ny teknologi sker langsomt, fx i forbindelse med smart cards og sikre internet-betalinger. Desuden hindrer det dobbelte ejerskab, at betalingssystemerne konkurrerer intensivt om kunderne.

anden måde. Kreditrisikoen kan begrænses gennem sikkerhedsstillelse, og den operationelle risiko kan reguleres gennem aftaler om serviceniveau.

Det konstateres dog, at ud over de legitime grunde til at begrænse adgangen til systemerne, er der for de fællesejede betalingssystemer incitament til at begrænse adgangen til få medlemsvirksomheder. De eksisterende aktører nyder retten til at godkende nye medlemmer, og det giver dem en konkurrencemæssig fordel. Skal denne godkendelsesret deles med nye medlemmer, svækkes den konkurrencemæssige fordel.

De vigtigste adgangskrav til de britiske betalingssystemer er typisk:

- Nye medlemmer skal være kontoførende institutter eller andre finansielle institutter, der er underlagt den finansielle lovgivning.
- Kreditkort- og debetkortsystemerne kræver, at indløserne også skal være kortudstedere i de lande, hvor de indløser.
- Nye medlemmer skal betale tilslutningsafgift, der dækker tilslutningen og i nogle tilfælde en del af udviklingsomkostningerne.
- Nye medlemmer skal godkendes af eksisterende medlemmer.

Redegørelsen finder, at begrænsning af medlemsskabet i de systemer, hvor transaktionsbeløbene er små, har væsentlig betydning for konkurrencesituationen på markedet. Argumentet for adgangsbegrænsningen er svag, og den økonomiske betydning af begrænsningen er meget større end i systemer, hvor transaktionsbeløbene er store. Kreditrisikoen og den operationelle risiko er ikke nødvendigvis større end på andre forretningsområder, som fx i energiforsyningsvirksomheder.

Der er otte indløserne på det britiske marked, der indløser betalinger fra betalingsmodtagerne (og American Express, der indløser egne transaktioner). De tre største (NatWest, Barclays og HSBC) indløser tilsammen over 85 pct. af debet- og kreditkorttransaktionerne i Storbritannien. Indløsningsmarkedet er således meget koncentreret. Adgangsbarrierer forstærker koncentrationen på markedet for indløsning. Medlemskrav til kortsystemerne udgør også barrierer, herunder kravet om, at medlemmer skal være kontoførende institutter underlagt den finansielle lovgivning i Storbritannien.

Medlemskab af APACS kræver også, at virksomheden er underlagt den finansielle lovgivning. Medlemmer skal desuden opfylde et volumenkriterium, da de skal ekspedere mindst 5 mio. transaktioner om året igennem BACS eller 0,5 pct. af alle transaktioner i CCCL og Chaps. Det er endvidere en betingelse for medlemskab, at medlemmerne betaler et tilslutningsgebyr og en fikseret andel af APACS' driftsomkostninger. Driftsomkostningerne fordeles efter medlemmets transaktionsvolumen gennem systemerne. Det betyder, at små medlemmer med lav volumen fx betaler 0,5 pence (59 øre) pr. transaktion, mens de største banker betaler hundrede dele af en penny.

Det er redegørelsens konklusion, at medlemsbetingelserne i de britiske betalingssystemer fordrejer konkurrencen. Særligt kravet om, at medlemmer skal være kontoførende institutioner, underlagt den finansielle lovgivning, påvirker konkurrencen negativt. Denne adgangsbarriere kan ikke godtgøres ud fra et risikosynspunkt, og den medfører mindsket konkurrence på markedet og hindrer fornyelse.

Konkurrencebegrænsende og ineffektiv prisfastsættelse

Kortsystemerne har ofte en vigtig rolle i forbindelse med fastsættelse af de priser, der får betydning for de endelige priser, som forbrugere og forretninger betaler for betalingstransaktionerne. Kortsystemerne har således indflydelse på de priser, som medlemmerne betaler til den virksomhed, der driver systemet – dvs. løbende udgifter og gebyrer, der dækker specifikke medlemsydelser. De udøver også deres indflydelse på prisfastsættelsen af interchange gebyrerne.

Interchangebetalingerne har stor indflydelse på konkurrenceeffektiviteten, da der er tale om meget store beløb. Omkring 8 mia. kr. betales hvert år i interchangegebyrer til britiske udstedere af debit- og kreditkort. De bankdrevne systemer indeholder ifølge redegørelsen incitamenter til at opkræve større gebyrer, end de omkostninger, som de skal dække. Systemerne indeholder også incitamenter til at begrænse adgangen til markedet. Problemet med prisfastsættelserne på interchangegebyrerne er størst i Visa, MasterCard og VisaDebit systemerne. Der er også problemer i LINK-systemet og i Switch, men her er de mindre.

Visa, MasterCard og Switch står for over 60 pct. af de ikke-kontante betalinger i forretningerne. I disse systemer betaler betalingsmodtagers indløser et interchangegebyr til udsteder. Hvert system har fastsat et "default" gebyr, der betales, hvis indløser og udsteder ikke har indgået en bilateral aftale om et andet gebyr. Dette default gebyr fastsættes af medlemmerne i systemet. Det er redegørelsens vurdering, at over 90 pct. af interchange gebyrbetalingerne i Storbritannien betales i henhold til det såkaldte default gebyr.

Interchangegebyret kan ses, som den pris forretningen betaler for forskellige kortrelaterede serviceydelser, herunder betalingsgaranti, betaling for en "rentefri" periode⁷⁵ for nogle kunder samt processing af de indkomne transaktioner. Fastsættelse og anvendelse af default gebyrer bestemmer i realiteten prisen på disse ydelser, og giver ikke gennemsigtighed på markedet.

Redegørelsen sætter spørgsmål ved det rimelige i at få dækket omkostningerne til den rentefrie periode gennem interchangegebyret, da der ikke er tale om en serviceydelse fra udsteder over for forretningerne. Der er derimod tale om en serviceydelse mellem udsteder og bruger, som forretningen ikke har indflydelse på. Dermed finder der krydssubsidiering sted mellem de forskellige deltagere i kortsystemet.

⁷⁵ Dvs. at brugeren ikke betaler renter, hvis kortets saldo indfries en gang om måneden.

Interchangegebyret indeholder en betalingsgaranti, således at forretningen får betaling i tilfælde, hvor betalingen ikke kan gennemføres på grund af svindel eller forhold, der kan lægges brugeren til last. Redegørelsen sætter ligeledes spørgsmål ved rimeligheden heri. For det første opkræves der ekstremt store beløb i forhold til de aktuelle tab, som kortudstederne må bære. Ud fra et konservativt gæt på størrelsen af den andel af interchangegebyret, som skal dække tab, er det redegørelsens opfattelse, at kortudstederne opkræver ca. 3,5 mia. kr. Dette står i stærk kontrast til kortudstedernes faktiske tab på omkring 890 mio. kr. For det andet er der store forskelle for forretningerne med hensyn til betalingsgarantiens reelle indhold. Hvis betalingstransaktionen sker i den ikke-fysiske verden, er det fx meget svært for forretningen at opfylde kravene for, at betalingsgarantien udløses. Derfor bæres tab i forbindelse med internethandel typisk af forretningen eller af dennes indløser, og forretningen betaler derfor for en serviceydelse, som den ikke modtager.

Redegørelsen konkluderer, at størrelsen af de fastsatte interchangegebyrer ikke er berettiget, og at de giver konkurrencemæssige problemer på det britiske marked. De forhøjede gebyrer giver følgende konsekvenser på markedet:

- De øger omkostningerne for forretningerne, der overvælter gebyret på varenes priser.
- De giver udstederne en let mulighed for at få dækning for omkostninger, frem for at give dem incitament til omkostningsreduktion internt i virksomhederne.
- Konkurrencen mellem betalingsmekanismerne fordrejes, da det nuværende gebyrniveau medfører krydssubsidiering på kreditkort mellem udstedere og brugere.
- De hindrer e-handel, da internetforretninger betaler for ydelser, som de ikke modtager.

Mangel på innovation i anvendelsen af den eksisterende infrastruktur

Den fælles ejerstruktur i de britiske betalingssystemer begrænser systemernes mulighed for tekniske fremskridt. De nuværende ejere har begrænset incitament til at ændre infrastrukturen for at tilpasse den til kunder eller nye aktører. Hertil kommer, at den fælles ejerstruktur betyder, at fornyelsestakten følger det langsomste medlem i betalingssystemet. Når beslutninger skal træffes i enstemmighed, skabes der ligeledes inert i forandringsprocesserne. Det forhold at betalingssystemerne ejes i fællesskab lægger også begrænsninger på medlemmers samarbejde med ikke-medlemmer, som fx udviklingen af nye elektroniske betalingssystemer og betalingsformer på Internettet.

Ringe gennemsigtighed

Det britiske betalingskortsystem er ikke gennemsigtigt, og en del af grunden hertil er igen den fælles ejerstruktur. Fuldt medlemskab af APACS betyder mere og bedre information. Kortsystemernes regler holdes skjult for slutbrugerne. Visa anses for at være særlig hemmelighedsfuld. Priser for betalingstransaktionens løb gennem BACS er også holdt hemmelige for de slutbrugere, som i den sidste ende skal betale for det. Manglende kontakt til slutbrugerne giver også praktiske problemer. For eksempel blev beslutningen om at overgå til chip for debet- og kreditkort truf-

fet af APACS i 1998, uden at der havde været ført forhandlinger med tredjeparter, herunder forretningerne. Det medførte, at der ikke var taget stilling til tekniske og operationelle forhold, hvilket umuliggjorde implementeringen af chipbaserede løsninger hos de forretningsdrivende. Det er først nu, at forholdene søges løst ved at sætte alle interessenterne sammen (fx forretninger, banker samt leverandører af hardware og software).

Langsom og uflexibel service over for slutbrugere

Redegørelsen fastslår, at gennemførelsen af betalingstransaktionerne tager uforholdsmæssig lang tid i forhold til betalingssystemernes teknologiske indretning. Eksempelvis tager det tre til fire arbejdsdage for en internetbetaling at gå igennem BACS-systemet. Clearinger foretages ikke i weekenden eller på dage, hvor pengeinstitutterne er lukkede. Internetforretningerne er frustrerede over, at betalingssystemerne for debit- og kreditkort ikke er tilpasset e-handel.

Systemernes langsommelighed skyldes blandt andet, at store mængder checks stadig løber gennem systemet. En anden grund er, at den tidsmæssige indretning af systemerne i for høj grad er baseret på arbejdsgange i et papirbaseret betalingssystem, som de netop har til formål at afløse. Udviklingen sker også på dette område efter den laveste fællesnævner. Indtil fornyelig har regnskabssystemerne i den britiske banksektor ikke været i stand til at opdatere konti øjeblikkelig.

Dette giver omkostninger for forretningsdrivende, og mindsker deres mulighed for effektiv økonomistyring af deres egen virksomhed. Resultatet heraf er overtræksgebyrer og tabte renteindtægter. Problemet har især betydning for små og mellemstore virksomheder og for forbrugere med lave indkomster. Det er redegørelsens vurdering, at Storbritannien ligger langt efter "best practise" internationalt.

Tilpasning til e-handel

Et af de områder, der hindrer udviklingen i e-handelen på det britiske marked, er faciliteter til modtagelse af betalinger med debit- og kreditkort. Dette påvirker især handlen mellem forretninger og forbrugere (B2C), der udgør ca. 20 pct. af de elektroniske transaktioner – eller en omsætning på tæt ved 12 mia. kr. i 1999. Betalingskort er det foretrukne betalingsmiddel i forbindelse med internethandler, og forretninger, der ikke kan modtage betaling med kort, har derfor en stor ulempe.

For at internetforretningerne kan modtage betalinger med debit- og kreditkort, må de indgå aftale med en indløser. Der er otte betalingsmodtager indløser på markedet, og de er alle banker. Mindst fem af disse indløser betalinger for virksomheder, der udelukkende er internetbaserede forretninger. De tre største er Barclays, NatWest og HSBC. Barclays indløser for over 2500 internetforretninger, mens NatWest indløser for ca. 700 og HSBC for omkring 400 forretninger. Indløserne har været lang tid om at udvikle produkter til brug for e-handel, fx er det kun NatWest, der tilbyder indløsning i fremmed valuta.

Markedet har forsøgt selv at løse dette problem, og virksomheden WorldPay fungerer som mellemlid mellem internetforretningen og dennes indløser. Payment Service Providers, som fx WorldPay, tilbyder internetforretninger faciliteter til modtagelse af kortbetalinger og overtager i nogle tilfælde den finansielle risiko. Virksomhederne kan dog ikke selv tilbyde indløsning, da de ikke opfylder kravene for medlemskab i betalingssystemerne. Payment Service Providerne hjælper således internetforretningerne, men gebyrerne herfor er også med til at fordyre e-handelen, og dermed hindre dens udvikling.

Ineffektive reguleringsrammer

Det er redegørelsens vurdering, at de nuværende institutionelle reguleringsrammer ikke er i stand til at afbøde de markedssvigt, som ses på det britiske betalingskortmarked. Flere forskellige offentlige institutioner regulerer markedet. Det britiske finanstilsyn, Financial Service Authority, regulerer indirekte betalingskortsystemerne, idet det er et krav, at medlemmerne er underlagt den finansielle lovgivning. Men den finansielle lovgivning har ikke til opgave at varetage konkurrencemæssige hensyn på forbrugermarkeder. Bank of England er også dybt involveret i de britiske betalingssystemer, både som den endelige afviklingsbank og som garant for den finansielle stabilitet i Storbritannien. Banken skal som medlem af APACS også varetage samfundsmæssige interesser, men denne rolle er ikke klart defineret. Betalingskortmarkedet er endvidere underlagt den britiske konkurrencemyndighed, Office of Fair Trading, og EU's DG IV.

De institutionelle reguleringsrammer giver to hovedproblemer. For det første er de hensyn, som FSA og nationalbanken skal varetage, ikke stærke nok til at sikre et konkurrencemarked. For det andet har konkurrencemyndighederne ikke tilstrækkelig magt til at fremme konkurrence og udvikling. Konkurrencen på systemniveau kan ikke forventes at blive effektiv. De almindelige konkurrencelove er designet til markeder, hvor effektiv konkurrence kan trives uden særlige former for aftaler eller adfærd. På markeder hvor dette ikke er muligt, er yderligere instrumenter nødvendige for at beskytte forbrugernes interesser.

Redegørelsen peger på Australien og Canada, som har iværksat nye reguleringsformer, der særligt har til opgave at behandle forhold som konkurrence og adgang til betalingskortmarkedet. I Canada har regeringen oprettet Board of Canadian Payments Association (CPA) – svarende til det britiske APACS - og fastsat at det skal bestå af fem banker, seks systembrugere, der ikke er banker, tre uafhængige medlemmer og centralbanken. Det canadiske finansministerium skal godkende ændringer i CPA's regler inden for 30 dage og har autoritet til at anvise, hvilke betalingssystemer, der skal føres tilsyn med. Hermed har finansministeren kompetence til påvirke betalingssystemerne og påtvinge ændringer i vedtægter og adfærd, som går imod samfundsmæssige interesser.

4. Redegørelsens anbefalinger om tiltag, der kan forbedre konkurrencen

Redegørelsen anbefaler, at der iværksættes følgende initiativer:

1. Oprettelse af PayCom - en kommission for betalingssystemer, der har kompetence til at sikre, at konkurrenceforholdene forbedres.
2. De offentlige myndigheder skal undgå at skabe grundlag for konkurrenceforvridning.
3. De offentlige myndigheder skal opføre sig som den intelligente forbruger af betalingskorttydelser.

PayCom

De eksisterende konkurrenceretlige rammer er ikke tilstrækkelige til at behandle netværksindustrier, som betalingskortsystemer. Der er behov for ex ante regler, som kan supplere den generelle konkurrenceretlige regulering. Den mest effektive måde at gøre dette på vil være at etablere et licenssystem i lighed med de, der eksisterer for andre forsyningsselskaber. Redegørelsen foreslår derfor, at PayCom oprettes, og at det bliver uafhængigt af konkurrencemyndigheder, andre offentlige myndigheder og af betalingskortindustrien.

Licenssystemet skal indeholde følgende elementer:

- Deltagelse i betalingssystemerne skal forudsætte, at virksomheden opnår licens fra Treasury (Finansministeriet).
- PayCom skal gives kompetence til at overvåge overholdelse af licensbetingelserne og til at pålægge licenshaverne sanktioner.
- Der skal oprettes et ankenævn, hvortil PayComs beslutninger kan appelleres.

Ved fastsættelse af licensbetingelserne, skal følgende resultater sikres: Prisgenemsigtighed, bedre modeller for ejerstruktur, ikke-diskriminerende adgang, effektiv prisfastsættelse og rimelige handelsvilkår.

Undgå grundlag for konkurrenceforvridning

Da den offentlige regulering kan være en årsag til konkurrenceforvridning i betalingssystemerne, foreslår redegørelsen, at de offentlige myndigheder skal sikre, at konkurrencen ikke undertrykkes ved at begrænse adgangen til de britiske betalingssystemer. Dette gælder både i forhold til direkte regulering af markedet og i forbindelse med forhandlinger om aftaler med andre EU medlemsstater.

Den intelligente forbruger

Redegørelsen foreslår, at regeringen skal udarbejde en strategi, således at den kan optræde som den intelligente forbruger af betalingsydelser. For eksempel bør de offentlige myndigheder i Storbritannien foregå med et godt eksempel og i størst muligt omfang modtage og sende betalinger elektronisk. Der bør ydes rabat, når indbetalinger foretages til offentlige myndigheder, da sådanne betalinger er billigere end papirbaserede indbetalinger. Overholdelse af strategien bør følges af Office of Government Commerce.

Bilag 8: Det australske betalingskortmarked

Oplysningerne i dette bilag stammer fra den rapport⁷⁶ den australske konkurrencemyndighed (Australien Competition and Consumers Commission (ACCC)) har lavet i samarbejde med den australske nationalbank (Reserve Bank of Australia (RBA)). De statistiske oplysninger hentet fra BIS og APCA⁷⁷ (Australian Payments Clearing Association).

1. Markedet

Det australske marked for betalingskort er karakteriseret ved, at der er 3 sideløbende betalingssystemer, der håndterer transaktionerne med betalingskort. Et net af hæveautomater til at udbetale kontanter og overføre penge mellem konti, et netværkssystem for debetkort og et netværkssystem for kreditkort.

Clearingen af debetkort foregår gennem APCA, der en medlemsorganisation stiftet i 1992 bestående af aktørerne på det australske betalingskortmarked, dvs. pengeinstitutter og realkreditinstitutter m.v. Der er ikke noget krav om, at virksomheder skal være et finansiel institut for at være medlem. APCA blev etableret for at få skabt et effektivt struktur for clearing af betalinger.

APCA består af fire clearingsenheder. The Consumer Electronic Clearing System (CECS) varetager hævekort- og EFTPOS-transaktionerne⁷⁸ for debetkort. Det er det enkelte medlem af de forskellige clearingssystemer, der er ansvarlig for deres egne clearingoperationer. CECS foretager ikke processing, men fastsætter alene minimumsregler og standarder mv. om bl.a. sikkerhed, integritet og effektivitet inden for systemet.

Transaktioner med kreditkort opererer under deres egne sæt af regler for clearing og settlement, der administreres af de forskellige kreditkortnetværk, der findes på markedet.

⁷⁶ "Debit and Credit Card Schemes in Australia, a study of interchange fee and access" Rapporten kan downloades fra ACCC's hjemmeside www.accc.gov.au/docs/Banks_Interchange2.pdf.

⁷⁷ Organisationens hjemmeside er: www.apca.com.au.

⁷⁸ Australian Paper Clearing System (APCS) varetager clearing af check og andre papirbaserede betalingsinstruktioner, Bulk Electronic Clearing System (BECS) varetager faste elektroniske debet- og kredittransaktioner, mens High Value Clearing System (HVCS) varetager pengemarkedstransaktioner.

2. Markedet i tal

De foretrukne kort i Australien er debetkort, men antallet af kreditkort stiger, jf. tabel 1. I 2000 var der 17,9 mill. debetkort i omløb og 13,2 mill. kreditkort.

Tabel 1 Antal af betalingskort (millioner)

	1996	1997	1998	1999	2000
Debetkort	15,1	15,3	16,4	15,7	17,8
Kreditkort og multifunktionskort	9,8	9,7	10,3	12,1	13,2

Kilde: APCA's årsrapport 2000

Også antallet af transaktioner med betalingskort har været stigende. Fra 1990 til 1998 steg det årlige antal betalinger i EFTPOS-terminaler fra omkring 4 til over 30 pr. person. I samme periode steg det tilsvarende antal kreditkortbetalinger fra 9 til 22 pr. person. Antallet af kreditkorttransaktioner har for nylig oversteget antallet af debetkorttransaktioner for første gang. Denne vækst er sket samtidig med introduktionen af loyalitetsprogrammer, jf. tabel 2.

Tabel 2 Gennemsnitlig antal transaktioner pr. måned (millioner)

	1996	1997	1998	1999	2000
ATM udtræk	41,6	39,2	42,9	41,9	48,4
EFTPOS	35,5	39,2	44,5	48,6	52,0
Kreditkort systemet	24,6	25,9	32,8	42,9	57,7

Kilde: APCA årsrapport 2000

I takt med at kortene anvendes oftere, er der ligeledes sket et skift i det beløb, der gennemsnitlig hæves eller købes for i forretningerne. Det gennemsnitlige beløb er steget for betalingerne i detailhandlen mens det gennemsnitlige udtræk for automaterne er faldet jf. tabel 3.

Tabel 3. Gennemsnitlig betaling/udtræk (australske dollar)

GENNEMSITLIG UDTRÆK/BETALING	1996	1997	1998	1999	2000
Automater	134,62	137,76	144,52	162,29	150,83
EFTPOS	53,52	53,57	53,93	57,61	59,62
Kreditkort systemet	93,50	96,53	109,76	100,23	110,92

Beregnet på basis af oplysninger fra APCA årsrapport 2000

Fra 1996 til 2000 er antallet af automater er steget fra godt 7.000 til ca. 11.000. Antallet af EFTPOS-terminaler er i samme periode tredoblet, jf. tabel 4.

Tabel 4 Antallet af ATM'ere og EFTPOS-terminaler fra 1996 til 2000 i millioner

	1996	1997	1998	1999	2000
Automater	7.178	8.182	8.814	9.387	10.818
EFTPOS	107.702	164.199	218.330	265.391	320.372

Kilde: APCA årsrapport 2000

3. Strukturen på markedet

Udstedere

Et stort antal penge- og kreditinstitutter udsteder egne debetkort, som er direkte forbundet med anfordringskonti i det enkelte finansielle institut. Desuden er der tre kombinerede debet- og kreditkort på markedet – Bankcard, Visa og MasterCard. De kombinerede kort kan anvendes i alle hævekortterminaler og hos de fleste betalingsmodtagere til både debet- og kredittransaktioner.

Bankcard er ejet af 9 australske pengeinstitutter. Clearing mv. af Bankcard sker gennem det almindelige net for betalingsformidling i den australske nationalbank. For medlemmerne af Visa og MasterCard sker den endelige afvikling af transaktioner gennem ANZ og Commonwealth Bank.

Der er en stor koncentration på markedet for udstedelse af debetkort, idet de fire største udstedere tegner sig for omkring 80% (i antal og værdi) af transaktionerne i EFTPOS-terminalerne.

Kreditkort udstedes også af American Express, Diners Club og en række større detailhandlere.

Indløsning

Automaterne er ejet af de finansielle institutter, der ligeledes er udstedere af debetkort. Automaterne fra forskellige finansielle institutter er koblet sammen via et fælles netværk. Aftalerne om indbyrdes kommunikation og om at kortholderne kan benytte andre institutters automater er bilaterale. Der er ca. 60 sådanne bilaterale aftaler i Australien. Omkring 30 pct. af transaktionerne foretages fra "fremmede" automater.

EFTPOS-terminaler blev almindelige i Australien i starten af 80'erne. I begyndelsen kunne terminalerne udelukkende kobles op på én finansiell institution og kunne kun acceptere kort fra den pågældende institution. Det var derfor ikke ualmindeligt, at der i forretningerne stod en række forskellige terminaler fra forskellige indlødere. I dag kan stort set alle kort accepteres i næsten alle forretninger, uanset hvilket pengeinstitut forretningen samarbejder med.

Indløsningen af betalinger via EFTPOS er også baseret på bilaterale arrangementer. I APCA's regi fastsættes fælles tekniske og proceduremæssige standard for systemerne, så de kan fungere sammen.

Alle indlødere af debetkort er – med en enkelt undtagelse - kontoførende institutter i Australien. Der er intet krav om, at man skal være et pengeinstitut for at udføre indløsningsopgaven, og i øjeblikket har en stor australsk detailkæde, Coles Myer Ltd, etableret interchangeaftaler med et antal små kortudstedere. Det giver Coles Myer mulighed for selv at varetage sin egen indløsning for et forholdsvis lille antal betalingstransaktioner.

Markedet for indløsning af betalingstransaktioner gennemført via EFTPOS-terminaler er koncentreret. De fire største indlødere forestår omkring 90 pct. (både i antal og i værdi) af alle EFTPOS-transaktionerne. En del af denne koncentration skyldes, at den australske detailhandel også er koncentreret. De to største detailhandelskæder skaber omkring 50 pct. af alle betalingstransaktionerne der går gennem EFTPOS-systemet.

I omkring 85 pct. af kreditkorttransaktionerne anvendes kort, der er udstedt af en af de fire største kortudstedere. 93 pct. af kreditkorttransaktionerne indløses af de fire største indlødere.

Processing

Der er to større Payment Service Providers (PSP) på det australske marked; Cashcard Australia og First Data Resources. De giver mindre deltagere i systemerne mulighed for at være omkostningseffektive udstedere af kort. Virksomhedernes opgaver er at modtage betalingsstrømmen fra en indløser – eller direkte fra forretningen – og den foretager derefter processing på vegne af udstederen eller overfører betalingen til udstederen, som derefter selv varetager processingopgaven. Cashcard forhandler også om adgangsvilkår til netværkene og styrer og vedligeholder netværkene for sine medlemmer.

Infrastruktur

Som det fremgår er der ikke noget fælles ejerskab til netværket. Terminaler og anden infrastruktur er under individuelt ejerskab af deltagerne i netværket. Netværkets enkeltelementer er bundet sammen via bilaterale aftaler, dog således at APCA koordinerer systemernes specifikationer.

4. Priser, gebyrer og omkostninger

Kortholder betaler almindeligvis en årlig afgift til kortudsteder at få kortet. Størrelsen afhænger dels af hvilket kort, dels af de ydelser kortholder har ret til, fx kredit mv. Derudover betales almindeligvis en afgift pr. transaktion til betalingsmodtager.

Betalingsmodtager betaler til indløser/indsamler for at kunne modtage kortet og processing, clearing mv. af transaktionen. Endelig betales mellem indløser og udsteder en interchange fee. Hvilken vej betalingen går afhænger af, om der er tale om debet- eller kreditkort.

Interchange gebyrerne for brug af debetkort i EFTPOS-terminaler fastsættes bilateralt. Indløserne opkræver typisk et fast gebyr pr. transaktion for indløsning af EFTPOS-transaktioner. Imidlertid ejer et antal af de store detailhandlere deres egne terminaler, og disse store kæder deler ofte en del af interchangegebyret med deres indløser, dvs. betalingsmodtagerne modtager gebyr i stedet for at betale for transaktionerne. Dette gælder dog kun, når kortholder betaler med et debetkort.

Interchangegebyrerne for debetkort går derfor den modsatte vej i forhold til andre lande. Gebyret går fra udsteder til indløser. Gebyret er typisk aftalt som et fast beløb og udgør mellem 0,88 kr. – 1,16 kr. pr. transaktion. Begrundelsen for at betalingsstrømmen går den modsatte vej, er, at det er indløser og evt. betalingsmodtager, der har afholdt de investeringer, der har gjort det muligt at etablere et on-line PIN-baseret terminalsystem.

Interchangegebyrer i forbindelse med indløsning af kreditkort fastsættes kollektivt af betalingssystemernes medlemmer. Disse interchangegebyrer går fra indløser til udsteder og udregnes som en procentdel af transaktionsbeløbet. Det gennemsnitlige interchangegebyr på kreditkort er omkring 1 pct.

Visa opkræver et interchange gebyr på 0,8 pct. af transaktionsbeløbet, mens Bankcard opkræver 1,2 pct. pr. transaktion. I 1999 betaltes i alt 550 mio. A\$ til kreditkortindløserne.

Udstederne af debetkort opkræver typisk et gebyr pr. transaktion hos kortholderne, men mange udstedere tilbyder deres kunder et vist antal gratis transaktioner om måneden. Kortholders gebyr til pengeinstituttet er gennemsnitligt 23% lavere end gebyr for anvendelse af checks. Blandt de seks største banker ligger debetkortgebyrerne på mellem 1,85 kr. og 3,02 kr. pr. transaktion. Det gennemsnitlige gebyr er 2,27 kr. Gebyrerne for brug af hævekortautomater varierer alt efter, om kortholder anvender en automat i eget (2,27 kr. – 3,02 kr. pr. transaktion) eller i et fremmed pengeinstitut (5,80 kr. – 6,96 kr. pr. transaktion)

Kortholdere af kreditkort betaler ikke et transaktionsgebyr pr. transaktion, men i stedet betales typisk et mindre årligt gebyr for at have kortet. Kortholderne får i nogle tilfælde en rabat for at benytte kreditkortet hos udvalgte betalingsmodtagere, da tilknyttede loyalitetspoints kan indløses i forretningerne.

5. Rapportens konklusioner

Rapporten er generelt stærkt kritisk over for brugen af interchange fees. De er uigennemsigtige for kortholdere og påvirker de priser, kortholder i sidste ende kommer til at betale for at benytte betalingskort, enten direkte ved for høje transaktionspriser eller indirekte ved forhøjede detailpriser.

De store finansielle institutter har en dominerende indflydelse på fastsættelsen af interchange fees, og da de samtidig typisk er både indløser og udstedere, har de intet incitament til at konkurrere om at have lave interchange fees. Adgangsproblemerne til netværkene forstærker disse tendenser, der bliver ikke den nødvendige

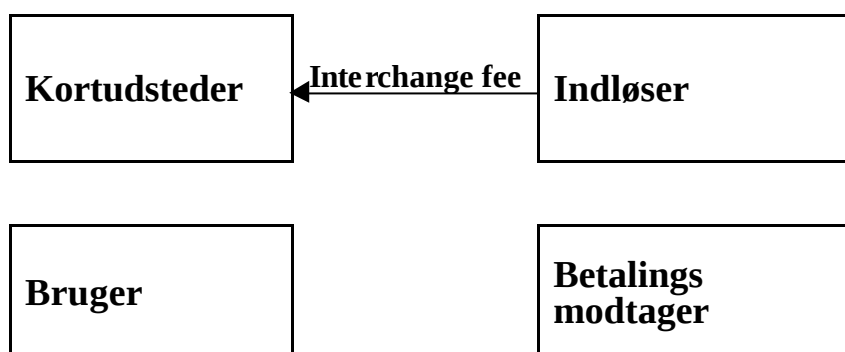
konkurrence på markedet for netværksydelser. Det samme gør brugen af NDR-reglen for kreditkort, der forbyder betalingsmodtager at overvælte gebyrerne til kortholdere.

Blandt de konkrete forhold rapporten peger på, er interchange fees på **hævekort-automaterne** (ATM). I ATM-netværkene forhandles interchange fees bilateralt og betales af udsteder til ejeren af ATM'erne (ligesom i Danmark). Det gennemsnitlige gebyr for at hæve kontanter i fremmede automater er 6,24 kr. pr. transaktion, heraf udgør interchange fee gennemsnitlig 4,75 kr. Den gennemsnitlige omkostning ved et udtræk er opgjort til 2,26 kr. pr. transaktion. I Danmark koster det kortholders pengeinstitut 3,75 kr. pr. transaktion når kortholder hæver i en fremmed automat.

Rapporten konkluderer, at der intet incitament er til at forhandle denne interchange fee ned, fordi det ikke er kortudsteders egne kunder, der betaler den høje pris.

For **kreditkort** er det de finansielle institutter, der som medlemmer af de enkelte kortsystemer i fællesskab aftaler interchange fee multilateralt. De betales af indløser (betalingsmodtagers pengeinstitut) til kortudsteder, se figur 1 (ligesom i Danmark). Den gennemsnitlige interchange fee for kreditkort er 0,95 pct. pr. transaktion. Udsteder af kreditkort har omkring 1/3 af deres indtjening fra interchange fee og ca. halvdelen fra renteindtægter ved at yde kredit. Indløserne af kreditkort overvælter deres interchange fees til betalingsmodtagere som en del af omkostningerne ved indløsning. I gennemsnit betaler betalingsmodtager 1,78 pct. af værdien af en transaktion til indløser. En del internationale kreditkortselskaber håndhæver en NDR-regel.

Figur 1. Interchange fee for kreditkort

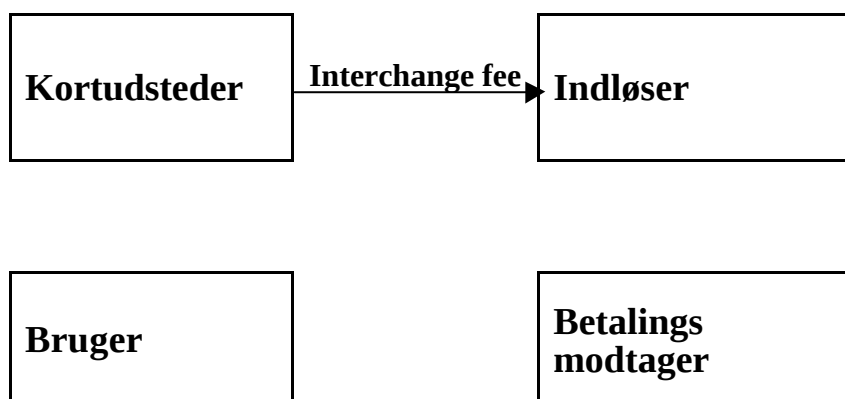
Rapporten finder, at interchange fee for kreditkort er alt for høje og ikke omkostningsmæssigt begrundet. Dette er parallelt til Kommissionen foreløbige vurdering i Visa-sagen. Kommissionen finder, at Visas interchange fee er for høje, og at de har karakter af prisaftaler, jf. redegørelsens afsnit 7.2.

For **debetkort** forhandles interchange fee bilateralt og betales af udsteder til indløser, se figur 2 (modsat Danmark). Der er tale om et fast gebyr pr. transaktion, der

ligger fra ca. 0,80 kr. til ca. 1,20 kr. Omkostningen ved en transaktion for debetkort er betydelig lavere end for kreditkort, ca. 0,55 kr., selv om systemerne er meget ens. Hovedårsagen hertil er, at store betalingsmodtagere har deres egen indløsningsinfrastruktur og derfor har kunnet forhandle med deres finansielle institutter om en andel af interchange fee.

Rapporten konkluderer, at der ikke ved undersøgelsen er fundet nogen begrundelse for, at der opkræves interchange fee for debetkort overhovedet.

Figur 2. Interchange fee for debetkort

Generelt konkluderer rapporten, at interchange fees er for høje, pengeinstitutterne tjener på dem og har generelt intet incitament til at få dem sat ned. Der er adgangsproblemer og NDR-reglen er et problem.

Problemerne i Australien adskiller sig ikke væsentligt fra de problemer, EU-Kommissionen har behandlet og behandler i Visa-sagen. Som nævnt overvejer Kommissionen for tiden indgreb over for Visas interchange fee. Derimod har Kommissionen meddelt, at den nok vil acceptere Visas brug af NDR-reglen, jf. afsnit 7.2 om Visa-sagen.

6. Reserve Bank of Australia – RSA's svar på rapporten

Rapporten førte til at konkurrencemyndighederne (ACCC) bad bankerne om at søge om godkendelse af aftalerne bag kreditkortsystemet. For at opnå en sådan godkendelse skal bankerne efter australsk lov kunne dokumentere, at aftalerne tjener samfundsøkonomiske formål. En sådan godkendelse kræver en formel procedure, hvori der bl.a. indgår forhandlinger mellem konkurrencemyndighederne og bankerne. Formanden for ACCC frygtede, at en sådan procedure ville være for langvarig i forhold til de store problemer rapporten havde afdækket. Han bad derfor RSA i dens egenskab af regulator af den finansielle sektor om at udvide reguleringen til også at omfatte kreditkortsystemet. Herved ville banken få mulighed for at regulere området, så det kunne sikres, at kreditkortsystemet var indrettet på en måde, der tjener samfundsøkonomiske interesser.

RSA meddelte den 12. april 2001, at banken ville udvide reguleringen til også at omfatte kreditkortsystemet. Banken anførte som begrundelse for dette at,

- interchange fees bliver aftalt kollektivt mellem virksomheder, som ellers er konkurrenter
- interchange fees udgør en stor del af de gebyrer som kortholdere og butikker betaler i kreditkortsystemet
- adgangskravene for at blive udsteder af kreditkort er mere restriktive end det er nødvendigt for at sikre sikkerheden og troværdigheden i kreditkortsystemet

RSA pegede ligeledes på, at der var fire konkurrencemæssige problemer i den måde systemet fungerede på. De er:

- interchange fees bliver ikke reguleret regelmæssigt på baggrund af på forhånd fastlagte kriterier
- interchange fees er højere end omkostningerne betinger, og kortudstederne har ikke nogle incitamenter for at bringe dem ned
- prissignalerne fremmer væksten af kreditkort på bekostning af andre betalingsmidler, især debetkort og direkte overførelser, der kræver færre ressourcer
- adgangsbarrierne til markedet for indløsning er urimelige og vilkårene for adgangen til markedet for kortudstedelse burde underkastes en nøjere undersøgelse

RSA fandt endelig at NDR-reglen undertrykker prissignalerne. Banken ville overveje om reglen skulle forbydes. Et forbud vil omfatte alle former for betalingskort.

RSA forventer at have de fornødne regler klar inden udgangen af 2001.